

ІНТЕГРАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ
У ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

ОСНОВНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ

В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ
(документи і матеріали
травень-грудень 2004 р.)

Частина 2

Міністерство освіти і науки України

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка

**ОСНОВНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ
ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ
БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ**

Документи і матеріали

Травень – грудень 2004 р.

ЧАСТИНА 2

**Київ – Тернопіль
2004**

ББК 74.480.27

О – 75

Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу. Документи і матеріали. Травень – грудень 2004 р. – Частина 2 / Упорядники: Степко М.Ф., Болюбаш Я. Я., Шинкарук В. Д., Грубінко В. В., Бабин І. І. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2004.– 202с.

Рекомендовано

Міністерством освіти і науки України

(лист № 14/18.2 – 1868 від 02.08.2004 р.)

*як навчально-методичний посібник для магістрів, аспірантів,
науково-педагогічних та педагогічних працівників
вищих навчальних закладів I – IV рівнів акредитації.*

ББК 74.480.27

© Степко М.Ф.

Болюбаш Я. Я.

Шинкарук В. Д.

Грубінко В. В.

Бабин І. І., 2004

ЗМІСТ

ВСТУП	5	
РОЗДІЛ I		
МАТЕРІАЛИ МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ		
<i>(травень – грудень 2004 р.)</i>	8	
Наказ МОН № 414 від 21.05.2004 р. «Про запровадження у вищих навчальних закладах навчальної дисципліни «Вища освіта і Болонський процес»»	8	
Додаток. Навчальна програма курсу «Вища освіта України і Болонський процес»	10	
Наказ МОН № 415 від 21.05.2004 р. «Про внесення доповнень до Переліку вищих навчальних закладів - учасників педагогічного експерименту».....	22	
Додаток. Доповнення до Переліку вищих навчальних закладів – учасників педагогічного експерименту	23	
Наказ МОН № 812 від 20.10.2004 р. «Про особливості впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу».....	24	
Додаток. Типова форма ECST- інформаційний пакет	26	
Перелік навчальних закладів, у яких проводиться педагогічний експеримент за напрямками і спеціальностями).....	28	
Перелік навчальних закладів, у яких проводиться педагогічний експеримент за напрямками	53	
РОЗДІЛ II		
КРЕДИТНО-МОДУЛЬНА СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ		66
Наказ МОН №481 від 15.06.2004 р. «Про проведення науково-практичного семінару з питань впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу»	66	
Матеріали науково-практичного семінару «Кредитно-модульна система організації навчального процесу» 1-2 липня 2004 р. м.Тернопіль.....	68	
Рекомендації науково-практичного семінару «Кредитно-модульна система організації навчального процесу»	151	

РОЗДІЛ III

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА УКРАЇНИ ТА ЇЇ ІНТЕГРАЦІЯ

В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР 152

Наказ МОН № 522 від 23.06.2004 р.

«Про проведення Всеукраїнської наради ректорів класичних і педагогічних вищих навчальних закладів України з питань розвитку педагогічної освіти 152

Матеріали Всеукраїнської наради ректорів педагогічних і класичних університетів з питань розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір 153

Порядок роботи наради 153

Доповідь Міністра освіти і науки України Кременя В.Г. 158

Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграція в європейський освітній простір (проект) 174

Перелік спеціальностей, спеціалізацій, їх поєднання (проект) 181

Рекомендації наради 190

Звернення (укр., англ.)..... 193

РОЗДІЛ IV

ПЕРЕЛІК ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ

БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ В ПРАКТИЧНІЙ РОБОТІ

ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ 195

Перелік нарад-семінарів

з питань розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу 197

Перелік науково-практичних конференцій

з актуальних питань Болонського процесу 199

Перелік опублікованих навчально-методичних посібників

з роз'ясненням документів, принципів і вимог Болонського процесу 201

ВСТУП

На виконання рішення Колегії Міністерства освіти і науки від 24 квітня 2003 року (протокол № 5/5-4) та основних завдань, визначених на колегії міністерства від 27 лютого 2004 р. (протокол № 3/1-4) у доповіді Міністра освіти і науки України «Підвищення ефективності вищої освіти і науки як дієвого чинника суспільного розвитку та інтеграції в європейське співтовариство», Рекомендацій парламентських слухань «Про стан і перспективи розвитку вищої освіти в Україні» від 13 травня 2004 року та наказу Міністерства освіти і науки від 23 січня 2004 року №48 «Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу» в системі вищої освіти України здійснюється педагогічний експеримент з кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

З метою реалізації завдань педагогічного експерименту Міністерством освіти і науки України спільно з вищими навчальними закладами - учасниками експерименту здійснено низку заходів: створено координаційну раду МОН та постійно діючу робочу групу для супроводу і узагальнення результатів педагогічного експерименту; розроблено та затверджено Програму дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки на 2004-2005 роки (наказ МОН України від 23 січня 2004 року №49); розроблено Програму проведення педагогічного експерименту щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації та Тимчасове положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців (наказ МОН України від 23 січня 2004 року №48); визначено сім регіональних базових вищих навчальних закладів щодо супроводу педагогічного експерименту; проведено понад 10 нарад-семінарів з питань розвитку вищої освіти України у контексті Болонського процесу; організовано та проведено 19 науково-практичних конференцій з актуальних питань Болонського процесу; видано низку навчально-методичних матеріалів з питань роз'яснення принципів Болонського процесу та КМСОНП: монографії, навчально-методичні посібники, програми, буклети тощо; розроблено програму та запроваджено для магістрів і аспірантів навчальну дисципліну «Вища освіта і Болонський процес» (наказ МОН від 21 травня 2004 р. № 414).

З 1 вересня 2004/2005 навчального року у педагогічному експерименті бере участь 104 вищі навчальні заклади III-IV рівнів акредитації. В експерименті задіяно понад 120 тис. студентів (5189 академічних груп), які навчаються за 75 напрямками підготовки.

Для досягнення мети експерименту та перевірки його результатів за координацією Міністерства освіти і науки України у вищих навчальних закладах-учасниках експерименту створено робочі групи для організаційного та методичного забезпечення експерименту. Проводяться постійно діючі навчальні семінари з науково-педагогічними працівниками, здійснюється робота щодо створення методичних матеріалів з адаптації навчальних планів і робочих програм навчальних дисциплін до положень Болонського процесу.

На початок 2004/2005 навчального року у вищих навчальних закладах розроблено тимчасові положення про КМСОНП, підготовлено програми навчання (експериментальні навчальні плани), які крім основних складових навчального плану включають інформацію про обсяг навчальної дисципліни у кредитах ECTS, адаптовано шкалу оцінювання знань студентів навчальних закладів до національної та шкали ECTS.

Простежується тенденція до розширення застосування модульних технологій поточного та підсумкового контролю знань, впровадження об'єктивного педагогічного контролю, зокрема, тестових технологій.

Проведення експерименту об'єктивно зумовило певне підвищення статусу та ролі студента як суб'єкта освітньої діяльності завдяки його участі у формуванні індивідуального навчального плану, підвищенню його відповідальності за результати навчання, самоорганізації власної освіти (системність та систематичність індивідуальної і самостійної роботи), участі в управлінні навчальним процесом.

Перші результати педагогічного експерименту засвідчили, що для досягнення його мети існує необхідність удосконалення запроваджених та напрацювання нових підходів.

Існує потреба в розширенні предмету педагогічного експерименту з тим, щоб забезпечити в повному обсязі гармонізацію вищої освіти України зі змістом та організацією освітньої діяльності, які відповідають вимогам Болонського процесу.

Перед Міністерством освіти і науки України та учасниками педагогічного експерименту постають завдання з подальшого опрацювання навчально-методичного забезпечення кредитно-модульної системи організації навчального процесу; узагальнення пропозицій щодо удосконалення законодавчої бази України з питань забезпечення гарантії якості вищої освіти, мобільності студентів, викладачів, науковців і випускників та можливості отримати вищу освіту і навчатись впродовж всього життя; продовження моніторингу педагогічного експерименту у вищих навчальних закладах з метою виявлення, узагальнення та розповсюдження кращого досвіду; спрямування зусиль науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації на підготовку навчально-методичного і програмного забезпечення кредитно-модульної системи організації навчального процесу із зосередження особливої уваги на організаційно-методичному забезпеченні самостійної роботи студентів.

На допомогу в реалізації цих завдань у збірнику подані матеріали з досвіду впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах та документи Міністерства освіти і науки України за період з травня до грудня 2004 року.

РОЗДІЛ I

МАТЕРІАЛИ МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

(травень – грудень 2004 року)

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

м. Київ

« 21 » « 05 » 2004 р.

№ 414

Про запровадження
у вищих навчальних закладах
навчальної дисципліни
«Вища освіта і Болонський
процес»

З метою забезпечення виконання завдань, рішення, колегії Міністерства освіти і науки України від 27 лютого 2004 року протокол № 3/1-4 «Підвищення ефективності вищої освіти і науки як дієвого, чинника розвитку та інтеграції в європейське співтовариство»

НАКАЗУЮ:

1. Запровадити з 2004/2005 навчального року у вищих навчальних закладах III - IV рівнів-акредитації незалежно від підпорядкування і форм власності для студентів, які навчаються за освітньо-професійною програмою магістра та аспірантів, навчальну дисципліну «Вища освіта і Болонський процес»

2. Встановити, що навчальна дисципліна «Вища освіта і Болонський процес» запроваджується за рахунок вибіркової частини змісту освіти в обсязі 36 годин (лекції – 10 год., семінари: – 2 год., практичні – 6 год., самостійна робота – 12 год., індивідуальна робота до 6 год. Форма контролю – залік).

3. Здійснювати навчання за навчальною програмою, рекомендованою Міністерством освіти і науки України від 9 квітня 2004 року № 14/18.2-715, що додається.

4. Ректорам вищих навчальних закладів III - IV рівнів акредитації:

4.1. Розробити необхідне науково-методичне супроводження викладання зазначеної навчальної дисципліни та забезпечити високу якість проведення навчальних занять із залученням лекторів з вищих навчальних закладів учасників педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу та зарубіжних країн.

4.2. Організувати у I семестрі 2004/2005 навчального року навчання науково-педагогічних працівників за навчальною програмою «Вища освіта і Болонський процес» та проведення тематичних лекцій для студентів, які навчаються за освітньо-професійними програмами бакалавра і спеціаліста з метою роз'яснення основних ідей Болонського процесу.

5. Рекомендувати Національній академії наук України та галузевим академіям наук запровадити з 2004/2005 навчального року вивчення зазначеної навчальної дисципліни аспірантами підвідомчих наукових установах.

6. Департаменту вищої освіти (Болюбаш Я.Я.), департаменту міжнародного співробітництва та європейської інтеграції (Сухолиткий О.С.), Науково-методичному центру вищої освіти (Левківський К.М.) надавати вищим навчальним закладам та науковим установам методичну допомогу в організації викладання зазначеної навчальної дисципліни і до початку 2004/2005 навчального року підготувати навчальний посібник.

7. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника Міністра Степка М.Ф.

Міністр

В.Г.Кремень

ДОДАТОК

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказом Міністерства
освіти і науки України
від 21. 05. 04 р. № 414

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ І БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС

Навчальна програма

Київ – Тернопіль
2 0 0 4

УДК 378.1
ББК 74.480.27

Вища освіта України і Болонський процес// Навчальна програма. – Київ – Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В.Гнатюка, 2004. – 18 с.

Розробники: М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук,
В.В. Грубінко, І.І. Бабин

Рецензенти: Г.В.Терещук, чл.-кор. АПН України,
доктор педагогічних наук, професор;

М.М.Фіцула, доктор педагогічних наук, професор.

*Рекомендовано вченою радою Тернопільського державного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
Протокол № 6 від 27.01.2004 р.*

*Затверджено Міністерством освіти і науки України
лист № 14/18. 2-715 від 09.04.2004 р.
як програму для підготовки аспірантів і магістрів та перепідготовки
викладачів вищих навчальних закладів.*

ISBN 966-7425-48-7

ББК 74.480.27

B55

© ТДПУ ім. Володимира Гнатюка, 2004

**СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ
«ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ І БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС»
(за вимогами ECTS)**

ОПИС ПРЕДМЕТА КУРСУ

Предмет: ВИЩА ОСВІТА УКРАЇНИ І БОЛОНСЬКИЙ ПРОЦЕС.

Курс: підвищення кваліфікації	Напрямок, освітньо- кваліфікацій- ний рівень	Характеристика навчального курсу
<p>Кількість кредитів ECTS: 1</p> <p>Модулів: 2 + (навчальний проект)</p> <p>Змістових модулів: 2</p> <p>Загальна кількість годин: 36</p> <p>Тижневих годин: 2</p>	<p>0101</p> <p>Педагогічна освіта магістр, аспірант, викладач</p>	<p>За вибором</p> <p style="text-align: center;">2 семестр</p> <p>Лекції (теоретична підготовка): 10 год.</p> <p>Семінари: 2 год.</p> <p>Практичні: 6 год.</p> <p>Самостійна робота: 12 год.</p> <p>Індивідуальна робота: проект (структурно-логічна схема; навчальний план; структура залікового кредиту курсу тощо) 6 год.</p> <p>Вид контролю: залік</p>

МЕТА: ознайомлення з основними завданнями, принципами та документами, прийнятими в рамках Болонського процесу, оволодіння методами та засобами їх запровадження у вищу освіту України.

ПЕРЕДМОВА

Процеси європейської інтеграції охоплюють дедалі більше сфер життєдіяльності, включно вищу освіту. Україна чітко визначила орієнтир на входження в освітній і науковий простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог, дедалі наполегливіше працює над практичним приєднанням до Болонського процесу.

У 1997 році під егідою Ради Європи та ЮНЕСКО було розроблено і прийнято Лісабонську конвенцію про визнання кваліфікацій, що належать до вищої освіти Європи. Цю конвенцію підписали 43 країни (Україна в тому числі), більшість з яких і сформулювали згодом принципи Болонської декларації. Лісабонська угода декларує наявність і цінність різноманітних освітніх систем і ставить за мету створення умов, за яких більша кількість людей, скориставшись усіма цінностями і здобутками національних систем освіти і науки, зможе бути мобільними на європейському ринку праці.

Через рік чотири країни — Франція, Італія, Велика Британія та Німеччина — підписали так звану Сорбонську декларацію, завдання якої спрямовані на створення відкритого європейського простору вищої освіти, який має стати більш конкурентоспроможним на світовому ринку освітніх послуг. Основна ідея цих документів — двоступенева структура вищої освіти, використання системи кредитів (ECTS), міжнародне визнання бакалавра як рівня вищої освіти, що надає особі кваліфікацію та право продовжувати навчання за програмами магістра відповідно до положень Лісабонської угоди.

Саме таким чином поступово створювалися умови для інтеграційних процесів у сфері вищої освіти європейських країн. Україна була і є активним учасником цих процесів. Обрані шляхи модернізації вищої освіти України співзвучні загальноєвропейським підходам. Принципи Болонської декларації повною мірою вирішено запровадити у 2010 році, а 2005-й визначено як проміжний етап моніторингу зробленого.

Основним завданням на цей період є запровадження передбаченої Болонською декларацією системи академічних кредитів, аналогічній ECTS (Європейській кредитно-трансферній системі). Саме її розглядають як засіб підвищення мобільності студентів щодо переходу з однієї навчальної програми на іншу, включно з програмами післядипломної освіти. ECTS стане багатоцільовим інструментом визнання й мобільності, засобом реформування навчальних програм, а також засобом передачі кредитів вищим навчальним закладам інших країн. Важливий момент запровадження акумулюючої кредитної системи — можливість враховувати всі досягнення студента, а не тільки навчальне навантаження, наприклад, участь у наукових дослідженнях, конференціях, предметних олімпіадах тощо.

Визначення змістових модулів навчання з кожної дисципліни, узгодження кредитних систем оцінювання досягнень студента повинно стати основою для вирішення ще однієї задекларованої в Болоньї мети — створення умов для вільного переміщення студентів, викладачів, менеджерів освіти та дослідників на теренах Європи.

Обов'язковою також вважається наявність внутрішніх та зовнішніх державних і громадських систем контролю якості освіти.

Загалом визначальними критеріями освіти в рамках Болонського процесу є: якість підготовки фахівців; зміцнення довіри між суб'єктами освіти; відповідність європейському ринку праці; мобільність; сумісність кваліфікації на вузівському та післявузівському етапах підготовки; посилення конкурентоспроможності Європейської системи освіти.

Ці вимоги є певною програмою розвитку вищої освіти України.

Навчальна програма розрахована на студентів, які навчаються за освітньо-кваліфікаційними програмами підготовки магістра, аспірантів, а також для слухачів факультетів підвищення кваліфікації та перепідготовки. Вона може бути використана для проведення науково-методичних семінарів із педагогічними працівниками вищих навчальних закладів, а також серед педагогічної громадськості.

Програма побудована за вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах та узгоджена з примірною структурою змісту навчального курсу, рекомендованою Європейською Кредитно-Трансферною Системою (ECTS).

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

ЄВРОПЕЙСЬКА ОСВІТНЯ ІНТЕГРАЦІЯ

ТЕМА 1. Євроінтеграція України як чинник соціально-економічного розвитку держави. Роль освіти в розвитку партнерства України з іншими державами.

Європейський вибір України — невід'ємна складова її подальшого розвитку. Хронологія та коротка характеристика подій з налагодження співробітництва України і ЄС. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС – один із важливих інструментів створення в Україні нової правової системи та громадянського суспільства. Науково-технічне співробітництво України та ЄС. Вхідження освіти і науки України у європейське інформаційне та освітнє поле як вагомий чинник економічного, соціального, інтелектуального, інноваційно-технологічного та культурного розвитку.

ТЕМА 2. Системи вищої освіти у країнах Європи і Америки.

Формування системи вищої освіти Європейських країн. Сучасні принципи побудови та завдання вищої освіти у розвинених країнах. Доступ громадян до освіти. Заклади освіти. Ступеневість освіти. Кваліфікації. Організація навчання, академічний рік і екзамени. Методи і засоби навчання. Навчання студентів-іноземців.

ТЕМА 3. Болонський процес як засіб інтеграції і демократизації вищої освіти країн Європи. Документи Болонського процесу.

Євроінтеграція як соціально-економічний процес. Чинники євроінтеграції вищої освіти. Хронологія подій Болонського процесу. Залучення європейських держав у Болонський процес. Основні документи Болонського процесу:

- Спільна декларація про гармонізацію архітектури, європейської системи вищої освіти чотирьох міністрів, що презентують Великобританію, Німеччину, Італію і Францію (**Сорбонна, 25 травня 1998 р.**).

- Зона європейської вищої освіти: Спільна заява європейських міністрів освіти (**Болонья, 18-19 червня 1999 р.**).

- Формування майбутнього. Конференція європейських вищих навчальних закладів і освітніх організацій (**Саламанка, 29-30 березня 2001 р.**).

- До зони європейської вищої освіти: Комюніке зустрічі європейських міністрів, відповідальних за вищу освіту (**Прага, 18-19 травня 2001 р.**).

Створення загальноєвропейського простору вищої освіти: Комюніке Конференції Міністрів, відповідальних за Вищу освіту (**Берлін, 19-20 вересня 2003 р.**).

ТЕМА 4. Основні завдання, принципи та етапи формування зони європейської вищої освіти.

Гармонізація архітектури системи європейської вищої освіти як основне завдання Болонського процесу. Визначальні властивості європейської вищої освіти: якість, конкурентоспроможність вищих навчальних закладів Європи, взаємна довіра держав і вищих

навчальних закладів, сумісність структури освіти та кваліфікацій на доступеневому і післяступеневому рівнях, мобільність студентів, привабливість освіти.

Основні завдання та принципи створення зони Європейської вищої освіти (шість цілей Болонського процесу): уведення двоциклового навчання; запровадження кредитної системи; формування системи контролю якості освіти; розширення мобільності студентів і викладачів; забезпечення працевлаштування випускників та привабливості європейської системи освіти.

Подальші дії для досягнення шести цілей Болонського процесу: прийняття системи легкозрозумілих і адекватних ступенів; прийняття системи двоциклової освіти (доступеневе і післяступеневе навчання); запровадження системи кредитів – системи накопичення кредитів (ECTS) або інших сумісних з нею систем, які здатні забезпечити як диференційно-розрізнявальну, так і функції накопичення; сприяння мобільності студентів і викладачів (усунення перешкод вільному пересуванню студентів і викладачів); забезпечення високоякісних стандартів вищої освіти; сприяння європейському підходу до вищої освіти (запровадження програм, курсів, модулів із «європейським» змістом); навчання протягом усього життя; спільна праця вищих навчальних закладів і студентів як компетентних, активних і конструктивних партнерів у заснуванні та формуванні Зони європейської вищої освіти.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

АДАПТАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ДО ВИМОГ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

ТЕМА 5. Європейська кредитно-трансферна та система накопичення - ECTS.

Характерні особливості ECTS. Базові елементи системи: інформація (стосовно навчальних програм і здобутків студентів), взаємна угода (між закладами-партнерами і студентом), використання кредитів ECTS (визначення навчального навантаження студентів). Основні документи ECTS: інформаційний пакет, навчальний контракт, перелік оцінок дисциплін.

Загальні умови користування ECTS. Зобов'язання з боку навчального закладу.

Кредити ECTS: структура, призначення, зв'язок з академічним навантаженням студента (години занять). Особливості призначення і присвоєння кредитів ECTS.

Координатори ECTS: університетський координатор, факультетський координатор.

Зміст та структура інформаційного пакету навчального закладу, факультету, навчальної дисципліни, змістового кредиту.

Структура курсу з присвоєння ступенів (структурно-логічна схема, навчальний план). Опис предмета курсу. Опис дисципліни курсу.

Шкала оцінювання ECTS. Європейська система «полегшеної шкали оцінювання» навчальних досягнень студента. Сумісність різних систем оцінювання зі шкалою ECTS.

ТЕМА 6. Принципи, шляхи і засоби адаптації Європейської системи перезарахування кредитів (ECTS) у вищу освіту України.

Узгодження і поєднання національних компонентів вищої освіти різних країн із вимогами Болонського процесу щодо створення Зони європейської вищої освіти.

Тенденції розвитку вищої освіти України на сучасному етапі. Відмінність та подібність систем вищої освіти України і Європейських держав.

Передумови входження вищої освіти України до Болонського процесу: адаптація законодавства, структурні зміни освіти, запровадження у систему вищої освіти Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи (ECTS), проведення педагогічного експерименту щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III – IV рівнів акредитації.

Основні завдання для створення умов щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у навчальних закладах III – IV рівнів акредитації є: розроблення структурно-логічних схем підготовки фахівців за усіма напрямками та спеціальностями; запровадження модульної системи організації навчального процесу, системи тестування та рейтингового оцінювання знань студентів; організація навчального процесу на базі програм навчання, які формуються як набір залікових кредитів; введення граничного терміну навчання за програмою навчання, включаючи граничний термін бюджетного фінансування; створення нового покоління галузевих стандартів вищої освіти; розроблення індивідуальних графіків навчального процесу з урахуванням особливостей кредитно-модульної системи організації навчального процесу; зарахування на навчання до вищого навчального закладу тільки за напрямками підготовки; вдосконалення наявного та створення нового навчально-методичного, матеріально-технічного та інформаційного забезпечення навчання в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу; формування програм навчання усіх освітньо-кваліфікаційних рівнів на основі освітньо-кваліфікаційних характеристик випускників та освітньо-професійних програм підготовки, які передбачають можливі зміни співвідношення обсягів кредитів освітньої та кваліфікаційної складових підготовки; введення інституту викладачів-кураторів індивідуальних програм навчання.

ТЕМА 7. Запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (КМСОНП) у ВНЗ України.

Основні заходи з підготовки та програма проведення педагогічного експерименту щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації.

Розроблення та експериментальна перевірка технології застосування елементів Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи (ECTS) в системі вищої освіти України та створення сучасної системи управління якістю освітньої діяльності суб'єктів навчального процесу.

Організація навчального процесу у вищих навчальних закладах України в кредитно-модульній системі підготовки фахівців. Поняття про кредитно-модульну систему організації навчального процесу як модель організації навчального процесу; заліковий кредит як одиницю виміру навчального навантаження; модуль як задокументовану завершену частину освітньо-професійної програми; змістовий модуль як систему поєднаних навчальних елементів, відповідних певному навчальному об'єктові.

Структура і вимоги до складання основних компонентів КМСОНП: інформаційний пакет; договір про навчання між студентом і вищим навчальним закладом; академічна довідка. Формування та реалізація індивідуального навчального плану студента. Контроль за індивідуальним навчальним планом студента.

Форми організації навчання в умовах КМСОНП. Організаційно-методичне забезпечення КМСОНП. Контроль успішності студента та шкала оцінювання навчальних досягнень студента. Державна атестація студентів. Нормування навчального навантаження студента і викладача.

Особливості переведення, відрахування, поновлення студентів та переривання їхнього навчання. Стипендіальне забезпечення студентів.

ОРІЄНТОВНА СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ КУРСУ

Тема	Лекції	Семінарські та практичні заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота
Змістовий модуль I. Європейська освітня інтеграція				
1. Євроінтеграція України як чинник соціально-економічного розвитку держави. Роль освіти в розвитку партнерства України з іншими державами.	1	1	1	Проект (структурно-логічна схема; навчальний план; структура залікового кредиту курсу, індивідуальний навчальний план студента тощо)
2. Системи вищої освіти у країнах Європи і Америки.	1		1	
3. Болонський процес як засіб інтеграції і демократизації вищої освіти країн Європи. Документи Болонського процесу.	1		2	
4. Основні завдання, принципи та етапи формування Зони європейської вищої освіти.	1		2	
Модуль II. Адаптація вищої освіти України до вимог Болонського процесу				
5. Європейська система перезарахування кредитів ECTS.	2	1	2	
6. Принципи, шляхи і засоби адаптації Європейської системи перезарахування кредитів (ECTS) у вищу освіту України.	2	2	2	
7. Запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВНЗ України.	2	4	2	
Усього годин	10	8	12	6

Примітка: Співвідношення кількості годин аудиторних занять та індивідуальної і самостійної роботи може становити 60% до 40% або 40% до 60% залежно від змісту навчального курсу.

ТЕМИ СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ

1. Системи вищої освіти у країнах Європи та принципи і шляхи їх інтеграції – 1 год.

ТЕМИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

1. Формування інформаційного пакету ECTS – 1 год.

2. Складання структурно-логічних схем, навчальних планів спеціальностей та індивідуального навчального плану студента за вимогами кредитно-модульної системи організації навчального процесу – 2 год.

3. Методика формування змістового модуля дисципліни та залікового кредиту – 2 год.

4. Розробка шкал оцінювання навчальної діяльності студента та моделі моніторингу якості освіти в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу – 2 год.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ:

1. Ознайомитися із основними документами щодо співробітництва України та Євросоюзу (Декларація ЄС щодо України, 1991; Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС (14.06. 1994); Спеціальна резолюція Ради Міністрів ЄС щодо України (31.10.1994); Указ Президента України № 615 «Стратегія інтеграції України до ЄС»(11.06.1998); Постанова Кабінету Міністрів України № 852 про запровадження механізму адаптації законодавства України до ЄС (12.06.1998); Постанова Кабінету Міністрів України №1496 про «Концепцію адаптації законодавства України до законодавства ЄС(16.08.1999); Зобов'язання щодо посилення стратегічного партнерства між Україною та ЄС, підписані на 4-му Саміті ЄС – Україна, м. Ялта (11.09.2001); Матеріали Саміту Європейський Союз - Україна, м. Копенгаген(4.07.2002) та ін. – 1 год.

2. Ознайомитися із принципами побудови систем вищої освіти Англії, Італії, Іспанії, Німеччини, Франції та інших країн Європейського Союзу – 1 год.

3. Ознайомитися із змістом основних документів Болонського процесу – 2 год.

4. Ознайомитися із вимогами Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи (ECTS) – 2 год.

5. Вивчити нормативні та інструктивні матеріали Міністерства освіти і науки України щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВНЗ України – 2 год.

ІНДИВІДУАЛЬНІ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНІ ЗАВДАННЯ (проекти):

1. Формування «Інформаційного пакету» (ВНЗ, факультету, спеціальності) – (за вибором).

2. Розробка структурно-логічної схеми підготовки фахівців зі спеціальності (за вибором).

3. Складання навчального плану підготовки фахівців зі спеціальності (за вибором).

4. Формування індивідуального навчального плану студента.

5. Розробка структури залікового кредиту курсу (за вибором).

6. Створення шкали оцінювання навчальної діяльності студента з курсу (за вибором).

7. Створення порівняльних схем навчальних планів, структур залікових кредитів, змістових модулів, шкал оцінювання тощо загалом або за спеціальностями і напрямками у ВНЗ різних країн Європи.

8. Вивчення діючих у Європі систем страхування якості освіти.

9. Аналіз діючих в Європі механізмів визнання еквівалентності документів про освіту.

МЕТОДИ НАВЧАННЯ: лекції із застосуванням прозірок; робота в Інтернет; складання графічних схем.

МЕТОДИ ОЦІНЮВАННЯ: поточне тестування; оцінка за проект; підсумковий письмовий тест.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ПРИСВОЮВАНИХ СТУДЕНТАМ (СЛУХАЧАМ):

Модуль 1	Модуль 2	Підсумковий	Сума
----------	----------	-------------	------

(поточне тестування)				(проект)			тест		
Змістовий модуль I				Змістовий модуль II			40	35	100
10				15					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7			
2	2	2	4	5	5	5			

Шкала оцінювання:

90–100 балів – *відмінно* (A);

75–89 балів - *добре* (BС);

60–74 балів - *задовільно* (DE);

35–59 балів - *незадовільно* з можливістю повторного складання (FХ);

1–34 балів - *незадовільно* з обов’язковим повторним курсом (F).

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: опорні конспекти лекцій; інтерактивний комплекс навчально-методичного забезпечення дисципліни (ІКНМЗД); нормативні документи МОН України; ілюстративні матеріали щодо структури складових ECTS.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болонський процес у фактах і документах/ Упорядники Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І.. Київ – Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім.В.Гнатюка, 2003. – 52 с. (www.tspu.edu.ua).
2. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003 – 2004 рр.)/ За ред. В.Г. Кременя, авт. кол.: Степко М.Ф., Болюбаш Я. Я., Шинкарук В. Д., Грубінко В. В., Бабин І. І.. – Київ -Тернопіль: Вид-во ТДПУ, 2004. – 147 с. (www.tspu.edu.ua).
3. Ван дер Венде М.К. Болонская декларация: расширение доступности и повышение конкурентоспособности высшего образования в Европе // Высшее образование в Европе. –2000. – Том XXV.-№ 3.
4. Долженко О.В. Сорбонская и Болонская декларации: Информация к размышлению... // Вестник высшей школы: Alma mater. -2000. -№ 6.
5. Журавський В.С., Згуровський М.З. Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. – К.: ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2003. – 200 с.
6. Кремень В.Г. Болонский процесс: сближение, а не унификация//Зеркало недели. - № 48(473). -13-19 декабря 2003.
7. Лукичев Г.А. Интеграция и эффективность – цели реформ в высшем образовании стран Европы // Научный вестник Московского государственного технического университета гражданской авиации. -2000. -№ 26. -С.13-18.
8. Матеріали науково-практичного семінару «Кредитно-модульна система підготовки фахівців у контексті Болонської декларації». Львів, 21-23 листопада 2003. - Львів: «Львівська політехніка». – 111 с.
8. Реформа высшего образования в Нидерландах // Голландский институт в Санкт-Петербурге: <http://www.holinst.spb.ru>.
9. Barblan A. The Sorbonne Declaration – Follow-Up and Implications: A Personal View. - Geneva: AEU/CRE, 1999. {Сорбонська декларація – реалізація і значення: особистий погляд}.
10. From Bologna to Prague – Reform of Study Programmes and Structures in Germany. - Bonn, HRK, 2000. – 63 pp. {від Болоньї до Праги – реформа програм навчання і освітніх структур в Німеччині}.
11. Harris Christopher. In the Shadow of Bologna / EAIE Forum, 2000. -Special Edition. -P.22-24. {Під знаком Болоньї}.

12. Haug Guy. The Follow-up Process to the Bologna Declaration / «From Bologna to Prague» – Reform of Study Programmes and Structures in Germany. -Bonn, HRK, 2000.-P.47-56 {Процес виконання Болонської декларації}.
13. Haug Guy. Trends and Issues in Learning Structures in Higher Education in Europe. -Bonn, HRK, 2000. – 77 p. {Перспективи і проблеми навчальних закладів вищої освіти Європи}.
14. News of the Recognition Field: Background Information for the ACE Track, 13th Annual Conference of the European Association for International Education (EAIE) 5 to 8 December, 2001, Tampere, Finland. -Riga: EAIE+Latvian ENIC/NARIC, 2001. -60 pp. {Новини в галузі визнання: базова інформація для семінарів, які проводить ACE в межах 13-ої щорічної конференції Європейської асоціації міжнародної освіти 5-8 грудня 2001 р. в Тампере, Фінляндія}.
15. Pedrosa J. Notes concerning the preparation of the Bologna meeting (Sorbonne Declaration). - Aveiro: 1999. {Нотатки з приводу підготовки Болонської зустрічі (Сорбонська декларація)}.
16. Prodi, R. Idea dell' Europa. -Rome: Il Mulino, 1999. {Європейська ідея}
17. Quality Assessment and Quality Development in German Universities with Particular Reference to the Assessment of Teaching. -Bonn, HRK, 2000. -41 pp. {Оцінка розвитку якості в німецьких університетах з особливим поглядом на рівень викладання}.
18. Tauch Christian. Accreditation: a Change of Paradigm in German Higher Education // EAIE Forum. -2000. -Vol. 2. -No. 1. -P.12-14 {Акредитація: зміна парадигми у німецькій вищій освіті}.
19. Recognition Issues in the Bologna Process: Final Report of the Working Party on Recognition Issues in the Bologna Process / News of the Recognition Field: Background Information for the ACE Track, 13th Annual Conference of the European Association for International Education (EAIE) 5 to 8 December, 2001, Tampere, Finland. -Riga: EAIE+Latvian ENIC/NARIC, 2001. -60 pp. {Визнання, що витікає із Болонського процесу: заключний звіт Робочої групи з процедури визнання документів про освіту за принципами Болонського процесу}.
20. Trends in Learning Structures in Higher Education (II): Follow-up Report prepared for the Salamanca and Prague Conferences of March/May 2001. – Helsinki: National Board of Education, 2001. - 63 pp. {Перспективи навчальних закладів вищої освіти (II): Повідомлення, підготовлене до конференції в Саламанці і Празі у березні/травні 2001 року}.
21. www.accreditation-council.de/
22. www.bologna-berlin2003.de/pdf/bologna_declaration.pdf/
23. www.bologna-bergen_2005.no/
24. www.eua.de/
25. www.coe.int/
26. www.enga.net/
27. www.europa.eu.int/comm/education/recognition/
28. www.europa.eu.int/comm/socrates/ects.html#cl/
29. www.jointquality.org/
30. www.isic.de/
31. www.wensminster.sc.uk/
32. www.ia-up.org/papers.html/
33. www.mon.gov.ua/
34. www.tspu.edu.ua/ресурси/кредитно-модульна система

МАТЕРІАЛИ МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

(www.mon.gov.ua)

1. Про проведення педагогічного експерименту щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації/ Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 24.04.2003 р. Протокол № 5/5 – 4.
2. Перелік необхідних умов для запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у навчальних закладах III-IV рівнів акредитації/ Додаток до Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 24.04.2003 р. Протокол № 5/5-4.
3. План заходів з підготовки до проведення педагогічного експерименту щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації/ Додаток до Рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 24.04.2003 р. Протокол № 5/5-4.
4. Про проведення науково-практичного семінару з питань запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу / Наказ МОН України № 740 від 06.11.2003 р.
5. Резолюція науково-практичного семінару «Кредитно-модульна система підготовки фахівців у контексті Болонської декларації», що відбувся 21-22 листопада 2003 року у м. Львові на базі Національного університету «Львівська політехніка».
6. Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу / Наказ МОН України № 48 від 23.01.2004 р..
7. Програма проведення педагогічного експерименту щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації / Додаток до Наказу МОН України № 48 від 23.01.2004 р.
8. Тимчасове положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців/ Додаток до Наказу МОН України № 48 від 23.01.2004 р.
9. Перелік вищих навчальних закладів, що заявили про участь в педагогічному експерименті щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу/ Додаток до Наказу МОН України № 48 від 23.01.2004 р.
10. Перелік регіональних базових вищих навчальних закладів/Додаток до Наказу МОН України № 48 від 23.01.2004 р.
11. Склад координаційної ради для супроводу та узагальнення результатів педагогічного експерименту/ Додаток до Наказу МОН України № 48 від 23.01.2004 р.
12. Про затвердження Програми дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004-2005 роки/ Наказ МОН України № 49 від 23.01.2004 р.
13. Програма дій щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004-2005 роки/ Додаток до Наказу МОН України № 49 від 23.01.2004 р.
14. Заходи щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004-2005 роки / Додаток до Наказу МОН України № 49 від 23.01.2004 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАКАЗ

м. Київ

« 21 « 05 2004 р.

№ 414

Про внесення доповнень до Переліку вищих навчальних закладів - учасників педагогічного експерименту

Враховуючи пропозиції вищих навчальних закладів щодо участі в педагогічному експерименті з кредитно-модульної системи організації навчального процесу

НАКАЗУЮ:

1. Внести доповнення до відповідних регіональних груп Переліку вищих навчальних закладів - учасників педагогічного експерименту, що затверджені наказом Міністерства освіти і науки України від 23 січня 2004 року № 48 «Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу» згідно з додатком.

2. Ректорам вищих навчальних закладів, що включені до Переліку вищих навчальних закладів учасників педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу, забезпечити якісне проведення педагогічного експерименту.

3. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника Міністра Степка М.Ф.

Міністр

В.Г.Кремень

Затверджено
наказом Міністерства освіти і науки України
від 21.05.2004 р. № 415

Доповнення

до Переліку вищих навчальних закладів - учасників педагогічного експерименту

I. Київський національний університет імені Тараса Шевченка:

- Національна академія внутрішніх справ України
- Національний університет фізичного виховання і спорту України
- Житомирський державний університет імені Івана Франка
- Ніжинський державний педагогічний університет імені Миколи Гоголя
- Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди

- Академія праці і соціальних відносин федерації професійних спілок України

II. Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»:

- Національний університет харчових технологій
- Національний фармацевтичний університет
- Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій
- Європейський університет фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу
- Черкаський державний технологічний університет

III. Національний університет «Львівська політехніка»:

- Національний університет «Острозька академія»
- Луцький державний технічний університет
- Львівський державний інститут фізичної культури

IV. Тернопільський державний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка:

- Хмельницький інститут бізнесу

V. Харківський національний університет радіоелектроніки:

- Харківська національна академія міського господарства
- Українська державна академія залізничного транспорту

VI. Одеський державний економічний університет:

- Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського

- Одеська державна академія холоду

- Херсонський державний університет

- Миколаївський державний університет імені В.О.Сухомлинського

- Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили

- Миколаївський аграрний університет

- Феодосійська фінансово-економічна академія

VII. Національний гірничий університет:

- Дніпропетровський національний університет

- Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В.Лазаряна

- Донецький державний університет економіки і торгівлі імені

- М. Туган-Барановського

- Приазовський державний технічний університет

- Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка

- Донбаський гірничо-металургійний інститут

Директор департаменту вищої освіти

Я.Я.Болубаш

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

м. Київ

« 20 » « 10 » 2004р.

№ 812

Про особливості впровадження
кредитно-модульної системи
організації навчального процесу

З метою забезпечення проведення педагогічного експерименту щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу та на виконання Програми заходів щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004-2005 рр. (накази Міністерства освіти і науки від 23 січня 2004 року № 48, 49)

НАКАЗУЮ :

1. Затвердити:

- Перелік вищих навчальних закладів, у яких проводиться педагогічний експеримент за напрямками і спеціальностями, що додається;
 - структуру інформаційного пакету напряму підготовки (спеціальності), що додається.

2. Ректорам вищих навчальних закладів-учасників педагогічного експерименту:

2.1. Забезпечити проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу за визначеними напрямками підготовки і спеціальностями.

2.2. До 1 січня 2005 року розробити інформаційні пакети з напрямів (спеціальностей), за якими проводиться педагогічний експеримент.

2.3. Створити тимчасові робочі групи для розробки змістових модулів за напрямками підготовки (спеціальностями), з яких проводиться експеримент.

2.4. Забезпечити моніторинг результатів педагогічного експерименту та їх постійне висвітлення в науково-методичних виданнях, засобах масової інформації та на Веб-сторінках вищих навчальних закладів.

3. Встановити, що:

- ціна кредиту ECTS для напрямів підготовки (спеціальностей), з яких проводиться педагогічний експеримент, складає 36 академічних годин. Нормативна кількість залікових одиниць на один навчальний рік – 60 кредитів ECTS;

- кількість кредитів ECTS на навчальну дисципліну визначається діленням загального обсягу годин з навчальної дисципліни на ціну кредиту (з округленням до 0,5 кредиту). Загальний обсяг годин з навчальної дисципліни повинен включати час на проведення лекцій, практичних, семінарських та лабораторних занять, консультацій, практик, самостійної та індивідуальної роботи і контрольних заходів;

- у навчальних та робочих планах експериментальних напрямів підготовки (спеціальностей) вводиться додаткова графа «Кредити ECTS»;

- в академічній довідці в графі «Години» через дріб зазначається кількість кредитів ECTS, а в графі «Оцінки» через дріб – оцінка за шкалою ECTS.

4. Ректорам регіональних базових вищих навчальних закладів:

4.1. Забезпечити координацію з проведення педагогічного експерименту у регіональній групі вищих навчальних закладів та моніторинг його результатів.

4.2. Систематично проводити методичні семінари з питань реалізації педагогічного експерименту.

5. Департаменту вищої освіти (Болюбаш Я.Я.) спільно з науково-методичним центром вищої освіти (Левківський К.М.) та вищими навчальними закладами-учасниками педагогічного експерименту:

5.1. До кінця 2004/2005 навчального року упорядкувати термінологію кредитно-модульної системи організації навчального процесу та укласти тлумачний словник.

6. Департаменту вищої освіти (Болюбаш Я.Я.) спільно з департаментом економіки і фінансування (Куліков П.М), юридичним відділом (Свириденко А.М.) адаптувати Договір про підготовку фахівців з вищою освітою на умовах повного відшкодування витрат на навчання (фізичними, юридичними особами) до вимог ECTS.

7. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника Міністра СтепкаМ.Ф.

Міністр

В.Г.Кремень

ДОДАТОК
до наказу МОН України
від 20.10.04 № 812

ТИПОВА ФОРМА

Міністерство освіти і науки України

Назва навчального закладу

Назва факультету (інституту тощо)

EUROPEAN CREDIT TRANSFER SYSTEM

ECTS – ІНФОРМАЦІЙНИЙ ПАКЕТ

Шифр та назва напрямку підготовки (спеціальності)

2004

ПЕРЕЛІК ЕЛЕМЕНТІВ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПАКЕТА

ВСТУП – ЩО ТАКЕ ECTS ?

I – НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД

- А. Назва й адреса
- Б. Академічний календар
- В. Координатор ECTS від закладу
- Г. Загальний опис закладу
- Д. Процедура допуску до навчання

II – ЗАГАЛЬНА ПРАКТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ

- А. Формальності, прийняті в Україні, щодо прийому студентів
- Б. Як потрапити до закладу
- В. Вартість проживання
- Г. Забезпечення житлом
- Д. Здоров'я і страхування
 - 1. Медичне обслуговування
 - 2. Студенти з особливими потребами
 - 3. Страхування
- Е. Умови навчання
 - 1. Бібліотеки
 - 2. Навчально-лабораторна база
- Є. Інша практична інформація
- Ж. Позапрограмна діяльність і дозвілля

III – ФАКУЛЬТЕТ (ІНСТИТУТ тощо)

- А. Загальний опис факультету (інституту тощо)
- Б. Ступенева структура
 - 1. Кваліфікації (освітня та професійна)
 - 2. Діаграма структури програми навчання
- В. Індивідуальні розділи програми навчання
 - 1. Ідентифікація
 - 2. Опис
 - 3. Рівень
 - 4. Обов'язкові чи вибіркові розділи програми навчання
 - 5. Викладацький склад
 - 6. Тривалість
 - 7. Форми та методи навчання
 - 8. Оцінювання
 - 9. Мова

IV – СЛОВНИК

РОЗ'ЯСНЕННЯ ДО ЗМІСТУ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПАКЕТА

Вищий навчальний заклад, що використовує ECTS, випускає інформаційні пакети з кожного напрямку (спеціальності) як довідники для студентів і викладацького складу та потенційних партнерів. Призначення інформаційних пакетів полягає у тому, щоб сприяти прозорості освітньо-професійної програми, сприяти орієнтуванню студентів на вибір відповідних програм підготовки фахівців і плануванню подальшого навчання, в тому числі в інших вищих навчальних закладах, забезпечувати практичною інформацією.

Інформаційні пакети повинні щорічно оновлюватися і бути легкодоступними для користувачів, в тому числі в мережі Інтернет.

Інформаційний пакет видається державною, англійською, а за необхідності також іншими мовами.

ВСТУП - ЩО ТАКЕ ECTS?

Вступ містить стислий опис ECTS задля інформування студентів щодо організації навчального процесу.

I – НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД

A. Назва й адреса

Повна назва й адреса, включаючи номери телефону, телефаксу (з кодом країни і області чи міста) та e-mail. Карта міста чи центру міста, або університетського містечка може дати хороше загальне уявлення про місце розташування навчального закладу та інших приміщень, що входять до його складу.

B. Академічний календар

Академічний календар являє собою узагальнений опис графіку навчального процесу і включає часові межі навчальних років, поділ програми навчання (семестри, триместри тощо), основні періоди контрольних заходів і канікул.

B. Координатор ECTS від закладу

Вичерпна інформація для встановлення ділових зв'язків, включаючи повне ім'я, адресу, номери телефону і телефаксу, e-mail як координатора, так і осіб, які його заміщують у випадку його відсутності. Необхідно вказати години, коли можна зв'язатися з координатором особисто.

Г. Загальний опис закладу

Стисла історія закладу доповнюється його описом (рік заснування, історія розвитку, зміни назви, правоустановчі документи, кількісний і якісний склад науково-педагогічних працівників, наукові школи тощо), статус (державний, комунальний чи приватний, чи він є структурним підрозділом у складі університету), рівень акредитації (номер ліцензії, сертифікату про акредитацію і дату видачі), організаційна структура навчального закладу (структурні підрозділи).

Д. Процедура допуску до навчання

Інформація під цим заголовком є важливою для визначення порядку допуску до програми навчання. Вона повинна включати:

- 1) Терміни подачі заяв;
- 2) Строки реєстрації і подачі документів;
- 3) Вимоги до рівня підготовленості студента для зарахування на курс програми навчання;
- 4) Лінгвістичні вимоги, включаючи рівень майстерності, який рекомендується чи вимагається, будь-які завірені посвідчення про набуті навички і проходження курсів мовної підготовки чи здачу тестів на перевірку майстерності і т. ін.;
- 5) Інформація щодо фінансових витрат студентів.

II - ЗАГАЛЬНА ПРАКТИЧНА ІНФОРМАЦІЯ

А. Формальності, прийняті в Україні, щодо прийому студентів

Візовий режим та реєстрація: детальна інформація про те, що очікуватиме особу, яка приїхала на навчання до закладу. Студентам необхідно надати вичерпну інформацію, що стосується формальностей, яких необхідно дотримуватися, щоб одержати дозвіл на поселення чи працю (де необхідно), і зареєструватися у відповідних державних, регіональних чи місцевих органах.

Інформаційний пакет може містити перелік основних практичних питань, над якими студенту слід подумати перед від'їздом до України.

Б. Як потрапити до закладу

Крім надання офіційної поштової адреси, номерів телефону і телефаксу, e-mail, студентам слід точно знати, куди, коли і кому вони повинні повідомити про приїзд.

В. Вартість проживання

Слід надати інформацію про показник середньої вартості проживання у місці навчання. Рекомендується включати приклади можливих рівнів видатків за основними статтями, які слід передбачити у бюджеті студентів, на кілька місяців, а також інформацію про будь-які інші особливі зручності, доступні для студентів (ресторани, кафе і т. ін.).

Г. Забезпечення житлом

Ця частина повинна містити детальну інформацію про осіб, з якими можна встановити контакт, місце і час, в межах навчального закладу чи іншого місця, де іноземні студенти можуть одержати пораду і допомогу у пошуку житла.

Формальності, яких студентам, можливо, доведеться дотримуватися, повинні бути чітко перераховані за пунктами. Слід чітко встановити кінцеві терміни і правила реєстрації проживання. Вказати про наявність житла для студентів з особливими потребами. Студентів необхідно інформувати про порівняльні ціни на різні типи житла і пов'язані з ними витрати і формальності.

Д. Здоров'я і страхування

1. Медичне обслуговування

Майбутнім студентам слід одержати інформацію про умови, за яких вони можуть користуватися медичним обслуговуванням і послугами лікарні.

2. Студенти з особливими потребами

Повна назва і адреса, номери телефону і телефаксу, скринька електронної пошти служби, куди можуть звернутися студенти з особливими потребами.

3. Страхування

Студентам слід надати інформацію про те, як одержати страховку за підтримки системи соціального страхового забезпечення України, і про альтернативи, які можуть бути доступними, для страхування здоров'я та життя від інших факторів ризику там, де державне забезпечення виявляється неадекватним.

Е. Умови навчання

1. Бібліотеки

Надається інформація стосовно розміру, можливостей і місця знаходження бібліотеки і відповідних служб.

Години роботи і періоди, умови тимчасового користування книгами і т. ін., повинні встановлюватися особливо чітко.

2. Навчально-лабораторна база.

Інформація щодо забезпечення навчальними лабораторіями, комп'ютерами, доступ до мережі Internet, Intranet тощо.

Є. Інша практична інформація

Практична інформація про банки, громадський транспорт тощо.

Ж. Позапрограмна діяльність і дозвілля

Коротке посилання на студентське самоврядування чи інші студентські асоціації (формальності і умови членства) і спортивної, і культурної діяльності, доступної для студентів. Додаткова інформація про види дозвілля може надаватися окремо.

III – ФАКУЛЬТЕТ (ІНСТИТУТ тощо)

A. Загальний опис факультету (інституту тощо)

Інформація про факультет (інститут, кафедри тощо) і характерні особливості, що є загальними для всіх.

1. Координатор ECTS від факультету (інституту тощо): вичерпна контактна інформація, що включає повну назву, адресу, e-mail, номери телефону і телефаксу, а також e-mail як координатора, так і тих, хто його заміщає. Вказати години, коли можна зв'язатись з координатором.

2. Стислий опис структури й організації факультету (інституту тощо), включаючи кількість штатних працівників і студентів, а також основні напрямки науково-дослідної роботи.

3. Стислий опис умов для навчання на факультеті (бібліотека, лабораторії, майстерні, їх обладнання тощо).

4. Перелік запропонованих програм навчання з присвоєнням ступенів (бакалавр, магістр), кваліфікацій і тривалості навчання за кожною з них.

5. Опис основних методів викладання і навчання, що використовуються, і способів оцінювання знань, умінь і навичок студентів, включаючи, наприклад, письмові й усні екзамени, результати виконання практичних, лабораторних завдань, успішне завершення виробничої практики, написання дипломної роботи.

6. Шкала виставлення оцінок. Інформація повинна стосуватися системи, яку використовує заклад, та правил переведення її в шкалу оцінок за ECTS.

B. Ступенева структура

1. Освітні та освітньо-кваліфікаційні рівні, за якими здійснюється підготовка фахівців з вищою освітою.

Опис і структура конкретних освітньо-професійних програм підготовки, які пропонуються факультетом. Інформація про те, як студенти могли б виконати вимоги, необхідні для одержання певних кваліфікацій.

2. Діаграма структури програми навчання

Перелік навчальних дисциплін і практик із зазначенням обсягу у кредитах за ECTS. Корисною практикою є складання діаграм, таблиць, структурно-логічних схем тощо, що показують структуру навчання, із зазначенням числа кредитів за ECTS, призначених для кожного розділу програми навчання.

V. Індивідуальні розділи програми навчання

Всі розділи програми навчання (навчальні дисципліни, практики тощо) повинні бути включені в інформаційний пакет. Розділи програми навчання визначаються факультетом (інститутом тощо). У випадках, де наявність розділів програми навчання може залежати від мінімальної кількості студентів, яких приймають, цей мінімум повинен бути чітко визначеним.

Хоча наукові дослідження вилучені з ECTS, студенти можуть брати участь в науково-дослідних роботах, якщо це є необхідним для здобуття відповідного ступеня чи кваліфікації. Відповідно до цього діяльність такого роду необхідно докладно висвітлити в інформаційному пакеті із зазначенням виділених кредитів, процедури оцінювання і описом методів.

Опис індивідуальних розділів (навчальних програм дисциплін) програми навчання є найважливішою частиною інформаційного пакета. Його підготовка вимагає особливої уваги, і він повинен містити таку інформацію:

1. Ідентифікація

Назва розділу програми навчання і його шифр (якщо є).

2. Опис

Чіткий опис змісту кожного розділу. Незважаючи на стислість, інформація повинна бути достатньо детальною, щоб потенційні партнери могли зрозуміти теми, що пропонуються.

3. Рівень

Рівень розділу програми навчання може визначатися через посилання на:

А) Попередні умови: попередні компетенції (знання, уміння, навички), якими має володіти студент на початку вивчення розділу програми навчання, включаючи список літератури та інші навчальні матеріали з програми навчання.

Б) Цілі та завдання: опис результатів навчання, що передбачаються з кожного розділу програми навчання з точки зору досягнення цілей навчання.

В) Бібліографію: навчальні книги чи інші навчальні матеріали, що будуть необхідними під час вивчення певного розділу програми навчання.

4. Обов'язкові чи вибіркові розділи програми навчання.

Інформаційний пакет має задекларувати обов'язкові та вибіркові (за вибором студента) розділи програми навчання.

5. Викладацький склад

Варто подавати прізвище, ім'я, науковий ступінь, вчене звання науково-педагогічних працівників, які залучені до викладання кожного розділу програми навчання.

6. Тривалість

У загальну кількість часу, що офіційно вимагається для завершення вивчення певного розділу програми навчання, необхідно включити кількість годин, відведених на його вивчення кожного тижня, семестру чи триместру тощо, року програми навчання.

7. Форми та методи навчання

Надати детальну інформацію стосовно форм та методів навчання, годин, виділених на один тиждень, і кількості тижнів, відведених на засвоєння кожного розділу програми навчання.

8. Оцінювання

Характер, тривалість, вибір часу і повторюваності форм оцінювання, що є характерними для цього розділу програми навчання, необхідно навести і описати. Встановити періоди контрольних заходів.

Навчальний заклад для студентів з особливими потребами може укласти угоди, за якими, наприклад, їм дозволяють користуватися під час контрольних заходів мовами, що не є офіційними у закладі, словниками чи збільшують ліміт часу для їх завершення тощо. Такі угоди повинні бути індивідуалізовані.

Необхідно надати докладну інформацію щодо процедур проведення контрольних заходів.

9. Мова

Необхідно вказати розділи програми навчання, вивчення яких можливе не державною мовою.

IV – СЛОВНИК

Словник термінології, що використовується в інформаційному пакеті.

Затверджено
наказом МОН України
від 20.10.04 № 812

ПЕРЕЛІК

**вищих навчальних закладів, у яких проводиться педагогічний експеримент
за напрямками і спеціальностями**

№ з/п	Назва вищого навчального закладу	Назва напрямку підготовки	НАЗВА СПЕЦІАЛЬНОСТІ	Назва освітньо-кваліфікаційного рівня	Кількість охоплених академгруп /студентів	
1	2	3	4	5	6	
1.	Академія праці і соціальних відносин федерації професійних спілок України	Економіка і підприємництво	Фінанси	бакалавр	1/25	
2.	Білоцерківський державний аграрний університет	Філологія	Переклад	бакалавр	1/25	
		Економіка і підприємництво	Фінанси	бакалавр	2/44	
			Облік і аудит	бакалавр	2/48	
			Економіка підприємств	бакалавр	2/44	
		Менеджмент	Менеджмент	бакалавр	3/67	
			Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності	бакалавр	3/68	
		Право	Правознавство	бакалавр	3/75	
		Екологія	Екологія та охорона навколишнього середовища	бакалавр	6/168	
		Агрономія	Агрономія	бакалавр	5/141	
		Зооінженерія	Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва	бакалавр спеціаліст	17/413 3/70	
		Водні біоресурси	Водні біоресурси	бакалавр	4/95	
Ветеринарна медицина	Ветеринарна медицина	спеціаліст	5/158			
3.	Вінницький національний технічний університет	Менеджмент	Менеджмент організації	бакалавр спеціаліст магістр	30/752 7/182 1/6	
			Екологія	Екологія	бакалавр	4/93
			Комп'ютерні науки	Програмне забезпечення автоматизованих систем	бакалавр спеціаліст магістр	9/231 2/35 1/5
		Інтелектуальні системи прийняття рішень		бакалавр спеціаліст магістр	7/174 2/42 1/3	
		Інженерна механіка		Технологія машинобудування	бакалавр спеціаліст магістр	9/216 2/36 1/4
				Металорізальні верстати і системи	бакалавр спеціаліст магістр	3/65 1/14 -
			Автомобілі та автомобільне господарство	бакалавр спеціаліст магістр	8/198 2/39 1/5	
		Енергетика	Теплоенергетика	бакалавр спеціаліст магістр	5/105 1/23 1/1	
		Електротехніка	Електричні станції	бакалавр спеціаліст магістр	8/191 1/20 1/3	
			Електричні системи і мережі	бакалавр спеціаліст магістр	6/140 1/15 1/1	
			Електричні системи електроспоживання	бакалавр спеціаліст магістр	9/234 2/49 1/3	
		Радіотехніка	Радіотехніка	бакалавр спеціаліст магістр	7/167 2/47 1/3	
			Апаратура радіозв'язу, радіомовлення і телебачення	бакалавр спеціаліст магістр	4/100 1/17 1/1	
		Електроніка	Мікроелектроніка і напівпровідникові прилади	бакалавр спеціаліст магістр	2/51 1/13 1/1	

1	2	3	4	5	6
---	---	---	---	---	---

			Електронні прилади та пристрої	бакалавр спеціаліст магістр	3/72 1/16 1/1
		Електронні апарати	Виробництво електронних засобів	бакалавр спеціаліст магістр	3/77 1/13 1/5
			Біотехнічні та медичні апарати і системи	бакалавр спеціаліст магістр	4/105 1/25 1/2
			Технології та засоби телекомунікацій	бакалавр спеціаліст магістр	4/95 1/21 1/1
		Лазерна та оптоелектронна техніка	Лазерна та оптоелектронна техніка	бакалавр спеціаліст магістр	5/114 1/20 1/1
		Метрологія, стандартизація та сертифікація	Метрологія та вимірювальна техніка	бакалавр	4/104
		Комп'ютеризовані системи, автоматика і управління	Системи управління і автоматики	бакалавр спеціаліст магістр	15/364 3/83 1/13
		Комп'ютерна інженерія	Комп'ютерні системи та мережі	бакалавр спеціаліст магістр	11/272 2/55 1/7
		Будівництво	Промислове і цивільне будівництво	бакалавр спеціаліст магістр	8/206 3/60 1/3
			Теплогазопостачання і вентиляція	бакалавр спеціаліст магістр	5/133 1/19 1/2
			Міське будівництво та господарство	бакалавр спеціаліст	4/81 -
		Електромеханіка	Електромеханічні системи автоматизації та електропривод	бакалавр спеціаліст магістр	5/114 1/27 1/5
		Зварювання	Технології і устаткування, відновлення та підвищення зносостійкості машин і конструкцій	бакалавр спеціаліст магістр	4/84 1/27 1/1
		Телекомунікації	Телекомунікаційні системи та мережі	бакалавр	4/84
		Інформаційна безпека	Захист інформації в комп'ютерних системах та мережах	бакалавр	2/40
		Специфічні категорії	Енергетичний менеджмент	бакалавр	2/50
4.	Волинський державний університет імені Лесі Українки	Філологія	Українська мова і література	бакалавр	2/50
5.	Дніпродзержинський державний технічний університет	Інженерна механіка	Технологія машинобудування	бакалавр спеціаліст	8/151 2/29
			Металорізальні верстати і системи	бакалавр спеціаліст	4/45 1/9
			Інструментальне виробництво	бакалавр спеціаліст	4/40 1/8
			Металургійне обладнання	бакалавр спеціаліст	4/103 1/22
			Обладнання переробних і харчових виробництв	бакалавр спеціаліст	5/110 1/9
			Автомобілі та автомобільне господарство	бакалавр спеціаліст	5/114 1/6
6.	Державна льотна академія України	Авіація та космонавтика	Експлуатація літальних апаратів	магістр	1/20
		Аеронавігація	Експлуатація літальних апаратів	бакалавр	2/40
			Обслуговування повітряного руху	бакалавр, магістр	4/80 1/20
		Менеджмент	Менеджмент організації	бакалавр	2/40
7.	Державний університет інформацій-но-комунікаційних технологій	Менеджмент	Менеджмент організації	бакалавр спеціаліст магістр	9/190
		Телекомунікації	Телекомунікаційні системи та мережі	бакалавр спеціаліст магістр	19/470
			Інформаційні мережі зв'язку	бакалавр спеціаліст магістр	17/450
			Поштовий зв'язок	бакалавр	5/162
		Радіотехніка	Радіоелектронні пристрої, системи та комплекси	бакалавр спеціаліст	3/67
			апаратура радіозв'язку, радіомовлення і телебачення	бакалавр спеціаліст	3/63

1	2	3	4	5	6
	Державний університет інформацій-но-комунікаційних	Комп'ютерна інженерія	Комп'ютерні системи та мережі	бакалавр спеціаліст	3/65

	технологій	Інформаційна безпека	Захист інформації з обмеженим доступом та автоматизація її обробки Система захисту від несанкціонованого доступу	бакалавр спеціаліст бакалавр спеціаліст	3/77 3/65
		Екологія	Екологія та охорона навколишнього середовища	бакалавр	2/50
8.	Дніпропетровський національний університет	Філологія	Українська мова і література	бакалавр	2/50
9.	Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В.Лазаряна	Економіка і підприємництво	Економіка підприємства	бакалавр	2/50
10.	Донбаський гірничо-металургійний університет	Філологія	Переклад	бакалавр	2/45
		Економіка і підприємництво	Економічна кібернетика	бакалавр	2/40
			Економіка підприємства	бакалавр	3/63
			Фінанси	бакалавр	3/74
			Облік і аудит	бакалавр	2/50
			Маркетинг	бакалавр	1/26
		Менеджмент	Менеджмент зовнішньо-економічної діяльності	бакалавр	4/85
			Менеджмент організацій	бакалавр	6/130
		Прикладна фізика	Прикладна фізика	бакалавр	1/10
		Екологія	Екологія	бакалавр	1/21
		Інженерна механіка	Гірниче обладнання	бакалавр	3/69
			Металургійне обладнання	бакалавр	2/51
			Технологія машинобудування	бакалавр	3/56
			Гідравлічні і пневматичні машини	бакалавр	1/17
		Гірництво	Розробка родовищ корисних копалин	бакалавр	3/70
			Шахтне і підземне будівництво	бакалавр	1/27
			Маркшейдерська справа	бакалавр	1/17
		Металургія	Обробка металів тиском	бакалавр	3/48
			Металургія чорних металів	бакалавр	2/40
		Електроніка	Електронні системи	бакалавр	3/67
		Комп'ютерна інженерія	Спеціалізовані комп'ютерні системи	бакалавр	2/50
		Будівництво	Міське будівництво та господарство	бакалавр	1/15
			Промислове і цивільне будівництво	бакалавр	3/55
Електромеханіка	Електричні машини та апарати	бакалавр	1/21		
	Електромеханічні системи автоматизації та електропривод	бакалавр	2/48		
Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології	Автоматизоване управління технологічними процесами	бакалавр	3/73		
Архітектура	Архітектура будівель і споруд	бакалавр	1/22		
11.	Донбаська національна академія будівництва і архітектури	Будівництво	Промислове і цивільне будівництво	бакалавр магістр	24/600 3/75
			Міське будівництво та господарство	бакалавр магістр	8/200 1/25
			Технологія будівельних конструкцій, виробів і матеріалів	бакалавр магістр	4/100 1/25
			Автомобільні дороги та аеродроми	бакалавр магістр	4/100 1/25
			Теплопостачання і вентиляція	бакалавр магістр	12/300 1/25
		Архітектура	Архітектура будівель і споруд	бакалавр магістр	12/300 1/25
		Водні ресурси	Водопостачання та водовідведення	бакалавр магістр	12/300 1/25
		Екологія	Екологія та охорона навколишнього середовища	бакалавр магістр	8/200 1/25
		Інженерна механіка	Підійомно транспортні, будівельні, меліоративні машини і обладнання	бакалавр магістр	8/200 1/25
			Автомобілі та автомобільне господарство	бакалавр	8/200
		Менеджмент	Менеджмент організацій	бакалавр магістр	12/300 1/25

1	2	3	4	5	6
		Економіка і підприємництво	Економіка підприємств	бакалавр магістр	16/400 1/25

12.	Донбаська державна машинобудівна академія	Інженерна механіка	Технологія машинобудування	бакалавр, спеціаліст	6/145 3/78	
13.	Донецький державний університет управління	Специфічні категорії	Управління проектами Інтелектуальна власність	магістр магістр	1/30 1/30	
14.	Донецький державний університет економіки і торгівлі імені М. Туган-Барановського	Економіка і підприємництво	Фінанси	бакалавр	1/26	
			Облік і аудит	бакалавр	1/26	
			Маркетинг	спеціаліст	1/25	
			Менеджмент	Менеджмент організацій	спеціаліст	1/25
			Інженерна механіка	Обладнання переробних і харчових виробництв	бакалавр	1/25
Харчова технологія та інженерія	Технологія харчування	бакалавр	1/25			
15.	Донецький національний університет	Прикладна математика	Інформатика	бакалавр	1/15	
			Фізика	бакалавр	1/25	
			Хімія	бакалавр	1/25	
			Біологія	бакалавр	2/40	
			Фізіологія	бакалавр	1/20	
			Політологія	Політологія	бакалавр	2/35
			Філологія	Англійська мова та література	бакалавр	2/28
				Українська мова	бакалавр	1/20
			Право	Правознавство	бакалавр	9/229
			Економіка і підприємництво	Економічна статистика	бакалавр	1/20
				Облік та аудит	бакалавр	4/103
				Фінанси	бакалавр	7/165
				Банківська справа	бакалавр	1/36
Менеджмент організації	Менеджмент організації	бакалавр	2/40			
16.	Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка	Педагогічна освіта	Педагогіка і методики середньої освіти. Мова та література (англійська і німецька мови; англійська і французька мови; англійська і польська мови; німецька і французька мови; французька і англійська мови.)	бакалавр	33/736	
17.	Європейський університет фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу	Економіка і підприємництво	Фінанси	бакалавр магістр	14/350	
			Банківська справа	бакалавр магістр		
			Облік і аудит	бакалавр магістр		
			Економіка підприємства	бакалавр магістр		
			Маркетинг	бакалавр магістр		
		Менеджмент	Менеджмент організацій	бакалавр магістр	4/100	
			Менеджмент ЗЕД	бакалавр магістр		
		Комп'ютерні науки	Інформаційні управляючі системи та технології	бакалавр магістр	4/100	
			Інтелектуальні системи прийняття рішень	бакалавр магістр		
		18.	Житомирський державний університет імені Івана Франка	Педагогічна освіта	Практична психологія. Соціальна педагогіка	бакалавр
Соціальна педагогіка Дошкільне виховання	бакалавр				1/25	
Психологія	Психологія				бакалавр	2/50
Менеджмент	Менеджмент організацій				бакалавр	2/50
19.	Запорізький національний технічний університет	Телекомунікації	Інформаційні мережі зв'язку			
			Радіотехніка			
20.	Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу	Культура	Документознавство та інформаційна діяльність	бакалавр	4/99	
			Філологія	Переклад	бакалавр	1/28
		Економіка і підприємництво	Облік і аудит	бакалавр	3/83	
			Економіка підприємства	бакалавр	5/114	
			Фінанси	бакалавр	2/57	
		Менеджмент	Менеджмент організацій	бакалавр	4/108	
		Геологія	Геологія нафти і газу	бакалавр	2/53	
			Геофізика	бакалавр	3/59	
		Екологія	Екологія та охорона навколишнього середовища	бакалавр	2/54	
		Геодезія картографія та землепорядкування	Геодезія	бакалавр	1/16	
		Комп'ютерні науки	Землепорядкування та кадастр	бакалавр	2/34	
		Інженерна механіка	Програмне забезпечення автоматизованих систем	бакалавр	2/47	
			Обладнання нафтових і газових промислів	бакалавр	3/73	
			Технологія машинобудування	бакалавр	3/64	
Автомобілі та автомобільне господарство	бакалавр	2/53				
1	2	3	4	5	6	
	Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу	Гірництво	Видобування нафти і газу	бакалавр	4/116	
Газонафтопроводи та газонафтоховища			бакалавр	5/156		
Буріння			бакалавр	4/104		
	Електромеханіка	Електротехнічні системи електроспоживання	бакалавр	2/47		

		Прилади	Прилади та системи неруйнівного контролю	бакалавр	1/28
		Метрологія та вимірювальна техніка	Метрологія та вимірювальна техніка	бакалавр	1/25
		Комп'ютеризовані системи, автоматика і управління	Системи управління і автоматики	бакалавр	3/71
		Комп'ютерна інженерія	Комп'ютерні системи та мережі	бакалавр	1/29
		Зварювання	Технологія і устаткування відновлення та підвищення зносостійкості машин і конструкцій	бакалавр	1/22
		Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології	Автоматизоване управління технологічними процесами	бакалавр	2/41
21.	Ізмаїльський державний гуманітарний університет	Філологія	Українська мова і література	бакалавр	2/50
22.	Кам'янець-Подільський державний університет	Педагогічна освіта	Початкове навчання	бакалавр	5/60
		Педагогічна освіта	Фізика	бакалавр	2/47
23.	Кіровоградський державний педагогічний університет імені В.Винниченка	Філологія	Українська мова і література	бакалавр	2/50
24.	Київський національний економічний університет	Економіка і підприємство	Міжнародна економіка	бакалавр	74/1498
			Маркетинг	бакалавр	19/464
			Управління персоналом і економіка праці	бакалавр	8/194
25.	Київський національний лінгвістичний університет	Філологія	Англійська мова і література	бакалавр	2/50
26.	Київський національний торговельно-економічний університет	Економіка і підприємство	Фінанси	бакалавр	27/675
			Банківська справа	бакалавр	9/225
			Облік і аудит	бакалавр	24/588
			Економіка підприємства	бакалавр	8/215
			Маркетинг	бакалавр	9/163
			Комерційна діяльність	бакалавр	1/29
		Менеджмент	Менеджмент організації	бакалавр	27/675
			Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності	бакалавр	12/312
			Менеджмент антимонопольної діяльності	бакалавр	4/93
		Торгівля	Товарознавство та комерційна діяльність	бакалавр	13/261
			Товарознавство та експертиза в митній справі	бакалавр	9/235
			Експертиза товарів та послуг	бакалавр	5/110
27.	Київський національний університет будівництва та архітектури	Будівництво	Теплогазопостачання і вентиляція	бакалавр	4/100
28.	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	Біологія	Біологія	бакалавр, спеціаліст, магістр	29/764
			Мікробіологія та вірусологія	бакалавр, спеціаліст, магістр	5/131
			Біохімія	бакалавр, спеціаліст, магістр	7/171
			Біофізика	бакалавр, спеціаліст, магістр	1/34
			Зоологія	бакалавр, спеціаліст, магістр	1/45
			Ботаніка	бакалавр, спеціаліст, магістр	1/30
			Фізіологія	бакалавр, спеціаліст, магістр	4/101
			Генетика	бакалавр, спеціаліст, магістр	1/30
		Географія	Географія	бакалавр, спеціаліст, магістр	17/442
			Економічна і соціальна географія	бакалавр, спеціаліст, магістр	14/350
		Гідрометеорологія	Метеорологія	бакалавр, спеціаліст, магістр	1/44

1	2	3	4	5	6
	Київський національний університет імені Тараса Шевченка		Гідрологія та гідрохімія	бакалавр, спеціаліст, магістр	2/68
		Геодезія, картографія та землевпорядкування	Геодезія	бакалавр, спеціаліст, магістр	6/170
			Фотограметрія	бакалавр, спеціаліст, магістр	6/170
			Картографія	бакалавр, спеціаліст, магістр	6/170
			Землевпорядкування та кадастр	бакалавр, спеціаліст, магістр	6/170
			Геоінформаційні системи і технології	бакалавр, спеціаліст, магістр	6/170
		Туризм	Туризм	бакалавр	набір з 1.09.2004р.
		Геологія	Геологія	бакалавр, спеціаліст, магістр	6/174
			Геохімія і мінералогія	бакалавр, спеціаліст, магістр	2/62
			Гідрогеологія	бакалавр, спеціаліст, магістр	9/215
			Геофізика	бакалавр, спеціаліст, магістр	6/173
		Економіка і підприємство	Економічна теорія	бакалавр, спеціаліст, магістр	4/115
			Економіка підприємства	бакалавр, спеціаліст, магістр	6/164
			Облік і аудит	бакалавр, спеціаліст, магістр	8/203
			Фінанси	магістр	12/92
			Банківська справа	бакалавр, спеціаліст, магістр	6/146
			Економічна кібернетика	бакалавр, спеціаліст, магістр	6/137
			Міжнародна економіка	бакалавр, спеціаліст, магістр	6/148
		Специфічні категорії	Прикладна економіка	магістр	набір з 1.09.2004р.
		Менеджмент	Менеджмент організацій	бакалавр, спеціаліст, магістр	14/344
		Журналістика	Журналістика	бакалавр, спеціаліст, магістр	36/941
			Видавнича справа та редагування	бакалавр, спеціаліст	14/350
		Міжнародні відносини	Міжнародні відносини	бакалавр, спеціаліст, магістр	12/103
			Міжнародне право	бакалавр, спеціаліст, магістр	32/804
			Міжнародна інформація	бакалавр, спеціаліст, магістр	12/315
			Міжнародні економічні відносини	бакалавр, спеціаліст, магістр	19/472

1	2	3	4	5	6
	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	Міжнародні відносини	Міжнародний бізнес	бакалавр, спеціаліст, магістр	9/241
		Філологія	Українська мова та література	бакалавр, спеціаліст, магістр	48/1197
			Фольклористика	бакалавр, спеціаліст, магістр	48/1197
			Літературна творчість	бакалавр, спеціаліст, магістр	48/1197
			Мова та література(із зазначенням мови)	бакалавр, спеціаліст, магістр	51/1274
			Переклад	бакалавр, спеціаліст, магістр	51/1274
			Історія	Історія	бакалавр, спеціаліст, магістр
		Археологія		бакалавр, спеціаліст, магістр	набір з 1.09.2004р.
		Архівознавство		бакалавр, спеціаліст, магістр	набір з 1.09.2004р.
		Етнологія		бакалавр, спеціаліст, магістр	3/82
		Прикладна математика	Прикладна математика	бакалавр, спеціаліст, магістр	14/366
			Інформатика	бакалавр, спеціаліст, магістр	9/247
			Соціальна інформатика	бакалавр, спеціаліст, магістр	18/449
		Математика	Математика	бакалавр, спеціаліст, магістр	24/599
			Механіка	бакалавр, спеціаліст, магістр	4/104
			Статистика	бакалавр, спеціаліст, магістр	5/103
		Прикладна фізика	Радіофізика і електроніка	бакалавр, спеціаліст, магістр	25/624
		Педагогічна освіта	Соціальна педагогіка	бакалавр, спеціаліст, магістр	1/24
		Соціологія	Соціологія	бакалавр, спеціаліст, магістр	12/320
			Соціальна робота	бакалавр, спеціаліст, магістр	4/99
		Специфічні категорії	Педагогіка вищої школи	Магістр	набір з 1.09.2004р.
			Управління навчальним закладом	Магістр	набір з 1.09.2004р.
		Психологія	Психологія	бакалавр, спеціаліст, магістр	14/360
		Фізика	Фізика	бакалавр, спеціаліст, магістр	8/212
			Міжнародні відносини	бакалавр, спеціаліст, магістр	10/256

1	2	3	4	5	6	
	Київський національний університет імені Тараса Шевченка	Фізика	Філологія	бакалавр, спеціаліст, магістр	5/136	
			Астрономія	бакалавр, спеціаліст, магістр	2/48	
				бакалавр, спеціаліст, магістр	4/104	
				бакалавр, спеціаліст, магістр	12/305	
			Релігієзнавство	бакалавр, спеціаліст, магістр	4/99	
			Історія	бакалавр, спеціаліст, магістр	16/409	
				бакалавр, спеціаліст, магістр	21/518	
				бакалавр, спеціаліст, магістр	123/3075	
				бакалавр, спеціаліст, магістр	3/70	
				Прикладна математика	магістр	3/87
29.	Київський національний університет технологій та дизайну			магістр спеціаліст	4/100	
			Облік і аудит	магістр спеціаліст	2/50	
			Математика	спеціаліст	2/50	
			Маркетинг	магістр спеціаліст	2/50	
			магістр спеціаліст	3/75		
30.	Київський університет ринкових відносин		Прикладна фізика	спеціаліст	2/50	
31.	Кримський інженерно-педагогічний університет		Педагогічна освіта	бакалавр	1/25	
32.	Луганський державний педагогічний університет імені Тараса Шевченка		Соціологія	бакалавр	2/43	
			Соціальна педагогіка	бакалавр	4/98	
			Специфічні категорії	бакалавр	7/163	
				бакалавр	15/300	
			Психологія	бакалавр	5/109	
33.	Луцький державний технічний університет	Інженерна механіка	Фізика	бакалавр магістр		
			Сільськогосподарське машинобудування	бакалавр магістр		
34.	Львівський банківський інститут	Економіка	Банківська справа	бакалавр	1/25	
35.	Львівський державний інститут фізичної культури	Фізичне виховання	Фізичне виховання	бакалавр	1/25	
36.	Львівський національний університет імені Івана Франка	Історія	Історія	магістр	2/57	
			Етнологія	магістр	1/10	
			Архівознавство	магістр	1/10	
		Фізика	Фізика	магістр	2/20	
			Прикладна фізика	Радіофізика і електроніка	магістр	1/10
			Прикладна фізика	Прикладна фізика	магістр	1/10
			Хімія	Хімія	магістр	2/31
			Біологія	Біохімія	магістр	1/7
				Біофізика	магістр	1/6
				Зоологія	магістр	1/4
		Ботаніка		магістр	1/5	
		Фізіологія		магістр	2/10	
		Генетика	магістр	1/7		
Мікробіологія та вірусологія	магістр	1/7				

1	2	3	4	5	6		
37.	Міжнародний університет «Рівненський економіко-гуманітарний інститут» імені академіка Степана Дем'янука	Журналістика	Журналістика	бакалавр	1/25		
		Педагогічна освіта	Початкове навчання	бакалавр	1/25		
			Практична психологія	бакалавр	2/51		
			Педагогіка і методика середньої освіти	бакалавр	1/16		
		Економіка	Фінанси	бакалавр	3/150		
Підприємництво	Менеджмент організацій	бакалавр	2/54				
38.	Миколаївський державний аграрний університет	Механізація та електрифікація сільського господарства	Механізація сільського господарства	бакалавр	6/120		
		Зооінженерія	Зооінженерія	спеціаліст	2/45		
39.	Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили	Комп'ютерні науки	Інтелектуальні системи прийняття рішень	бакалавр спеціаліст магістр	14/350 2/50 2/50		
		Економіка і підприємництво	Фінанси	бакалавр спеціаліст магістр	12/300 2/50 1/25		
		Екологія	Екологія та охорона навколишнього середовища	бакалавр спеціаліст магістр	4/100 1/25 2/25		
		Політологія	Політологія	бакалавр спеціаліст магістр	8/200 2/25		
		Філологія	Мова та література (англійська, німецька, французька)	бакалавр спеціаліст магістр	8/200 2/25 1/25		
		Право	Правознавство	бакалавр	7/175		
		Соціологія	Соціальна робота	бакалавр	6/150		
		Прилади	Медичні прилади і системи	бакалавр	4/100		
		Міжнародні відносини	Міжнародні відносини	бакалавр	1/25		
		40.	Миколаївський державний університет імені В.О.Сухомлинського	Педагогіка і методика середньої освіти	Українська мова і література	бакалавр магістр	2/50
				Філологія	Прикладна лінгвістика	бакалавр	1/25
Психологія	Психологія			бакалавр	2/50		
41.	Національний авіаційний університет	Авіація та космонавтика	Виробництво, технічне обслуговування та ремонт повітряних суден і авіадвигунів	бакалавр	1/25		
42.	Національний аграрний університет	Ветеринарна медицина	Ветеринарна медицина	спеціаліст	3/75		
		Агрономія	Захист рослин	бакалавр	3/75		
		Менеджмент	Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності	бакалавр	3/75		
43.	Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	Філологія	Прикладна лінгвістика	бакалавр	2/45		
		Психологія	Психологія	бакалавр спеціаліст	6/122		
		Економіка і підприємництво	Економіка підприємства	бакалавр спеціаліст	10/183		
		Менеджмент	Менеджмент організацій	бакалавр спеціаліст магістр	12/235		
		Прикладна математика	Прикладна математика	бакалавр спеціаліст	4/85		
		Комп'ютерні науки	Інформаційні управляючі системи та технології	бакалавр спеціаліст магістр	13/252		
			Інформаційні технології проектування	бакалавр спеціаліст магістр	18/306		
			Програмне забезпечення автоматизованих систем	бакалавр спеціаліст магістр	15/316		
		Інженерна механіка	Робототехнічні системи та комплекси	бакалавр спеціаліст магістр	8/126		
			Технологія літаків і вертольотобудування	бакалавр спеціаліст магістр	13/277		
			Технологія будування авіаційних двигунів	бакалавр спеціаліст магістр	19/371		
		Енергетика	Нетрадиційні джерела енергії	бакалавр спеціаліст магістр	5/83		
			Газотурбінні станції	бакалавр спеціаліст магістр	7/136		

1	2	3	4	5	6		
	Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»	Радіотехніка	Радіоелектронні пристрої, системи та комплекси	бакалавр спеціаліст магістр	11/190		
		Електронні апарати	Виробництво електронних засобів	бакалавр спеціаліст магістр	3/198		
			Біотехнічні та медичні апарати та системи	бакалавр спеціаліст магістр	5/85		
			Технології та засоби телекомунікацій	бакалавр спеціаліст магістр	7/144		
		Метрологія та вимірювальна техніка	Інформаційно-вимірювальні системи	бакалавр спеціаліст магістр	9/156		
			Метрологія та вимірювальна техніка	бакалавр спеціаліст магістр	8/118		
		Комп'ютеризовані системи, автоматика і управління	Системи управління і автоматики	бакалавр спеціаліст	12/245		
		Комп'ютерна інженерія	Комп'ютерні системи та мережі	бакалавр спеціаліст магістр	14/346		
			Спеціалізовані комп'ютерні системи	бакалавр спеціаліст магістр	5/108		
		Авіація та космонавтика	Літаки та вертольоти	бакалавр спеціаліст магістр	12/242		
			Двигуни та енергетичні установки літальних апаратів	бакалавр спеціаліст магістр	9/179		
			Системи керування літальними апаратами і комплексами	бакалавр спеціаліст магістр	3/57		
			Ракетні та космічні комплекси	бакалавр спеціаліст магістр	7/129		
			Авіаційні двигуни і енергетичні установки	бакалавр спеціаліст магістр	9/161		
			Конструювання та виробництво виробів із композиційних матеріалів	бакалавр спеціаліст магістр	7/149		
		44.	Національна академія внутрішніх справ України	Право	Правознавство	спеціаліст	1/30
		45.	Національна академія державної податкової служби України	Економіка і підприємство	Фінанси	бакалавр	8/240
46.	Національна академія оборони України	Військові науки	Військові науки	бакалавр	2/50		
47.	Національний гірничий університет	Філологія	Переклад	бакалавр	2/50		
		Економіка і підприємство	Економічна кібернетика	бакалавр	3/75		
			Фінанси	бакалавр	3/75		
			Облік і аудит	бакалавр	3/75		
			Економіка підприємства	бакалавр	3/75		
			Маркетинг	бакалавр	2/50		
		Менеджмент	Менеджмент організації	бакалавр	3/75		
			Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності	бакалавр	4/90		
		Право	Правознавство	бакалавр	2/50		
		Геологія	Геологія	бакалавр	2/50		
			Гідрогеологія	бакалавр	2/50		
			Геофізика	бакалавр	2/50		
		Екологія	Екологія та охорона навколишнього середовища	бакалавр	3/75		
		Геодезія, землевпорядкування та кадастр	Землевпорядкування та кадастр	бакалавр	1/25		
			Геоінформаційні системи і технології	бакалавр	1/25		
		Прикладна математика	Системний аналіз і управління	бакалавр	2/50		
		Комп'ютерні науки	Інформаційні управляючі системи та технології	бакалавр	2/60		
Програмне забезпечення автоматизованих систем	бакалавр		3/70				
Інтелектуальні системи прийняття рішень	бакалавр		1/25				
		Комп'ютерний еколого-економічний моніторинг	бакалавр	2/50			
1	2	3	4	5	6		

	Національний гірничий університет	Інженерна механіка	Технологія машинобудування	бакалавр	2/50
			Гірниче обладнання	бакалавр	5/125
			Автомобілі та автомобільне господарство	бакалавр	2/50
		Гірництво	Розробка родовищ корисних копалин	бакалавр	8/260
			Збагачення корисних копалин	бакалавр	2/50
			Шахтне та підземне будівництво	бакалавр	2/50
			Буріння	бакалавр	2/50
			Маркшейдерська справа	бакалавр	3/75
		Електротехніка	Електротехнічні системи електроспоживання	бакалавр	6/150
		Метрологія та вимірвальна техніка	Метрологія та вимірвальна техніка	бакалавр	1/30
		Комп'ютеризовані системи, автоматика і управління	Системи управління і автоматики	бакалавр	2/50
		Комп'ютерна інженерія	Комп'ютерні системи та мережі	бакалавр	2/50
		Електромеханіка	Електромеханічні системи автоматизації та електропривод	бакалавр	4/100
			Електромеханічне обладнання енергосмних виробництв	бакалавр	2/50
		Телекомунікації	Телекомунікаційні системи та мережі	бакалавр	1/30
		Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології	Автоматизоване управління технологічними процесами	бакалавр	1/25
Інформаційна безпека	Захист інформації з обмеженим доступом та автоматизація її обробки	бакалавр	2/55		
	Адміністративний менеджмент у сфері захисту інформації з обмеженим доступом	бакалавр	1/30		
	Захист інформації в комп'ютерних системах та мережах	бакалавр	2/50		
48.	Національна металургійна академія України	Металургія	Обробка металів тиском	бакалавр спеціаліст магістр	5/125
			Термічна обробка металів	бакалавр спеціаліст магістр	1/25
			Промислова теплотехніка	бакалавр спеціаліст магістр	1/25
		Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології	Автоматизоване управління технологічними процесами і виробництвом	бакалавр спеціаліст магістр	1/25
49.	Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова	Педагогічна освіта	Дошкільне виховання	бакалавр спеціаліст магістр	8/99 1/12 1/6
			Початкове виховання	бакалавр спеціаліст магістр	16/137 2/54 1/11
			Соціальна педагогіка	бакалавр спеціаліст магістр	6/102 1/22 1/10
		Психологія	Психологія	бакалавр спеціаліст магістр	9/203 1/38 1/13
		Соціологія	Соціальна робота	бакалавр	1/30
		Менеджмент	Менеджмент організацій	бакалавр	1/27
		Фізика	Фізика	бакалавр	12/274
				спеціаліст магістр	2/37 1/15
		Хімія	Хімія	бакалавр	4/89
		Біологія	Біологія	бакалавр	12/224
				спеціаліст магістр	2/58 1/10
		Географія	Географія	бакалавр спеціаліст магістр	12/279 2/56 1/8
		Математика	Математика	бакалавр	16/258
				спеціаліст магістр	3/53 1/17
50.	Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»	Прикладна математика	Системний аналіз управління	бакалавр	2/50
			Соціальна інформатика	бакалавр	1/25
		Комп'ютерні науки	Інтелектуальна системи прийняття рішень	бакалавр	4/100
		Електротехніка	Електротехнічні системи електроспоживання	бакалавр	3/75
		Специфічні категорії	Енергетичний менеджмент	бакалавр	1/25
		Екологія	Екологія та охорона навколишнього середовища	бакалавр	2/50
		Гірництво	Розробка родовищ корисних копалин	бакалавр	1/25
			Шахтне і підземне будівництво	бакалавр	1/25

1	2	3	4	5	6
---	---	---	---	---	---

	Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»	Електромеханіка	Електромеханічні системи автоматизації та електропривод	бакалавр	2/50		
		Інженерне матеріалознавство	Електромеханічне обладнання енергоємних виробництв	бакалавр	2/50		
			Фізичне матеріалознавство	бакалавр	2/50		
			Композиційні та порошкові матеріали, покриття	бакалавр	2/50		
		Металургія	Матеріалознавство	бакалавр	2/50		
			Ливарне виробництво чорних і кольорових металів	бакалавр	2/50		
		Радіотехніка	Спеціальна металургія	бакалавр	2/50		
			Радіотехніка	Радіотехніка	бакалавр	2/50	
		Електронні апарати	Апаратура радіозв'язу, радіомовлення і телебачення	бакалавр	1/25		
			Радіоелектронні пристрої, системи і комплекси	бакалавр	1/25		
			Виробництво електронних засобів	бакалавр	3/75		
		Комп'ютерні науки	Біотехнічні та медичні апарати і системи	бакалавр	1/25		
			Електронна побутова апаратура	бакалавр	1/25		
			Виробництво електронних засобів	бакалавр	1/25		
		Електроніка	Інформаційні технології проектування	бакалавр	1/25		
			Мікроелектроніка і напівпровідники прилади	бакалавр	1/25		
			Фізична та біомедична електроніка	бакалавр	3/75		
		Акустотехніка	Електронні прилади та пристрої	бакалавр	2/50		
			Електронні системи	бакалавр	2/50		
			Акустичні засоби та системи	бакалавр	1/25		
		Телекомунікації	Медичні акустичні та біоакустичні прилади і апарати	бакалавр	2/50		
			Відео, аудіо та кінотехніка	бакалавр	1/25		
		Економіка і підприємництво	Телекомунікаційні системи та мережі	бакалавр	3/75		
			Економічна кібернетика	бакалавр	2/50		
			Міжнародна економіка	бакалавр	2/50		
			Економіка підприємства	бакалавр	2/50		
		Менеджмент	Маркетинг	бакалавр	3/75		
			Менеджмент організацій	бакалавр	3/75		
		Інженерна механіка	Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності	бакалавр	3/75		
			Обладнання фармацевтичної і мікробіологічної промисловості	бакалавр	1/25		
		51.	Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»	Біотехнологія	Промислова біотехнологія	бакалавр	2/50
				Інженерна механіка	Технологія машинобудування	бакалавр	2/35
					Підійомно – транспортні, будівельні, дорожні машини і обладнання	бакалавр	2/35
Електроніка	Електронні системи			бакалавр	3/55		
Механіка	Фізична та біомедична електроніка			бакалавр	1/30		
	Динаміка і міцність	бакалавр	2/37				
52.	Національний університет «Львівська політехніка»	Електромеханіка	Електромеханічні системи автоматизації та електропривод	бакалавр	3/48		
		Архітектура	Електропобутова техніка	бакалавр	1/22		
			Містобудування	магістр	1/25		
		Будівництво	Архітектура будівель і споруд	магістр			
			Теплопостачання і вентиляція	магістр	1/25		
			Автомобільні дороги та аеродроми	магістр	1/25		
			Технологія будівельних конструкцій, виробів і матеріалів	магістр	1/25		
			Міське будівництво та господарство	магістр	1/25		
			Промислове і цивільне будівництво	магістр	1/25		
		Водні ресурси	Водопостачання та водовідведення	магістр	1/25		
		Геодезія, картографія та землевпорядкування	Геодезія	магістр	1/25		
			Землевпорядкування та кадастр	магістр	1/25		
			Геоінформаційні системи та технології	магістр	1/25		
		Гуманітарні та соціальні науки	Управління навчальним закладом	магістр	1/25		
		Економіка і підприємництво	Фінанси	магістр	1/25		
			Міжнародна економіка	магістр	1/25		
			Маркетинг	магістр	1/25		
			Економіка підприємства	магістр	1/25		
			Облік і аудит	магістр	1/25		
		Менеджмент	Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності	магістр	1/25		
			Менеджмент організацій	магістр	1/25		
		Енергетика		бакалавр	2/25		
			Теплоенергетика	магістр	1/25		
			Теплові електричні станції	магістр	1/25		
		Електротехніка		бакалавр	4/25		
			Системи управління виробництвом та розділом електроенергії	магістр	1/25		
			Електричні станції	магістр	1/25		
			Електротехнічні системи електроспоживання	магістр	1/25		
			Електричні системи і мережі	магістр	1/25		
		Електромеханіка		бакалавр	3/25		
			Електромеханічні системи автоматизації та електропривод	магістр	1/25		
			Електричні машини та апарати	магістр	1/25		

1	2	3	4	5	6
---	---	---	---	---	---

Національний університет «Львівська політехніка»	Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології	Автоматизоване управління технологічними процесами	бакалавр магістр	2/25 1/25	
	Інженерне матеріалознавство	Прикладне матеріалознавство	магістр	1/25	
	Інженерна механіка	Машини і технологія пакування	магістр	1/25	
		Технологія машинобудування	магістр	1/25	
		Робототехнічні системи та комплекси	магістр	1/25	
		Колісні та гусеничні транспортні засоби	магістр	1/25	
		Автомобілі та автомобільне господарство	магістр	1/25	
		Обладнання електронної промисловості	магістр	1/25	
		Обладнання легкої промисловості та побутового обслуговування	магістр	1/25	
		Зварювання	Технологія та устаткування	магістр	1/25
	Комп'ютерні науки	Програмне забезпечення автоматизованих	магістр	1/25	
		Інформаційні технології проектування	магістр	1/25	
		Інтелектуальні системи прийняття рішень	магістр	1/25	
		Інформаційні управляючі системи та технології	магістр	2/25	
	Прилади	Прилади точної механіки	магістр	1/25	
	Метрологія та вимірювальна техніка	Метрологія та вимірювальна техніка	магістр	1/25	
		Якість, стандартизація та сертифікація	магістр	1/25	
	Комп'ютеризовані системи, автоматика і управління	Системи управління і автоматики	магістр	1/25	
	Комп'ютерна інженерія	Спеціалізовані комп'ютерні системи	магістр	1/25	
		Комп'ютерні системи та мережі	магістр	1/25	
		Системне програмування	магістр	1/25	
	Міжнародні відносини	Міжнародні відносини	бакалавр	1/25	
	Прикладна фізика	Прикладна фізика	бакалавр	1/25	
	Прикладна математика		бакалавр	3/25	
		Прикладна математика	магістр	1/25	
		Соціальна інформатика	магістр	1/25	
	Радіотехніка	Радіотехніка	магістр	1/25	
		Радіоелектронні пристрої, системи та комплекси	магістр	1/25	
		Апаратура радіозв'язу, радіомовлення і телебачення	магістр	1/25	
	Електроніка	Мікроелектроніка і напівпровідникові прилади	магістр	1/25	
		Електронні прилади та пристрої	магістр	1/25	
		Фізична та біомедицина електроніка	магістр	1/25	
	Електронні апарати	Біотехнічні та медичні апарати і системи	магістр	1/25	
		Технології та засоби телекомунікацій	магістр	1/25	
	Лазерна та оптоелектронна техніка	Лазерна та оптоелектронна техніка	магістр	1/25	
	Телекомунікації	Інформаційні мережі зв'язу	магістр	1/25	
	Екологія	Екологія та охорона навколишнього середовища	магістр	1/25	
	Хімічна технологія та інженерія	Хімічна технологія органічних речовин	магістр	1/25	
		Технологія переробки полімерів	магістр	1/25	
		Хімічна технологія тугоплавких неметалевих і силікатних матеріалів	магістр	1/25	
Хімічна технологія високомолекулярних сполук		магістр	1/25		
Хімічна технологія палива і вуглецевих матеріалів		магістр	1/25		
Технічна електрохімія		магістр	1/25		
Хімічна технологія неорганічних речовин		магістр	1/25		
Харчова технологія та інженерія	Технологія бродильних виробництв і виноробства	магістр	1/25		
Біотехнологія	Біотехнологія біологічно-активних речовин	магістр	1/25		
Фармація	Технологія фармацевтичних препаратів	магістр	1/25		
53.	Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова	Кораблі та океанотехніка Електроніка	Кораблі та океанотехніка Електронні системи	спеціаліст спеціаліст	6/71 1/22
54.	Національний університет харчових технологій	Харчова технологія та інженерія	Технологія хліба, кондитерських, макаронних виробів і харч концентратів	бакалавр	1/25
55.	Національний університет фізичного виховання і спорту України	Фізичне виховання і спорт	Фізичне виховання	бакалавр	1/25
56.	Національний фармацевтичний університет	Фармація	Фармація	бакалавр	
			Технологія фармацевтичних препаратів	бакалавр	
			Клінічна фармація	бакалавр	
			Технологія парфумерно-косметичних засобів	бакалавр	
57.	Національний університет «Острозька Академія»	Мова та література	Англійська та німецька	бакалавр	2/61
		Економіка та підприємництво	Фінанси	бакалавр	2/62
		Економічна кібернетика	Економічна кібернетика	бакалавр	1/19
58.	Національна академія державного управління при Президенті України	Державне управління	Державне управління	магістр	6/117

1	2	3	4	5	6
59.	Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя	Педагогічна освіта	Педагогіка і методика середньої освіти. Математика	бакалавр спеціаліст магістр	18/366 5/104 1/10

			Педагогіка і методика середньої освіти. Фізика	бакалавр спеціаліст магістр	18/366 5/104 1/10
			Педагогіка і методика середньої освіти. Музика	бакалавр спеціаліст магістр	12/140 2/25 1/10
60.	Національний університет водного господарства та природокористування	Економіка і підприємство	Облік і аудит	бакалавр	23/575
			Економіка підприємства	бакалавр	21/525
			Управління персоналом і економіка праці	бакалавр	6/150
		Менеджмент організацій	Менеджмент організацій	бакалавр	17/425
		Екологія	Екологія та охорона навколишнього середовища	бакалавр	12/300
		Геодезія картографія та землевпорядкування	Землевпорядкування та кадастр	бакалавр	10/250
			Геоінформаційні системи та технології	бакалавр	4/100
		Прикладна математика	Прикладна математика	бакалавр	12/300
		Інженерна механіка	Підйомно транспортні, будівельні, доржні, меліоративні машини і обладнання	бакалавр	16/400
			Обладнання хімічних виробництв і підприємств будівельних матеріалів	бакалавр	4/100
			Автомобілі та автомобільне господарство	бакалавр	10/250
		Гірництво	Розробка родовищ корисних копалин	бакалавр	4/100
		Енергетика	Гідроенергетика	бакалавр	7/175
			Теплоенергетика	бакалавр	7/175
		Будівництво	Гідротехнічне будівництво	бакалавр	9/225
			Промислове і цивільне будівництво	бакалавр	12/300
			Міське будівництво і господарство	бакалавр	7/175
			Технологія будівельних конструкцій виробів і матеріалів	бакалавр	5/125
			Автомобільні дороги та аеродроми	бакалавр	4/100
			Теплогазопостачання та вентиляція	бакалавр	4/100
		Автоматизація та комп'ютерно – інтегровані технології	Автоматизоване управління технологічними процесами	бакалавр	13/325
		Водні ресурси	Водопостачання та водовідведення	бакалавр	8/200
Гідромеліорація	бакалавр		20/500		
Транспортні технології	Організація, перевезення і управління на автомобільному транспорті	бакалавр	6/150		
Архітектура	Архітектура будівель і споруд	бакалавр	4/100		
Агрономія	Агрономія і ґрунтознавство	бакалавр	4/100		
Водні біоресурси	Водні біоресурси	бакалавр	4/100		
61.	Одеська державна академія холоду	Екологія	Екологія та охорона навколишнього середовища	бакалавр спеціаліст магістр	2/50
		Комп'ютерна інженерія	Спеціалізовані комп'ютерні системи	бакалавр спеціаліст магістр	1/25
62.	Одеський державний екологічний університет	Екологія	Екологія та охорона навколишнього середовища	бакалавр	1/25
63.	Одеський державний економічний університет	Економіка та підприємництво	Економіка та підприємство	бакалавр	1/25
64.	Одеська національна академія харчових технологій	Автоматизація та комп'ютеризовані технології	Автоматизоване управління технологічними процесами	бакалавр	9/225
65.	Одеська національна академія зв'язку імені О.С. Попова	Телекомунікації	Телекомунікаційні системи та мережі	бакалавр спеціаліст магістр	3/75 1/25 1/15
			Інформаційні мережі зв'язку	бакалавр спеціаліст магістр	3/75 1/25 1/15
			Поштовий зв'язок	бакалавр	2/50
66.	Одеський національний морський університет	Економіка і підприємництво	Економіка підприємництва	бакалавр спеціаліст магістр	9/225 1/25 1/25
			Менеджмент	Менеджмент організацій	бакалавр спеціаліст магістр
		Інженерна механіка	Підйомно-транспортні, будівельні, дорожні машини і обладнання	бакалавр спеціаліст магістр	12/300 3/75 1/25
		Енергетика	Суднові енергетичні установки та устаткування	бакалавр спеціаліст магістр	7/175 1/25 1/25
		Будівництво	Гідротехнічне будівництво	бакалавр спеціаліст магістр	8/200 2/50 1/25
		Кораблі та океанотехніка	Кораблі та океанотехніка	бакалавр спеціаліст магістр	7/175 1/25 1/25

1	2	3	4	5	6
	Одеський національний морський університет	Транспортні технології	Організація перевезень і управління на транспорті	бакалавр спеціаліст магістр	35/875 5/125 1/25

			Транспортні системи	спеціаліст магістр	1/25 1/25		
		Право	Правознавство	бакалавр спеціаліст	10/250 2/50		
		Судно володіння і енергетика суден	Експлуатація суднових енергетичних установок	бакалавр спеціаліст	12/300 1/25		
		Комп'ютерні науки	Інформаційні управляючі системи та технології	бакалавр спеціаліст	8/200 1/25		
67.	Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського	Педагогічна освіта	Педагогіка і методика середньої освіти. Математика	бакалавр	2/35		
			Педагогіка і методика середньої освіти. Фізика	бакалавр	1/20		
		Мистецтво	Музична педагогіка і виховання	бакалавр спеціаліст магістр	13/198		
68.	Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди	Педагогічна освіта	Дошкільне виховання	бакалавр			
			Початкове навчання	бакалавр			
			Соціальна педагогіка	бакалавр			
			Педагогіка і методика середньої освіти. Мова і література (англійська)	бакалавр			
			Педагогіка і методика середньої освіти. Українська мова	бакалавр			
			Педагогіка і методика середньої освіти.	бакалавр			
			Педагогіка і методика середньої освіти. Історія	бакалавр			
			Педагогіка і методика середньої освіти. Біологія	бакалавр			
		Психологія	Психологія	бакалавр			
		Економіка і підприємництво	Облік і аудит Економіка підприємства	бакалавр бакалавр			
69.	Подільська державна аграрно-технічна академія	Агрономія	Агрономія	бакалавр	3/75		
			Механізація та електрифікація сільського господарства	бакалавр	6/150		
			Ветеринарна медицина	спеціаліст	5/100		
70.	Приазовський державний технічний університет	Металургія	Промислова теплотехніка	бакалавр спеціаліст магістр	5/80		
			Інженерне матеріалознавство	Прикладне матеріалознавство	бакалавр спеціаліст магістр	5/126	
			Інженерна механіка	Металорізальні верстати та системи	бакалавр спеціаліст магістр	5/98	
71.	Рівненський державний гуманітарний університет	Педагогічна освіта	Педагогіка і методика середньої освіти. Трудове навчання	бакалавр	4/90		
			Педагогіка і методика середньої освіти. Мова та література (англійська, німецька, французька, російська)	бакалавр	5/130		
			Педагогіка і методика середньої освіти. Математика	бакалавр	4/100		
			Педагогіка і методика середньої освіти. Фізика	бакалавр	4/100		
			Педагогіка і методика середньої освіти. Музика	бакалавр	1/30		
			Дошкільне виховання	бакалавр	3/95		
		Психологія	Психологія	бакалавр	1/80		
		Мистецтво	Музична педагогіка та виховання	бакалавр	1/35		
		Біологія	Біологія	бакалавр	2/50		
		Екологія	Екологія та охорона навколишнього середовища	бакалавр	2/50		
Економіка і підприємництво	Економічна кібернетика	бакалавр	2/50				
72.	Севастопольський національний інститут ядерної енергії та промисловості	Енергетика	Атомна енергетика	бакалавр спеціаліст магістр	3/75 2/50 1/25		
			Електротехніка	Електричні станції	бакалавр спеціаліст магістр	2/50 1/25 1/25	
			Хімічна технологія та інженерія	Хімічна технологія рідкісних розсіяних елементів та матеріалів на їх основі	бакалавр спеціаліст	3/75 2/50	
		Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології	Автоматизоване	бакалавр спеціаліст магістр	3/75 2/50 1/25		
			Якість, стандартизація та сертифікація	спеціаліст магістр	2/50 1/25		

1	2	3	4	5	6		
73.	Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля	Історія	Історія	бакалавр	1/2		
74.	Східноєвропейський університет економіки і менеджменту	Культура	Документознавство та інформаційна діяльність	бакалавр			
			Економіка і підприємство	Економічна кібернетика	бакалавр		
		Менеджмент	Облік і аудит	бакалавр			
			Економіка підприємства	бакалавр			
			Маркетинг	бакалавр			
			Фінанси	бакалавр			
			Менеджмент організації	бакалавр			
Туризм	Туризм	бакалавр					
	Готельне господарство	бакалавр					
75.	Сумський національний аграрний університет	Ветеринарна медицина	Ветеринарна медицина	спеціаліст магістр	17/539 1/25		
		Економіка і підприємництво	Облік і аудит	бакалавр магістр	22/714 5/162		
			Фінанси	бакалавр магістр	10/374 1/35		
			Маркетинг	бакалавр	5/170		
			Економіка підприємства	бакалавр	2/34		
		Менеджмент	Менеджмент організацій	бакалавр спеціаліст магістр	15/378 6/187 5/96		
			Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності	бакалавр магістр	13/461 2/63		
			Механізація та електрифікація сільського господарства	Механізація сільського господарства	бакалавр магістр	17/521 4/81	
		Будівництво	Промислове та цивільне будівництво	бакалавр магістр	5/182 1/33		
		Агрономія	Агрономія	бакалавр магістр	9/296 2/67		
			Захист рослин	бакалавр спеціаліст	5/133 1/23		
		Зооінженерія	Зооінженерія	бакалавр магістр	9/257 2/54		
			Харчова технологія та інженерія	Технологія зберігання, консервування та переробки м'яса	бакалавр спеціаліст	7/216 1/37	
				Технологія зберігання, консервування та переробки молока	бакалавр спеціаліст	6/173 1/29	
		Право	Правознавство	молодший спеціаліст	11/366		
		76.	Тернопільська академія народного господарства	Комп'ютерна інженерія	Комп'ютерні системи та мережі	бакалавр спеціаліст магістр	17/377
					Спеціалізовані комп'ютерні системи	бакалавр	3/62
Економіка та підприємництво	Економічна кібернетика			бакалавр спеціаліст магістр	12/291		
Комп'ютерні науки	Програмне забезпечення автоматизованих систем			бакалавр	4/99		
Менеджмент	Менеджмент ЗЕД			бакалавр, спеціаліст, магістр	4/93		
77.	Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка	Педагогічна освіта	Початкове виховання	бакалавр	5/125		
			Педагогіка і методика середньої освіти. Образотворче мистецтво	бакалавр	1/25		
			Педагогіка і методика середньої освіти. Українська мова та література	бакалавр	7/170		
			Педагогіка і методика середньої освіти. Мова та література (англійська)	бакалавр	4/90		
			Педагогіка і методика середньої освіти. Мова та література (німецька)	бакалавр	1/35		
			Педагогіка і методика середньої освіти. Мова та література (французька)	бакалавр	1/25		
			Педагогіка і методика середньої освіти. Мова та література (російська)	бакалавр	1/25		
			Педагогіка і методика середньої освіти. Фізика	бакалавр	2/50		
			Педагогіка і методика середньої освіти. Біологія	бакалавр	4/100		
			Педагогіка і методика середньої освіти. Географія	бакалавр	4/100		
			Педагогіка і методика середньої освіти. Хімія	бакалавр	2/50		
			Педагогіка і методика середньої освіти. Математика	бакалавр	3/75		
			Педагогіка і методика середньої освіти. Трудове навчання	бакалавр	3/75		
			Педагогіка і методи середньої освіти. Фізична культура	бакалавр	5/120		
			Історія	Історія	бакалавр	4/100	

1	2	3	4	5	6
78.	Тернопільський державний технічний університет імені І.Пулюя	Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології	Автоматизоване управління технологічними процесами		
		Інженерна механіка	Комп'ютерно-інтегровані технологічні процеси і в-ва		
			Технологія машинобудування		
			Металорізальні верстати і системи		
		Електроніка	Обладнання переробки і харчових виробництв		
			Світлотехніка і джерела світла		
Електротехнічні системи електроспоживання					
79.	Українська академія друкарства	«Видавничо-поліграфічна справа»	Комп'ютеризовані системи та технології видавничо-поліграфічних виробництв	магістр	1/25
80.	Ужгородський національний університет	Політологія	Політологія	бакалавр спеціаліст	1/30
		Хімія	Хімія	бакалавр спеціаліст магістр	2/45
81.	Українська державна академія залізничного транспорту	Економіка і підприємництво	Облік і аудит	бакалавр спеціаліст магістр	4/100 3/85 1/10
		Менеджмент	Менеджмент організацій	бакалавр спеціаліст магістр	3/75 2/65 1/10
		Інженерна механіка	Підійомно-транспортні, будівельні, дорожні, меліоративні машини і обладнання	бакалавр спеціаліст магістр	3/75 2/60 1/15
		Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології	Автоматика та автоматизація на транспорті	бакалавр спеціаліст магістр	8/200 7/175 1/25
		Транспортні технології	Організація перевезень і управління на залізничному транспорті	бакалавр спеціаліст магістр	13/325 12/300 1/25
		Залізниця та залізнична техніка	Рухомий склад та спеціальна техніка залізничного транспорту	бакалавр спеціаліст магістр	10/250 9/225 1/25
Залізничні споруди та колійне господарство	бакалавр спеціаліст магістр		7/175 6/160 1/15		
82.	Український державний лісотехнічний університет	Лісове і садовопаркове господарство	Лісове господарство	Магістр	1/20
		Лісозаготівля і деревообробка	Технологія деревообробки	Магістр	1/10
83.	Уманський державний педагогічний університет імені П.Тичини	Педагогічна освіта	Педагогіка і методика середньої освіти. Біологія	бакалавр	3/75
84.	Феодосійська фінансово-економічна академія				
85.	Харківський гуманітарний інститут «Народна українська академія»	Соціологія	Соціологія	бакалавр	1/25
86.	Харківський національний економічний університет	Економіка та підприємництво	Економіка підприємства	бакалавр	1/25
87.	Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди	Педагогічна освіта	Початкове навчання	бакалавр	1/25
88.	Харківський державний технічний університет сільського господарства	Економіка і підприємництво	Облік і аудит	бакалавр	1/25
		Менеджмент	Економіка підприємства	бакалавр	1/25
			Менеджмент організацій	бакалавр	1/25
		Інженерна механіка	Машини та обладнання сільськогосподарського виробництва	бакалавр магістр	1/25
			Обладнання переробних і харчових виробництв	бакалавр магістр	1/25 1/25
		Механізація та електрифікація сільського господарства	Енергетика сільськогосподарського виробництва	бакалавр магістр	1/25 1/25
Механізація сільського господарства	бакалавр магістр		1/25 1/25		
Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології	Автоматизоване управління технологічними процесами	бакалавр	1/25		
89.	Харківський інститут управління				
90.	Харківська національна академія міського господарства	Екологія	Екологія та охорона навколишнього середовища	бакалавр спеціаліст магістр	3/68
91.	Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна		Лікувальна справа	спеціаліст	
			Соціологія	магістр	

1	2	3	4	5	6
92.	Харківський національний університет радіоелектроніки	Прикладна математика		бакалавр	24/486
			Інформатика	спеціаліст	2/37
			Прикладна математика	магістр	0/2
			Системний аналіз і управління	спеціаліст	1/13
		Комп'ютерні науки		магістр	0/3
				бакалавр	58/1423
			Інформаційні управляючі системи та технології	спеціаліст	3/50
			Інформаційні технології проектування	магістр	0/5
			Програмне забезпечення автоматизованих систем	спеціаліст	2/41
			Інтелектуальні системи прийняття рішень	магістр	0/3
		Радіотехніка		магістр	3/66
				магістр	0/5
			Радіотехніка	спеціаліст	2/40
			Радіоелектронні пристрої, системи та комплекси	магістр	0/5
		Електроніка	Апаратура радіозв'язку, радіомовлення і телебачення	спеціаліст	2/51
				магістр	0/5
				бакалавр	17/343
		Електронні прилади та пристрої		спеціаліст	2/42
				магістр	0/3
		Фізична та біомедична електроніка		спеціаліст	1/24
				магістр	0/4
		Електронні апарати		бакалавр	31/676
			Виробництво електронних засобів	спеціаліст	5/101
			Біотехнічні та медичні апарати і системи	магістр	0/7
			Побутова електронна апаратура	спеціаліст	1/20
			Технології та засоби телекомунікацій	магістр	0/2
		Метрологія та вимірювальна техніка		магістр	2/39
				магістр	0/4
		Метрологія та вимірювальна техніка	Метрологія та вимірювальна техніка	спеціаліст	1/25
				магістр	0/1
		Комп'ютеризовані системи, автоматика та управління		бакалавр	4/106
				спеціаліст	1/20
				магістр	0/3
		Комп'ютеризовані системи, автоматика та управління	Системи управління і автоматики	бакалавр	10/230
				спеціаліст	1/23
				магістр	0/2
		Комп'ютерна інженерія	Гнучкі комп'ютеризовані системи та робототехніка	спеціаліст	1/22
				магістр	0/4
				бакалавр	31/691
			Комп'ютерні системи та мережі	спеціаліст	3/60
Комп'ютерна інженерія		магістр	0/9		
	Системи програмування	спеціаліст	1/27		
		магістр	0/4		
	Спеціалізовані комп'ютерні системи	спеціаліст	1/23		
Телекомунікації		магістр	0/3		
		бакалавр	25/628		
	Телекомунікаційні системи та мережі	спеціаліст	2/36		
Телекомунікації		магістр	0/5		
	Інформаційні мережі	спеціаліст	3/71		
		магістр	0/5		
Економіка і підприємство	Економічна кібернетика	бакалавр	12/262		
		спеціаліст	2/36		
Лазерна та оптоелектронна техніка	Лазерна та оптоелектронна техніка	бакалавр	6/122		
Лазерна та оптоелектронна техніка		спеціаліст	1/22		
	Комп'ютеризовані технології та системи видавничо-поліграфічних виробництв	бакалавр	9/213		
Видавничо-поліграфічна справа		спеціаліст	1/32		
Інформаційна безпека	Захист інформації з обмеженим доступом та автоматизація її обробки	бакалавр	8/179		
		спеціаліст	1/19		
93.	Херсонський державний технічний університет	Електроніка	Фізична та біомедична електроніка	бакалавр, спеціаліст, магістр	2/45
		Економіка і підприємство	Фінанси	бакалавр, спеціаліст, магістр	4/110
		Менеджмент	Менеджмент зовнішньоекономічної діяльності	бакалавр, спеціаліст	2/50
1	2	3	4	5	6

94.	Херсонський морський інститут	Судноводіння і енергетика суден	Судноводіння	бакалавр, спеціаліст	7/175 2/50	
			Експлуатація судових енергетичних установок	бакалавр, спеціаліст	3/75 1/25	
95.	Херсонський державний університет.	Педагогічна освіта	Початкове навчання	бакалавр спеціаліст магістр	14/402	
			Дошкільне виховання	бакалавр	1/25	
			Професійне навчання	бакалавр спеціаліст магістр	6/162	
			Соціальна педагогіка	бакалавр спеціаліст магістр	1/27	
		Педагогічна освіта. Педагогіка і методика середньої освіти	Українська мова і література	бакалавр спеціаліст магістр	22/580	
			Мова та література(російська, англійська, німецька, французька, іспанська)	бакалавр спеціаліст магістр	37/977	
			Історія	бакалавр спеціаліст магістр	10/239	
			Математика	бакалавр спеціаліст магістр	6/170	
			Фізика	бакалавр спеціаліст магістр	5/106	
			Трудове навчання	бакалавр спеціаліст магістр	6/204	
			Географія	бакалавр спеціаліст магістр	5/93	
			Біологія	бакалавр спеціаліст магістр	6/133	
			Хімія	бакалавр спеціаліст магістр	3/51	
			Фізична культура	бакалавр спеціаліст магістр	10/259	
			Хореографія	бакалавр спеціаліст	5/71	
			Образотворче мистецтво	бакалавр спеціаліст	5/66	
			Музика	бакалавр спеціаліст	3/29	
			Фізичне виховання і спорт	Олімпійський спорт	бакалавр	1/25
			Психологія	Психологія	бакалавр, спеціаліст, магістр	10/225
			Соціологія	Соціальна робота	бакалавр	1/25
Економіка і підприємство	Економічна теорія	бакалавр спеціаліст	5/98			
	Економіка підприємства	бакалавр	1/25			
Право	Правознавство	бакалавр	9/210			
Екологія	Екологія та охорона навколишнього середовища	бакалавр, спеціаліст	5/108			
Прикладна математика	Інформатика	бакалавр, спеціаліст	179/4557			
96.	Хмельницький національний університет	Економіка і підприємство	Економіка підприємства	бакалавр	2/40	
			Маркетинг	бакалавр	1/30	
		Прикладна математика	Соціальна інформатика	бакалавр	1/30	
			Металорізальні верстати та системи	бакалавр	1/25	
		Інженерна механіка	Інструментальне виробництво	бакалавр	1/25	
			Комп'ютерна інженерія	Комп'ютерні системи та мережі	бакалавр	3/75
		Екологія	Екологія та охорона навколишнього середовища	бакалавр	1/30	
		Легка промисловість	Взуття, шкіргалантерейні та лимарні вироби	бакалавр	2/50	

1	2	3	4	5	6		
97.	Хмельницький інститут бізнесу	Економіка і підприємництво	Облік і аудит	бакалавр спеціаліст	10/239		
			Фінанси	бакалавр спеціаліст	11/282		
98.	Черкаська академія менеджменту	Менеджмент	Менеджмент організації	бакалавр	1/25		
99.	Черкаський державний технологічний університет	Економіка і підприємство	Фінанси	Бакалавр спеціаліст магістр	33/825 5/125 2/50		
			Економіка підприємства	бакалавр спеціаліст магістр	12/300 1/25 2/50		
				Облік і аудит	бакалавр спеціаліст магістр	13/325 1/25 1/25	
				Економічна кібернетика	бакалавр	9/225	
		Менеджмент	менеджмент організації	бакалавр спеціаліст магістр	8/200 1/25 1/25		
			Комп'ютерні науки	Інформаційні управляючі системи та технології	бакалавр спеціаліст	9/225 5/125	
		Інформаційні технології проектування		бакалавр	2/50		
		Програмне забезпечення автоматизованих систем		бакалавр спеціаліст	12/300 2/50		
		Інтелектуальні системи прийняття рішень		бакалавр	1/25		
		Інженерна механіка	Технології машинобудування	бакалавр спеціаліст	7/175 2/50		
			Металорізальні верстати і системи	бакалавр спеціаліст	6/150 2/50		
			Обробка матеріалів за спецтехнологією	бакалавр спеціаліст	4/100 1/25		
			Обладнання переробних і харчових виробництв	бакалавр	1/25		
		Радіотехніка	Радіотехніка	бакалавр спеціаліст	6/150 1/25		
		Прилади	Прилади точної механіки	бакалавр спеціаліст	4/100 2/50		
			Медичні прилади	бакалавр	2/50		
		Комп'ютерна технологія	Комп'ютерні системи та мережі	бакалавр спеціаліст магістр	15/375 3/75 1/25		
		Хімічна технологія та інженерія	Хімічна технологія неорганічних речовин	бакалавр спеціаліст	4/100 1/25		
		Будівництво	Промислове і цивільне будівництво	бакалавр спеціаліст магістр	7/175 1/25 1/25		
		Філологія	Прикладна лінгвістика	бакалавр спеціаліст	17/425 3/75		
		Екологія	Екологія та охорона навколишнього середовища	бакалавр спеціаліст	8/200 1/25		
		Електротехніка	Електротехнічні системи електроспоживання	бакалавр	6/150		
		Мистецтво	Дизайн	бакалавр	12/300		
		Специфічні категорії	Управління проектами	спеціаліст	1/25		
		100.	Черкаський національний університет ім. Б.Хмельницького	Педагогічна освіта	Психологія	бакалавр	1/25
		101.	Чернігівський державний інститут економіки і управління	Соціологія	Соціологія	бакалавр	7/121
				Економіка і підприємництво	Економічна кібернетика	бакалавр спеціаліст	10/185
Фінанси	бакалавр спеціаліст				16/416		
Банківська справа	бакалавр спеціаліст				8/152		
Облік і аудит	бакалавр спеціаліст				19/479		
Маркетинг	бакалавр спеціаліст				6/133		
Менеджмент	Менеджмент організації			бакалавр спеціаліст	16/138		
	Менеджмент туристичної індустрії			бакалавр спеціаліст	5/88		
	Аграрний менеджмент			бакалавр спеціаліст	15/374		

1	2	3	4	5	6
	Чернігівський державний інститут економіки і управління	Право	Правознавство	бакалавр	14/319
		Геодезія, картографія та землевпорядкування	Землевпорядкування та кадастр	бакалавр спеціаліст	9/171
			Геоінформаційні системи та технології	бакалавр спеціаліст	4/73
		Специфічні категорії	Якість, стандартизація та сертифікація	спеціаліст	1/12
			Управління прецедентами	спеціаліст	1/14
		Водні ресурси	Водопостачання та водовідведення	бакалавр	2/50
Туризм	Туризм готельно-господарство	бакалавр	4/85		
102.	Чернігівський державний педагогічний університет імені Тараса Шевченка	Педагогічна освіта	Хімія	бакалавр	4/100
		Педагогічна освіта	Біологія	бакалавр	4/100
103.	Чернігівський державний технологічний університет	Інженерна механіка	Технологія машинобудування	бакалавр	1/25
104.	Чернівецький національний університет імені Ю.Федьковича	Менеджмент	Менеджмент організацій	бакалавр	2/45
		Географія	Географія	бакалавр	2/52
		Педагогічна освіта	Початкове навчання	бакалавр	3/60
		Біологія	Біологія	бакалавр	2/60
		Агрохімія	Агрохімія і ґрунтознавство	бакалавр	1/12
Математика	Статистика	бакалавр	1/16		
105.	Чернівецький торговельно-економічний інститут	Економіка і підприємництво	Економіка підприємств	бакалавр	1/25
106.	Ялтинський інститут менеджменту	Економіка і підприємництво	Фінанси	бакалавр	1/25
			Облік і аудит	бакалавр	1/25
		Менеджмент	Менеджмент організацій	бакалавр	1/25

Директор департаменту
вищої освіти

Я.Я. Болубаш

ВИТЯГ
з наказу Міністерства
освіти і науки України
від **20 жовтня 2004 року №812**

ПЕРЕЛІК
вищих навчальних закладів, у яких проводиться
педагогічний експеримент

за напрямом 0101 Педагогічна освіта

Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Кам'янець-Подільський державний університет
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Кримський інженерно-педагогічний університет
Луганський державний педагогічний університет імені Тараса Шевченка
Міжнародний університет «Рівненський економіко-гуманітарний інститут» імені академіка Степана Дем'янчука
Миколаївський державний університет імені В.О.Сухомлинського
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя
Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського
Рівненський державний гуманітарний університет
Тернопільський національний педагогічний університет імені В.Гнатюка
Уманський державний педагогічний університет імені П.Тичини
Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
Херсонський державний університет
Черкаський національний університет ім. Б.Хмельницького
Чернігівський державний педагогічний університет імені Тараса Шевченка
Чернівецький національний університет імені Ю.Федьковича

за напрямом 0102 Фізичне виховання і спорт

Національний університет фізичного виховання і спорту України
Херсонський державний університет

за напрямом 0201 Культура

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Східноєвропейський університет економіки і менеджменту

за напрямом 0202 Мистецтво

Південноукраїнський державний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського
Рівненський державний гуманітарний університет
Черкаський державний технологічний університет

за напрямом 0301 Філософія

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

за напрямом 0302 Журналістика

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Львівський банківський інститут

за напрямом 0303 Історія

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Львівський національний університет імені Івана Франка
Луганський державний педагогічний університет імені Тараса Шевченка
Севастопольський національний інститут ядерної енергії та промисловості
Тернопільський національний педагогічний університет імені В.Гнатюка

за напрямом 0304 Міжнародні відносини

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили
Національний університет «Львівська політехніка»

за напрямом 0305 Філологія

Білоцерківський державний аграрний університет
Волинський державний університет імені Лесі Українки
Дніпропетровський національний університет
Донбаський гірничо-металургійний університет
Донецький національний університет
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Ізмаїльський державний гуманітарний університет
Кіровоградський державний педагогічний університет імені В.Винниченка
Київський національний лінгвістичний університет
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Луганський державний педагогічний університет імені Тараса Шевченка
Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили
Миколаївський державний університет імені В.О.Сухомлинського
Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
Національний гірничий університет
Черкаський державний технологічний університет

за напрямом 0401 Психологія

Житомирський державний університет імені Івана Франка
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Миколаївський державний університет імені В.О.Сухомлинського
Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди
Рівненський державний гуманітарний університет
Херсонський державний університет
Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

за напрямом 0402 Соціологія

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Харківський гуманітарний інститут «Народна українська академія»
Херсонський державний університет
Чернігівський державний інститут економіки і управління.
Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили

за напрямом 0403 Політологія

Донецький національний університет
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили
Ужгородський національний університет

за напрямом 0501 Економіка і підприємництво

Академія праці і соціальних відносин федерації професійних спілок України
Білоцерківський державний аграрний університет
Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту імені академіка В.Лазаря на
Донбаський гірничо-металургійний університет
Донбаська національна академія будівництва і архітектури
Донецький державний університет економіки і торгівлі імені М. Туган-Барановського
Донецький національний університет
Європейський університет фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Київський національний економічний університет
Київський національний торговельно-економічний університет
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Київський національний університет технологій та дизайну
Київський університет ринкових відносин
Львівський банківський інститут
Луцький державний технічний університет
Міжнародний університет «Рівненський економіко-гуманітарний інститут» імені академіка Степана Дем'янчука
Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили
Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
Національна академія державної податкової служби України
Національний гірничий університет
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
Національний університет «Львівська політехніка»
Національний університет «Острозька Академія»
Національний університет водного господарства та природокористування
Одеський державний економічний університет
Одеський національний морський університет
Переяслав -Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди
Рівненський державний гуманітарний університет

Східноєвропейський університет економіки і менеджменту
Сумський національний аграрний університет
Тернопільська академія народного господарства
Українська державна академія залізничного транспорту
Харківський національний економічний університет
Харківський державний технічний університет сільського господарства
Харківський національний університет радіоелектроніки
Херсонський державний технічний університет
Херсонський державний університет.
Хмельницький національний університет
Хмельницький інститут бізнесу
Черкаський державний технологічний університет
Чернігівський державний інститут економіки і управління
Чернівецький торговельно-економічний інститут
Ялтинський інститут менеджменту

за напрямом 0502 Менеджмент

Білоцерківський державний аграрний університет
Вінницький національний технічний університет
Державна льотна академія України
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій
Донецький національний університет
Донбаський гірничо-металургійний університет
Донбаська національна академія будівництва і архітектури
Донецький державний університет економіки і торгівлі імені М. Туган-Барановського
Європейський університет фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу
Житомирський державний університет імені Івана Франка
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Київський національний торговельно-економічний університет
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Київський національний університет технологій та дизайну
Національний аграрний університет
Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
Національний університет водного господарства та природокористування
Національний гірничий університет
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
Національний університет «Львівська політехніка»
Одеський національний морський університет
Східноєвропейський університет економіки і менеджменту
Сумський національний аграрний університет
Тернопільська академія народного господарства
Українська державна академія залізничного транспорту
Харківський державний технічний університет сільського господарства
Херсонський державний технічний університет

Черкаська академія менеджменту
Черкаський державний технологічний університет
Чернігівський державний інститут економіки і управління
Чернівецький національний університет імені Ю.Федьковича
Ялтинський інститут менеджменту

за напрямом 0503 Торгівля

Київський національний торговельно-економічний університет

за напрямом 0504 Туризм

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Східноєвропейський університет економіки і менеджменту
Чернігівський державний інститут економіки і управління

за напрямом 0601 Право

Білоцерківський державний аграрний університет
Донецький національний університет
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили
Національна академія внутрішніх справ України
Національний гірничий університет
Одеський національний морський університет
Сумський національний аграрний університет
Херсонський державний університет.
Чернігівський державний інститут економіки і управління

за напрямом 0701 Фізика

Донецький національний університет
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Львівський національний університет імені Івана Франка
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова

за напрямом 0702 Прикладна фізика

Донбаський гірничо-металургійний університет
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Львівський національний університет імені Івана Франка
Національний університет «Львівська політехніка»

за напрямом 0703 Хімія

Донецький національний університет
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Львівський національний університет імені Івана Франка
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Ужгородський національний університет

за напрямом 0704 Біологія

Донецький національний університет
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Львівський національний університет імені Івана Франка
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут
Рівненський державний гуманітарний університет
Чернівецький національний університет імені Ю.Федьковича

за напрямом 0705 Географія

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова
Чернівецький національний університет імені Ю.Федьковича

за напрямом 0706 Гідрометеорологія

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

за напрямом 0707 Геологія

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Національний гірничий університет

за напрямом 0708 Екологія

Білоцерківський державний аграрний університет
Вінницький національний технічний університет
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій
Донбаський гірничо-металургійний університет
Донбаська національна академія будівництва і архітектури
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили
Національний гірничий університет
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
Національний університет «Львівська політехніка»
Національний університет водного господарства та природокористування
Одеська державна академія холоду
Одеський державний екологічний університет
Рівненський державний гуманітарний університет
Харківська національна академія міського господарства
Херсонський державний університет.
Хмельницький національний університет
Черкаський державний технологічний університет

за напрямом 0709 Геодезія картографія та землевпорядкування

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Національний гірничий університет
Національний університет «Львівська політехніка»
Національний університет водного господарства та природокористування

Чернігівський державний інститут економіки і управління

за напрямом 0801 Математика

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманов
Чернівецький національний університет імені Ю.Федьковича

за напрямом 0802 Прикладна математика

Донецький національний університет
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
Національний гірничий університет
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
Національний університет «Львівська політехніка»
Національний університет водного господарства та природокористування
Харківський національний університет радіоелектроніки
Хмельницький національний університет
Херсонський державний університет

за напрямом 0803 Механіка

Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»

за напрямом 0804 Комп'ютерні науки

Вінницький національний технічний університет
Європейський університет фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили
Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
Національний гірничий університет
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
Одеський національний морський університет
Тернопільська академія народного господарства
Черкаський державний технологічний університет

за напрямом 0201 Інженерне матеріалознавство

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
Приазовський державний технічний університет

за напрямом 0902 Інженерна механіка

Вінницький національний технічний університет
Дніпродзержинський державний технічний університет
Донбаський гірничо-металургійний університет
Донбаська національна академія будівництва і архітектури
Донбаська державна машинобудівна академія

Донецький державний університет економіки і торгівлі імені М. Туган-Барановського
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Луцький державний технічний університет
Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
Національний гірничий університет
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
Національний університет водного господарства та природокористування
Одеський національний морський університет
Приазовський державний технічний
Тернопільський державний технічний університет імені І. Пулюя
Українська державна академія залізничного транспорту
Харківський державний технічний університет сільського господарства
Хмельницький національний університет
Черкаський державний технологічний університет

за напрямом 0903 Гірництво

Донбаський гірничо-металургійний університет
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Національний гірничий університет
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
Національний університет водного господарства та природокористування

за напрямом 0904 Металургія

Донбаський гірничо-металургійний університет
Національна металургійна академія України
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
Приазовський державний технічний університет

за напрямом 0905 Енергетика

Вінницький національний технічний університет
Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
Національний університет «Львівська політехніка»
Національний університет водного господарства та природокористування
Одеський національний морський університет
Севастопольський національний інститут ядерної енергії та промисловості

за напрямом 0906 Електротехніка

Вінницький національний технічний університет
Національний гірничий університет
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
Національний університет «Львівська політехніка»
Севастопольський національний інститут ядерної енергії та промисловості

Черкаський державний технологічний університет
Харківський національний університет радіоелектроніки
Херсонський державний технічний університет

за напрямом 0907 Радіотехніка

Вінницький національний технічний університет
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій
Запорізький національний технічний університет
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
Національний університет «Львівська політехніка»
Харківський національний університет радіоелектроніки
Черкаський державний технологічний університет

за напрямом 0909 Прилади

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Національний університет «Львівська політехніка»
Черкаський державний технологічний університет
Миколаївський державний гуманітарний університет імені Петра Могили

за напрямом 0910 Електронні апарати

Вінницький національний технічний університет
Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
Харківський національний університет радіоелектроніки

за напрямом 0911 Лазерна та оптоелектронна техніка

Вінницький національний технічний університет
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Національний університет «Львівська політехніка»
Харківський національний університет радіоелектроніки

за напрямом 0912 Акустотехніка

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

за напрямом 0913 Метрологія та вимірювальна техніка

Вінницький національний технічний університет
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
Національний гірничий університет
Національний університет «Львівська політехніка»
Харківський національний університет радіоелектроніки

за напрямом 0914 Комп'ютеризовані системи, автоматика і управління

Вінницький національний технічний університет
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій
Донбаський гірничо-металургійний університет
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»
Національний гірничий університет
Національний університет «Львівська політехніка»
Одеська державна академія холоду
Тернопільська академія народного господарства
Харківський національний університет радіоелектроніки
Хмельницький національний університет

за напрямом 0916 Хімічна технологія та інженерія

Національний університет «Львівська політехніка»
Черкаський державний технологічний університет
Севастопольський національний інститут ядерної енергії та промисловості

за напрямом 0917 Харчова технологія та інженерія

Донецький державний університет економіки і торгівлі імені М. Туган-Барановського
Національний університет «Львівська політехніка»
Національний університет харчових технологій
Сумський національний аграрний університет

за напрямом 0918 Легка промисловість

Хмельницький національний університет

за напрямом 0919 Механізація та електрифікація сільського господарства

Миколаївський державний аграрний університет
Подільська державна аграрно-технічна академія
Сумський національний аграрний університет
Харківський державний технічний університет сільського господарства

за напрямом 0920 Лісозаготівля і деревообробка

Український державний лісотехнічний університет

за напрямом 0921 Будівництво

Вінницький національний технічний університет
Донбаський гірничо-металургійний університет
Донбаська національна академія будівництва і архітектури
Київський національний університет будівництва та архітектури
Національний університет «Львівська політехніка»
Національний університет водного господарства та природокористування
Одеський національний морський університет

Сумський національний аграрний університет
Черкаський державний технологічний університет

за напрямом 0922 Електромеханіка

Вінницький національний технічний університет
Донбаський гірничо-металургійний університет
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Національний гірничий університет
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут»
Національний університет «Львівська політехніка»

за напрямом 0924 Телекомунікації

Вінницький національний технічний університет
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій
Запорізький національний технічний університет
Національний гірничий університет
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
Національний університет «Львівська політехніка»
Одеська національна академія зв'язку імені О.С. Попова
Харківський національний університет радіоелектроніки

за напрямом 0925 Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології

Донбаський гірничо-металургійний університет
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Національний гірничий університет
Національна металургійна академія України
Національний університет «Львівська політехніка»
Національний університет водного господарства та природокористування
Одеська національна академія харчових технологій
Севастопольський національний інститут ядерної енергії та промисловості
Тернопільський державний технічний університет імені І.Пулюя
Українська державна академія залізничного транспорту
Харківський державний технічний університет сільського господарства

за напрямом 0926 Водні ресурси

Донбаська національна академія будівництва і архітектури
Національний університет «Львівська політехніка»
Національний університет водного господарства та природокористування
Чернігівський державний інститут економіки і управління

за напрямом 0927 Видавничо-поліграфічна справа

Українська академія друкарства
Харківський національний університет радіоелектроніки

за напрямом 0929 Біотехнологія

Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»

за напрямом 1001 Авіація та космонавтика

Державна льотна академія України

Національний авіаційний університет

Національний аерокосмічний університет імені М.Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

за напрямом 1005 Залізниці та залізнична техніка

Українська державна академія залізничного транспорту

за напрямом 1002 Кораблі та океанотехніка

Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова

Одеський національний морський університет

за напрямом 1003 Судно володіння і енергетика суден

Одеський національний морський університет

Херсонський морський інститут

за напрямом 1004 Транспортні технології

Національний університет водного господарства та природокористування

Одеський національний морський університет

Українська державна академія залізничного транспорту

за напрямом 1102 Фармація

Національний університет «Львівська політехніка»

за напрямом 1201 Архітектура

Донбаський гірничо-металургійний університет

Донбаська національна академія будівництва і архітектури

Національний університет «Львівська політехніка»

Національний університет водного господарства та природокористування

за напрямом 1301 Агронімія

Білоцерківський державний аграрний університет

Національний аграрний університет

Національний університет водного господарства та природокористування

Подільська державна аграрно-технічна академія

Сумський національний аграрний університет

Чернівецький національний університет імені Ю.Федьковича

за напрямом 1302 Зооінженерія

Білоцерківський державний аграрний університет

Миколаївський державний аграрний університет

Сумський національний аграрний університет

за напрямом 1303 Водні біоресурси

Білоцерківський державний аграрний університет

Національний університет водного господарства та природокористування

за напрямом 1304 Лісове і садовопаркове господарство

Український державний лісотехнічний університет

за напрямом 1305 Ветеринарна медицина

Білоцерківський державний аграрний університет
Національний аграрний університет
Подільська державна аграрно-технічна академія
Сумський національний аграрний університет

за напрямом 1405 Військові науки

Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Національна академія оборони України

за напрямом 1501 Державне управління

Національна академія державного управління при Президентові України

за напрямом 1601 Інформаційна безпека

Вінницький національний технічний університет
Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій
Національний гірничий університет
Харківський національний університет радіоелектроніки

за напрямом Специфічні категорії

Вінницький національний технічний університет
Донецький державний університет управління
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»
Черкаський державний технологічний університет
Чернігівський державний інститут економіки і управління

РОЗДІЛ II

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ СЕМІНАР «КРЕДИТНО-МОДУЛЬНА СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ»

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

м. Київ

«15» «06» 2004 р.

№ 481

Про проведення науково-практичного семінару з питань впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу

На виконання Плану заходів з підготовки та проведення педагогічного експерименту щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації, затверджених рішенням колегії Міністерства освіти і науки України від 24 квітня 2003 р. протокол № 5/5-4 та з метою обговорення відповідних розпорядчих, нормативних та методичних матеріалів з питань експерименту

НАКАЗУЮ:

1. Провести 1-2 липня 2004 року на базі Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка науково-практичний семінар «Кредитно-модульна система організації навчального процесу».
2. Затвердити Склад робочої групи з підготовки та проведення науково-практичного семінару, що додається.

3. Робочій групі забезпечити до 17 червня підготовку проектів відповідних розпорядчих, нормативних і методичних матеріалів з питань експерименту.

4. Затвердити Програму проведення науково-практичного семінару, що додається.

5. Ректору Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка Кравцю В.П. створити належні умови для проведення науково-практичного семінару.

6. Ректорам вищих навчальних закладів - учасників педагогічного експерименту відрядити до м. Тернополя для участі в семінарі проректорів, які відповідають за проведення експерименту, а також членів робочої групи - доповідачів науково-практичного семінару.

7. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника Міністра Степка М.Ф.

Міністр

В.Г. Кремень

ДОДАТОК

Матеріали науково-практичного семінару
«Кредитно-модульна система організації навчального процесу»

П Р О Г Р А М А

науково-практичного семінару

**«КРЕДИТНО-МОДУЛЬНА СИСТЕМА
ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ»**

1 - 2 липня 2004 року

імені Володимира Гнатюка

1 липня 2004 року

9⁰⁰ – 10⁰⁰ – Реєстрація учасників науково-практичного семінару

10⁰⁰ – 13⁰⁰ – Перше пленарне засідання

Вітальне слово до учасників науково-практичного семінару

Болюбаи Я.Я. – директор департаменту вищої освіти Міністерства освіти і науки України

Особливості організації навчального процесу в умовах кредитно-модульної системи підготовки фахівців.

Козак Ф.В. – проректор Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу

Реалізація основних принципів Болонської декларації при підготовці фахівців економічного профілю.

Колот А.М. – проректор з навчальної роботи Київського національного економічного університету

Розподіл освітньо-професійної програми підготовки фахівців за модулями та змістовими модулями.

Кравченко С.М. – керівник відділу Науково-методичного центру аграрної освіти Мінагрополітики

Планування навчального процесу в умовах кредитно-модульної системи підготовки фахівців.

Потан О.Ю. – доцент Національної металургійної академії України

Індивідуальна та самостійна робота студентів в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Грубінко В.В. – проректор Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Специфіка кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищому педагогічному навчальному закладі.

Мороз І.В. – професор Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

Особливості формування програми навчання студентів та запровадження інституту кураторів індивідуальних програм

Загородній А.Г. – начальник навчально-методичного управління Національного університету «Львівська політехніка»

13⁰⁰ -14³⁰ – Перерва

14³⁰ -16³⁰ – Друге пленарне засідання

Формування системи забезпечення якості вищої освіти.

Бабин І.І. – завідувач кафедри Тернопільського педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Про систему Європейських залікових трансфертних кредитів та їх впровадження у вищій освіті України.

Калиновська Л.Є. – начальник навчального відділу Київського національного торговельно- економічного університету

Забезпечення якості вищої освіти на стадії проектування.

Салов В.О. – начальник навчально-методичного управління Дніпропетровського національного гірничого університету

Запровадження інформаційних пакетів.

Сокол Є.І. – проректор Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»

Особливості модульного навчання та тестового контролю знань в умовах КМСОНП.

Погорєлов А.І. – проректор Одеської академії холоду

Про особливості запровадження кредитно – модульної системи в навчальний процес.

Лисенко В.П. – проректор Національного аграрного університету

2 липня 2004 року

10⁰⁰-12⁰⁰ – Засідання круглого столу

«Проблеми впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу»

12⁰⁰-13⁰⁰ – Засідання робочої групи щодо доопрацювання проектів відповідних розпорядчих, нормативних та методичних матеріалів з питань педагогічного експерименту.

Підведення підсумків роботи науково-практичного семінару, прийняття рекомендацій щодо впровадження кредитно – модульної системи організації навчального процесу.

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО ДО УЧАСНИКІВ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ

Ярослав Болюбаш,
*директор департаменту вищої освіти
Міністерства освіти і науки України*

Шановні учасники семінару!

Користуючись нагодою, що сьогодні тут присутні представники майже сотні вищих навчальних закладів України, науково-педагогічні працівники Тернопільського державного педагогічного університету, хочу привітати вас із початком одного з важливих етапів навчальної діяльності ВНЗ, вступною кампанією, від якої залежить і успіх експерименту, і успіх нашої роботи з реалізації кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Вища освіта України сьогодні знаходиться у специфічних умовах. У 1991-1992 роки, коли розпочалось утвердження вищої освіти України як важливої сфери становлення незалежної держави, освітянський загаль ще не був готовий до творення нових норм діяльності, що є надзвичайно складною роботою, і не тільки для нас. Зустрічі з іноземними колегами підтверджують наявність аналогічних проблем і у них через брак відповідних фахівців.

Які ж потреби реформування вищої школи є зараз? Давайте поміркуємо разом. В даний час в Україні є 1009 вищих навчальних закладів, включно 670 технікумів. Якщо брати заклади III-IV рівня акредитації, то їх – 330. Аналогів відповідної кількості ВНЗ у світі не існує. Отже, перше завдання – це оптимізація чисельності навчальних закладів. Хіба можна назвати університетом той, де є 500-600 студентів. Хіба можна при такій кількості студентів створити кафедру як науково-навчальний осередок?

Отже, на сьогоднішній день треба об'єднувати університети.

Об'єднання ВНЗ дає економію ресурсів: замість декількох ректорів - один, значно зменшується і кількість проректорів. Створюється потужний осередок науки.

Друге. Міністерство особливо гостру потребу відчуває і в розгортанні новітньої методології вищої освіти. Наприклад, питання фінансування. Державне фінансування є недостатнім. Надійним джерелом фінансових надходжень є платна освіта, але це швидше короточасне джерело надходжень. Якщо порівняти кількість студентів у державних і платних ВНЗ III-IV рівня акредитації, то вона відповідно становить 433 тисячі до 203 тисячі осіб. Поміркований прогноз на майбутнє дає співвідношення – 219 тисяч і 46 тисяч осіб. Державне замовлення зростає від 94 тисяч до 132 тисяч осіб за останні роки, тобто кожний рік кількість платників зменшується на 3-5%, а відповідно зменшиться джерело фінансування. Отже, це джерело додаткового фінансування перестане бути домінуючим. І сьогодні вже про це треба думати.

Якщо проаналізувати європейський досвід, то в університетах Європи важливим джерелом надходжень є наука.

На сьогодні в Європі діяльність професора є джерелом надходжень 10 – 100 млн. євро. Університету не вигідно втрачати професора, бо за ним одразу йдуть його студенти зі своїми коштами, а це 100-150 млн. євро.

Витрати на заробітну плату, стипендії, на музичні інструменти, на комп'ютери і т. ін. будуть зростати. Тому треба нам думати, як залучати інші джерела фінансування.

Нині суспільство змінюється і тому є перспектива для гуманітарних вищих навчальних закладів: це розвиток психологічної служби, просвітницької роботи, редакційно-видавничої діяльності. До речі, у внесених змінах до закону «Про вищу освіту» акцентується увага зняття оподатковування з діяльності вузівських друкарень, редакційно-видавничих відділів задля ширшого розповсюдження літератури.

Можливими є й інші джерела фінансування.

Наступне, на що нас спрямовує Болонський процес – це реалізація нових підходів до вступної кампанії. Тому потрібні нові уніфіковані форми відбору талановитих випускників середньої школи до ВНЗ. Минулого року у ВНЗ прийняли 433 тисячі осіб і до технікумів – 100 тисяч осіб, а у цьому році випускників старшої школи має бути 486 тисяч осіб.

У ВНЗ України щорічно на вступну компанію витрачається (мінімум) 10 млн. грн. (екзаменатори, допоміжний персонал т. ін.). Окрім того, працівники залучаються до роботи в період відпусток. Поряд з цим, це додаткове навантаження на дітей.

Наступне, це адаптація переліку напрямів і спеціальностей до потреб ринку. Наш перелік і напрямів, і спеціальностей швидко зростає. Ми звернулися до ВНЗ, щоб у певний спосіб наш перелік був адаптований до європейського класифікатора професій. Це потрібно тому, що вища освіта й різниться тим, що не тільки дає кваліфікацію і забезпечує професією, водночас, вона все більше набуває академічності.

Інколи нам дорікають, що ми випускаємо безробітних.

Але якщо б ми реагували на ринок праці, нам треба було б 2/3 вищих навчальних закладів закрити. Політика держави полягає в тому, щоб підвищити освітній рівень нації.

У розвинутих державах вищу освіту має 40-50% населення. У нас на сьогоднішній день 25%, отож, ще є перспективи розвитку.

Другий фактор: приймаючи молоду людину на 5-тирічний термін навчання, ми фактично знімаємо проблему безробіття. Зі здобуттям вищої освіти змінюються і погляди молодої людини. Вона здатна швидше адаптуватися до ринку праці, бо розвивається успішно післядипломна освіта. Зараз отримання другої освіти визначається як перепідготовка. Сьогодні, на відміну від недавніх часів, можна здобути вищу освіту на базі повної середньої освіти, після 9-го класу як молодші спеціалісти, і на базі молодшого спеціаліста, і на базі бакалавра, і на базі повної вищої освіти. Можливе здобуття вищої освіти із зовсім іншої спеціальності.

Інша справа, що окремі навчальні заклади захопилися підготовкою економістів за один рік, правознавців – за два роки. Тому під час формування обсягів післядипломної освіти треба брати до уваги навчальний план певної спеціальності та випуску чи додаток до диплома з переліком дисциплін, що вивчалися, співставляти їх та здійснювати переважно фахову підготовку.

Мова йде про фахову підготовку, і ось саме тут має спрацювати і кредитно-модульна система, змістові модулі, й т.ін., щоб можна було будувати зміст освіти через навчальний план, як будується будинок із цеглин.

Безперечно сьогодні стримує розвиток системи вищої освіти і планування за традиційними формами тижневе навантаження в вищих навчальних закладах, що становить 36 год. Навіть наприкінці 1980-х років тижневе навантаження для студентів 1-2 курсів становило 28 год., наступних курсів – 24 години.

На цьогорічній колегії жорстко поставлена вимога: тижневе навантаження повинно становити – не більше 28 годин для бакалаврів, для спеціалістів – 24 години, для магістрів – 18 годин.

Величезне аудиторне навантаження на студента адекватно відбивається на навчальному навантаженні викладача. Як наслідок наш викладач позбавлений можливості займатися науковою та іншими видами діяльності, тими, що передбачені нормативними документами. Якщо ж ми не змінимо цього, то про який поступ ми можемо говорити.

Студенти, які виїжджають на навчання за кордон, мають аудиторні заняття три рази на тиждень та надзвичайно великі за обсягом індивідуальні завдання. Дехто відсутність цього у нас мотивує тим, що не маємо недостатньо умов. Але чомусь це зробив педагогічний університет, і це ж не комерційно спроможний вищий навчальний заклад. Отже, потрібні нові технології і тому 2004-2005 навчальний рік оголошено роком новітніх технологій навчання і поштовхом має послужити наш експеримент із реалізації кредитно-модульного навчання.

Зараз ми маємо 91 вищий навчальний заклад, що долучилися до експерименту, надходять інші пропозиції. Але я б хотів застерегти, що треба проводити справжній науковий експеримент, де мають бути визначені завдання, де мають бути очікувані результати, де має бути ефект, не стільки економічний, скільки соціальний, який у перспективі стане економічним.

Є в нас проблеми з літературою. Але більше непокоїть інше: вищі навчальні заклади видають посібники своїх викладачів, які не завжди є відповідної якості. Нам надходять скарги щодо плагіату і т. ін.

Отже, обговорювана проблема надзвичайно складна і в теоретичній, і в практичній площині.

Українська вища освіта має глибокі і хороші традиції. Цим позитивним досвідом треба скористатись. Наша психологія має бути побудована так, щоб, поважаючи іноземне, запропонувати раціональне своє.

Є певна допомога з боку фонду Відродження, інших фондів. Зараз, коли йдуть переговори нашого міністра з міністрами із інших країн, то ми вже не запитуємо в них, вони самі розповідають, а ми пропонуємо. На сьогоднішній день маємо 27 тис. студентів із зарубіжних країн. Наша освіта є привабливою і в питаннях якості. Вона є приваблива і в вартості. І тому треба йти далі, в нас є навіть пропозиції із європейських країн на підготовку фахівців з програмування, з природничо-математичних наук. Вони зацікавлені в нашій фундаментальній науці, в інженерії. Ми провели переговори про підтримку з багатьма міністрами освіти і науки багатьох європейських країн. Нещодавно

відбувся семінар на базі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут», на якому були присутні представники різних організацій, у тому числі комітету з Болонського процесу. Ми розраховуємо, що в травні 2005 року відбудеться приєднання до нього України, але це не завершення роботи, а лише її початок. Європа визначилася завершити цей процес аж у 2010 році. Ми повинні вивчати, пропонуючи своє, коли ми станемо учасниками процесу, бо в багатьох країнах не зроблено багато з того, що є в нас. Ми часто говоримо, що нашу освіту треба довести до європейських стандартів. Поки що єдиних стандартів немає, є певні принципи побудови і певні вимоги. І освіта, на відміну від інших галузей, мабуть не буде єдиною, вона буде вибудована на єдиних принципах, з урахуванням тенденцій тієї чи іншої держави. Вибір у нас – Європа, і це однозначна позиція міністерства. В пресі часто з'являється критика на те, що наші фахівці виїдуть за кордон, де вже значна частина їх трудиться, правда, вони працюють не інженерами і лікарями. Потрібно, щоб, отримавши диплом, вони працювали лікарями, інженерами і т. ін. Маємо деякі приклади: викладачі з галицьких вузів працюють професорами в нас і за рубежем, у Польщі викладають успішно, і це нормально, вони є носіями і зарубіжного досвіду, але є і носіями нашого досвіду. Вони є дипломатами, які засвідчують високий рівень вищої освіти України. І тому Болонський процес, це не є уніфікація, це є адаптація нашої вищої освіти до європейських вимог.

Шановні колеги, в нас семінар практичний, тому має бути відверта розмова, бо з першого вересня ми повинні мати вже партитуру, конкретні уявлення про те, як розпочинати цей експеримент, бо перший етап - вивчення, другий етап має бути напрацювання. Тому я звертаюся до членів робочої групи з проханням уважно вислуховувати всіх виступаючих, аналізувати їх пропозиції, щоб у підсумку запропонувати проект документу, який згодом можна буде затвердити у Міністерстві.

Дійсно, сьогодні складно говорити про майбутню структуру процесу. Зараз ми опрацьовуємо питання методологічної відповідності дій до закону «Про вищу освіту». Наприклад, проблема технікумів. Як їх вивести із структури вищих навчальних закладів? Проблематичним є рівень молодшого спеціаліста й неповної вищої освіти. На сьогодні або буде середня професійна освіта, а можливо середня спеціальна, хоча спеціальна в нас уже є. Це освіта для окремих осіб, які мають певні обмеження, обмежені можливості для освіти розумові чи фізичні. Тому це може бути середня професійна освіта. У професійній освіті є первинна кваліфікація, яка надається у технікумах - молодший спеціаліст, і далі йде вища професійна освіта – це бакалавр, магістр. Необхідно переглянути і терміни навчання. Потребує на сьогоднішній день уваги і робочий підхід до рівня магістра, як магістра наукового і магістра практичного спрямування.

Ми зараз розглядаємо зміни до закону «Про вищу освіту». Однак Міністерство обережно підходить до прийняття таких рішень, бо не виправдано здійснювати експерименти з двома з половиною мільйонами студентів.

Раціональна організація вашої роботи дасть нам можливість продуктивно займатись питаннями кредитно-модульної системи. Я вас закликаю до творчої роботи.

Дякую!

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО
ПРОЦЕСУ В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ
ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ**

Федір КОЗАК,

проректор з навчальної роботи,

Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу

Приєднання вищих навчальних закладів України до Болонського процесу передбачає реалізацію низки заходів, серед яких чільне місце займає використання в організації навчального процесу методів і форм навчання, які є характерними для європейської зони освіти. При цьому важливо не втратити позитивні здобутки вітчизняної вищої школи.

Упродовж останніх двадцяти років у національному технічному університеті нафти і газу накопичено певний досвід з новацій в організації навчального процесу, який дає можливість сформулювати концептуальні засади з цього питання при прямуюванні до Болонського процесу.

Проект графіка навчального процесу на 2004/2005 навчальний рік містить два традиційних семестри (парний і непарний) та літній семестр.

За умови використання у навчальному процесі модульно-рейтингової системи екзаменаційні сесії не проводяться, а семестровий контроль здійснюється під час контрольних тижнів: перший — після закінчення першої половини семестру, другий — по завершенні семестру. Аудиторні заняття протягом контрольних тижнів не проводяться.

Літній семестр матиме тривалість чотири тижні. Його основне призначення — повторне вивчення студентами окремих дисциплін, з яких вони (за шкалою оцінювання знань ECTS) за результатами семестрового контролю отримали 1-34 бали зі 100 можливих. Тобто, такі студенти не будуть відраховуватися з університету по завершенні семестру, як це передбачено чинними сьогодні положеннями, а така міра впливу застосовуватиметься до невстигаючих студентів тільки за результатами літнього семестру. Встигаючі ж студенти у цей час матимуть практику, якщо така передбачена програмою, або будуть займатися науково-дослідною роботою тощо.

Черговим кроком, який наближує навчальний процес до вимог Болонської конвенції, є зменшення кількості навчальних дисциплін, що вивчаються студентами одночасно, до 4-6. Це проілюстровано на прикладі навчального плану напряму 0902 «Інженерна механіка».

Слід зауважити, що така схема організації навчального процесу ускладнює розробку розкладу занять, може створити умови нерівномірності завантаження аудиторними заняттями окремих викладачів.

За умов чинної нормативно-правової бази діяльності вищої школи України викладені засади організації навчального процесу дають можливість, з нашої точки зору, реалізувати декілька основних принципів Болонської конвенції.

ПРОЕКТ ГРАФІКА НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ на 2004-2005 навчальний рік
Непарний семестр 1.09.2004 – 4.01.2005 р.

Номер тижня																	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1.09								27.10 2.11									29.12 4.01

Канікули: 5.01.2005 – 18.01.2005 р.

Парний семестр 19.01.2005 – 7.06.2005 р.

Номер тижня																	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
19.01								23.03 29.03									1.06 7.06

Аудиторні заняття; Контрольний тиждень.

Літній семестр 8.06.2005 – 5.07.2005 р. (4 тижні)

Повторне вивчення дисциплін навчального плану. Практика, науково-дослідна робота тощо.

До оцінювання знань студентів за шкалою ECTS.

За шкалою ECTS	За національною системою	За системою університету (в балах)
A	5 (відмінно)	90 - 100
B, C	4 (добре)	75 - 89
D, E	3 (задовільно)	60 - 74
F, X	2 (незадовільно) з можливістю перескласти	35 - 59
F	2(незадовільно) з обов'язковим повторним курсом	1 - 34

ВИТЯГ

з навчального плану першого курсу напрямку 0902 «ІНЖЕНЕРНА МЕХАНІКА»

Дисципліна	Всього кредитів ECTS	Кількість кредитів в семестрі та форма семестрового контролю	
		I семестр	II семестр
НОРМАТИВНІ НАВЧАЛЬНІ ДИСЦИПЛІНИ			
ЦИКЛ 1 – Гуманітарні та соціально-економічні дисципліни			
Історія України	3	3, екзамен	–
Іноземна мова	11	5, залік	6, екзамен
Українська мова (за професійним спрямуванням)	2	–	2, залік
Фізичне виховання	2	1	1, залік
ЦИКЛ 2 – Фундаментальні та професійно орієнтовані дисципліни			
Вища математика	17	5, залік	6, екзамен
Нарисна геометрія, інженерна та комп'ютерна графіка	6	3, екзамен	3, залік
Теоретична механіка	7,5	–	3, 5, залік
Технологія конструювання матеріалів і матеріалознавство	6,5	–	2,5, залік
Фізика	10	–	3, екзамен
Хімія	3	3, екзамен	–
Інформатика	6	3, екзамен	3, курсова робота
Історія інженерної діяльності	2	2, залік	–
ВИБІРКОВІ НАВЧАЛЬНІ ДИСЦИПЛІНИ			
ЦИКЛ 3 – Професійно-орієнтовані дисципліни за переліком програми			
Вступ до фаху	2	2, залік	
Всього:		27 кредитів ECTS; 4 екзамени; 4 заліки	30 кредитів ECTS; 3 екзамени; 5 заліків; 1 курсова робота
Примітка: 1 кредит ECTS – 36 академічних годин			

ПРОПОЗИЦІЇ

**щодо організації навчального процесу спеціальностей напрямку
0902 «ІНЖЕНЕРНА МЕХАНІКА»**

ПЕРШИЙ СЕМЕСТР

Тривалість семестру – 18 тижнів. Два підсеместри:

1) 9 тижнів з 1.09.04 по 2.11.04 р.; 2) 9 тижнів з 5.11.04 по 4.01.05 р.

Контрольні тижні: 27.10.04 – 2.11.04 р.; 29.12.04 – 4.01.05 р.

Дисципліна	Кредити ECTS	1.09.04 – 2.11.04 р.		3.11.04 р. – 4.01.05 р.	
		аудитор. годин на тижд.	форма контролю знань	аудитор. годин на тижб.	форма контролю знань
Історія України	3	6	СК - е	-	-
Іноземна мова	5	5	П ₁	5	СК - з
Вища математика	5	5	П ₁	5	СК - з
Хімія	3	8	СК - е	-	-
Інформатика	3	-	-	8	СК - е
Нарисна геометрія, інженерна та комп'ютерна графіка	3	-	-	8	СК - е
Історія інженерної діяльності	2	2	СК - з	-	-
Вступ до фаху	2	2	СК - з	-	-
Фізичне виховання	1	2	П ₁	2	П ₂
Всього:	27	30	е - 2; з - 2; П ₁ - 3	28	е - 2; з - 2; П ₁ - 1

ДРУГИЙ СЕМЕСТР

Дисципліна	Кредити ECTS	19.01.05 – 29.03.05 р.		30.03.05 – 7.06.05 р.	
		аудитор. годин на тижд.	форма контролю знань	аудитор. годин на тижд.	форма контролю знань
Іноземна мова	6	5	П ₁	5	СК - е
Українська мова (за професійним спрямуванням)	2	2	СК - з	-	-
Вища математика	6	6	П ₁	6	СК - е
Нарисна геометрія, інженерна та комп'ютерна графіка	3	-	-	8	СК - з
Теоретична механіка	3,5	-	-	8	СК - з
Технологія конструкційних матеріалів і матеріалознавство	2,5	4	СК - з	-	-
Фізика	3	8	СК - е	-	-
Інформатика (курсова робота)	3	4	СК - КР	-	-
Фізичне виховання	1	1	П ₁	1	СК - з
Всього:	30	30	е - 1; з - 2; КР - 1, П ₁ - 3	28	е - 2; з - 3

СК_і — семестровий контроль знань (е – екзамен; з – залік),

П_і — підсумок поточного контролю знань за рейтинговою системою.

РЕАЛІЗАЦІЯ ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ БОЛОНСЬКОЇ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРИ ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ЕКОНОМІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Анатолій КОЛОТ,
проректор з навчальної роботи,
Київський національний економічний університет

Розглядаючи комплекс питань, у який спосіб має здійснюватися імплементація Болонського формату в освітню діяльність в цілому і в освітню діяльність по підготовці фахівців економічного профілю зокрема, хочеться поділитися досвідом Київського національного економічного університету (КНЕУ), нашим баченням щодо реалізації цього завдання.

Варто відзначити, що КНЕУ з перших кроків по приєднанню до Болонського процесу брав і бере активну участь у всіх заходах, що проводяться під егідою Міністерства освіти і науки України, зокрема у діяльності робочої групи. Наш університет є учасником педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу і немало вже зробив в організаційному, методичному та інституціональному плані.

Усю підготовчу роботу по приєднанню до Болонського формату ми розпочали з комплексного порівняльного аналізу системи освіти в провідних європейських університетах та власної системи освітньої діяльності.

Такий порівняльний аналіз з огляду на вимоги Болонської декларації дозволив нам відповісти на принципово важливі питання, а саме:

- 1) якими є наші конкурентні переваги і в чому вони полягають;
- 2) де ми не «дотягуємо» до кращих європейських взірців, у чому ми програємо Європі і де не маємо конкурентних переваг;
- 3) що маємо робити в інституціональному плані (кредити, модулі, інформаційні пакети тощо) та в плані щодо покращення змістових характеристик освітньої діяльності.

Як засвідчили результати аналізу, ми маємо певні конкурентні переваги, зокрема:

- значно кращу гуманітарну підготовку порівняно з багатьма зарубіжними ВНЗ і за будь-яких заходів щодо входження до загальноєвропейського освітнього простору не повинні її втрачати;

- ґрунтовнішою, глибшою, більш предметнішою є фундаментальна підготовка, яка закладає підвалини подальшої міжпрофесійної мобільності, створює передумови для високої конкурентоспроможності не лише на момент випуску фахівців, а й на тривалий час практичної діяльності.

Є й інші конкурентні переваги, але є й потреба удосконалення освітньої діяльності.

Невідповідності з освітою європейського формату залишаються досить суттєвими, тому й заходи щодо імплементації європейського досвіду, гармонізації національної та європейської освіти мають бути і комплексними, і багатими за змістом, і включати одночасно як зміни інституціонального характеру, так і змістового та науково-методичного.

Саме таким за структурою є план заходів по приєднанню до Болонського формату, що затверджений Вченою радою КНЕУ і нині успішно реалізується.

У себе в університеті ми не схильні стверджувати, що де-факто вже повністю доросли до європейських стандартів в освіті і приєднання, про яке йде мова, це справа суто формального характеру. Переконані, що за цілого ряду напрямів ми ще не вписуємося у

Болонський процес, а по окремих — до останнього часу навіть здавали позиції, які мали до початку перебудовчих процесів (як це, наприклад, наукова робота).

Ми виходимо з того, що освітня діяльність відповідно до вимог Болонської декларації — це не тільки і не стільки рівні, модулі, експерименти, кредити, рейтинги. Це, перш за все, нова філософія освітньої діяльності, це нові принципи організації навчального процесу, це новий тип відносин між викладачем і студентом, це нові «технології» опанування знань, це унеможливлення репродуктивних методів навчання, це прозорість навчального процесу і ще багато іншого.

Чи не найсуттєвішим «вузьким місцем» у вищій економічній освіті залишається наукова робота і, перш за все, наукова діяльність викладачів. Для європейської вищої школи, звичайно кращої, яка формувалася упродовж декількох століть, завжди аксіомою було наступне положення: викладач має йти в аудиторію з власним науковим доробком, його лекція — це результат завершених чи виконуваних науково-дослідних робіт.

Нині в західному університеті середнього рівня важко знайти професора, який читає основні курси і не є активним дослідником, не друкується в провідних журналах світу. Якщо ж застосуємо до деяких наших керівників курсів західні мірки стосовно участі в наукових дослідженнях, то прийдемо до невтішного висновку: чималу частку дисциплін у наших вищих навчальних закладах викладають скоріше викладачі-методисти, а не активні науковці-дослідники.

Занепад науково-дослідної роботи, який стався з відомих причин, серйозно ускладнює досягнення європейських стандартів в освіті. Особисто переконаний у тому, що важливою складовою входження до єдиного європейського простору має бути пошук традиційних та нетрадиційних джерел фінансування науково-дослідної роботи у вищих навчальних закладах. Не можемо, не маємо права забувати про те, що сьогоденні недоліки у науковій роботі викладача — це його завтрашні провали у педагогічній діяльності.

Очевидно настав час, коли в міру вирішення нагальних проблем матеріального заохочення викладачів маємо все більше коштів спрямовувати на наукові розробки за рахунок власних коштів вищих навчальних закладів. Ці ж кошти повернуться працюючим, творчим викладачам, які науково збагатять себе і навчальний процес, водночас покращать свій добробут.

Переконаний, що входження до єдиного європейського простору, досягнення конкурентноздатності, що відповідає європейським стандартам неможливе без комплексних заходів щодо упорядкування робочих навчальних планів, включаючи як змістову їх складову, так і структуру навчальної роботи. Не можна не зазначити, що саме у цій царині маємо немало невідповідностей між нашою практикою освітньої діяльності та західноєвропейською (і не тільки, оскільки таж сама практика має місце в Канаді, США, інших розвинених країнах), і яка пов'язана саме з кількістю навчальних дисциплін, обсягами навчального часу і його розподілом.

Маємо констатувати, що вища економічна освіта все ще не може позбутися одного з суттєвих недоліків, який складався роками — хибної тенденції до дроблення курсів, формування навчального плану не виходячи з інтересів студентів, а під конкретного викладача кафедри. Склалося так, що нині немало дисциплін навчальних планів підготовки фахівців напряму «Економіка і підприємництво» можна розглядати лише як розділ повноцінної навчальної дисципліни. За нашою оцінкою, біля 1/3 дисциплін навчальних планів підготовки економістів мають загальний обсяг 1,0 — 1,5 кредити, а біля 50% дисциплін мають кількість кредитів не більше 2-х.

Може виникнути і виникає питання: «А що поганого у тому, що ми маємо велику кількість дисциплін? Може це слід трактувати як наш позитив чи здобуток?!»

За нашою оцінкою надмірна кількість дисциплін, а по суті — це міні-дисципліни, явище, що має переважно негативні наслідки.

1. Кожна дисципліна повинна мати чітко визначений предмет, логіку викладання матеріалу. Це має бути матеріал системного характеру, це має бути система знань. Цієї системи знань за природою не може бути у міні-дисциплінах.

2. Міні-курс передбачає відповідну кількість годин, у межах яких знову ж таки за природою неможливо запровадити тренінгові технології, організувати виконання комплексних завдань.

3. Велика кількість міні-дисциплін — це неминуче дублювання у викладенні матеріалу, це масові ситуації, коли один і той же категоріальний апарат розглядається у 3-х—4-х дисциплінах, до цього ж у різній інтерпретації.

4. Завелика кількість дисциплін і, перш за все, нагромадження тих, які варто розглядати як розділ повноцінного курсу, призводить до перевантаження студентів і викладачів.

Нагадаю, як виглядає навчальний план класичного європейського взірця. Студенти вивчають за рік, як правило, 10 дисциплін (по 5 за семестр). Аудиторне навантаження на дисципліну — три години, отже, тижневе навантаження складає, як правило, 15 годин. Навчальні плани в окремі навчальні роки, за нашими даними, містять максимум 6 дисциплін на семестр (на рік 12), отже, максимальне тижневе аудиторне навантаження складає 18 годин.

Кількість кредитів, тобто трудомісткість навчальної діяльності в Європі за системою ECTS складає 60. Один кредит за європейськими мірками — це приблизно 36 академічних годин. За умови, що студент вивчає у європейських ВНЗ максимум 6 дисциплін за семестр, кількість кредитів у розрахунку на 1 дисципліну за нашою, вітчизняною методологією (1 кредит — 54 години) буде складати близько 4,0. А тепер запитаємо себе, чи багато дисциплін наших навчальних планів мають кількість кредитів у діапазоні 3,5—4?

Ще один напрям навчальної діяльності, який потребує підвищеної уваги в процесі підготовки до входження у єдиний європейський освітній простір — це удосконалення структури робочого часу як викладача, так і студента та наповнення якісно новим змістом різних видів педагогічного навантаження.

За останні роки у більшості ВНЗ України, які готують економістів, сталися позитивні зміни стосовно зменшення частки аудиторних занять. Водночас зросли обсяги індивідуальної та самостійної роботи студентів. Але маємо визнати, принаймні я і мої колеги з КНЕУ це визнаємо, що зменшення аудиторних занять далеко не завжди супроводжувалось і супроводжується якісним наповненням змісту самостійної роботи та контролю її результатів.

За нашими спостереженнями та оцінками студенти європейських ВНЗ значно плідніше працюють у ході самостійної роботи порівняно з нашими студентами, вони мають напружені індивідуальні завдання, які повинні виконати у ході самостійного опрацювання навчального матеріалу. Це і підготовка рефератів, есе, це і виконання робіт розрахункового характеру, це і підготовка доповідей, це і підготовка реферативних матеріалів з публікацій по тих чи інших проблемах і багато іншого. Роботи, що їх має виконати студент під час самостійної роботи, підлягають перевірці професором чи доцентом і захисту виконаних робіт під час індивідуально-консультативної роботи викладача зі студентом. Отже, самостійна

робота має конкретний результат, вона підлягає перевірці, захисту і оцінюванню. З огляду на досвід зарубіжних ВНЗ маємо переглянути існуючу в наших закладах практику організації самостійної роботи, наповнити реальним змістом індивідуальну роботу викладача зі студентом.

Розпочинати цю важливу роботу маємо з розробки розгорнутих робочих навчальних програм дисциплін, де має бути «виписана» вся технологія індивідуальної та самостійної роботи студентів, як і інші складові роботи викладача і студента по окремо взятій дисципліні.

Важливою складовою навчальної діяльності була і залишається система оцінювання, діагностика знань студентів. Незалежно від входження до Болонського процесу ця проблематика для наших ВНЗ є актуальною, а з огляду на приєднання до вимог європейської спільноти її актуальність зростає на порядок вище.

У ході підготовки до приєднання до Болонського процесу стосовно оцінювання всім нам належить вирішити триєдине завдання:

1. Опрацювати найбільш доцільні підходи до діагностики знань студентів з урахуванням накопиченого досвіду у вищій школі України.

2. Опанувати систему оцінювання знань за шкалою ECTS тобто шкалою системи Європейських залікових кредитів.

3. Відпрацювати «технологію» взаємопереведення оцінок, що прийняті у вітчизняній практиці, до оцінок ECTS.

Друге і третє завдання носять «технологічний» характер, особливих складнощів щодо врахування вимог ECTS тут немає. Але було і залишається актуальним перше, головне завдання, — як досягти найбільш об'єктивного оцінювання, як зробити, щоб оцінювання виконувало притаманні йому функції і, перш за все, дві головні — контролюючу і мотивуючу.

Узагальнивши загальносвітові тенденції в системі оцінювання знань, у себе в КНЕУ ми розробили комплексну систему діагностики знань, яка враховує оцінювання як поточної роботи, так і підсумкову діагностику знань у формі іспиту.

Завдання, що виносяться у нас на іспит, мають узагальнюючий характер, дозволяють оцінювати рівень творчого, цілісного бачення курсу, уміння синтезувати отримані знання, використовувати їх для аналізу ситуацій та формулювання свого ставлення до тих чи інших проблем.

Ще раз наголошу, підсумкове оцінювання, за нашим переконанням, має проводитися у формі іспиту. Для економічних спеціальностей це має бути аксіомою. Адже лише при підсумковому оцінюванні знань у формі іспиту маємо можливість перевірити усвідомлення глибинних засад щодо структури, змісту, логіки курсу, розуміння програмного матеріалу як системи знань та взаємозв'язків між змістовими модулями, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо.

З огляду на зазначене викликає сумніви правомірність пропозицій деяких наших колег щодо відмови від іспитів та заміни їх системою поточного модульного контролю.

У контексті входження до Болонського процесу маємо визначитися також з доцільністю збереження ряду усталених складових організації навчального процесу та внести зміни, що корелюють із загальноєвропейською практикою. Так, існує необхідність внесення змін і доповнень до Порядку ліквідації академічної заборгованості. Зазначу, що студенти західноєвропейських ВНЗ, як правило, мають право ліквідувати академічна заборгованість до наступної сесії та подовження терміну навчання.

Потребує критичної оцінки діючий порядок державної атестації. Якщо студент виконував упродовж чотирьох років вимоги державного стандарту, то яка потреба в додатковому контролі з боку ДЕК у його нинішньому форматі? Чи не доцільніше передбачити державний іспит при вступі до магістратури?

Набуття конкурентних переваг, прирощення якості освіти неможливе без активізації навчального процесу. Слід визначити, що вища економічна школа України ще не повністю позбавилася шкільних форм організації навчання.

У зв'язку з перебудовчими процесами в країні, зміною навчальних планів певний час ми мали проблеми з навчально-методичним забезпеченням. Бракувало сучасних підручників, посібників, навчальних видань для самостійного вивчення програмного матеріалу. У цей період (далеко не найкращий у нашій історії) склалася своєрідна педагогічна «майстерність», коли викладач змушений був диктувати зміст основних положень теми, а студент занотовувати цей зміст. Нині ситуація з навчально-методичним забезпеченням суттєво змінилася на краще. З абсолютної більшості дисциплін навчального плану ми маємо добротні, сучасні підручники, посібники, які підготовлені нашими викладачами.

Але тут виникла чергова проблема. Викладачі вже звикли до тієї, м'яко кажучи, своєрідної методики викладання. Одні вже «виросли» на цій методиці й іншої не знають, або не хочуть знати, деякі викладачі усвідомлюють всю порочність викладання під диктовку, але від неї не відмовляються, вона їх влаштовує. Немало й таких викладачів, яким бракує досвіду, професійних навичок, знань з сучасних методик і технологій викладання економічних дисциплін.

Проте, при зростаючих потоках сучасної наукової інформації репродуктивне засвоєння студентом необхідного обсягу знань стає вже неприпустимим. Для вирішення цієї проблеми викладачу необхідно широко застосовувати весь арсенал існуючих сучасних технологій та інтерактивних методів навчання, а з метою розширення діапазону освітніх послуг варто активізувати роботу по розробці і застосуванню дистанційних програм підготовки фахівців.

Хочу привернути Вашу увагу і до такої суттєвої обставини, яка за нашою оцінкою є однією з умов входження України в Болонський процес. Мова йде про започаткування нового етапу у формуванні сучасних відносин між викладачем і студентом, а саме — забезпечення прозорості навчального процесу в самому широкому розумінні цього слова, без чого будь-які реформи втратять свій сенс.

Ця прозорість має досягатися, перш за все, максимальною інформованістю студента. Доцільно видати довідники для студентів, забезпечити інформацією про Болонський процес усіх учасників навчального процесу.

Вважаємо, що студенти наших університетів вже на початку семестру повинні знати, що вони мають опанувати, що від них вимагається, якими будуть критерії оцінювання їх знань, скільки балів і за що вони можуть отримати під час поточних та підсумкових контрольних заходів. Для цього на відповідних сайтах університетів слід по кожній з дисциплін навчального плану розмістити методичні матеріали, складовими яких повинні бути: перелік питань, що охоплюють зміст робочої програми дисципліни; приклади типових завдань, що виносяться на іспит; порядок поточного і підсумкового оцінювання знань з дисципліни; особливості поточного контролю знань студентів заочної форми навчання; зразок екзаменаційного білета; список рекомендованої літератури.

Знову звертаючись до власного досвіду, зазначу, що в КНЕУ по кожному з напрямів, на яких я наголошував, розроблені і реалізуються відповідні заходи:

- 1) реалізується цільова програма удосконалення наукової роботи;
- 2) з 1 вересня вводяться нові робочі навчальні плани, в яких передбачена кількість дисциплін у семестрі не більше шести;
- 3) з урахуванням досвіду кращих європейських ВНЗ розроблені нові робочі навчальні програми;
- 4) видано довідник студента з інформацією про основні засади організації навчального процесу, поточне і підсумкове оцінювання знань, порядок нарахування стипендій, ліквідацію академічних заборгованостей, наукову діяльність студентів, соціальний захист тощо;
- 5) постійно оновлюються сайти, на яких розміщується для студентів якомога більше інформації з організації навчального процесу;
- 6) більшість молодих викладачів охоплені тренінг-курсами «Сучасні методики навчання»;
- 7) з 1 вересня вводиться шкала оцінювання знань за системою ECTS.

На завершення зазначу, — Болонський процес не є процесом, що має ознаки певної автономії чи надбудови. Це власне те, чим мали б опікуватися щоденно незалежно від того, освячена чи ні ця важлива для освіти діяльність під назвою Болонська декларація. Далі маємо прийняти за вихідну засаду і наступне: те, що отримало назву Болонський процес, те, що характеризує його зміст — це має бути не уніфікацією європейської освіти, а її гармонізацією.

Болонський процес міг би мати й іншу назву та форми реалізації, але для нас це має означати лише одне: маємо завдяки цьому процесу набути нових конкурентних переваг, маємо досягти нового рівня конкурентноздатності наших випускників і одночасно гармонізувати нашу освіту, зробити так, щоб ми були зрозумілі Європі, а Європа була зрозуміла нам. Ті ж елементи уніфікації, які є в документах Болонського процесу, маємо так вписати в практику освітньої діяльності, щоб не зашкодити вітчизняній освіті, зберегти елементи власних конкурентних переваг та приростити їх кращими надбаннями світової практики.

РОЗПОДІЛ ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ ЗА МОДУЛЯМИ ТА ЗМІСТОВИМИ МОДУЛЯМИ

Станіслав КРАВЧЕНКО,

керівник відділу,

Науково-методичний центр аграрної освіти Мінагрополітики

У наказі Міністерства освіти і науки України №285 зі змінами і доповненнями (розпорядження Міністерства освіти і науки України від 5 березня 2001 року №28–Р) подано тлумачення наукових понять:

- **змістовий модуль** (вказується, що його назва формується як назва теми навчальної дисципліни, і дається його визначення) – це система навчальних елементів, поєднаних за ознакою відповідності певному навчальному об'єкту.

І далі... – «з блоків змістових модулів, назва яких формується як назва розділів навчальних дисциплін, складається навчальна дисципліна». У назві навчальної дисципліни відображається назва навчального об'єкта або узагальнена назва кількох навчальних об'єктів.

Далі рекомендовано розробникам галузевих стандартів поєднувати блоки змістових модулів в інтегровані навчальні дисципліни.

Якщо в двох останніх, сказаних мною, реченнях, після слів «навчальна дисципліна» в дужках поставити слово «**модуль**», а поняття «змістовий модуль» замінити на «**змістову частину модуля (підмодуль)**», то буде готова методика розподілу змісту навчання ОПП на модулі. Після цього слід запровадити модульні технології навчання, що передбачають розподіл кожного підмодуля на навчальні елементи. А з останніх розробити навчально-методичне забезпечення самостійної підготовки студента (пояснення, поради, джерела інформації, алгоритми розв'язання завдань, тести для самоконтролю тощо). Таке забезпечення навчального процесу не менш важливе, ніж розподіл змісту навчання на модулі. Як відомо, воно є **засобом забезпечення якості вищої освіти, мобільності всіх категорій навчання, їх конкурентоздатності.**

Таким чином, на наш погляд, **галузеві стандарти вищої освіти не тільки не зайві (як дехто запевняє) під час підготовки України до входження у Болонський процес, а є своєрідним плацдармом, його науково-методичним та інформаційно-змістовим забезпеченням** такого входження. З цього, і ряду інших нормативних питань, Україна, на наш погляд, випереджає інші європейські держави.

Робочі групи підготовки галузевих стандартів вищої освіти напрямів аграрної галузі провели максимально можливу інтеграцію дрібних навчальних дисциплін у **більш крупні** (тобто **модулі**). Хоча з боку завідувачів окремих кафедр була і залишається значна протидія цьому інтеграційному процесу. Бо кожен викладач, тим більше завідувач кафедри, звик відчувати себе повновладним господарем навчальної дисципліни, а це відсутнє за модульних технологій.

Наведемо приклад розподілу робочою групою змісту навчання циклу професійної та практичної підготовки бакалаврів з напрямку 1301 «Агрономія» на модулі.

З таблиці 1 бачимо, що зміст навчання зазначеного циклу підготовки розподілено на 16 модулів.

Знаючи обсяг навчальної роботи студента з цих модулів, виражений в академічних годинах, а також ціну 1 кредиту ECTS (36 академічних годин), можна визначити обсяг модуля в кредитах ECTS, що і показано в таблиці.

Таблиця 1

РОЗПОДІЛ ЗМІСТУ навчання циклу професійної і практичної підготовки бакалаврів з напрямку «агрономія» на модулі та виділення їм кредитів ECTS

№ п/п	Назва модуля	Обсяг	
		академічних годин	кредитів ECTS *
1	Фізіологія рослин з осн. біотехнології	135	4,0
2	Ґрунтознавство з осн. геології	162	4,5
3	Шкідники с.-г. культур	135	4,0
4	Хвороби с.-г. культур	135	4,0
5	Землероб. з осн. наук. дослід.	162	4,5
6	Рослин. з осн. програмування врожаю	189	5,0
7	Захист рослин	108	3,0
8	Агрохімія	189	5,0
9	Плодівництво	108	3,0
10	Овочівництво	108	3,0
11	Селекція та насінництво	108	3,0
12	Осн. механізації, електрифікації та автоматизації с.-г. виробництва	216	6,0
13	Осн. стандартизації, технології зберігання та первинної переробки продукції	162	4,5
14	Осн. тварин. та бджільництва	81	2,0
15	Осн. підприємницької діяльності	270	8,0
16	Технологічна та професійна практики	1080	30,0
ВСЬОГО ЗА ЦИКЛОМ		3348	93,5

* Ціну 1 кредиту ECTS прийнято за 36 акад. год.

Кожен модуль (навчальна дисципліна) розподіляється на підмодулі (змістова частина модуля), визначається їх значення у формуванні знань та умінь з модуля, розробляється, зазначене раніше, детальне навчально-методичне забезпечення самостійної роботи студента, проводяться проміжна та підсумкова атестації за схемою, що наведена в табл. 2 і 3.

Таблиця 2

ОРІЄНТОВНИЙ РОЗПОДІЛ КРЕДИТІВ ECTS за підмодулями (змістовими частинами модуля) та схема оцінювання знань і умінь студента з модуля (інтегр. навчальної дисципліни) «агрохімія»

№ під-модуля	Назва підмодуля (змістової частини модуля)	Обсяг навч. роб. студ., акад. год кредита ECTS*	Знач. підмодуля у формуванні знань та умінь, %	Оцінювання підмодуля, бали (Табл. 3)
1	Хімічний склад, якість врожаю та живлення рослин. Методи управління ними	$\frac{24}{0,6}$	10	80
2	Властивості ґрунтів у зв'язку із живленням рослин. Методи визначення та управління якістю ґрунтів	$\frac{24}{0,6}$	10	92
3	Добрива та умови ефективного і екологічно безпечного їх використання	$\frac{60}{1,7}$	35	66
№ під-модуля	Назва підмодуля (змістової частини модуля)	Обсяг навч. роб. студ., акад. год кредита ECTS*	Знач. підмодуля у формуванні	Оцінювання підмодуля, модуля,

			знань та умінь, %	бали (Табл. 3)
4	Виконання та захист курсової роботи	$\frac{27}{0,7}$	10	71
5	Складання іспиту	$\frac{27}{0,7}$	20	85
6	Навчальна практика з агрохімії	$\frac{27}{0,7}$	15	60
Підсумкові значення показників з модуля (дисципліни)		$\frac{189}{5,0}$	100	76

* Обсяг кредиту ECTS прийнято за 36 акад. год.

З таблиці 2 бачимо, що зміст навчання модуля «Агрохімія» розділено на 6 підмодулів, визначено за кожним із них обсяг навчальної роботи студента у кредитах ECTS, їх значення у формуванні знань та умінь, наведено результати проміжної та підсумкової атестації.

Варіанти оцінювання знань та умінь за 100-бальною шкалою та шкалою ECTS наведено у таблиці 3.

Перша колонка – оцінка за шкалою ECTS, друга колонка – масова частка студентів, що пройшли атестацію і віднесені до цієї номінації (категорії) оцінювання, третя колонка – визначення назви результатів оцінювання за шкалою ECTS і четверта колонка – відповідність номінацій (категорій) 100-бальної шкали шкалі ECTS.

Таблиця 3

ВАРІАНТИ ОЦІНЮВАННЯ

ECTS - оцінка	Кількість студентів, %	Визначення назви оцінювання за шкалою ECTS	За 100 бальною шкалою (як приклад)
A	10	відмінно	90-100
B	25	дуже добре	75-89
C	30	добре	60-74
D	25	задовільно	40-59
E	10	достатньо для виконання мінім. вимог з модуля	30-39
FV	–	недостатньо: потрібна додаткова робота без повторного вивчення модуля	15-29
F	–	недостатньо: потрібна значна додаткова робота (повторне вивчення модуля)	< 15

ПЛАНУВАННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

Олег ПОТАП,

доцент,

Національна металургійна академія України, м. Дніпропетровськ

У Національній металургійній академії України, яку я тут представляю, до педагогічного експерименту в наступному навчальному році будуть залучені майже 500 студентів першого курсу, що навчаються за напрямами «Металургія» (7 спеціальностей) та «Автоматизація і комп'ютерно-інтегровані технології» (1 спеціальність).

У лютому наказом ректора було створено робочу групу, яка, на нашу думку, досить ефективно спрацювала. І сьогодні ми можемо впевнено казати, що починаємо експеримент «з відкритими очима», зробивши усі необхідні організаційні заходи, маючи детальну уяву про те, що і як слід робити.

Ми формулювали задачу таким чином. Необхідно скористатись можливостями, що їх дає експеримент, для суттєвого поліпшення якості підготовки фахівців-металургів й реального наближення сутнісного змісту освіти до рівня провідних європейських ВНЗ. При цьому слід враховувати як основні положення КМСОНП та європейської системи перезарахування кредитів (ECTS), так і вимоги української нормативної бази у сфері освіти. Вводячи новачі, бажано у максимальній мірі, наскільки це можливо, дотримуватись тих засад, на яких вітчизняна освіта базувалась досі, оскільки багато з них видаються не тільки звичними, але й досить зручними з огляду на планування навчального процесу. Тим більше, що Болонська конвенція, як відомо, проголошує прихильність до збереження своєрідності змісту і форм викладання освітніх програм, а, отже, і національної та місцевої академічної автономії.

Вважаючи, що наш доробок може стати на користь іншим, ми сьогодні пропонуємо для використання усім зацікавленим цілісну систему заходів з впровадження кредитно-модульної системи організації навчання, яка

- по-перше, сприяє підвищенню якості і забезпечує дійсне наближення змісту підготовки фахівців до європейського рівня;
- по-друге, повною мірою відповідає базовим положенням КМСОНП та ECTS;
- по-третє, враховує усі існуючі вимоги вітчизняної системи освіти;
- по-четверте, легко пристосовується до існуючих відпрацьованих методів планування навчального процесу у вищих навчальних закладах України.

Усі наведені кількісні показники в цій системі визначаються діючими нормативами, є результатом арифметичних розрахунків, або виходять з простих логічних міркувань.

Передусім слід визначитись з кредитами ECTS та їх співвіднесенням з кредитами освітньої системи України, бо саме від цього у визначальній мірі залежить обсяг подальшої роботи з приведення системи навчання у відповідність до вимог КМСОНП.

Наша освітня система визначає кредит як обсяг навчального матеріалу, який може бути засвоєний студентом протягом 54 годин навчального часу (сума годин аудиторної та самостійної роботи студента за тиждень). Така прив'язка тривалості українського освітнього кредиту (кр.у.) до тривалості навчального тижня, яку всі ми вже досить добре засвоїли і до якої звикли, видається дуже зручною з огляду на планування навчального процесу.

ECTS, як відомо, передбачає, що еквівалентом одного року навчання за денною формою є 60 кредитів. Вказується також, що тривалість одного єврокредиту (кр.є.) відповідає у різних країнах 25-30 годинам навантаження студента. (Зауважимо, що йдеться не про академічні, а про астрономічні години.)

Виходячи з наведеного, вдається за доцільне прийняти як вихідний норматив відповідність одного єврокредиту 36 академічним годинам (27 астрономічним годинам), тобто встановити співвідношення.

$$1 \text{ кр.є.} = 2/3 \text{ кр.у.}$$

З подальшого випливає, що саме таке співвідношення є оптимальним, якщо тільки не єдино можливим.

Далі природно отримуємо необхідну тривалість навчального року у тижнях (або у кр.у.), яка становить $60 \text{ кр.є.} \times 2/3 = 40 \text{ кр.у.}$, що цілком укладається у діючий норматив, за яким тривалість навчання протягом календарного року не повинна перевищувати 44 тижнів (у НМетАУ вона складала дотепер 41-42 тижні).

На рис.1 наведено рекомендований графік навчального процесу підготовки бакалаврів, за яким загальна тривалість підготовки становить 3,5 роки, а за вилученням часу канікул – 144 кр.у. (216 кр.є).

Якщо (рис.2) вилучити з цього обсягу підготовки час, який відводиться на вивчення дисциплін гуманітарно-економічного циклу – 24 кр.у (36 кр.є), отримаємо загальний час бакалаврату 120 кр.у. (180 кр.є).

Таким чином, 3,5-річний термін бакалаврату дає змогу водночас витримати вимоги ECTS з тривалості підготовки фахівців 1-го рівня (180 кр.є.) та в повному обсязі зберегти у вітчизняних навчальних планах гуманітарний цикл.

3,5 роки

						Т	Д	П	К		
1 курс	10	10	2	10	10	10	40	-	-	12	
2 курс	10	10	2	10	10	10	40	-	-	12	
3 курс	10	10	2	10	10	6	4	40	-	4 6	
4 курс	10	10	2					20	2	-	
						Разом:			140	2	4 30

Рис. 1. Графік навчального процесу підготовки бакалаврів (у тижнях)

За таким підходом присутність гуманітарного циклу в програмі підготовки бакалаврів являє національну відмінність освітньої системи України. Його вивчення є обов'язковим лише для громадян України. Іноземні ж студенти мають змогу отримати в Україні повний обсяг бакалаврської підготовки за вимогами ECTS без гуманітарного циклу.

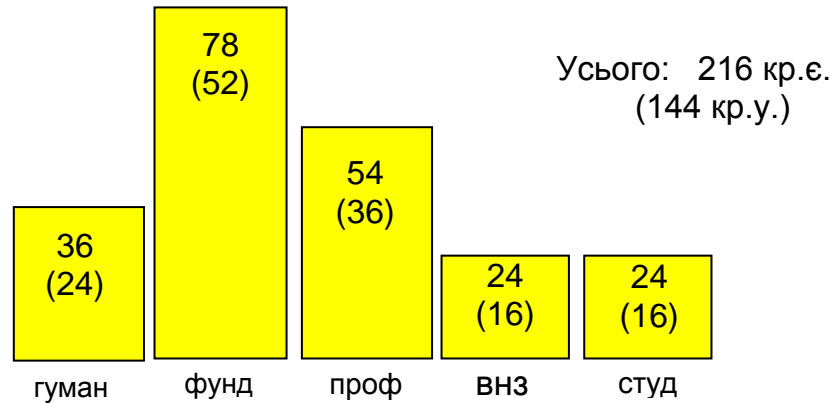

Рис.2. Структура експериментального навчального плану напрямку “Металургія” з урахуванням часу на підсумковий контроль та практику

Наступне питання, яке має бути розв’язаним для планування навчального процесу в умовах КМСОНП, – облік кредитів з кожної навчальної дисципліни з урахуванням сесійного часу.

ECTS, як відомо, не передбачає обов’язкових сесій. Можливо, у майбутньому сесії, як такі, зовсім зникнуть з навчального процесу. Проте негайно вилучати їх мабуть зарано і недоречно. Слід залишити студентам можливість доздати академічні борги або покращити свої показники, що отримані за результатами складання окремих модулів протягом семестру.

На рис.3 наведено приклад розподілу навчального часу між окремими дисциплінами з урахуванням сесійного часу.

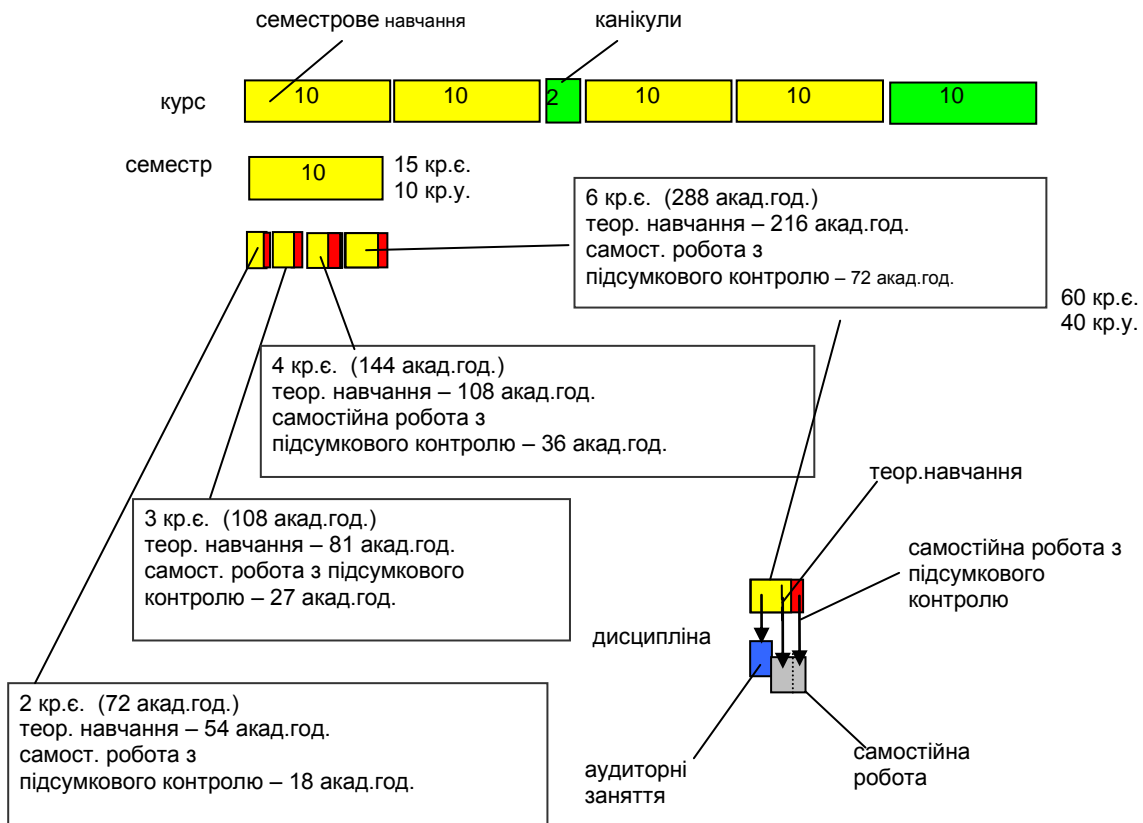

Рис.3. Приклад розподілу навчального часу між окремими дисциплінами (в програмі 1-го навчального року)

За такою схемою тривалість одного семестру становить 10 кр.у. (15 кр.є.). Час, що витрачається на підготовку та складання контрольних заходів (дотеперішній сесійний час), розподіляється між окремими дисциплінами пропорційно їхньому обсягу. Він становить 25% загального обсягу дисципліни і в навчальних програмах враховується як складова самостійної роботи.

Зауважимо, що при цьому час вивчення будь-якої дисципліни протягом семестру без урахування контрольних заходів дорівнює такій кількості академічних годин, яка є кратною 27 годинам (1/2 кр.у.) Тобто процедура складання навчальних планів в умовах КМСОНП майже не відрізняється від існуючої. Приклади розподілу навчального часу на вивчення окремих дисциплін в залежності від їхнього обсягу наведені в табл.1.

Звертає на себе увагу й те, що тепер частка самостійної усюди є близькою (але не перевищує) 2/3 загального обсягу навчальної дисципліни.

Таблиця 1

Приклади розподілу часу на вивчення дисциплін залежно від обсягу

Загальний обсяг дисципліни кр.є.	Загальний обсяг дисципліни год.	Розподіл часу				Частка самост. роботи, %
		самост. робота з підготовки та складання модулів або іспитів, год.	навантаження в період теоретичного навчання, год.			
			разом	в тому числі		
			ауд. заняття	самост. робота		
1	36	9	27	16	11	56
2	72	18	54	32	22	56
3	108	27	81	40	41	63
4	144	36	108	48	60	67
5	180	45	135	72	63	60
6	216	54	162	80	82	63
7	252	63	189	96	93	62
8	288	72	216	112	104	61
9	324	81	243	120	123	63
10	360	90	270	136	134	62

Далі ми маємо перейти до планування окремої дисципліни, тобто визначитись з розподілом відведених на її вивчення годин між різними видами навчальної роботи студента.

Вирішення цієї задачі неможливе без визначення співвідношення між заліковими модулями (тобто змістовими одиницями дисципліни) та кредитами (кількісною мірою студентської роботи). Після тривалого аналізу ми прийшли до висновку, що є певний сенс у тім, щоб на один кредит припадав один змістовий модуль. Тоді однозначно може бути визначена кількість заходів поточного контролю з кожної дисципліни: вона має дорівнювати кількості кредитів. Менша кількість контролів не дасть змоги оцінювати та зараховувати кожний модуль, а більша – призведе до перевантаження студентів і викладачів.

Описаний підхід дозволив нам визначити чіткі нормативи обчислення самостійної роботи студентів, які наведені в табл. 2.

Таблиця 2

Нормативи обліку самостійної роботи студентів

Вид роботи		Навантаження, год.
1.	Опрацювання лекційного матеріалу	0,5 год./1,0 год. ауд. заняття
2.	Підготовка до лабораторних робіт	
3.	Підготовка до практичних занять	
4.	Підготовка до семінарів	1 год./1 год. семін.
5.	Підготовка та складання екзаменів, контрольних робіт, тестування, підготовка рефератів та ін.	9 год./1 кр.є.
6.	Виконання індивідуальних завдань	12 год./1 інд.завд.
7.	Виконання курсових проектів (робіт)	36 год. / 1 пр. (роб.)
8.	Опрацювання окремих розділів програми, які не викладаються на лекціях	3 год./1 год. лекції, яка передбачається

Приклади можливого розподілу часу самостійної роботи для дисциплін різного обсягу, які складені за наведеними нормативами, ілюструють рис.4 та рис.5.

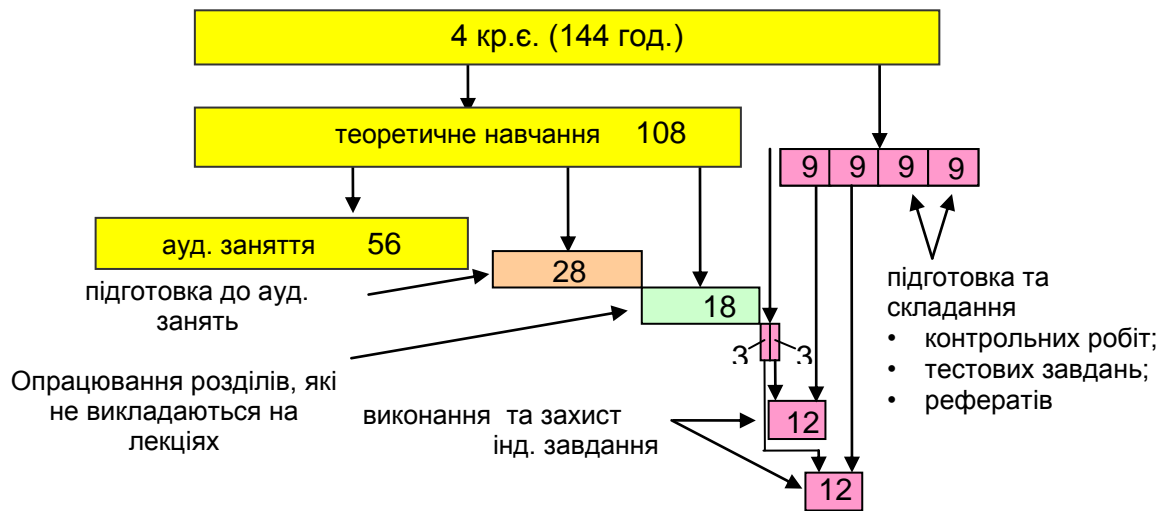

Рис. 4. Приклади розподілу навчального часу за нормативами, що пропонуються

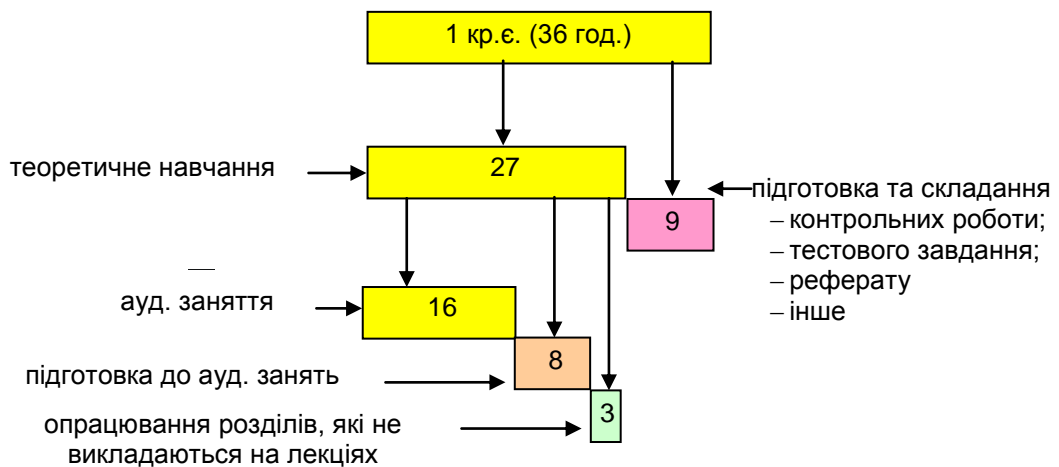

Рис. 5. Приклади розподілу навчального часу за нормативами, що пропонуються

На завершення торкнемося питання про організацію контролю знань студентів в умовах КМСОНП.

Відтепер цей контроль має стати більш регулярним. Адже кожний заліковий модуль необхідно оцінити за 12-бальною шкалою та зарахувати його студентові, якщо отримана оцінка становитиме не менше 4 балів.

За оцінками зарахованих модулів, які вивчались протягом семестру, студент автоматично отримує диференційований залік, оцінка з якого є середньою оцінкою відповідних залікових модулів.

Якщо оцінка диференційованого заліку не влаштовує студента (а вона впливатиме на призначення стипендії), він може підвищити її, склавши семестровий екзамен. Тобто екзамени не є обов'язковими, вони складаються за власним бажанням студента. При цьому екзаменаційна оцінка є остаточною, навіть якщо вона буде меншою за оцінку заліка.

Чотирисеместровий графік навчання виявився тут дуже зручним. Будь-який семестр триватиме рівно 10 тижнів, що відповідає 15 кредитам. Аудиторне навчання розраховане на 8 тижнів, а два тижня, що залишились, мають бути використані для контрольних заходів, пов'язаних зі складанням матеріалу залікових модулів. До кінця 9-го тижня усі модулі мають бути складеними. Протягом 9-го тижня проводяться останні контрольні заходи, а також аудиторні заняття, які компенсують витрати аудиторного часу на підсумковий контроль з модулів, що відбувався у попередні 8 тижнів. Останній 10 тиждень семестру призначається для складання екзаменів та боргів з окремих залікових модулів.

Обмаль часу не дає змоги зупинитись на інших питаннях впровадження КМСОНП, як то:

- трансформація оцінок у шкалу ECTS;
- формування структурно-логічної схеми підготовки;
- організація рейтингової системи;
- забезпечення варіативної частини навчальної програми тощо.

Скажу лише, що ми маємо певні доробки і готові поділитись ними з усіма, кого це цікавить.

ІНДИВІДУАЛЬНА ТА САМОСТІЙНА РОБОТА СТУДЕНТІВ В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Василь ГРУБІНКО,

перший проректор,

Тернопільський державний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка

У даний час методологією процесу навчання та, відповідно, оцінювання знань студента визначено його переорієнтацію з суто лекційно-інформативної **на індивідуально-диференційовану, особистісно-орієнтовану** форму.

Означений принцип повністю узгоджується із тенденціями, закладеними у підходах організації навчання та оцінки знань студентів за принципами ECTS. Нагадаємо, що ідеологією сучасної освіти є зміна технології від «вбивання знань» до **організації самоосвіти** студента.

Нинішня традиційна система навчання виникла в умовах інформаційного дефіциту та обмежених джерел інформації. Тому педагог виконував, передовсім, роль найважливішого, а інколи єдиного, джерела навчальної інформації та практичного досвіду. Стереотипно, оскільки суб'єктом навчального процесу є студент, у контексті традиційних технологій навчання студент – об'єкт сприйняття інформації та її засвоєння. Звідси стереотип планування навчального процесу: більше аудиторних годин – більше донесеної лектором інформації. Сучасний стан **інформаційного забезпечення** суть лекції звів до **консультативно-оглядового означення проблеми і аналізу можливих напрямків її вирішення**. Вирішення ж проблеми – за студентом. Безглуздо диктувати конспект замість того, щоб сказати, де і що читати, та як підійти до розуміння прочитаного. В такому випадку докорінно змінюється суть екзамену. Сьогодні на них переважна більшість наших викладачів перевіряє **не знання, а пам'ять** студента. Володіння студентом аналітичними здібностями, здатністю знаходити й обробляти інформацію, уміння висловлювати і відстоювати свої думки на іспиті зустрічаються не часто. Тому слід екзамен перетворити з переліку питань у формі білету на обговорення наукової проблеми, до розмови з якої студент, крім семінарів, виконав семестрове(курсове) творче завдання, консультації з якого отримував у викладача протягом семестру.

Усі світові та пропоновані останнім часом національні стандарти в основу навчання ставлять самостійну, творчу роботу того, хто навчається. На цьому принципі базуються і новітні, включно інформаційні, технології навчання. Як показують різного роду моніторинги, часто причиною неуспішності студента в сучасних умовах соціально-економічного, політичного, психологічного та побутового перевантаження є його невміння організувати свою навчальну діяльність поруч із соціальною та побутовою зайнятістю. Тому завданням нинішнього дня для педагога є дієва допомога студентові в організації навчальної і інших видів діяльності та чітке розмежування тих видів навчальних робіт, які виконуються в аудиторії та у позааудиторний час.

У навчальних планах спеціальностей все чіткіше реалізується тенденція до скорочення аудиторних годин та збільшення кількості годин, які відводяться на самостійну роботу студента. За нормативними вимогами Міносвіти і науки України (Додаток 1 до наказу

Міносвіти і науки № 285 від 31.07.1998 р. «Комплекс нормативних документів для розробки системи стандартів вищої освіти») на самостійну роботу повинно відводитися 50-60% навчального часу. У структурі навчального навантаження студента за системою ECTS індивідуальна робота також розглядається як один із основних компонентів освіти і повинна займати близько половини його навчального навантаження.

Для прикладу пропонуємо розглянути розподіл годин кредиту для курсу «Вища освіта України і Болонський процес»:

Таблиця 1.

Орієнтовна структура залікового кредиту курсу

Тема	Лекції	Семінарські та практичні заняття	Самостійна робота	Індивідуальна робота
Змістовий модуль I. Європейська освітня інтеграція				
1. Євроінтеграція України як чинник соціально-економічного розвитку держави. Роль освіти в розвитку партнерства України з іншими державами.	1	1	1	Проект (структурно-логічна схема; навчальний план; структура залікового кредиту курсу, індивідуальний навчальний план студента тощо)
2. Системи вищої освіти у країнах Європи і Америки.	1		1	
3. Болонський процес як засіб інтеграції і демократизації вищої освіти країн Європи. Документи Болонського процесу.	1		2	
4. Основні завдання, принципи та етапи формування Зони європейської вищої освіти.	1		2	
Модуль II. Адаптація вищої освіти України до вимог Болонського процесу				
5. Європейська система перезарахування кредитів ECTS.	2	1	2	
6. Принципи, шляхи і засоби адаптації Європейської системи перезарахування кредитів (ECTS) у вищу освіту України.	2	2	2	
7. Запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВНЗ України.	2	4	2	
Усього годин	10	8	12	6

Примітка: Співвідношення кількості годин аудиторних занять та індивідуальної і самостійної роботи може також становити 60% до 40% або 40% до 60% залежно від змісту курсу.

Кредити ECTS передбачають всі види роботи, необхідної для завершення повного року академічного навчання у закладі, тобто **лекції, практична робота, семінари, консультації, виробнича практика, самостійна робота - в бібліотеці чи вдома, екзамени, дипломний**

проект, кваліфікаційну роботу і виробничу практику чи інші види діяльності, пов'язані з оцінюванням. ECTS, таким чином, базується на повному навантаженні студента, а не обмежується лише аудиторними годинами.

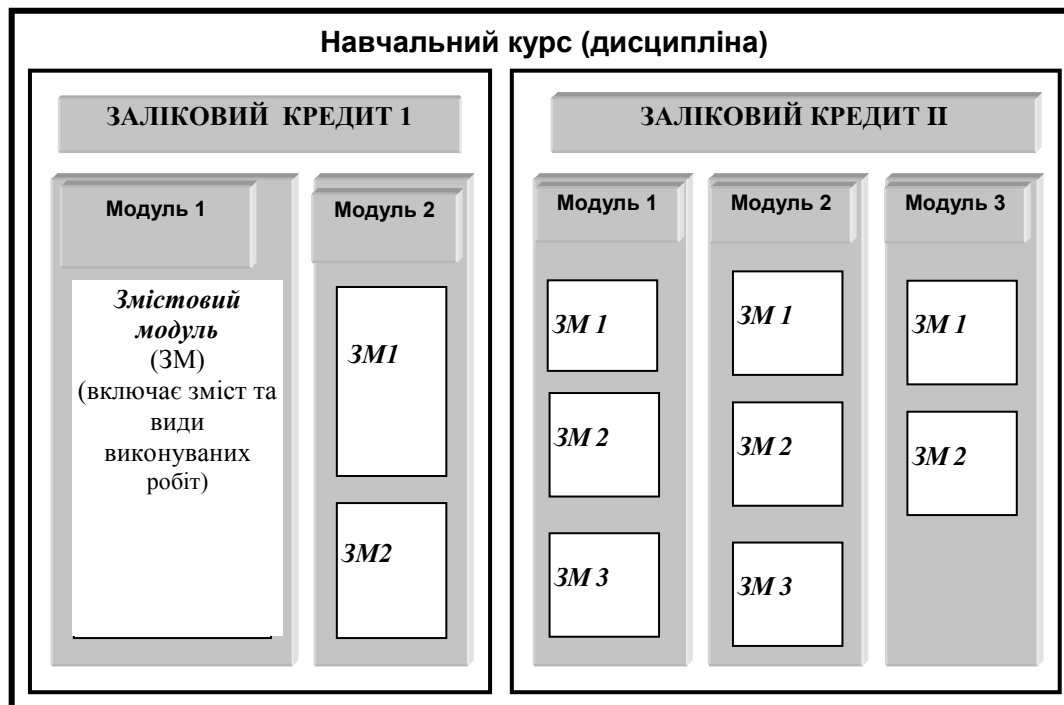

Рис. 1. Загальна схема структури навчального курсу з точки зору ECTS.

Таблиця 2.

МОДУЛЬНА СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТА

ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА ЗАЛІКОВОГО КРЕДИТУ	Модуль I	Аудиторна робота	Складеється із декількох змістовних модулів: $ZM_1 + ZM_2 + ZM_3 + \dots + ZM_n$	Лекції Практичні (семінарські, лабораторні) Консультації
	Модуль II	Індивідуальна робота	ZM_{1i}	Контрольні заходи (модульний контроль, залік, екзамен)
	Модуль III	Самостійна робота	ZM_{1c}	Робота в лабораторіях (кабінетах) у позанавчальний час
	Модуль IV		ZM_{2i}	ІНДЗ
	Модуль V - VI		ZM_{1c}	Робота в інформаційних мережах
	Модуль VII	Наукова робота	ZM_{2c}	Опрацювання додаткової літератури
	Модуль VIII		Курсова, кваліфікаційна робота	Педагогічна
			Практики	Виробнича
			ZM_{1n}	Публікації
			ZM_{2n}	Участь у конференціях
		ZM_{3n}	Участь в олімпіадах	
		ZM_{4n}	Участь в інших конкурсах, отримання грантів тощо	
		Інші види робіт		

Чим заповнити таку кількість годин і як надати їм оціночної вагомості?

Традиційно вважається, що студент в цей час повинен самостійно опрацьовувати конспекти лекцій, літературу до тем, що виносяться на практичні і семінарські заняття, самостійно складати конспекти з тем, які виносяться на самостійне вивчення, виконувати реферати тощо. Останнім часом форми такої роботи урізноманітнилися пошуком інформації в системі Інтернет, виконанням найпростіших завдань на комп'ютерній техніці. Однак в усіх випадках ми маємо справу з виключно інформаційно-пошуковими формами роботи, суть яких зводиться до чисто технічної роботи, а факт існування звіту визнається як фактор успішного засвоєння опрацьованого матеріалу. Такі завдання не вимагають навіть глибокої систематизації, не те, що творчого осмислення, конструювання, моделювання. Дані форми роботи практично не оцінюються, бо передбачається врахування їх результатів у оцінці знань, здобутих студентом під час їх виконання. Проте, відомо, що ефективність такого роду самостійної роботи є надто низькою і ретельно виконує її лише частина, як правило, встигаючих студентів.

Творча (евристична), наближена до наукового осмислення і узагальнення робота можлива лише як результат організації самостійного навчання з обов'язковою присутністю в ній **цілепокладання** та його досягнення за допомогою ефективних **технологічних схем самоосвіти**. Крім того, така робота повинна бути індивідуалізованою з врахуванням рівня творчих можливостей студента, його навчальних здобутків, інтересів, навчальної активності тощо.

Пошук практичної реалізації такого принципу навчання привів нас до ідеї використання в навчальному процесі індивідуальних навчально-дослідних завдань.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (надалі ІНДЗ) є видом позааудиторної самостійної роботи студента навчального, навчально-дослідницького чи проектно-конструкторського характеру, яке використовується в процесі вивчення програмного матеріалу навчального курсу і завершується разом із складанням підсумкового іспиту чи заліку із даної навчальної дисципліни.

Мета. Самостійне вивчення частини програмного матеріалу, систематизація, поглиблення, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань студента з навчального курсу та розвиток навичок самостійної роботи.

Зміст. ІНДЗ – це завершена теоретична або практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, одержаних у процесі лекційних, семінарських, практичних та лабораторних занять, охоплює декілька тем або зміст навчального курсу в цілому.

Структура (орієнтовна):

- ▶ вступ – зазначається тема, мета та завдання роботи і основні її положення;
- ▶ теоретичне обґрунтування – виклад базових теоретичних положень, законів, принципів, алгоритмів тощо, на основі яких виконується завдання;
- ▶ методи (при виконанні практичних, розрахункових, моделюючих робіт) – вказуються і коротко характеризуються методи роботи;
- ▶ основні результати роботи та їх обговорення – подаються статистичні або якісні результати роботи, схеми, малюнки, моделі, описи, систематизована реферативна інформація та її аналіз тощо;
- ▶ висновки;
- ▶ список використаної літератури.

Види ІНДЗ

Конспект з теми (модуля) за заданим або власно розробленим студентом планом (як виняток для студентів денної форми навчання з коротких навчальних курсів та для студентів заочної форми навчання);

Реферат з теми (модуля) або вузької проблематики (як виняток для студентів денної форми навчання з коротких навчальних курсів та для студентів заочної форми навчання);

Розв'язування та складання розрахункових або практичних (наприклад, ситуативних) задач різного рівня з теми (модуля) або курсу;

Розроблення теоретичних або прикладних (діючих) функціональних моделей явищ, процесів, конструкцій тощо;

Комплексний опис будови, властивостей, функцій, явищ, об'єктів, конструкцій тощо;

Анотація прочитаної додаткової літератури з курсу, бібліографічний опис, історичні розвідки тощо;

Розроблення навчальних та діагностичних тестових завдань з шкільних навчальних курсів;

Розроблення тематики та поурочних планів шкільних курсів та конспектів уроків.

ПРИКЛАДИ ІНДЗ:

Навчальні дисципліни	Приклади ІНДЗ
Математика, фізика, хімія	Розв'язування та складання тематичних блоків розрахункових або евристичних задач, розробка математичних або функціональних моделей об'єктів та явищ тощо
Біологічні	Виготовлення колекцій, гербаріїв, геоботанічний опис екотонів, розробка схем систематизації органічного світу, розробка теоретичних функціональних моделей систем організму тощо
Валеологія, вікова фізіологія, фізичне виховання	Складання індивідуальної картки фізичного розвитку, паспорту здоров'я та схем індивідуального фізичного розвитку людини або індивідуального графіка підвищення спортивної майстерності тощо
Географічні	Розроблення структурно-функціональних схем природних та економічних комплексів, функціональних моделей географічних процесів, складання геофізичних та економіко-географічних карт, виготовлення колекцій тощо
Інформатика	Розробка комп'ютерних програм, комп'ютерне моделювання явищ, процесів, конструкцій об'єктів, дизайн, створення баз даних тощо
Історичні	Історіографічний опис, біографічні дослідження, історичні нариси, складання схем історико-політичної та історико-економічної динаміки тощо
Фахові методики	Тематичне, поурочне планування, пакети конспектів уроків різних типів, дослідження елементів передового досвіду вчителів тощо
Педагогічні	Аналіз педагогічних ситуацій, розробка плану-сценарію позаурочного навчального та виховного заходу, аналіз елементів передового педагогічного досвіду тощо
Психологічні	Складання психодіагностичних тестів, тестів контролю знань, умінь і навичок учнів, психологічної характеристики учня, тощо.

Наприклад, для курсу «Вища освіта України і Болонський процес» пропонуються такі індивідуальні навчально-дослідні завдання:

1. Формування «Інформаційного пакету» (ВНЗ, факультету, спеціальності) – (за вибором).
2. Розробка структурно-логічної схеми підготовки фахівців зі спеціальності (за вибором).

3. Складання навчального плану підготовки фахівців зі спеціальності (за вибором).
4. Формування індивідуального навчального плану студента.
5. Розробка структури залікового кредиту курсу (за вибором).
6. Створення шкали оцінювання навчальної діяльності студента з курсу (за вибором).
7. Створення порівняльних схем навчальних планів, структур залікових кредитів, змістових модулів, шкал оцінювання тощо загалом або за спеціальностями і напрямками у ВНЗ різних країн Європи.
8. Вивчення діючих у Європі систем страхування якості освіти.
9. Аналіз діючих в Європі механізмів визнання еквівалентності документів про освіту.

ПОРЯДОК ПОДАННЯ ТА ЗАХИСТ ІНДЗ

Звіт про виконання ІНДЗ подається у вигляді скріпленого (зшитого) зошита (реферату) з титульною сторінкою стандартного зразка і внутрішнім наповненням із зазначенням всіх позицій змісту завдання (за об'ємом до 10 арк.)

ІНДЗ подається викладачу, який читає лекційний курс з даної дисципліни та приймає екзамен або залік, не пізніше ніж за 2 тижні до екзамену (заліку).

Оцінка за ІНДЗ виставляється на заключному занятті (практичному, семінарському, колоквіумі і т.п.) з курсу на основі попереднього ознайомлення викладача зі змістом ІНДЗ. Можливий захист завдання шляхом усного звіту студента про виконану роботу (до 5 хв.).

Оцінка за ІНДЗ є обов'язковим компонентом іспитової оцінки (диференційованого заліку, заліку) і враховується при виведенні підсумкової оцінки з навчального курсу. Питома вага ІНДЗ у загальній оцінці з дисципліни, залежно від складності та змісту завдання, може становити від 30% до 50%.

Для прикладу наведемо запропонований варіант оцінки навчальної діяльності студента при вивченні курсу «Вища освіта України і Болонський процес».

Таблиця 3.

РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ПРИСВОЮВАНИХ СТУДЕНТАМ

Модуль 1 (поточне тестування)				Модуль 2 (ІНДЗ)	Підсум- ковий тест	Сума
Змістовий модуль I				40	35	100
Змістовий модуль II						
10						
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7
2	2	2	4	5	5	5

Шкала оцінювання: 90–100 балів – *відмінно* (A); 75–89 балів - *добре* (BC); 60–74 балів - *задовільно* (DE); 35–59 балів - *незадовільно* з можливістю повторного складання (FX); 1–34 балів - *незадовільно* з обов'язковим повторним курсом (F).

Отже:

ІНДЗ ми розглядаємо як навчальний модуль, який виконується самостійно і оцінюється як частка навчального курсу з врахуванням у загальній оцінці за курс. Це надає вагомості даній роботі і робить її зміст вартісним.

ІНДЗ визначає зміст, технологію самостійної роботи студента та структурує її.

Індивідуалізація роботи студента виключає списування, дублювання видів робіт та сприяє індивідуальній відповідальності за виконану роботу.

ІНДЗ містить елемент пошукової, частково науково-дослідної роботи і виступає чинником залучення студента до науково-дослідницької діяльності, яка може бути продовжена через виконання курсової, дипломної, магістерської роботи тощо.

Аналіз впровадження і застосування ІНДЗ у Тернопільському державному педагогічному університеті імені Володимира Гнатюка протягом двох останніх років показав:

Частка завдань реферативного змісту (реферат, конспект) складає до 15%, з яких об'єм 3-5 стор. мають 40% робіт, >10 стор. – 60 % рефератів, що ми вважаємо малоефективною формою, яка перевантажує студентів.

Збір і систематизація інформації (порівняльні таблиці) складає зміст 28% ІНДЗ.

Використання аналізу, конструювання, розв'язування задач, побудови схем, створення моделей, складання модуля теми (методика) тощо складає зміст 32% від всіх ІНДЗ.

Використання комп'ютерної техніки передбачено у 18% ІНДЗ, з яких: набір текстів - 35%; пошук інформації – 48%; розрахунки і моделювання – 17%.

Використання Інтернету – 48% ІНДЗ.

Ступінь врахування оцінки за ІНДЗ в загальній оцінці за навчальний курс: у 70% випадків враховують 10-15% оцінки за ІНДЗ; у 20% – 25-35%; більше 40% – ≈5%.

7. Охопленість кафедр ІНДЗ за типами: реферативні (традиційні) ІНДЗ – 25% кафедр; творчо-пошукові (евристичні) ІНДЗ – 35% кафедр; моделюючо-конструкторські – 40% кафедр.

Загалом, введення системи ІНДЗ привело до зростання якісних показників навчальної діяльності студентів. Протягом останніх шести сесій (три навчальні роки) відмічено систематичне зростання відсотка успішності студентів університету з 88 до 96%, а показника якості знань - від 42% до 57 %. Позитивним в ІНДЗ є не тільки активізація та організація самостійної роботи студента, але й його мобілізація на виконання навчального завдання, яке оцінюється і обов'язково впливає на підсумковий контроль. Щодо студентів заочної форми навчання, то ІНДЗ виступає як форма міжсеместрового завдання, однак не відтворюючого, а творчо-систематизованого порядку.

Однак, практика використання ІНДЗ засвідчила існування ряду проблем:

1. Стандартизація змісту завдань з різних спеціальностей і курсів.
2. Інформаційне насичення і забезпечення, особливо новітньою науковою та методичною інформацією.
3. Оцінка і ступінь її врахування у підсумковій оцінці за курс.
4. Час на індивідуальну роботу студента.

Однією із основних умов ефективного використання ІНДЗ є його науково-методичне забезпечення. Тому в нашому університеті з 1999 року для забезпечення самостійної роботи студентів діє програма впровадження **інтерактивних технологій** у самостійній роботі студентів. З цією метою нами розроблена методологія та запропонований механізм створення інтерактивного методичного комплексу навчальної дисципліни (ІКМЗД), який згідно з сучасними вимогами подається студенту у електронному варіанті на дискеті, CD або, найкраще, у формі інтернет-сторінки у віртуальній бібліотеці університету, що є однозначним за доступністю, або на сайті відповідної кафедри.

Віртуальний курс «Дисципліни» має бути написаний у HTML-форматі і розрахований для роботи в Internet Explorer чи Netscape Navigator. Завдяки цій програмі студент має можливість

отримати весь пакет необхідної навчально-методичної літератури до курсу з доступом в окремому комп'ютерному класі, внутрішній комп'ютерній мережі університету, віртуальній бібліотеці університету (www.tspu.edu.ua/labrary) або через систему Інтернет (www.tspu.edu.ua). Передбачена також можливість запису цієї програми на CD-ROM носіях, або копіювання необхідних студенту матеріалів на дискету.

Структура ІКМЗД включає програму курсу; лекційний курс; семінарські заняття; модулі перевірки знань; індивідуальні навчально-дослідні завдання; терміни, які повинен засвоїти студент у ході вивчення курсу; хрестоматію; рекомендовану літературу; тести для самоконтролю; екзаменаційні питання.

Центральна сторінка проекту має надати можливість студенту вибрати необхідний напрямок для ознайомлення з навчально-методичним матеріалом програми. Для прикладу подаємо структуру курсу:

Для забезпечення реалізації програми створення ІКМЗД та практичного доступу до їх використання студентами у період 1999-2004 р.р. в університеті суттєво збільшено парк комп'ютерної техніки, який нараховує в даний час 560 ПК типу Pentium; укомплектовано 26 комп'ютерних класи; діє єдина комп'ютерна мережа (оптико-волоконний зв'язок) на 205 інформаційних порталів із забезпеченням всіх робочих місць з доступом до Інтернет (швидкість 812 кБіт/с); введено в дію програмне забезпечення для створення електронного каталогу бібліотеки університету; створюється банк текстів рідкісної та малотиражної літератури.

ВІКОВА ФІЗІОЛОГІЯ та ШКІЛЬНА ГІГІЄНА

<p>Робоча програма</p> <p>Лекції</p> <p>Питання винесені на самостійне опрацювання</p> <p>Лабораторно-практичні заняття</p> <p>Завдання для самостійної роботи</p> <p>Педагогічна практика студентів</p> <p>Паспорт здоров'я</p> <p>Теми рефератів бесід з учнями (батьками)</p> <p>Питання для підготовки до заліку</p> <p>Література</p> <p>Довідкова інформація (таблиці, малюнки)</p> <p>Перевір свої знання! (Тести)</p>	<p>Вікова фізіологія та шкільна гігієна вивчаються на першому або другому курсах студентами усіх факультетів денної та заочної форм навчання. Для студентів стаціонарної форми даний курс становить 1,5 кредита і включає лекційні (12-18 год.), лабораторно-практичні (12-16 год.) та ІНДЗ. Для студентів заочної форми навчання – лекційні (10-14 год.) та виконання ІНДЗ. Курс завершується складанням заліку.</p> <p>Завдання курсу</p> <p>Вікова фізіологія та шкільна гігієна полягає у наданні студентам, майбутнім вчителям, сучасних знань про вікові особливості дитячого організму для правильної організації і проведення навчальної та виховної роботи з дітьми, для розробки і проведення заходів з особистої і громадської гігієни, збереження здоров'я школярів, підтримання їх високої працездатності.</p> <p>Вікова фізіологія — наука, що вивчає особливості життєдіяльності організму людини в різні вікові періоди. Вона вивчає функції органів, систем органів, організму в цілому в міру його росту і розвитку, особливості цих функцій на кожному віковому етапі.</p> <p>Шкільна гігієна — наука, що вивчає особливості взаємодії організму дитини із навколишнім середовищем для розробки гігієнічних нормативів, вимог, стандартів, спрямованих на охорону і зміцнення здоров'я дітей і підлітків.</p> <p>Автори проекту: © Феник С.Й., Грубінко В.В., 2003</p>
---	--

Поряд із організаційними заходами основною проблемою, над якою працює колектив університету, є змістовне наповнення роботи студентів і викладачів на ПК. Одним із основних напрямків діяльності в цьому напрямку є загальна комп'ютерна підготовка студентів, які переважно є випускниками сільських шкіл і практично не володіють комп'ютерною технікою на час вступу до університету. В університеті на непрофільних

факультетах читається курс «Сучасні інформаційні технології у навчальному процесі» обсягом 1 кредиту. Крім того, проводиться обчислювальна практика обсягом 1 кредит. На даний час створено достатньо великі медіатеки для проведення лабораторних робіт не тільки з курсу СІТ, а й при проведенні занять із спеціальних дисциплін факультетів. Такі програми включають не тільки текстову, графічну інформацію, а й відеофрагменти частин уроків.

Організовано самостійну роботу в позаурочний час для студентів, які прагнуть поглибити свої знання з програмного матеріалу, освоїти ту чи іншу нову тему, використати персональний комп'ютер при підготовці до занять з інших предметів, написанні курсових та дипломних робіт у комп'ютерних класах та електронному читальному залі на 36 робочих місць.

На всіх факультетах впроваджено навчальний курс «Методика застосування комп'ютерної техніки при викладанні предметів шкільного курсу» – 3 кредити.

Ще одним напрямком навчально-методичної роботи, заснований на базі комп'ютерних технологій, є розробка тестових систем комп'ютерної перевірки знань. З ряду дисциплін розроблено комплекси рівневих тестів перевірки вхідних, поточних і підсумкових знань. Кафедрами видані як текстові варіанти тестів, так створено і електронні системи тестування, які розміщені у складі інтерактивних комплексів навчально-методичного забезпечення дисципліни. Для визначення рівня знань, умінь та навичок студентів-випускників створено тестові варіанти комплексних кваліфікаційних завдань трьох рівнів, які використовуються на державному екзамені з педагогіки та бакалаврських випускних екзаменах з фаху.

Зростання частки часу на самостійну роботу студента у навчальних планах спеціальностей вимагає активізації роботи з пошуку ефективних форм організації індивідуального навчання студента та його оцінки. Вважаємо, що ІНДЗ є однією з ефективних форм реалізації цих завдань.

* * *

1. Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу(документи і матеріали 2003-2004 рр.)/ За ред. В.Г. Кременя. Авт. кол.:Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І.- Київ-Тернопіль: Вид. ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004.- 147 с.

2. Підвищення ефективності вищої освіти і науки як дієвого чинника суспільного розвитку та інтеграції в європейське співтовариство/ Доповідь міністра В.Г. Кременя на підсумковій колегії Міністерства освіти і науки (27 лютого 2004 року, м. Одеса)// Освіта.- 2004 р.

3. Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. Вища освіта України і Болонський процес. Навчальна програма. - Київ-Тернопіль: Вид. ТДПУ ім. В. Гнатюка, 2004.- 18 с.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОГРАМИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ТА ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНСТИТУТУ КУРАТОРІВ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ПРОГРАМ

**Юрій РУДАВСЬКИЙ, Петро КОСТРОБІЙ,
Орест ЛОЗИНСЬКИЙ, Анатолій ЗАГОРОДНІЙ,**

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

Входження національної вищої школи в європейський освітній та науковий простір є складною та багатоаспектною задачею, яка вимагає вирішення багатьох питань як на державному рівні, так і в кожному окремому вищому навчальному закладі. Інтеграційні процеси, які відбуваються в освіті європейських країн і в першу чергу – країн-учасниць Болонської декларації, базуються на спільних вимогах цієї декларації, критеріях та стандартах національних систем вищої освіти. Вони спрямовані на суттєве підвищення конкурентоспроможності національних систем освіти та науки, на забезпечення мобільності студентів, викладачів і науковців.

Найважливішими аспектами таких інтеграційних процесів є запровадження в державах-учасниках Болонської співдружності двоступеневої (двоциклової) системи підготовки фахівців (бакалавр-магістр) та Європейська кредитно-трансферна система навчання (ECTS), що в умовах ринкової економіки дає змогу поєднати інтереси особи з інтересами суспільства. Реформування вищої освіти, яке здійснюється в нашій державі протягом останніх років, є, на нашу думку, вагомим передумовою інтеграції України в європейський освітнянський простір, і та робота, що проводилась у наших вищих навчальних закладах, виявилась своєчасною.

Львівська політехніка однією із перших у системі вищих навчальних закладів України розпочала перехід до підготовки фахівців за ступеневою системою, передбаченою в свій час Законом України «Про освіту» та відповідними нормативними документами Міністерства освіти і науки України. Цей перехід для нашого університету характеризувався такими особливостями:

1. Створенням нових освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійних програм, побудованих за принципом «зверху-донизу», тобто від рівня магістра до рівня бакалавра, а не навпаки;
2. Запровадженням кредитного виміру навчальних дисциплін;
3. Запровадженням модульно-рейтингової системи оцінювання знань, в основу якої закладено розбиття дисципліни на навчальні модулі, можливість здачі та зарахування цих модулів у процесі навчання і визначення на підставі такої організації навчального процесу семестрового, річного та підсумкового рейтингу студента.
4. Організацією вступу абітурієнтів тільки на напрями підготовки і вибору спеціальності у певному напрямі не раніше ніж на шостому – сьомому семестрах. Підставою такого вибору є бажання студента та його підсумковий рейтинг здобутий протягом шести – семи семестрів навчання;
5. Структурною реорганізацією університету, перший етап якої передбачав зосередження окремих бакалаврських напрямів підготовки в рамках одного навчального структурного підрозділу-факультету, а другий етап – формування та організацію на базі

факультетів навчально-наукових інститутів. Особливістю цієї структурної реорганізації є те, що нею передбачено наявність двох шкіл – школи бакалаврату (базова вища освіта) і школи підготовки спеціалістів та магістрів (повна вища освіта). У навчально-наукових інститутах здійснюється підготовка фахівців за певним напрямом або групою споріднених напрямів та спеціальностями, охопленими цими напрямами. Логічною передумовою такого організаційного формування була також необхідність зосередження в рамках одного навчально-наукового інституту наукових шкіл, які б відповідали напрямам та спеціальностям підготовки фахівців.

Усі ці напрацювання стали відправною точкою щодо реалізації певної моделі забезпечення академічної мобільності особи, яка навчається, гнучкості в системі підготовки фахівців з метою їх адаптації до швидкозмінних вимог національного та світового ринків праці, і, як тепер виявилось, вони тісно корелюють з принципами, закладеними в Болонській декларації 1999 року.

Як вже згадувалося, базовими принципами Болонського процесу є запровадження в національній вищій школі двоциклової системи навчання та Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи (ECTS). Реалізація основних принципів ECTS в технічній освіті України передбачена кредитно-модульною системою організації навчального процесу, запровадження якої визначено наказом Міністерства освіти і науки України. Трансформація ж ступеневої системи освіти в двоциклову, необхідність якої Львівська політехніка обґрунтовувала починаючи ще з 1995 року, дасть можливість реалізувати технологічне наповнення кредитно-модульної системи організації навчального процесу як моделі ECTS для вищої школи України.

Львівська політехніка на сьогодні вже має окремі напрацювання які, на нашу думку, могли б стати основою для технологічного наповнення кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Зокрема, це створення принципово нової освітньо-кваліфікаційної характеристики, в основу якої покладено принцип – від знань, навичок, умінь, які визначаються ОКХ, до структурно та логічно підпорядкованих змістових модулів магістерського циклу підготовки і формування на її основі вимог до бакалаврського циклу підготовки. На підставі ОКХ кожного з циклів здійснюється формування змістових модулів, які є основою для побудови освітньо-професійної програми як остову (ядра) напряму підготовки чи спеціальності (нормативної компоненти) так і вибіркового блоків, які формують індивідуальну освітньо-професійну програму особи, що навчається (індивідуальну траєкторію). Зауважимо, що в нашому розумінні змістовий модуль – це поійменована, цілісна, чітко структурована та відповідно удокументована у встановленій формі змістова частина підготовки фахівця, яка повинна бути засвоєна студентом за допомогою різних форм навчального процесу, включаючи і самостійне навчання студента. При цьому змістові блоки будуються на засадах кредитного виміру, що дасть змогу їхнього взаємозарахування в рамках європейської системи ECTS. Обмеженнями щодо формування індивідуальної змінної траєкторії навчання студента є, по-перше, структурно-логічна підпорядкованість змістових модулів, які визначають цю траєкторію, а, по-друге, часовий фактор та мінімальна кількість кредитів, які студент має зарахувати. Приклад формування індивідуальної навчальної програми, яка містить як обов'язкові, так і вибіркові блоки дисциплін і дає змогу студентові вибирати змінну траєкторію підготовки представлений на схемі. Це індивідуальна навчальна програма магістра інженерії за спеціальністю «Електромеханічні системи автоматизації та

електропривід», яка містить вибіркові модулі як з автоматизації, так і з менеджменту конкретної галузі, а саме – нафтовидобутку та експлуатації нафтових свердловин.

Важливим при цьому є визначення оптимального співвідношення між нормативною та варіативною частинами ОПП. На думку членів робочої групи з впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу, яка створена у Львівській політехніці, це співвідношення мало б становити 70 % до 30 % на бакалаврському циклі підготовки і – 50 % до 50 % на магістерському циклі підготовки, оскільки останній має оперативно реагувати на вимоги ринку праці. При побудові індивідуального навчального плану особи, що навчається, на підставі такої структури ОПП, враховується гранична річна кількість кредитів, яка визначена Тимчасовим положенням щодо організації навчального процесу при кредитно-модульній системі підготовки фахівців, мінімальна кількість кредитів для зарахування студентом семестру навчання, структурно-логічна схема. Співвідношення між ядром і змінною траєкторією можуть бути різними для магістра інженерії та магістра наук. З огляду на те, що згідно з чинним законодавством диплом в Україні видає держава, принцип мобільності може бути реалізованим у тому випадку, коли державний стандарт поширюватиметься тільки на нормативну частину ОПП. Така технологія побудови ОКХ та ОПП та організація навчального процесу шляхом формування індивідуальних навчальних програм у Львівській політехніці вже дала нам змогу запровадити елементи мобільності як студентів, так і викладачів через укладання прямих двосторонніх угод з технічними університетами Німеччини (Ільменау, Гіссен), Канади (МакМастер та Манітоба), Австрії (Відень), Польщі (Вроцлав, Краків, Жешув). Прикладом успішної співпраці між Львівською політехнікою та Вищою технічною школою в місті Гіссен (Німеччина) є співпраця щодо підготовки фахівців з електромеханіки, яка полягає у навчанні студентів за взаємоузгодженим навчальним планом протягом 7-го і 8-го семестрів, частина якого реалізується у Львові, а частина в Гіссені. Зокрема, на схемі навчального графіка приведено фрагмент навчання у 8-му семестрі, що ж до навчання в 7-му семестрі, то воно повністю проходить у Гіссені. При цьому випускник отримує як український, так і німецький диплом.

Основними проблемами, які підлягають обговоренню, зокрема і на сьогоднішньому семінарі, і найшвидшого вирішення як на рівні держави, так і на рівні кожного вищого навчального закладу, на нашу думку, є:

на рівні держави

1. Створення нового класифікатора професій та посад, який би відповідав як національним, так і загальноєвропейським та світовим вимогам.

2. Створення нового переліку напрямів підготовки та спеціальностей з обов'язковим їх укрупненням, бо існуючий не відповідає реальному ринку праці та вимогам Болонської декларації щодо забезпечення академічної мобільності. Забезпечення більшої автономності національних ВНЗ у питаннях вибору спеціальностей і спеціалізацій.

3. Вирішення питання формування контингенту магістерського циклу підготовки з організацією відбору претендентів (вступ до магістратури).

4. Розв'язання проблем, пов'язаних з призовом до Збройних сил України (забезпечення бронювання після закінчення бакалаврату на час вибору та переходу на магістерський цикл навчання).

5. Перегляд нормативів співвідношення кількості студентів на одного викладача згідно з якими на сьогодні формуються штати вищих навчальних закладів з урахуванням малочисельності груп, яка може виникати при формуванні індивідуальних ОПП.

6. Потрібно також визначитися щодо мінімальної кількості студентів у групі, які навчаються за конкретною змінною траєкторією. На нашу думку, якщо на програму конкретної змінної траєкторії записалося менше ніж п'ять студентів, то така програма не реалізується у ВНЗ в поточному році.

7. Вирішення проблеми оплати переходу з однієї змінної траєкторії на іншу.

8. Необхідність розроблення пакету нормативних документів щодо відрахування, поновлення та стипендіального забезпечення в умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

9. Забезпечення вищих навчальних закладів ліцензованим програмним продуктом з метою побудови внутрішньої інформаційної мережі, методичного забезпечення (електронні підручники та навчальні посібники) та програмного забезпечення змістових модулів.

10. Реалізація державної програми забезпечення нормативної частини ОПП україномовними підручниками та навчальними посібниками.

11. Розвиток англійськомовного забезпечення навчального процесу для забезпечення можливості трансферу іноземних студентів у ВНЗ України.

На рівні вищого навчального закладу:

1. Побудова внутрішньої інформаційної мережі з метою формування реєстру індивідуальних ОПП, який би охоплював їх перелік, перелік осіб, які навчаються за ними, а також формування віртуальних навчальних груп та розкладу навчальних занять.

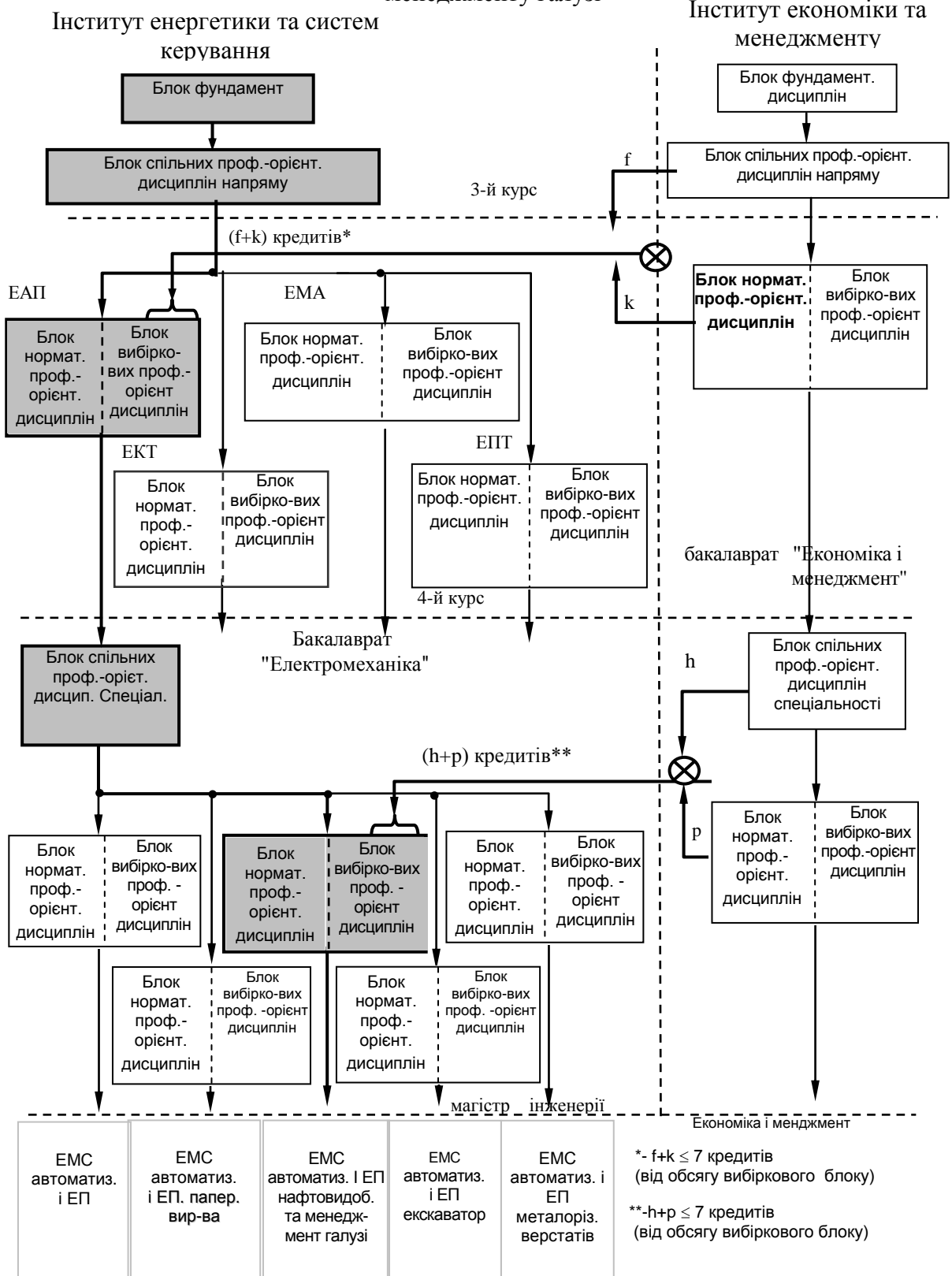
2. Реалізація внутрішньовузівської програми україномовного методичного забезпечення варіативної частини індивідуальних ОПП.

3. Підготовка викладачів, які б могли здійснювати навчальний процес іноземними мовами та підготовка відповідного методичного забезпечення.

У КМСОНП важлива роль відводиться викладачу-куратору індивідуальної навчальної програми, основним завданням якого є надання кваліфікованих консультацій та рекомендацій щодо формування індивідуальної навчальної програми студента та її реалізації протягом всього періоду навчання на певному освітньо-кваліфікаційному рівні.

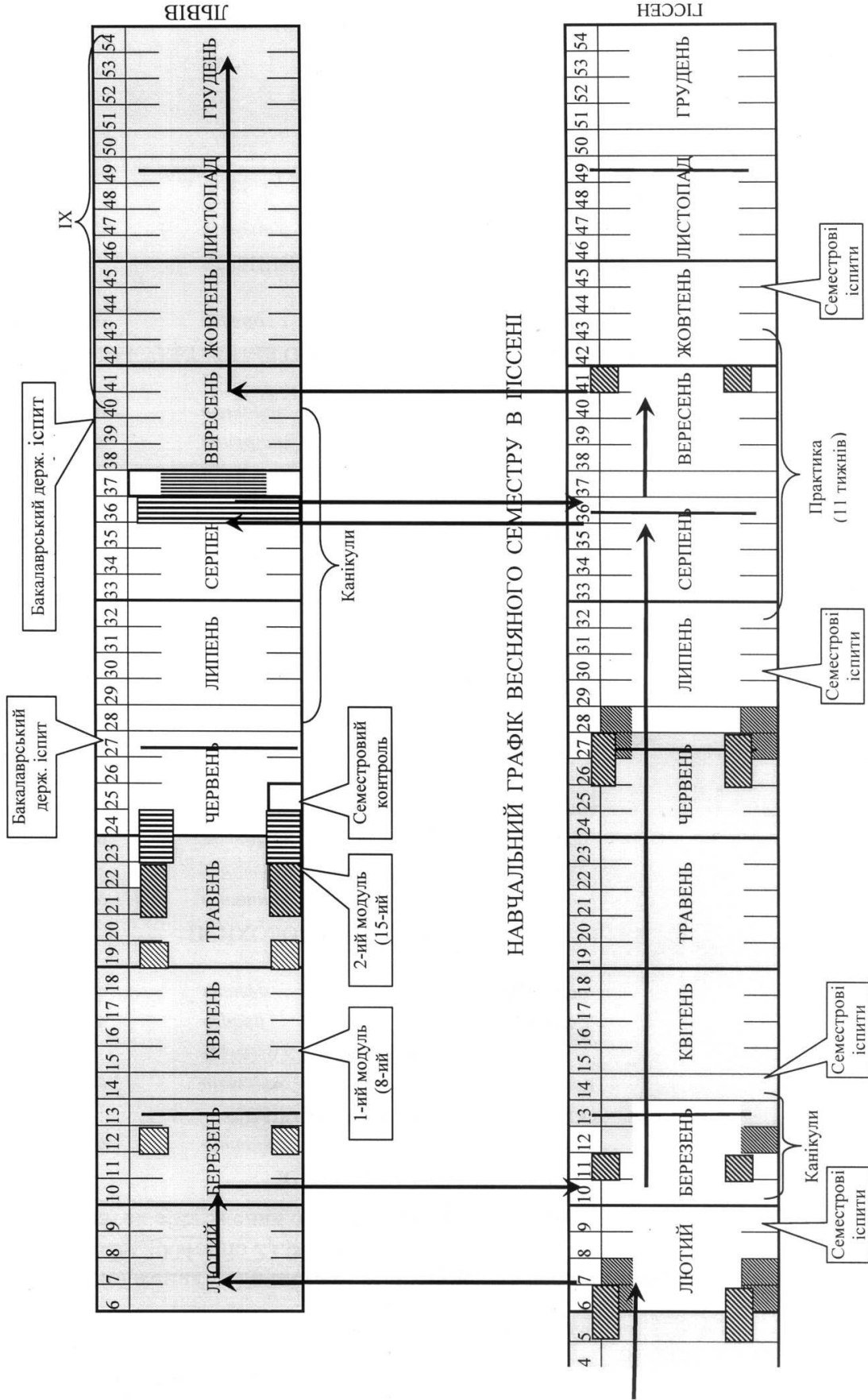
Куратором може бути провідний викладач випускової кафедри, як правило, професор або доцент, ґрунтовно ознайомлений з вимогами освітньо-кваліфікаційних характеристик та з освітньо-професійними програмами підготовки фахівців певного освітньо-кваліфікаційного рівня споріднених напрямів або спеціальностей підготовки фахівців. Куратор призначається наказом ВНЗ на підставі подання декана факультету (директора навчально-наукового інституту). У рамках виконання своїх функцій куратор підпорядкований заступнику декана факультету (директора навчально-наукового інституту), який відповідає за формування індивідуальних навчальних програм студентів.

ПРИКЛАД
 формування індивідуальної траєкторії магістра інженерії за спеціальністю
 «Електромеханічні системи автоматизації і електроприві»
 з вибіровими модулями з автоматизації нафтовидобутку і експлуатації та
 менеджменту галузі

*- $f+k \leq 7$ кредитів
 (від обсягу вибіркового блоку)
 **- $h+p \leq 7$ кредитів
 (від обсягу вибіркового блоку)

НАВЧАЛЬНИЙ ГРАФІК VIII – IX СЕМЕСТРІВ

Основні функції куратора:

1. Ознайомлення студентів з принципами кредитно-модульної системи підготовки фахівців та можливостями формування індивідуальної навчальної програми.
2. Надання рекомендацій та консультацій студентам щодо формування їх індивідуальних навчальних програм.
3. Надання рекомендацій та консультацій студентам щодо запису на вивчення конкретних навчальних дисциплін (змістових модулів).
4. Контроль за реалізацію індивідуальної навчальної програми студента.
5. Надання рекомендацій щодо реалізації практичної підготовки.
6. Надання рекомендацій та консультацій студентам щодо можливостей майбутнього працевлаштування.

Основні обов'язки куратора:

1. Знати вимоги освітньо-кваліфікаційних характеристик та освітньо-професійні програми підготовки фахівців за спорідненими напрямками або спеціальностями для певного освітньо-кваліфікаційного рівня.
2. Візувати індивідуальну навчальну програму студента.
3. Подавати пропозиції щодо зарахування змістових модулів (навчальних дисциплін), які студент засвоїв за час перебування в інших ВНЗ України або за кордоном.
4. Аналізувати фактичне зарахування студентом кредитів з урахуванням обов'язкових дисциплін і структурно-логічної схеми та подавати пропозиції щодо продовження навчання студента або щодо його відрахування.

Основні права куратора:

1. Зменшення навчального навантаження в навчальному році з розрахунку: 0,5 години навчального навантаження за навчальний тиждень за одного студента.
2. Доплата до посадового окладу згідно з чинними нормативними документами та внутрішніми документами ВНЗ.
3. Доступ до інформації про освітньо-професійні програми підготовки фахівців, про освітньо-кваліфікаційні характеристики, про ухвали вчених, методичних та адміністративних рад, що стосуються функцій, які виконує куратор, а також до інформації про бази практичної підготовки та про місця майбутнього працевлаштування.
4. Участь у діяльності робочих груп кураторів та подання пропозицій щодо покращення діяльності кураторів.

Відповідальність куратора.

Куратор відповідає за формування індивідуальних навчальних програм студентів, закріплених за ним.

Обов'язки ВНЗ.

Вищий навчальний заклад зобов'язаний створити належні умови для виконання куратором його функцій.

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Іван БАБИН,

завідувач кафедри,

Тернопільський державний педагогічний університет

імені Володимира Гнатюка

У Всесвітній декларації з вищої освіти, що прийнята на Міжнародній конференції в листопаді 1998 року зазначено, що освіта – це багатовимірне поняття. Воно охоплює всі сторони діяльності вищого навчального закладу: навчальні і академічні програми, навчальну і дослідницьку роботу, професорсько-викладацький склад і студентів, навчально-матеріальну базу і ресурси.

Якість освіти має знаходитися в центрі розбудови сфери вищої європейської освіти. Гарантія якості здійснюється на інституційному, національному і європейському рівнях. Для цього необхідна розробка взаємних критеріїв і технологій визначення гарантії якості.

Вищий навчальний заклад надає послуги трьом суб'єктам – замовникам освітнього процесу: особі, яка одержує освіту, виробництву, для якого готуються кваліфіковані кадри, і державі, яка виступає гарантом освітнього процесу.

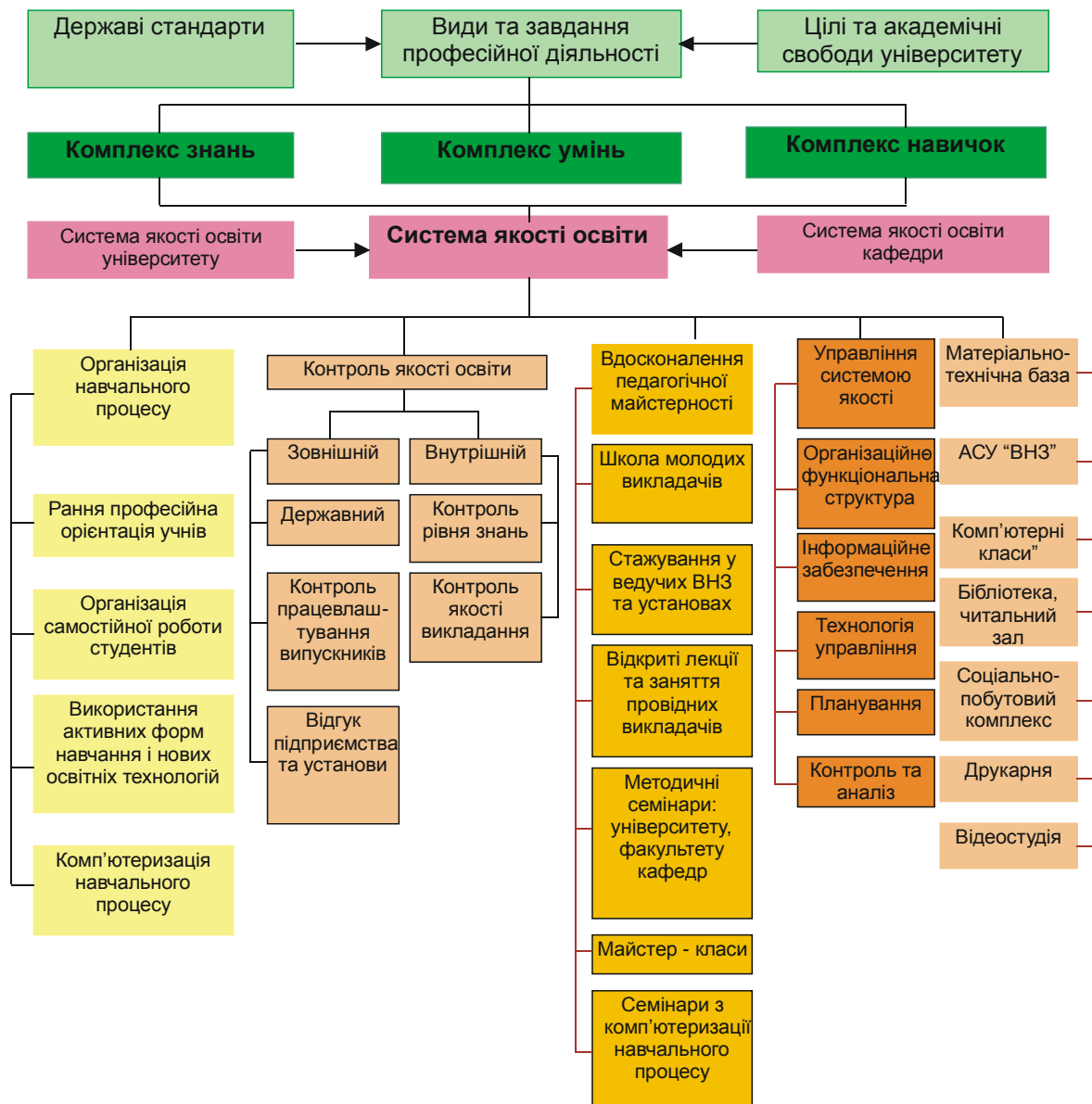
Важелем підвищення якості підготовки висококваліфікованих фахівців є управління. Управління якістю підготовки фахівців вищої кваліфікації має ґрунтуватися на контролі дотримання державних вимог до рівня навчання і забезпечується зовнішніми (стосовно до ВНЗ) процедурами ліцензування професійно-освітніх програм, атестації і акредитації вузів.

До основних складових системи управління якістю підготовки кадрів у вищих навчальних закладах варто віднести:

- кадрове забезпечення навчального процесу;
- вироблення вимог до контингенту студентів;
- визначення характеристик і умов системи атестації студентів;
- розробку показників навчально-методичного забезпечення навчального процесу;
- визначення рівня і характеристик навчально-лабораторної бази;
- розробку видів і характеристик використовуваних технологій навчання (включаючи самостійну та індивідуальну роботу студентів);
- визначення інформаційно-бібліотечного забезпечення навчального процесу;
- розробку інших спеціальних умов, які обумовлені під час вступу.

Авторитет учбового закладу на ринку освітніх послуг напряму залежить від якості підготовки, фахівців, що випускаються, тому необхідно якнайкраще використовувати передові методи і види забезпечення навчального процесу з метою підвищення якості підготовки. Для вирішення аспектів цього завдання необхідно використовувати у вищому навчальному закладі новий вид забезпечення навчального процесу – інформаційно-технологічний.

СТРУКТУРА СИСТЕМИ ЯКОСТІ ОСВІТИ

Це цілісна педагогічна система, що включає дві взаємозв'язані і взаємодоповнюючі складові – інформаційну і технологічну.

При переході на європейські моделі якості освіти в перехідний період необхідно використовувати системи, які інтегрують елементи оцінки якості напрацьовані вітчизняними вузами і частково європейські з подальшим переходом на загальноєвропейську систему оцінки освіти .

Відомо, що процес формування загальноєвропейського освітнього простору має тривалу історію. Спочатку були сформовані політична воля учасників, правова основа процесу (ст. 149 і 150 Договору про створення Європейського Союзу), потім соціально-економічна база. Після цього Європейська Комісія виступила з ініціативою створення системи інструментів з метою підвищення мобільності людського капіталу на європейському ринку праці. Одним із інструментів є *відповідність* та можливість академічного визнання *кваліфікацій та компетенцій*.

Після підписання Болонської декларації з'явилися нові інструменти та ініціативи, що сприяють реалізації цілей формування загального європейського простору вищої освіти, причому як наднаціональні, так і національні та інституційні. Найвідоміші і ефективніші програми носять багаторівневий характер. Наприклад, спільні ініціативи Європейської Комісії, Європейської асоціації університетів, в яких взяли участь університети зі всіх країн-учасниць Болонського процесу. Було розроблено такі проекти: «Створення сумісних (єдиних, подвійних) дипломів», «Налагодження освітніх структур», «Формування культури якості», «Тенденції розвитку європейських освітніх структур».

Проект «Налагодження освітніх структур» спрямований на реалізацію цілей Болонської декларації на інституційному рівні з урахуванням досвіду, накопиченого в рамках програм «ЕРАЗМУС» і «СОКРАТЕС» з 1987 року. Основне його завдання – **«визначення точок конвергенції і вироблення загального розуміння змісту кваліфікацій за рівнями у термінах (визначеннях) компетенцій та результатів навчання»**. Результатами вважаються набори компетенцій, що включають знання, глибину усвідомлення і навички особи, яка навчається. Останні визначаються для програми в цілому та кожного її блоку(модуля). Пріоритетними напрямками цієї роботи є:

- визначення загальних і спеціальних компетенцій випускників першого і другого циклів навчання;
- гармонізація навчальних планів з погляду структури, програм і методів навчання;
- визначення спеціальних компетенцій випускників обох рівнів за сімома напрямками підготовки: адміністрування бізнесу і менеджмент, освітні науки, геологія, історія, математика, фізика і хімія;
- розробка методології аналізу загальних елементів і спеціальних галузей підготовки.

Отже, проект вирішує завдання формування загальноєвропейського консенсусу у визначенні ступенів з погляду на те, що саме повинні знати і вміти робити випускники після завершення навчання. Доцільність компетентнісного підходу полягає у можливості зберігати гнучкість і автономію в архітектурі навчального плану.

Необхідно відзначити, що **створення порівняльної системи ступенів вимагає зміни всієї парадигми вищої освіти**, зокрема, **зміни методів навчання, оцінювання, методів забезпечення якості**. Зміни у підходах до навчання стосуються, насамперед, зміщення акцентів з **процесу на результати навчання**, зміни **ролі викладача**, концентрації уваги на навчанні, змін **в організації навчання**, зміни **динаміки (інтенсивності) програм**, зміни **методів оцінювання**.

Формування результатів у термінах компетенції досягається співставленням систем вищої освіти, структур і змісту програм на основі використання загальної методології визначення трудомісткості за ECTS. Визначення компетенцій є прерогативою викладачів та експертів. Тільки фахівці тієї чи іншої сфери здатні сформулювати їх адекватно. При цьому можуть бути корисними консультації з іншими зацікавленими сторонами в суспільстві (працедавці, випускники).

Сьогодні на основі досвіду більше 100 університетів з 16 країн-учасниць Болонської декларації (у консультаціях і опитуваннях взяли участь 5183 випускників, 998 професорів, 944 працедавців) відібрані 30 загальних компетенцій з трьох категорій: **інструментальні**,

міжособистісні і системні. Вони класифіковані з точки зору **значення навичок** для професії і **рівня опанування** після закінчення програми.

Загальні компетенції

Зроблена спроба визначити комплекс компетенцій спільних для всіх ступенів. Спочатку закладами вищої освіти і компаніями був складений список 85 умінь і найбільш значущих компетенцій. За робочою класифікацією вони були розділені на три категорії: інструментальні, міжособистісні і системні.

Інструментальні – такі, що включають **когнітивні** здібності (здатність розуміти і використовувати ідеї та міркування, методологічні здібності, здатність розуміти і керувати оточенням, організувати робочий час, вибудовувати стратегії навчання, приймати рішення і вирішувати проблеми); **технологічні** уміння (уміння, пов'язані з використанням техніки, **комп'ютерні** навички та здібності інформаційного управління); **лінгвістичні** уміння; **комунікативні** компетенції.

Конкретизований набір включає:

1. Здатність до аналізу та синтезу.
2. Уміння організувати і планувати.
3. Базові загальні знання.
4. Базові знання з професії.
5. Комунікативні навички з рідної мови.
6. Елементарні комп'ютерні навички.
7. Навички оперування інформацією (здатність отримувати та аналізувати інформацію з різних джерел).
8. Здатність вирішувати проблеми.
9. Здатність приймати рішення.

Міжособистісні – індивідуальні здібності, пов'язані з умінням **виражати почуття і формувати стосунки**, критичним осмисленням і здатністю до **самокритики**, а також соціальні навички, пов'язані з процесами соціальної взаємодії і співпраці, умінням **працювати у групах**, приймати **соціальні та етичні зобов'язання**. Комплекс міжособистісних навичок включає:

1. Здатність до критики та самокритики.
2. Здатність працювати в команді.
3. Міжособистісні навички.
4. Здатність працювати в міждисциплінарній команді.
5. Здатність співпрацювати з експертами в інших предметних областях.
6. Здатність сприймати різноманітність та міжкультурні відмінності.
7. Здатність працювати в міжнародному контексті.
8. Прихильність до етичних цінностей.

Системні – поєднання розуміння, відношення та знання, що дозволять сприймати співвідношення частин цілого одна з одною і **оцінювати місце кожного з компонентів у системі**, здатність **планувати зміни з метою вдосконалення системи та конструювати нові системи**. Системні компетенції потребують засвоєння інструментальних та базових як підґрунтя. Вони охоплюють:

1. Здатність застосовувати знання на практиці.
2. Дослідницькі здібності.
3. Здібність до навчання.
4. Здатність адаптуватися до нових ситуацій.
5. Здатність генерування нових ідей (творчості).
6. Здатність до лідерства.
7. Розуміння культур та звичаїв інших країн.
8. Здатність працювати автономно.
9. Здатність до розробки проектів та керування ними.
10. Здатність до ініціативи і підприємництва.
11. Відповідальність за якість.
12. Прагнення до успіху.

Спеціальні компетенції

Окремо слід розглядати спеціальні компетенції. Найбільшу складність становили завдання щодо визначення спеціальних компетенцій за рівнями. Встановлено рівень значущості спеціальних компетенцій для першого і другого циклів.

До першого ступеня були віднесені такі загальні для різних предметних областей компетенції:

1. Здатність демонструвати знання основ та історії дисципліни.
2. Здатність логічно і послідовно викласти засвоєне знання.
3. Здатність вникати в контекст (чіткого осмислення) нової інформації та давати її тлумачення.
4. Уміння демонструвати розуміння загальної структури дисципліни і зв'язок між її розділами.
5. Здатність розуміти і використовувати методи критичного аналізу і розвитку теорій.
6. Здатність правильно використовувати методи і техніку дисципліни.
7. Здатність оцінювати якість досліджень у певній предметній галузі.
8. Здатність розуміти результати спостережень та експериментальних способів перевірки наукових теорій.

Випускники другого рівня повинні:

1. Опанувати предметну область на більш високому рівні, тобто володіти новітніми методами та технікою (дослідження), знати новітні теорії та їх інтерпретації.
2. Критично відстежувати і осмислювати розвиток теорії і практики.
3. Оперувати методами незалежного дослідження і вміти пояснювати його результати на більш високому науковому рівні.
4. Бути здатним внести оригінальний внесок у дисципліну в відповідності з канонами певної предметної області, наприклад, у рамках кваліфікаційної роботи.
5. Продемонструвати оригінальність і творчий підхід.
6. Оволодіти компетенціями на професійному рівні.

Система рівневих індикаторів і система описів курсів за типами

Два інші невід'ємні компоненти конструкції – це *система рівневих індикаторів* та *система описів курсів за типами*.

Якщо говорити про рівні, то за основу взято стандартну систему:

- курс базового (*Basic*) рівня (вступ до предмету);
- курс проміжного (*Intermediate*) рівня (призначений для формування поглиблених базових знань);
- курс просунутого (досконалішого) (*Advanced*) рівня;
- спеціалізований курс (*S*).

За **типами** курси поділяються на:

- основний (*Core*) курс (частина основної програми);
- зв'язаний (*Related*) курс (підтримуючий основну програму);
- непрофільюючий (*Minor*) курс (необов'язковий).

Розподіл кредитів за рівнями і типами курсів робить систему прозорою і простою для розуміння і користування, наприклад, 5 — А — R означає, що даний курс містить 5 одиниць трудомісткості, є просунутим (досконалішим) і підтримуючим.

Моделі розподілу навчального навантаження за типами курсів, рівнями і модулями

У рамках напрямів були виділені п'ять типів модулів:

Основні модулі, тобто групи предметів, що становлять ядро відповідної науки (наприклад, для бізнесу і менеджменту це: бізнес-функції, середовище бізнесу тощо).

Підтримуючі модулі (наприклад, для бізнесу і менеджменту це – математика, статистика й інформаційні технології).

Організаційні і комунікаційні модулі (наприклад, управління часом, робота в групах, риторика, іноземні мови).

Спеціалізовані модулі, тобто необов'язкові, але такі, що розширюють і заглиблюють компетенції у вибраній галузі, факультативні.

Переносні модулі (наприклад, проекти, дисертації, бізнес-ігри, стажування, модулі, що пов'язують теорію і практику).

Основні і спеціалізовані модулі при цьому розглядаються як блоки, що спрямовані на набуття, розширення і поглиблення знань; підтримуючі — як ті, що розвивають методологічні компетенції; організаційні і комунікаційні — як такі, що спрямовані на самонавчання і самоорганізацію; а переносні – як такі, що забезпечують перенесення знань на практику. Загальна тенденція побудови модулів така: чим вище рівень, тим більше модулів, що поглиблюють знання і встановлюють зв'язок між теорією і практикою.

Наприклад,

1-й рівень навчання (3-4 роки):

- основний - 30%,
- підтримуючий - 25%,
- організаційний і комунікаційний - 10%,
- спеціалізований - 10%,
- переносний - 25%;

(Усього – 100%).

2-й рівень навчання (1-2 роки):

- основний - 20%,
- підтримуючий - 10%,

- організаційний і комунікаційний - 0%,
- спеціалізований - 40%,
- переносний - 30%;

(Усього – 100%).

Звичайно, можливі інші форми розподілу, суть не в жорсткому відсотковому розподілі, а у визначенні діапазону коливання.

Згода експертів щодо варіанту розподілу навантаження за курсами в рамках програми виражається в кредитах (ECTS). На практиці 1 кредит припускає приблизно від 25 до 30 годин навантаження студента, включаючи: аудиторні заняття, самостійну роботу й інші види діяльності. Звичайно, кількість годинного навантаження за академічний рік є тільки однією з складових, що визначають місткість в одного кредиту. Порівняння академічного навантаження відбувало в різних країнах з урахуванням поділу загального річного навантаження на власне навчальні блоки, періоди самостійних занять та підготовки до іспитів. Практично всі країни працюють у межах від 34 до 40 тижнів на рік. Приймаючи, що в тижні міститься від 40 до 42 годин, кількість офіційних годин на рік була розрахована в обсязі від 1400 до 1680 (середнє число 1520). Отже, при кількості кредитів за рік 60, один кредит складає від 25 до 30 годин навантаження.

1-й рівень навчання (3 роки) в % - кредитах:

- основний - 30%=54,
- підтримуючий - 25%=45,
- організаційний і комунікаційний - 10%=18,
- спеціалізований -10%=18,
- переносний - 25%=45

(Разом 100%=180).

1-й рівень навчання (4 роки) в % - кредитах:

- основний - 30%=72,
- підтримуючий - 25%=60,
- організаційний і комунікаційний - 10%=24,
- спеціалізований -10%=24,
- переносний - 25%=6

(Разом 100%=240).

2-й рівень навчання (1 рік) в % - кредитах:

- основний - 20%=12,
- підтримуючий - 10%=6,
- організаційний і комунікаційний – 0,
- спеціалізований - 40%=24,
- переносний - 30%=18

(Разом 100%=60).

2-й рівень навчання (2 роки) в % - кредитах:

- основний - 20%=24,
- підтримуючий - 10%=24,

- організаційний і комунікаційний – 0,
- спеціалізований - 40%=48,
- переносний - 30%=36

(Разом 100%=120).

Кредитна рамка це просто система, яка забезпечує вимірність і порівняність результатів навчання в контексті різних типів кваліфікацій, програм і середовищ навчання, стандартний (прийнятий) інструмент порівняння програм. Кредити обов'язково мають диференціюватися за рівнями, в цьому випадку вони забезпечують більш достовірну інформацію щодо складності і глибини курсу. Кредити як такі мають тільки один вимір рівня — навантаження, але в Додатку до диплома, вкладиші, вони супроводжуються і доповнюються іншою інформацією: про вуз, одержаний ступінь, рівень, зміст, якість роботи випускника (у вигляді оцінок) і ін.

Для того, щоб додати системі кредитів реальний статус «валюти» і забезпечити адекватну роботу системи, дуже важливо пов'язати кредити з механізмами забезпечення якості і дати чітке визначення критеріїв оцінки результатів навчання.

Моделі розподілу навантаження за типами курсів, рівнями і модулями в ECTS мають вирішальне значення в управлінні якістю підготовки фахівців вищих навчальних закладів, у створенні умов для зіставлення системи ступенів, та потребі зміни і адаптація методів навчання, оцінки, а особливо методів забезпечення якості.

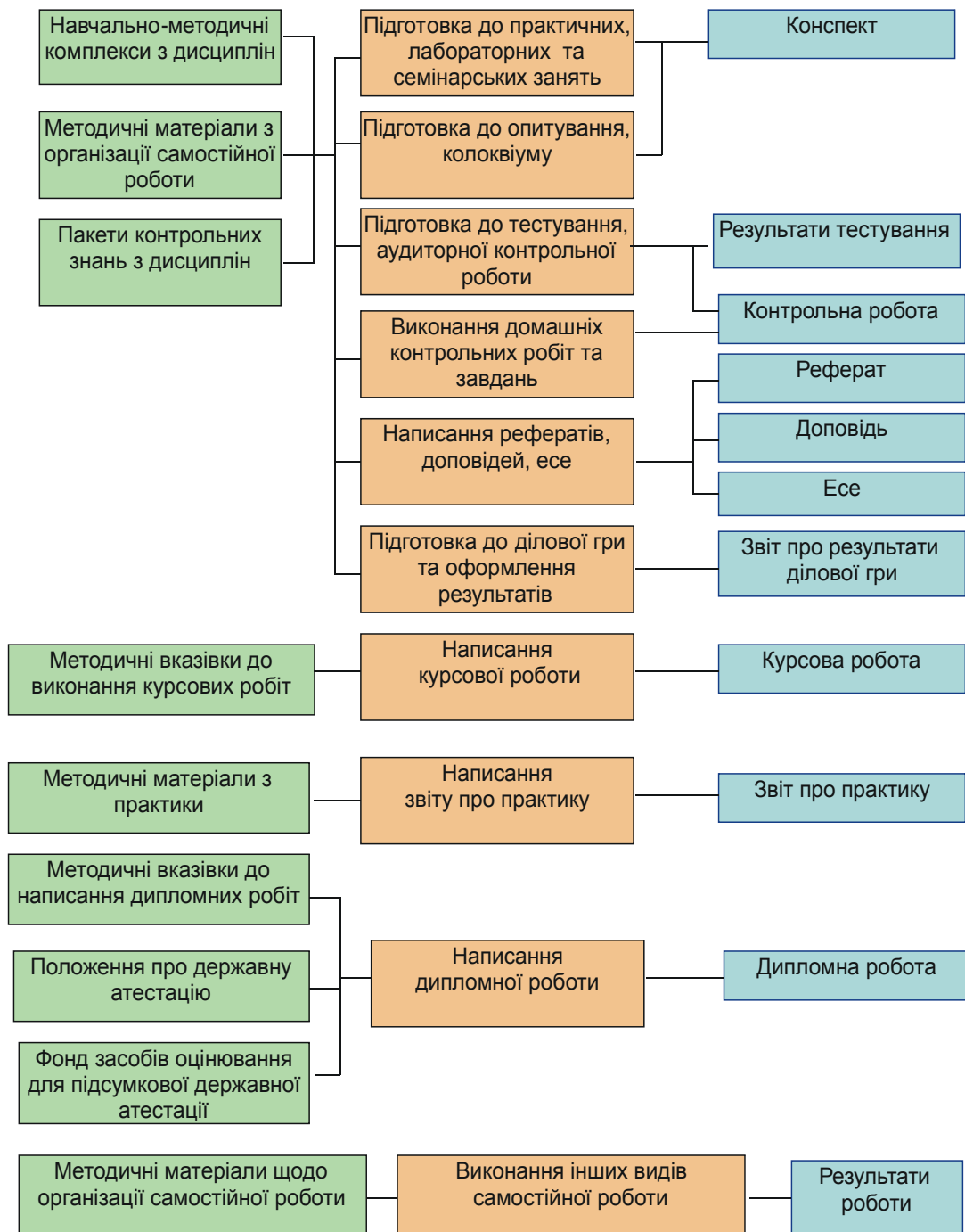
У країнах, які зовсім недавно увійшли до Болонського процесу або ввійдуть в найближчим часом заплановано експеримент із введення системи залікових одиниць. Відтак ВНЗ мають здійснити перепідготовку або навчання керівний, викладацький і навчально-адміністративний персонал, а Міністерствам освіти - передбачити фінансування і інформування про хід експерименту. Убезпечуючись від зниження якості навчання, систему залікових одиниць треба буде вводити поетапно, контролюючи кожен етап і фінансуючи його на основі поетапного бізнес-плану. Кожну навчальну дисципліну потрібно буде оцінити в залікових одиницях, відповідно розробити методики аудиторних і позааудиторних занять і бально-рейтингового контролю. Необхідно забезпечити учнів потрібними інформаційними матеріалами і створити інститут тьюторів для персонального консультування студентів в рамках експерименту.

Викладачам доведеться точніше сформулювати вимоги до знань з навчальних дисциплін, методично і технічно забезпечити самостійність студентів, постійно контролювати їх роботу, опанувати способи концентрованого викладу матеріалу, регулярно проводити індивідуальні консультації. Тобто акцент у викладацькому навантаженні зміститься в методичну сторону. Нормою стане систематичне оновлення змісту навчання, методик і матеріалів (дидактичних, інформаційних, для моніторингу).

Отже, викладач постає перед необхідністю постійного самовдосконалення і самонавчання. Це зумовлює необхідність постійного проведення семінарів, конференцій і т. ін. щодо проектування сучасного, якісного, необхідного зараз навчально-виховного простору не тільки системі вищої освіти, а в системі неперервної освіти взагалі.

Крім того, сьогодні ключова задача держави - побудувати систему освіти, що забезпечує однакові освітні можливості всім громадянам країни. Усе це - аргумент за те, щоб кожен крок на шляху приєднання до Болонського процесу перевіряти чинником соціальності, зокрема, доступністю до якісної вищої освіти.

МОДЕЛЬ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

ПРО СИСТЕМУ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ЗАЛІКОВИХ ТРАНСФЕРТНИХ КРЕДИТІВ ТА ЇХ ВПРОВАДЖЕННЯ У ВИЩІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ

Лариса КАЛИНОВСЬКА,

начальник навчального відділу,

Київський національний торговельно- економічний університет

Згідно зі стратегією інтеграції України до Європейського союзу, затвердженої Указом Президента України Леоніда Кучми, передбачається входження вищої освіти в Європейський освітній простір. Це відбувається в рамках Болонської декларації, основний зміст якої полягає в тому, що країни – учасниці, а їх нині вже сорок, зобов'язалися до 2010 року привести свої освітні системи у відповідність до моделі, яка є прозорою і легко порівнюється, дає змогу з часом видавати дипломи загальноєвропейського зразка.

Входження національної вищої школи в Європейський освітній та науковий простір є складною та багатоаспектною задачею, яка вимагає вирішення багатьох питань як на державному рівні, так і в кожному окремому вищому навчальному закладі.

Однією з вимог Болонської декларації є забезпечення якості освіти та розроблення порівняльних критеріїв та методів оцінювання якості знань, запровадження кредитної системи. Пропонується запровадити у всіх національних системах освіти систему обліку трудомісткості навчальної роботи в кредитах. За основу слід прийняти Європейську кредитну трансферну систему (ECTS), зробивши її накопичувальною системою, здатною працювати в рамках концепції «навчання впродовж усього життя».

З цією метою на виконання рішення колегії Міністерства освіти і науки України від 24 квітня 2003 р. було розпочато педагогічний експеримент щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації.

Робочою групою було розроблено Тимчасове положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі, який зараз впроваджується ВНЗ – учасниками експерименту.

Кредитно-модульна система – це модель організації навчального процесу, яка ґрунтується на поєднанні модульних технологій навчання та залікових трансферних кредитів (ECTS).

Основоположні засади Європейської кредитної трансферної системи (ECTS) були затверджені Європейською комісією 31 березня 1998 року.

За своєю суттю ECTS жодним чином не регулює зміст та структуру навчальних програм. Якість підготовки фахівців формується та визначається самим вищим навчальним закладом, головне, щоб цей процес був прозорим і доступним.

Повне визнання навчання є необхідною умовою для втілення програми обміну студентами між країнами – учасниками Болонського процесу.

Повне визнання навчання означає, що період навчання за кордоном (включаючи іспити та інші форми оцінювання) заміняє порівняльний період навчання у місцевому університеті, хоча зміст погодженої програми навчання може відрізнитися.

Використання ECTS є добровільним і базується на взаємній довірі щодо якості навчальної роботи освітніх закладів – партнерів.

До компетенції закладів належить вирішення умов перезарахування кредитів та оцінок дисциплін, основним принципом ECTS є: «Ставитись до приїжджого студента так само, як до звичайного студента свого закладу».

Для забезпечення прозорості і порівнянності ECTS використовує такі засоби:

кредити ECTS є числовим еквівалентом оцінки, що призначається розділам курсу, щоб окреслити навчальне навантаження студента.

Вони відображають кількість роботи (трудомісткість), якої вимагає кожна дисципліна (модуль курсу) відносно до загальної кількості роботи, необхідної для завершення повного року академічного навчання в університеті (лекції, практичні, лабораторні роботи, семінари, консультації, виробнича практика, самостійна робота, екзамени, дипломна робота).

Навчальне навантаження на один навчальний рік за вимогами ECTS становить 60 кредитів, і з них, як правило, 30 кредитів припадає на семестр, чи 20 кредитів на триместр. При цьому в межах навчального року кількість кредитів у кожному триместрі може бути різною, але бакалавр 4 р. – 240 кредитів; магістр 5 р. – 300 кредитів.

Кредити ECTS призначаються всім розділам (дисциплінам) курсу – обов'язковим, вибіркоким або факультативним. Як всім нам добре відомо, в наших навчальних планах обсяг вивчення дисциплін планується у кредитах навчального часу (54 год.).

Для переведення показників навчального плану у залікові кредити необхідно визначити ціну кредиту. На наш погляд, це доцільно зробити за формулою:

Визначення ціни залікового кредиту

$$C = \frac{T}{N_{\text{річ}}}, \quad \text{де } C - \text{ціна кредиту}$$

T – навчальне навантаження на рік
 $N_{\text{річ}}$ – норма залікових кредитів на рік (60).

Навчальне навантаження студента на рік визначається як добуток максимального тижневого навантаження (54 години) на кількість навчальних тижнів на рік. При середньорічній кількості навчальних тижнів – 40, ціна залікового кредиту дорівнює 36 годин. Або один кредит (заліковий кредит) приблизно дорівнює 2/3 кредиту навчального часу.

Для визначення кількості залікових кредитів на елемент навчального плану – призначення кредитів дисциплінам, модулям, практиці, дипломному проектуванню, слід використовувати формулу:

$$n = \frac{t}{C},$$

де - n – кількість залікових кредитів на елемент навчального плану (дисципліну, модуль)

t – навчальне навантаження на елемент навчального плану (дисципліну, модуль)

C – ціна кредиту.

Наприклад, на навчальну дисципліну навчальним планом передбачено 108 годин. Форма контролю – іспит. Тоді:

$$n = \frac{108}{36} = 3 \text{ залікових кредити} + 1 \text{ кредит на іспит,}$$

виходячи з розрахунку, що на 2 тижні сесії припадає 3 іспити (3 – 4 дні на підготовку), кількість кредитів, що призначається даній дисципліні, дорівнює 4.

Але розподіл залікових кредитів не є справою суто механічною, математичною дією. Процес призначення залікових кредитів спонукає навчальні заклади проаналізувати структуру побудови навчальних планів, розподіл обсягів аудиторної (по видах) та самостійної роботи по кожній дисципліні (різна трудомісткість), форми контролю.

При призначенні залікових кредитів необхідно «мислити тижнями», розподіляти за принципом «від найбільшого до найменшого». За початок відліку треба брати повну структуру дисципліни на весь курс навчання, а потім проводити її розподіл за семестрами. Якщо дисципліна вивчається більше навчального року, то необхідно ввести обов'язковий проміжний контроль наприкінці. Необхідно обмежитись використанням половинок (0,5) кредиту. Залишок часток кредитів, що виникнуть при округленні до 0,5 кредиту, треба додати до призначених залікових кредитів тих дисциплін, вивчення яких вимагає більшої трудомісткості (де менше практичних, лабораторних робіт, більше самостійної роботи). Головне правило - N кількість кредитів ECTS на рік - 60. Залікові кредити крім функції визначення трудомісткості мають функцію обліку виконаної роботи.

Кредити зараховуються студентам лише за успішні досягнення у навчанні (за позитивну оцінку виконаної роботи).

Тому другим засобом для перерахування досягнень студентів є шкала оцінювання ECTS.

Результати екзаменів і заліків відображаються в оцінках. Однак в Європі співіснують багато систем оцінювання. Питання про перерахування оцінок - одна з найсуттєвіших проблем студентів, оскільки тлумачення оцінок значно відрізняються в різних країнах та закладах освіти. З іншого боку, помилка при перерахуванні оцінки може мати серйозні наслідки для студентів, їх працевлаштуванні, тому вищі навчальні заклади в академічних довідках і додатках до диплому повинні засвідчувати академічні досягнення студентів за національною системою оцінювання та шкалою оцінювання ECTS.

Європейська система полегшеної шкали оцінювання є поширеною і найбільш зрозумілою, бо ґрунтується на статистичному принципі, а не на критеріях оцінювання.

Однією із засад шкали оцінювання системи ECTS є те, що вона досить чітко визначена для того щоб заклади освіти прийняли свої рішення з приводу застосування цієї шкали.

Таблиця

**Співвідношення шкал оцінювання ECTS
з національною системою оцінювання в Україні та КНТЕУ**

Оцінка за шкалою ECTS	Відсоток студентів, які зазвичай успішно досягають відповідної оцінки	ВИЗНАЧЕННЯ	За національною системою	За системою КНТЕУ
A	10	ВІДМІННО – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	5	90 - 100
B	25	ДУЖЕ ДОБРЕ – вище середнього рівня з кількома помилками	4	82 – 89
C	30	ДОБРЕ – в загальному правильна робота з певною кількістю значних помилок		75 – 81
D	25	ЗАДОВІЛЬНО – непогано, але зі значною кількістю недоліків	3	69 – 74
E	10	ДОСТАТНЬО – виконання задовольняє мінімальні критерії		60 - 68
FX	-	НЕЗАДОВІЛЬНО - потрібно попрацювати перед тим, як перескласти	2	35 - 59
F	-	НЕЗАДОВІЛЬНО – необхідна серйозна подальша робота, обов'язковий повторний курс		1 - 34

Включення даних про незадовільні оцінки є обов'язковим.

Для впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу вищий навчальний заклад повинен мати три основні елементи ECTS.

Основні елементи ECTS:

- *інформаційний пакет* – загальна інформація про університет, назва напрямів, спеціальностей, спеціалізацій спеціальностей, анотації (змістові модулі) із зазначенням обов'язкових та вибіркових курсів, методики і технології викладання, залікові кредити, форми та умови проведення контрольних заходів, система оцінювання якості освіти тощо;
- *договір про навчання* між студентом і вищим навчальним закладом (напрям, освітньо-кваліфікаційний рівень, порядок і джерела фінансування, порядок розрахунків);
- *академічна довідка оцінювання знань*, що засвідчує досягнення студента в системі кредитів і за шкалою успішності на національному рівні та за системою ECTS.

Впровадження в діяльність вищих навчальних закладів основних положень Болонської декларації є передумовою входження України до єдиної Європейської зони вищої освіти.

Для цього необхідно негайне вирішення питань:

- гармонізації змісту та параметрів стандартів організації навчального процесу до міжнародних стандартів;
- розробки основних елементів кредитно-модульної системи організації навчального процесу;
- реорганізації навчального процесу на основі модульної побудови навчальних планів та технологій навчання;
- введення паралельно до існуючої системи кредитів залікових трансферних кредитів, системи оцінювання успішності студентів;
- розробки моделей управління якістю освіти;
- організація моніторингу якості освіти за критеріями і оцінками стандартів міжнародних організацій;
- забезпечення впровадження міжнародного підходу до визначення кваліфікації випускника вищої школи з наданням додатку до диплому рекомендованого ЮНЕСКО.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ НА СТАДІЇ ПРОЕКТУВАННЯ

Володимир САЛОВ,
*начальник навчально-методичного управління,
Дніпропетровський національний гірничий університет,
м. Дніпропетровськ, E-mail: salovv@ntu.org.ua*

1. Результати низки нарад та семінарів, які проведені МОН України, свідчать про те, що Болонський процес сприймається в Україні як ефективний обмін досвідом, як шанс гармонізувати систему вищої освіти до кращих моделей, зберігаючи свої надбання та переваги.

Участь у Болонському процесі має вагомні позитивні сторони.

Активізована діяльність усіх суб'єктів вищої освіти. Ще не один семінар не проведено без участі перших осіб МОН України. Конкретизовано професіоналізм перших осіб вищих навчальних закладів.

Самоідентифікація усіх суб'єктів вищої освіти теж приносить користь. Вища освіта України запрацювала як система. Системі вищої освіти України є що взяти із досвіду інших країн і є що запропонувати іншим. І сьогодні ми з увагою заслухали результати ініціативної діяльності провідних навчальних закладів.

2. Сьогодні в контексті Болонського процесу інтенсивно обговорюються складові управління вищою освітою: кредитно-модульна організація навчального процесу, контроль якості та мотивація.

Рис. 1. Складові управління вищою освітою

Однак проектування вищої освіти вимагає особливої уваги всіх суб'єктів. Якість вищої освіти закладається саме при проектуванні. Функції інших складових управління освітою полягають у забезпеченні запланованої якості.

Освітні стандарти як проект вищої освіти є основою впровадження кредитно-модульної системи підготовки.

Мобільність студентів вищих навчальних закладів та працевлаштування випускників можливі лише за умов надання не тільки академічної кваліфікації, а й професійної, що головне.

Студент навчається у вищому навчальному закладі з метою одержання роботи відповідно до рівня освіти. Саме професійна компетентність випускників має бути критерієм якості вищої освіти та взаємовизнання її результатів. Сьогодні метою професійної підготовки є ключова вимога ринку праці до кваліфікації випускника вищого навчального закладу – «уміння».

Тобто цілі навчання у вищій школі є зовнішніми та визначаються змістом майбутньої професійної діяльності випускників.

Для багатьох європейських вищих навчальних закладів забезпечення бакалаврів професійною кваліфікацією - нова проблема.

Наш досвід може бути корисним іншим. У теорії менеджменту є така теза, що будь-який успіх треба використовувати і зосередити увагу на своїх можливостях. Мета такого підходу - використання власних досягнень і трансформація їх у фундамент наступної діяльності. У стандартах вищої освіти України ми ігноруємо такий підхід.

Нагадаю, що розробка стандартів виконана відповідно до методики, запропонованої наказом № 285 від 1998 р., яка по суті є дослідницькою роботою і дозволила системно розглянути цілі підготовки та зміст навчання.

Позитивними сторонами стандартів вищої освіти України є:

Відбір змісту навчання за критерієм «уміння фахівця».

Пристаєваність до КМСОНП.

Наявність варіативної частини навчання.

Позитивні сторони методології розробки:

А. Вирішення проблеми відбору змісту навчання за умов визначених критеріїв - професійних умінь, що необхідні для майбутньої діяльності.

Б. Пристаєваність до кредитно-модульної системи організації навчального процесу.

Зміст навчання подається як перелік змістових модулів, що впливає із цілей підготовки. Кожен модуль оцінено за трудомісткістю через кредити. Взаємовизнання модулів немає перешкод, що створює умови мобільності студентів.

В. Наявність варіативної частини навчання, що дозволяє формувати індивідуальні «траєкторії» підготовки.

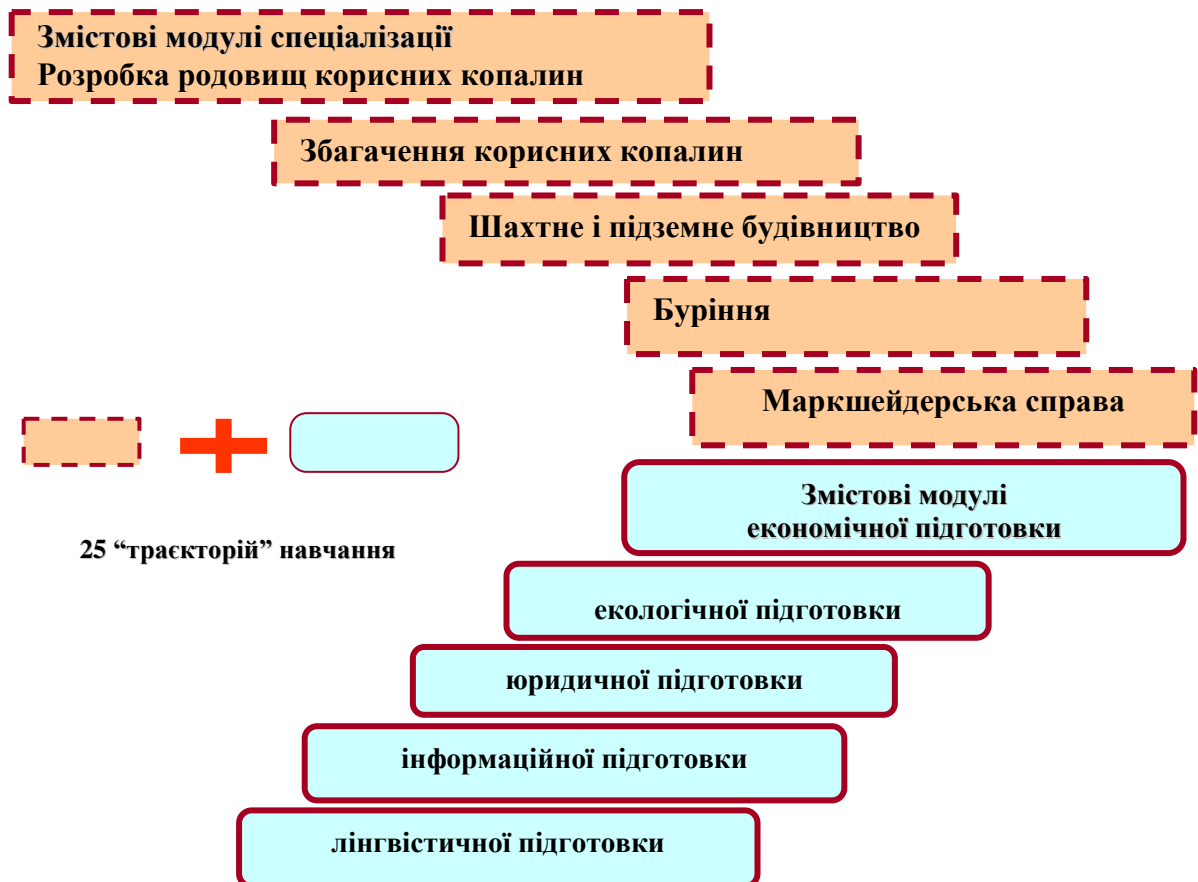

Рис. 2. Структура варіативної частини навчальної програми

На нашу думку, студент повинен обирати не дисципліни, а блоки дисциплін, що змістовно об'єднані за принципом реалізації тієї чи іншої професійної задачі.

Профілізація бакалавра має забезпечуватись блоком професійно орієнтованих дисциплін за однією із спеціальностей, що входять до напрямку підготовки. Іншим чином професійної кваліфікації бакалаврам не надати.

Тобто студенту треба надати можливість обирати не зміст навчання, а зміст освіти – конкретну мету професійної підготовки. І це завдання вищого навчального закладу. Студент не має досвіду для формування змісту навчання. Інша справа, що номенклатура таких змістових блоків повинна задовольняти різноманітні запити студентів.

Студенту треба створити умови щодо свідомого обрання індивідуальної траєкторії навчання. Для вирішення завдання методологія проектування повинна бути прозорою та зрозумілою всім суб'єктам вищої освіти.

Стандарти вищої освіти надають кожній системі вищої освіти зрозумілості. Наприклад, непорозуміння освітян різних країн легко усунути завдяки прийняттю взаємоузгодженого європейського стандарту «Терміни та їх визначення», що зумовить термінологічну базу вищої освіти.

3. Щодо впровадження кредитно-модульної системи відокремлено від завершення роботи над стандартами, на нашу думку, ми намагаємося відповісти на питання «Як?», хоча ще не маємо відповіді на питання «Що?».

Але саме до відповіді на питання «Що?» система вищої освіти України наблизилась набагато більше, ніж інші. Ми розглядаємо структурно-логічну схему викладання, але ігноруємо структурно-логічну схему проектування. Структурно-логічну схему проектування вищої освіти ми маємо і це вагоме надбання. Стандарти вищої освіти створені. Але ми зупинились.

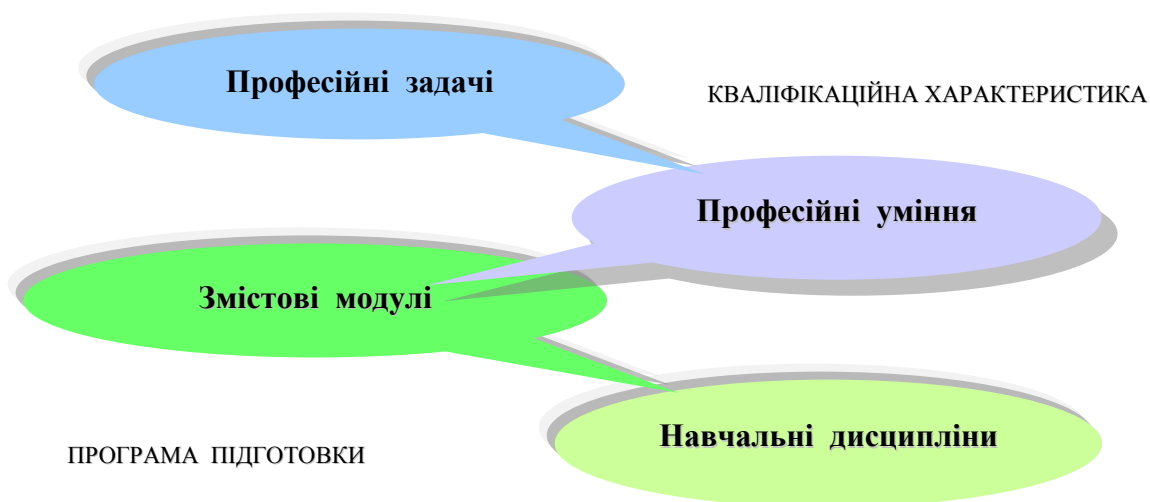

Рис 3. Структурно-логічна схема проектування вищої освіти

Не можна без наявності стандартів впроваджувати КМСОНП.

Тим більше, що Положення про кредитно-модульну систему ґрунтується на використанні цих стандартів.

Фактично ми маємо галузеві стандарти вищої освіти першого покоління. Їх потрібно удосконалювати, адаптувати та презентувати.

Для забезпечення прозорості необхідно зобов'язати базові ВНЗ розмістити тексти стандартів на своїх сайтах.

4. Залишається відкритим питання кваліфікації випускників.

На нашу думку, треба визначити і відокремити освітню кваліфікацію та професійну кваліфікацію.

До визначень Законом України «Про вищу освіту» додавати нічого не треба, необхідно лише вилучити зайве, а саме:

- ▶ термін «спеціаліст» (забезпечується технологічним рівнем професійної діяльності);
- ▶ термін «освітньо-кваліфікаційним рівень». Якщо існує освітній рівень та професійний рівень і кваліфікація, навіщо поєднувальний рівень?

Зрозуміла усім конфігурація структури вищої освіти України, на нашу думку, має бути наступною:

◆ освітня кваліфікація - бакалавр та магістр з відповідним рівнем - базова вища освіта та повна вища освіта;

◆ професійна кваліфікація - за державним класифікатором з рівнем професійної діяльності, що визначає Закон України «Про вищу освіту».

Термінологія відповідає Закону України «Про вищу освіту», не потребує зміни структури вищої освіти та буде зрозуміла в Європі.

Рівні професійної діяльності нам треба переосмислити. Чи навряд ми можемо дотягнути бакалавра до експлуатаційного рівня. Цей рівень вимагає конкретики. Тут необхідний вузький профіль. Наш бакалавр має широкий профіль. Саме тому наш бакалавр за напрямом, а не за спеціальністю.

КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦЯ З ВИЩОЮ ОСВІТОЮ

ОСВІТНЯ		ПРОФЕСІЙНА	
Назва	Рівень	Назва	Рівень
бакалавр	базова вища освіта	За Державним класифікатором	Експлуатаційний
магістр	повна вища освіта	За Державним класифікатором	Технологічний
		За Державним класифікатором	Дослідницький

Треба звернути увагу на те, що у світі швидко зростає група працівників розумової праці, яка одержала назву «нові службовці» - висококваліфіковані робітники XXI століття. Завданням нового службовця є «задоволення запитів клієнта».

Це єдине, у чому розвинені країни мають конкурентну перевагу. Наприклад, США усвідомлено реалізує цю перевагу унікальною системою суспільних коледжів. Саме цим пояснюється продуктивність американської економіки.

Задача в підготовці нових службовців полягає в збільшенні об'єму знань, рівня відповідальності та продуктивності. На нашу думку, таке завдання в Україні мають виконувати технікуми, доля яких бентежить.

5. Українські стандарти вищої професійної освіти безумовно вимагають удосконалення, але концепція їх розробки перспективна. У склад стандартів входить підводна частина айсбергу – обґрунтування програми підготовки.

Як спрощувати стандарти?

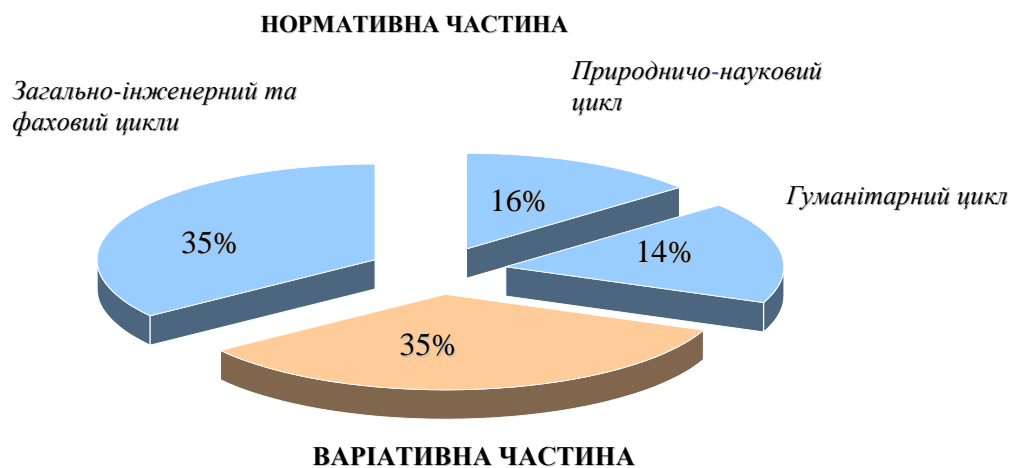

Рис.4. Структура програми підготовки бакалаврів

Як усталену треба уніфікувати освітню характеристику фахівця, тобто - гуманітарний та природничо-науковий цикли навчання.

Перший цикл вже уніфіковано.

Для полегшення взаємовизнання кредитних одиниць змістові модулі природничо-наукового блоку навчання доцільно уніфікувати за галузями вищої освіти. Призначення цього блоку – фундаментальна підготовка випускника, що дозволяє опанувати інші блоки. Це базове навчання на все життя. Через стабільність змісту модулів немає сенсу вишукувати спеціальні критерії відбору змісту цих блоків – достатньо формувати їх за прецедентом.

За кожним напрямом це зроблено і кожен НМК з напряму може своєчасно без проблем надати пропозиції.

Іншого підходу вимагає проектування професійної компоненти підготовки.

Призначення професійно-практичного циклу – забезпечення професійної кваліфікації, тобто можливості виконання випускником професійних обов'язків на первинних посадах.

Шляхи удосконалення стандартів вищої освіти:

- Уніфікація природничо-наукового циклу навчання за галузями знань.
- Скасування зайвого літерного шифрування задач та умінь.
- Спрощення формули уміння.

При формуванні кваліфікаційної характеристики та відповідної професійної програми підготовки треба використовувати максимальну ступінь узагальнення, опустити зайве літерне шифрування елементів, спростити формулу вмінь фахівця.

Структурно-логічна схема формування стандартів залишиться. Обсяг стандартів зменшиться, а текст стане зрозумілим не тільки авторам, а й широкому колу викладачів.

6. Таким чином, кредитно-модульна система організації навчального процесу має спиратись на стандарти вищої освіти, як і процедури ліцензування, акредитації та нострифікації.

Зокрема, ліцензування - це експертиза проекту вищої освіти навчального закладу. Немає проекту - немає експертизи.

Ще раз пропонуємо справу стандартизації вищої освіти довести до логічного кінця без створення штучних і формальних проблем.

Для цього треба лише відповідний наказ Міністра освіти і науки України.

Проводити експеримент з кредитно-модульної системи організації навчального процесу без наявності стандартів вищої освіти буде помилкою. До участі в експерименті мають допускатись напрями та спеціальності, що мають стандарти вищої освіти.

Після даного семінару на базі Національного гірничого університету буде негайно проведено засідання Науково-методичної комісії з гірництва МОН України з метою впровадження рішень семінару та реалізації запропонованих розпорядчих документів.

7. На останньому міжнародному семінарі у Києві показовими були наголоси представників Ради Європи, ЮНЕСКО-Європейського центру вищої освіти та Європейської асоціації університетів, що наша система вищої освіти спроможна надавати випускникам реальну професійну кваліфікацію, їй є, що запропонувати і стати зрозумілою.

Із задоволенням як освітянами України, так і закордонними колегами була сприйнята пропозиція заступника Міністра Михайла Степка щодо проведення міжнародного семінару «Досвід України з розбудови вищої освіти».

Директор Болонського секретаріату Пер Найборг (Норвегія) відзначив, що система вищої освіти України пройшла великий шлях гармонізації щодо європейських вимог і висловив впевненість, що, «беручи до уваги її місце, вклад та устремління, на Бергенському самміті (Норвегія) у травні 2005 р. Україна стане повноправним членом Болонського процесу».

ЗАПРОВАДЖЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПАКЕТІВ

Євген СОКОЛ,

проректор,

*Національний технічний університет
«Харківський політехнічний інститут»*

1. Інформація відносно закладу освіти
2. Інформація відносно програм освіти
 - 2.1. Загальна інформація
 - 2.2. Опис індивідуальних одиниць програми
3. Загальна інформація для студентів

ІНФОРМАЦІЯ ВІДНОСНО ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Назва і адреса
Академічний календар (графік навчального процесу)
Керівництво університету
Загальний опис закладу освіти (зокрема тип і статус)
Список запропонованих програм освіти
Процедури допуску / реєстрації
Головні правила університету
Координатор ECTS в університеті

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ

Кваліфікація, що здобувається
Вимоги допуску
Освітні і професійні цілі
Доступ до подальшої освіти
Діаграма програми освіти (навчальний план) із зазначенням кредитів (60 за рік)
Завершальна атестація, якщо є
Правила атестації і оцінювання
Координатор ECTS від департаменту (факультету, кафедри)

ІНФОРМАЦІЯ ВІДНОСНО ПРОГРАМ ОСВІТИ

Опис окремих одиниць програми

Назва дисципліни. Код дисципліни
Вид дисципліни. Рівень дисципліни
Рік вивчення. Семестр / триместр. Кількість кредитів
Основний лектор
Задача курсу
(очікувані результати навчання і компетентність, що набувається)
Попередні дисципліни
Короткий зміст курсу. Рекомендована література
Методи викладання
Методи оцінювання
Мова навчання

ЗАГАЛЬНА ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ СТУДЕНТІВ

Вартість життя. Умови мешкання. Харчування
Медичні послуги
Умови для студентів із особливими потребами

Страхування. Фінансова підтримка студентів
Приміщення для занять студентів
Навчальне устаткування
Мовні курси. Стажування. Міжнародні програми
Практична інформація для мобільних студентів
Можливості для заняття спортом
Позанавчальна діяльність і дозвілля
Студентські об'єднання.

ЗРАЗОК ІНФОРМАЦІЙНОГО ПАКЕТУ

Міністерство освіти і науки України

**УНІВЕРСИТЕТ
ІНСТИТУТ**

Кафедра
„Різання матеріалів
та різальні інструменти”

EUROPEAN CREDIT TRANSFER SYSTEM

ECTS – ІНФОРМАЦІЙНИЙ П А К Е Т

Спеціальність

090202 – „Технологія машинобудування”

2004

НАКАЗ

№ 696-I

ректора НТУ «ХП»

від 23.12.2003 р.

РОБОЧА КООРДИНАЦІЙНА ГРУПА З ПИТАНЬ ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ТА МЕТОДИЧНОГО СУПРОВОДЖЕННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ

ГОЛОВА ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л.Л.

ЗАСТУПНИКИ ГОЛОВИ Сокол Є. І., Кравець В.О., Романовський О. Г., Клименко Б.В.

ЧЛЕНИ РОБОЧОЇ ГРУПИ: Воїнов В.В., Степанов М.С., Шамардіна В.М., Бреславський Д.В. Грабченко А.І., Григоров О.В., Клепиков В.Б., Домнін І Ф., Львов Г.І. Бортніков В.Я., Гончаров О.А., Полубедов П.Е., Доля В.М., Офій В.В., Осічев О.В. Вировець С.В., Клименко Н.П.

ПЕДАГОГІЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ З ЗАПРОВАДЖЕННЯ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ В НТУ «ХП»

Об'єкт експерименту – навчальний процес на рівні базової вищої освіти на спеціальностях:

090202 – Технологія машинобудування (кафедра різання матеріалів та різальних інструментів)

090214 – Підйомно-транспортні, будівельні, дорожні, машини і обладнання (кафедра підйомно-транспортних машин та обладнання);

092203 – Електромеханічні системи автоматизації та електропривод (кафедра автоматизованих електромеханічних систем);

092203 – Електропобутова техніка (кафедра автоматизованих електромеханічних систем);

090803 – Електронні системи (кафедра промислової та біомедичної електроніки).

090804 – Фізична та біомедична електроніка (кафедра промислової та біомедичної електроніки);

080303 – Динаміка та міцність (кафедра динаміки та міцності машин).

Учасники експерименту:

- науково-педагогічні працівники і студенти прийому 2004 р. та наступних років зазначених вище спеціальностей та кафедр, а також науково-педагогічні працівники інших кафедр, які проводять заняття зі студентами – учасниками експерименту;
- робоча координаційна група з питань організаційного та методичного супроводження педагогічного експерименту в НТУ «ХП».

Нормативні документи, необхідні для проведення педагогічного експерименту: Тимчасове положення, Інформаційний пакет

Договір про навчання між студентом та НТУ «ХП»

Кредитна залікова книжка

Академічна довідка оцінювання знань

Додаток до диплома

Освітньо-кваліфікаційна характеристика

Освітньо-професійна програма

Навчальний план, інтегрований зі структурно-логічною схемою

Робоча навчальна програма дисципліни.

ТИМЧАСОВЕ ПОЛОЖЕННЯ

про організацію в НТУ «ХП» навчального процесу за кредитно-модульною системою
1. Урахування цілей Болонського процесу.

- Урахування позитивного значення автономного статусу університетів.
- Суттєве спрощення навчально-організаційної документації. Удосконалення термінології організаційної документації.

ОСВІТНЬО-КВАЛІФІКАЦІЙНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Освітньо-кваліфікаційна характеристика – це нормативний документ закладу освіти, погоджений із компетентним фаховим органом та замовником кадрів, у якому формулюються вимоги до професійних якостей, знань і умінь фахівця, що необхідні для виконання завдань професійної діяльності згідно з потребами ринку праці.

Вимогам кваліфікаційної характеристики повинна задовольняти **програма з вищої освіти**.

ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНА ПРОГРАМА

Програма з вищої освіти – це курс (цикл) навчання, який реалізується за допомогою **навчального процесу**, і після закінчення якого випускнику присвоюється **кваліфікація з вищої освіти**.

Програма з вищої освіти складається з навчальних дисциплін, визначених за назвою, змістом та обсягом, інших видів навчальної діяльності, які у сукупності забезпечують формування у того, хто навчається (студента), якостей, знань і умінь фахівця відповідно до вимог кваліфікаційної характеристики.

Програма з вищої освіти оформлюється у вигляді нормативного документа закладу освіти – Освітньо-професійної програми, яка містить у собі вимоги до абітурієнта (умови доступу), нормативний термін навчання, перелік навчальних дисциплін (з короткими анотаціями, зазначенням обсягу годин, необхідних для їх засвоєння, та форм семестрового контролю), послідовність їх вивчення та форми підсумкового контролю.

НАВЧАЛЬНИЙ ПЛАН-ГРАФІК НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

- Однакова тривалість семестрів на всіх курсах (17 тижнів, з них 15 тижнів аудиторних занять).
- Одночасність екзаменаційних сесій на всіх курсах
- Різдвяні канікули для студентів

Місяць	Осінній семестр	вересень					жовтень					листопад					грудень					січень																					
	Веснян. семестр	лютий					березень					квітень					травень					червень					липень					серпень											
Номер тижня	Осінній семестр	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22																				
	Веснян. семестр	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39	40	41	42	43	44	45	46	47	48	49	50	51	52												
1-й курс	Осінній семестр									Л								З	К	С	С	С	К																				
	Веснян. семестр									Л								З	С	С	С	П	П	П	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К			
2-й курс	Осінній семестр									Л								З	К	С	С	С	К																				
	Веснян. семестр									Л								З	С	С	С	П	П	П	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К		
3-й курс	Осінній семестр									Л								З	К	С	С	С	К																				
	Веснян. семестр									Л								З	С	С	С	П	П	П	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	
4-й курс	Осінній семестр									Л								З	К	С	С	С	К																				
	Веснян. семестр									Л								З	С	С	С	А	А	Т/К	Т/К	Т/К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К	К			

ПОЗНАЧЕННЯ

□	- АУДИТОРНІ ЗАНЯТТЯ	К	- КАНІКУЛИ	А	- ПІДСУМКОВА (ДЕРЖАВНА) АТЕСТАЦІЯ
Л	- ТИЖДЕНЬ ЛКВІДАЦІЇ АКАДЕМІЧНОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ ТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	Т	- ВІЙСЬКОВІ ТАБОРИ		
З	- ЗАЛКОВИЙ ТИЖДЕНЬ	С	- ЕКЗАМЕНАЦІЙНА СЕСІЯ	П	- ВИРОБНИЧА ПРАКТИКА

- Навчальний процес закінчується до початку вступних іспитів

Можливий розподіл

кредитів між блоками гуманітарно-соціальних (с), фундаментальних (ф) та професійно орієнтованих (п) дисциплін

		1-й КУРС			2-й КУРС			3-й КУРС			4-й КУРС		
		О	В	Р	О	В	Р	О	В	Р	О	В	Р
Н	С	2	2	4	2	2	4	2	2	4	2	2	4
	Ф	24	20	44	16	16	32	12	12	24	6	4	10
	П	4	8	12	4	4	8	8	8	16	14	16	30
	Р	30	30	60	22	22	44	22	22	44	22	22	44
Е	С			-			2			2			2
	Ф			-			8			6			6
	П			-			6			8			8
	Р			-			16			16			16
ЗА Н / РІК				60			60			60			60

ПОЗНАЧЕННЯ: О – осінній семестр, В – весняний семестр, Р – разом; Н – нормативні дисципліни, Е – елективні (вибіркові) дисципліни

Розподіл за семестрами

нормативних та вибіркових дисциплін	гуманітарно-соціального блоку
1 – 5-й СЕМЕСТРИ	ІНОЗЕМНА МОВА
Історія, Ділова українська мова, Історія науки і техніки	
6-й СЕМЕСТР	ФІЛОСОФІЯ
Логіка, Релігієзнавство, Європейська історія	
7-й СЕМЕСТР	КУЛЬТУРОЛОГІЯ
Основи економічних теорій, Політологія, Соціологія	
8-й СЕМЕСТР	ПРАВО
Основи психології та педагогіки, Етика, етика ділових стосунків, Основи лінгвістичної та термінологічної підготовки.	

ПРИКЛАД НАВЧАЛЬНОГО ПЛАНУ склад робочої навчальної програми

Титульний лист.

Інформація про погодження робочої навчальної програми.

Перелік технічних засобів та наочних посібників, які використовують при викладанні дисципліни.

Список навчальної літератури.

Інформація про розподіл кредитів та навчального часу за видами навчальних занять.

Інформація про перезатвердження робочої навчальної програми.

Перелік та короткий зміст лекційних занять.

Перелік та короткий зміст практичних занять.

Перелік лабораторних робіт.

Інформація про об'єкт та етапи виконання обов'язкових розрахункових, розрахунково-графічних робіт, курсової роботи або курсового проекту.

Інформація про розподіл викладачів за навчальними групами.

Контрольні запитання.

РОЗПОДІЛ КРЕДИТІВ ТА НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ

за видами навчальних занять

Кредитні модулі	Загальний обсяг, годин / кредитів	Аудиторних занять, годин	Самостійна робота, годин	Контрольний захід
Розділ 1	36 / 1,5	20	16	Мод.контр.р.
Розділ 2	39 / 1,5	25	14	Мод.контр.р.
Практичні заняття	30 / 1,0	15	15	Залік
Лабораторні заняття	30 / 1,0	15	15	Залік
Курсова робота	45 / 1,0	-	45	Диф. залік
Разом	180 / 6,0	75	105	Екзамен

РОБОЧІ СТОРІНКИ КРЕДИТНОЇ ЗАЛІКОВОЇ КНИЖКИ

Назва дисципліни	Прізвище викладача	Кількість кредитів	Підсумкова оцінка		Підпис викладача	Дата
			Національна			
			ВЗО			
			ECTS			
Назва кредитного модуля		Обсяг у кредитах	Прізвище викладача	Оцінка	Підпис викладача	Дата

Засвідчення

Декан _____ факультету _____

МЕТОДИЧЕСКИЕ РЕКОМЕНДАЦИИ ПО ОРГАНИЗАЦИИ МОДУЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ И ТЕСТОВОГО КОНТРОЛЯ

Арнольд ПОГОРЕЛОВ,
проректор,
Одесская академия холода

1. ОБЩИЕ СВЕДЕНИЯ О МОДУЛЬНОМ ОБУЧЕНИИ.

Модульное обучение – альтернативное направление обучения, исходящее из деятельностного и активизирующего подхода к педагогическому процессу. Сущность модульного обучения состоит в более самостоятельной или полностью самостоятельной работе с предложенной индивидуальной учебной программой – модулем, охватывающем одну концептуально автономную единицу учебного материала или сферу деятельности. Модуль включает в себя целевую программу действий, банк информации и методические рекомендации по достижению поставленной цели. При этом определяющей является деятельность студента по усвоению учебного материала. Роль преподавателя может варьироваться от информационно – контролирующей до консультативно – координирующей. Усвоение модуля предполагается на использовании предлагаемой информации (самостоятельная работа), а также одного или нескольких видов аудиторных занятий (лекции, практические, лабораторные, семинарские занятия) и направлено на формирование способностей, знаний и умений, сформулированных в программе модуля.

Рекомендуемое количество модулей в семестре по конкретной дисциплине (ее шифр определяется учебным планом специальности) от одного до трех и зависит от ее общего объема.

Рекомендуемый объем одного модуля – до 54 часов (один кредит).

Ниже (таблица) представлен пример составления модуля для дисциплины «Тепломассообмен» (шифр по учебному плану – 27) для специальностей направления подготовки 0905 «Энергетика», общий объем (аудиторная и самостоятельная работа) которой в соответствии с образовательно-профессиональной программой подготовки составляет 243 часа (4,5 кредита).

В колонке 2 сформулировано содержание способностей, знаний и умений, достижение которых возможно в результате усвоения информации и выполнения заданий, содержание которых приведено в колонках 3-5.

Контроль уровня усвоения программы модуля осуществляется в установленные сроки преимущественно путем тестового контроля, методика проведения которого излагается ниже. Результаты контроля знаний по отдельным модулям вносятся в накопительную ведомость с последующим определением итоговой оценки по дисциплине.

27. ТЕПЛОМАССОБМЕН

(общий объем – 4,5 кредитов/243 часа)

Модуль № 1 – Теплопроводность Срок сдачи _____ (объем – 54 часа)

Шифр	Содержание способностей, умений	Информация для усвоения		
		Теоретический материал	Решение задач	Лабораторный практикум
1	2	3	4	5
27.1				
27.1.1	<u>Владеет</u> терминологией	[3] – Введение, стр. 5...6.		
27.1.2	<u>Владеет</u> основными понятиями и определениями теории теплопроводности, <u>способен</u> составить математическое описание конкретного процесса.	[1] – Теплопроводность. Основные положения учения о теплопроводности, стр. 7...24. [3] – Теплопроводность. Основные понятия и определения, стр. 7...12.		
27.1.3	<u>Способен</u> выполнить аналитическое решение задач стационарной теплопроводности, произвести расчет температурных полей, передаваемого теплового потока.	[1] – Теплопроводность при стационарном режиме. стр. 24...29, 33...35, 40...43, 45...48, 50...54, 58...66. [3] – Стационарная теплопроводность. стр. 12...24.	[2] – 1-1,...1-69 [4] – I-1,...I-44	Лаб. работа № 1 «Определение коэффициента теплопроводности методом стационарного режима». Лаб. работа № 2 «Исследование передачи тепла от ореренной поверхности»
27.1.4	<u>Способен</u> выполнить аналитическое решение задач нестационарной теплопроводности, произвести расчет температурных полей, количества тепла, отдаваемого (воспринимаемого) в процессе охлаждения (нагрева).	[1] – Нестационарные процессы теплопроводности. стр. 66...95. [3] – Теплопроводность при нестационарном режиме. стр. 24...30.	[2] – 2-1,...2-20 [4] – II-1,...II-24	Лаб. работа № 3 «Определение коэффициента температуропроводности методом регулярного режима».

Рекомендуемая литература:

- Исаченко В.П., Осипова В.А., Сукомел А.С. Теплопередача. – М.: Энергия, 1981. – 416 с.
- Краснощеков Е.А., Сукомел А.С. Задачник по теплопередаче.– М.: Энергия, 1980.– 264 с.
- Погорелов А. И. Тепломассообмен (основы теории и расчета): Учебное пособие для вузов. – Одесса: Черноморье, 1999.–128 с
- Сборник задач по процессам теплообмена в пищевой и холодильной промышленности (Данилова Г.Н. и др.). – М.:Агропромиздат, 1976. – 288 с.

2. МЕТОДИКА ТЕСТОВОГО КОНТРОЛЯ ЗНАНИЙ

Традиционно сложившаяся и устоявшаяся в высшей школе методика оценки знаний студентов путем устной проверки дает чаще всего лишь качественное представление об уровне усвоении ими определенной суммы знаний и умений, не лишена субъективности и находится в прямой зависимости от личности преподавателя и его квалификации.

Количественно обрабатывать результаты учебной деятельности позволяют только методы письменной или практической проверки.

В последнее время в педагогической практике все чаще используются методы программированного контроля знаний, основанные на единой и объективной методике анализа сформированной деятельности, инвариантной содержанию учебных дисциплин. В основу положено выявление уровня усвоения с помощью специально разработанных контрольных заданий (*тестов*) практического и теоретического характера, адекватных сформированной на данном уровне деятельности. Характеристика деятельности может быть представлена тремя последовательными уровнями:

- *I уровень (уровень знакомства с предметом) – узнавание (опознание), различение, классификация объектов, систем, свойств; анализ и воспроизведение результатов возможных действий на основе опыта, знаний, памяти;*

- *II уровень (уровень умений) – продуктивная деятельность по ранее усвоенному образцу на некотором множестве объектов;*

- *III уровень (уровень «творчества») – продуктивная деятельность на множестве объектов путем самостоятельного конструирования программы деятельности.*

Тест (test – испытание) – задание на деятельность в сочетании с системой оценки.

Тест успешности – задание на деятельность, позволяющую выявить уровень усвоения вполне определенного содержания, и способность на этой основе выполнить соответствующую деятельность.

Тестирование – испытание для выявления свойств объекта исследования в сочетании с определенной методикой измерения и оценки. Требования к тестам: адекватность (валидность), простота, однозначность и надежность.

Адекватность (валидность) – точное соответствие содержания теста содержанию деятельности. Задания теста должны быть разрешаемы только в результате деятельности соответствующего уровня и не разрешаемы путем деятельности более низкого уровня.

Простота теста подразумевает возможно более четкую и прямолинейную формулировку задания на деятельность.

Однозначность заключается в наличии эталона, определяющего систему измерения и оценки результата выполненной деятельности и обеспечивающего отсутствие противоречий в оценках, выносимых различными экспертами (экзаменаторами).

Надежность теста заключается в устойчивом воспроизведении результатов тестирования одного и того же испытуемого при повторном тестировании. При использовании набора тестов различных уровней (*тест–лестница*) число тестов каждого уровня подбирается таким, общее число операций которых давало бы как можно более высокий коэффициент надежности по каждой группе тестов и в целом по тесту–лестнице.

О качестве выполненной деятельности можно судить по операциям (логическим и существенным) теста. *Операция теста* – одно или несколько взаимосвязанных действий, необходимых для его разрешения.

Предлагаемая методика может быть использована как при итоговом, так и промежуточном контроле знаний. С этой целью курс может быть разбит на несколько разделов, представленных контрольными заданиями трех уровней сложности и информацией, необходимой для формирования соответствующих знаний, умений и навыков.

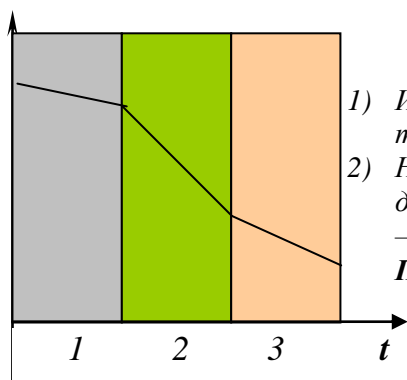
Задания первого уровня сложности (уровня знакомства с предметом) представляются заданиями теоретического характера (вопросами), основываются на избирательной методике тестирования и характерны действиями по воспроизведению информации об объекте

изучения на уровне понимания или памяти (число логических операций, необходимых для формирования правильного ответа, равно двум).

Пример задания первого уровня сложности (вопрос)

Какой из слоев многослойной стенки имеет наибольшее термическое сопротивление (по характеру изменения температурного поля)?

Задания второго уровня сложности (уровня умений) представляются заданиями практического характера (задачами) и характерны действиями по использованию усвоенной информации для решения простейших задач на основе применения готовых способов решения (алгоритмов) без существенного их преобразования. Число логических и существенных операций, требуемых для нахождения ответа, равно пяти.

ОПРЕДЕЛЕНИЕ ПРАВИЛЬНОГО ОТВЕТА

- 1) Изменение температуры в однородном слое пропорционально его термическому сопротивлению;
 - 2) Наибольшее изменение температуры (на рисунке) наблюдается для второго слоя. Следовательно, его термическое сопротивление – наибольшее.
- Правильный ответ – 2.**

Пример задания второго уровня сложности (задача).

Нагреватель и холодильник имеют соответственно температуры 200°C и 0°C . Между их поверхностями зажат диск диаметром 150 мм и толщиной 25 мм, сквозь который проходит тепловой поток 60 Вт.

Найти теплопроводность материала диска (теплопотери пренебречь).

Решение:

1) Диск рассматривается как однородная плоская стенка площадью поверхности F с температурами на внешних границах $t_{c1}=200^{\circ}\text{C}$ и $t_{c2}=0^{\circ}\text{C}$.

2) Тепловой поток передается через однородную плоскую стенку толщиной $\delta=25$ мм, площадь поверхности которой

$$F = \frac{\pi D^2}{4} \quad . \text{ (a)}$$

3) Величина теплового потока, передаваемого через плоскую однородную стенку, определяется выражением (без учета теплопотерь):

$$Q = \frac{t_{c1} - t_{c2}}{\frac{\delta}{\lambda}} F \quad (1)$$

4) Искомая величина коэффициента теплопроводности λ материала диска определяется из (1) с учетом (a)

$$\lambda = \frac{Q}{t_{c1} - t_{c2}} \cdot \frac{\delta}{F} = \frac{Q}{t_{c1} - t_{c2}} \cdot \frac{4\delta}{\pi D^2} \quad , \text{ (2)}$$

5) Подставляя в (2) численные значения из условия задачи, находим

$$\lambda = \frac{60}{(200 - 0)} \frac{0,025 \cdot 4}{3,14 \cdot 0,15^2} = 0,425 \frac{\text{Вт}}{\text{м} \cdot \text{К}} \quad .$$

Ответ: теплопроводность материала диска равна $0,425 \frac{\text{Вт}}{\text{м} \cdot \text{К}}$.

Задания третьего уровня сложности (уровня «творчества») характерны действиями по трансформации усвоенной информации и представляются задачами повышенной сложности, требующими от экзаменуемого анализа и синтеза ранее приобретенного опыта с целью нахождения решения в новых условиях и использования практически всего арсенала знаний, полученных в процессе изучения раздела или дисциплины. Здесь деятельность экзаменуемого связана с необходимостью составления алгоритма решения задачи путем переноса ранее усвоенных умений, а число логических и существенных операций, требуемых для решения задачи, равно девяти.

Пример задания третьего уровня сложности (задача)

Температура воздуха в помещении измеряется ртутным термометром. Термометр показывает 27°C . Температура стен помещения 25°C .

Определить истинную температуру воздуха в помещении с учетом ошибки в показаниях термометра, которая возникает за счет лучистого теплообмена между термометром и стенами помещения. Степень черноты стекла $0,94$, а коэффициент теплоотдачи от воздуха к поверхности термометра $5 \text{ Вт}/(\text{м}^2 \cdot \text{К})$.

Решение:

1) Показания термометра соответствуют температуре стеклянной ножки термометра, получающей тепло от окружающего воздуха за счет свободной конвекции.

2) Количество тепла, получаемое поверхностью F_T ножки термометра:

$$Q = \alpha (t_B - t_T) F_T \quad (1)$$

3) В условиях теплового равновесия это же количество тепла отдается поверхностью ножки термометра стенам помещения с поверхностью $F_c \gg F_T$;

4) Тепловой поток между ножкой термометра и стенами помещения

$$Q_{1-2} = A_{1-2} \cdot C_0 \cdot F_T \cdot \left[\left(\frac{T_T}{100} \right)^4 - \left(\frac{T_c}{100} \right)^4 \right] \cdot \varphi_{1-2} \quad (2)$$

5) Система серых тел термометр – стены помещения рассматривается как выпуклое тело внутри другого тела для которой средний угловой коэффициент излучения $\varphi_{1-2}=1$;

6) Приведенная поглощательная способность системы серых тел A_{1-2} :

$$A_{1-2} = \left[\left(\frac{1}{A_T} - 1 \right) \cdot \varphi_{1-2} + 1 + \left(\frac{1}{A_c} - 1 \right) \cdot \varphi_{2-1} \right]^{-1} \quad (3)$$

7) При $F_c \gg F_T$ $\varphi_{2-1}=0$ и так как $\varphi_{1-2}=1$ $A_{1-2} = A_T$;

8) Приравнявая (1) и (2) и с учетом (3), получаем

$$t_B = t_T + \frac{A_T \cdot C_0 \cdot \left[\left(\frac{T_T}{100} \right)^4 - \left(\frac{T_c}{100} \right)^4 \right]}{\alpha} \quad (4)$$

9) Подставляя численные значения величин, входящих в (4), и выполнив вычисления, получаем

$$t_{\text{в}} = 27 + \frac{0,94 \cdot 5,67 \cdot \left[\left(\frac{300}{100} \right)^4 - \left(\frac{298}{100} \right)^4 \right]}{5} = 29,3 \text{ } ^\circ\text{C}.$$

Ответ: истинная температура воздуха в помещении равна $29,3 \text{ } ^\circ\text{C}$.

Таким образом, задания каждого уровня сложности качественно различны и для их решения требуются качественно различные уровни усвоения, т.е. деятельность на каждом уровне может быть осуществлена только при условии предварительного усвоения соответствующей информации.

ОГАХ–2000 Билет № 01	Тепломассообмен	№ зачетной книжки
№	Содержание задания	Ответы
Теплопроводность		
1	<p>Линейная плотность теплового потока характеризует...</p> <p>1) количество теплоты, проходящее в единицу времени через единицу площади изотермической поверхности;</p> <p>2) количество теплоты, проходящее в единицу времени через изотермическую поверхность;</p> <p>3) количество теплоты, проходящее в единицу времени через единицу длины цилиндрической поверхности</p>	
2	<p>Как изменится величина теплопритоков при образовании снеговой шубы на поверхности трубопровода?</p> <p>1) уменьшится;</p> <p>2) увеличится;</p> <p>3) это зависит от величины критического диаметра</p>	
3	<p>плоскую поверхность необходимо изолировать так, чтобы потери теплоты с единицы поверхности в единицу времени не превышали 400 Вт/м^2. температура поверхности под изоляцией 450°C, температура внешней поверхности изоляции 50°C.</p> <p>Определить толщину изоляции, если она выполнена из материала с коэффициентом теплопроводности $0,09 \text{ Вт/(м}\cdot\text{К)}$.</p>	
4	<p>Головки голландского сыра с начальной температурой 28°C охлаждаются в холодильной камере на конвейере. Скорость движения которого $0,05 \text{ м/мин}$. температура воздуха в камере 2°C, коэффициент теплоотдачи от сыра к воздуху $15 \text{ Вт/(м}^2\cdot\text{К)}$. Головку сыра приближенно можно считать шаром диаметром 180 мм, коэффициент температуропроводности $1,33 \cdot 10^{-7} \text{ м}^2/\text{с}$.</p> <p>Определить длину конвейера, необходимую для охлаждения сыра до температуры 10°C в центре головки.</p>	
Конвективный теплообмен		
5	<p>Как изменится коэффициент теплоотдачи при увеличении диаметра труб поперечно-омываемого пучка?</p> <p>1) уменьшится; 2) возрастет; 3) не изменится</p>	
6	<p>Как изменится коэффициент теплоотдачи при вынужденном течении в канале при увеличении скорости?</p> <p>1) не изменится; 2) уменьшится; 3) возрастет</p>	
№	Содержание задания	Ответы

Конвективный теплообмен	
7	Горизонтальный трубопровод, наружный диаметр которого 57 мм обогревается свободным потоком воздуха, коэффициент теплоотдачи от воздуха к трубопроводу 6,0 Вт/(м ² ·К). Средняя температура поверхности трубопровода 4 ⁰ С, температура воздуха вдали от трубопровода 36 ⁰ С. <i>Определить</i> линейную плотность теплового потока от воздуха к трубопроводу.
8	<i>Определить</i> допустимую силу тока для нихромовой проволоки диаметром 1,5 мм, чтобы ее температура не превышала 400 ⁰ С. Температура воздуха 30 ⁰ С, удельное электрическое сопротивление нихрома 1,2 (Ом·мм ²)/м, степень черноты 0,96; провод охлаждается вследствие излучения и свободной конвекции. коэффициент теплоотдачи 43,3 Вт/(м ² ·К).
Теплообмен излучением	
9	Закон Кирхгофа устанавливает связь... 1) между собственным излучением тела и его поглощательной способностью; 2) между потоком интегрального излучения и температурой тела; 3) между интенсивностью излучения по разным направлениям
10	Лучистый теплообмен между поверхностями определяется следующим выражением... 1) $q = E_{эфф1} - E_{эфф2}$; 2) $q = A_1 E_2$; 3) $q = E_1 - E_2$;
11	Между двумя плоскопараллельными пластинами, теплообмен между которыми осуществляется только излучением, расположены 44 экрана. Степень черноты экранов 0,05, а степень черноты пластин 0,2. <i>Определить</i> приведенную степень черноты системы.
12	<i>Определить</i> допустимую силу тока для нихромовой проволоки диаметром 1,5 мм, чтобы ее температура не превышала 400 ⁰ С. Температура воздуха 30 ⁰ С, удельное электрическое сопротивление нихрома 1,2 (Ом·мм ²)/м, степень черноты 0,96; провод охлаждается вследствие излучения и свободной конвекции. коэффициент теплоотдачи 43,3 Вт/(м ² ·К).

При составлении контрольных заданий используются задачи из рекомендованных программой учебников и сборников задач, однако они должны быть переработаны таким образом, чтобы искомой являлась лишь одна величина, а количество операций теста, необходимых для ее нахождения, соответствовало описанным выше требованиям.

Форма экзаменационного билета может иметь следующий вид:

ОГАХ		Название дисциплины							ШИФР	
2000	№ 001	Ф.И.О.								
УРОВЕНЬ	1	Задание	1234							
		Ответ								
	2	Задание								
		Ответ								
	3	Задание								
		Ответ								

Формирование экзаменационных билетов выполняется из контрольных заданий, предварительно записанных на магнитный диск. Структура экзаменационного билета предполагает формирование его по заданному алгоритму либо случайным образом из одного или нескольких (например, трех) любых модулей (разделов) курса, каждый из которых представлен контрольными заданиями всех трех уровней сложности. Общее число операций такого теста – лестницы в виде последовательности заданий различных уровней сложности определяется как условиями обеспечения его надежности, так и продолжительностью экзамена. Оптимальным (коэффициент надежности 0,75...0,8) можно считать тест, содержащий 70...80 операций, что соответствует продолжительности экзамена до трех часов. При этом количество заданий каждого уровня может быть различно в силу различного их вклада в формирование итоговой оценки.

В строке «Задание» указывается № контрольного задания, содержание которого находится в сборнике контрольных заданий, выдаваемых каждому студенту. В строке «Ответ» записывается номер правильного ответа для заданий первого уровня сложности или численный результат решения задач для заданий второго и третьего уровней сложности. Шифром служит номер зачетной книжки студента.

При обработке результатов тестирования учитывается как количество заданий определенного уровня, так и число операций, требуемых для их разрешения. Итоговая оценка может быть определена по следующей формуле

$$P = S \frac{\sum (N_i - K_i) q_i}{\sum N_i q_i} .$$

Здесь:

S – принятая шкала оценок (5, 10, 12, 20, ...);

N_i – число заданий i-го уровня;

K_i – число неверных ответов на задания i-го уровня;

q_i – число операций, требуемых для разрешения задания i-го уровня.

Формирование итоговой оценки по дисциплине на основе результатов контроля усвоения программы отдельных модулей может осуществляться следующим образом

$$\bar{O} = \frac{\sum O_i \cdot V_i}{\sum V_i} ,$$

где \bar{O} – усредненная оценка по дисциплине;

O_i – оценка за i-й модуль;

V_i – объем (в часах) i-го модуля.

Использованная литература:

- Беспалько В.П. Основы теории педагогических систем. – Воронеж: Изд-во Воронежского университета, 1977. –204 с.
- Беспалько В.П. Программированное обучение: Дидактические основы. – М. Высш. шк., 1970. –300 с.
- Погорелов А.И. Методика программированного контроля знаний студентов по дисциплинам инженерного и общеобразовательного циклов. Материалы XI Международной научной конференции по проблемам обучения и совершенствования технического образования. Ополе, 1993.
- Юцявичене П. Теория и практика модульного обучения.– Каунас: Швиеса, 1989. –272 с.

ВРЕМЕННОЕ ПОЛОЖЕНИЕ о модульном обучении

Модульное обучение вводится в учебный процесс академии с целью активизации педагогической деятельности, стимулирования самостоятельной и систематической работы студентов по усвоению учебного материала дисциплин, совершенствования системы контроля усвоения.

1. Общие положения.

Учебная дисциплина представляется в виде совокупности модулей, каждый из которых охватывает одну концептуально автономную единицу учебного материала или сферу деятельности. Учебная нагрузка студента (в часах) по усвоению программы модуля включает как аудиторную, так и самостоятельную работу.

Рекомендуемый объем одного модуля до 54 часов (1 кредит). Рекомендуемое число модулей в семестре не более трех по одной дисциплине. Выполнение курсового проекта (работы) – самостоятельный модуль.

Оценка усвоения программы модуля определяется преподавателем (ведущим курс) в результате контрольного мероприятия, форма которого определяется кафедрой.

Итоговая (экзаменационная) оценка по дисциплине определяется как средневзвешенная из оценок усвоения отдельных модулей с учетом их объема. Итоговая оценка по дисциплине определяется в период итоговой (экзаменационной) сессии, вносится в экзаменационную (зачетную) ведомость и зачетную книжку студента. Продолжительность итоговой (экзаменационной) сессии и ее сроки определяются графиком учебного процесса.

2 Организация модульного обучения

2.1. Кафедра в течение недели после окончания итоговой сессии текущего семестра подает в деканат сведения о количестве модулей по каждой дисциплине, их объеме, сроках сдачи на следующий семестр.

2.2. На основании информации кафедр деканат составляет индивидуальный график изучения и сдачи программы модулей по дисциплинам семестра. График выдается каждой академической группе (подгруппе).

2.3. Прием модулей осуществляется преподавателем (лектором) курс, по согласованию с учебным управлением вне сетки часов основных занятий. Как исключение, прием модулей возможен на лекциях, практических или лабораторных занятиях.

2.4. Контроль уровня усвоения каждого учебного модуля осуществляется преимущественно путем тестового контроля. Для отдельных дисциплин контроль может осуществляться в виде:

- выполнения письменного контрольного задания;
- выполнения письменной контрольной работы в сочетании с собеседованием;
- защиты в комиссии курсового проекта (работы);
- накопительном.

2.5. Уровень усвоения студентами программы отдельных модулей при тестовом контроле осуществляется по 5-ти бальной шкале с точностью два знака после запятой (например – 3,57) по методике, изложенной в методических рекомендациях по организации модульного обучения и тестового контроля знаний. При использовании других видов контроля критерии оценки уровня усвоения (по 5-ти бальной шкале) определяются кафедральными стандартами, согласованными с методической комиссией по направлению подготовки.

2.6. Оценка уровня усвоения студентом программы каждого модуля вносится в служебную накопительную ведомость (приложение 1) с последующим определением итоговой (экзаменационной) оценки *либо выставлением зачета* по дисциплине. Служебная ведомость хранится в деканате.

2.7. Определение итоговой оценки по дисциплине осуществляется следующим образом

$$\langle O \rangle = \frac{\sum O_i \cdot V_i}{\sum V_i} \cdot k_{yn}$$

где:

O_i – оценка уровня усвоения i – го модуля,

V_i – объем (в часах) i – го модуля,

k_{yn} – коэффициент выполнения учебного плана и графика учебного процесса.

$k_{yn} = 1$ при выполнении всех видов работ (практические и лабораторные занятия, РГЗ, контрольные работы и т.п.)

$k_{yn} = 0$ при наличии задолженности хотя бы по одному виду работ, предусмотренных рабочей программой дисциплины.

Значение итоговой оценки округляется до ближайшего целого.

2.8. К сдаче программы модуля допускаются все студенты вне зависимости от текущей успеваемости, выполнения плана и графика учебного процесса, посещения занятий.

2.9. Неявка студента на сдачу модуля оценивается в служебной ведомости оценкой «2». Решение о сдаче пропущенного модуля принимает декан (директор института) при наличии уважительных причин. В этом случае оценка «2» в ведомости заменяется полученной при пересдаче.

2.10. Пересдача модулей не допускается, кроме дисциплин, которые состоят из одного модуля. В исключительных случаях (продолжительная болезнь и т.п.) студенту может быть установлен индивидуальный график сдачи модулей. Для дисциплин состоящих из одного модуля допускается одна пересдача (кроме защиты курсовых проектов и работ).

2.11. В случае пропуска сдачи модуля без уважительной причины в ведомости остается оценка «2».

2.12. Пересдача пропущенного модуля осуществляется не позднее срока сдачи следующего модуля. Основанием для разрешения о сдаче и определении нового срока служит заявление студента, поданное в течение недели со дня окончания причины, повлекшей пропуск контроля.

2.13. Студентам, имеющим рейтинг более 4,5, может быть разрешена пересдача одного модуля по одной дисциплине с целью повышения итоговой оценки.

2.14. Студенты, имеющие неудовлетворительные итоговые оценки по трем и более дисциплинам семестра, отчисляются из академии за невыполнение требований учебного плана и графика учебного процесса.

2.15. Студенты, имеющие неудовлетворительные итоговые оценки по одной или двум дисциплинам семестра, допускаются к сдаче письменного итогового контроля по всему семестровому объему соответствующей дисциплины, либо (по усмотрению ведущего курса преподавателя) по программе не сданных модулей. Студенты, получившие неудовлетворительные оценки, имеют право на ликвидацию академической задолженности в комиссии до начала следующего семестра.

2.16. Нормы времени по приему модулей.

А) для дисциплин, изучение которых завершается экзаменом:

- 0,33 часа на прием одного модуля, но не более одного часа за семестр на каждого студента;

- 0,5 часа на прием одного модуля – для дисциплин, состоящих из одного модуля.

Б) для дисциплин, изучение которых завершается зачетом:

- 0,15 часа на прием одного модуля, но не более 0,45 часа за семестр на одного студента;

- 0,30 часа на прием одного модуля для дисциплин, состоящих из одного модуля.

2.17. При модульном обучении в индивидуальном рабочем плане преподавателей не планируются затраты времени, предусмотренные на: проведение консультаций перед экзаменами, прове

дение экзаменов и зачетов, проверку экзаменационных работ.

ПРО ЗАПРОВАДЖЕННЯ МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ СТУДЕНТІВ

ЗАЗИМКО О.В.,

начальник навчальної частини,

Національний аграрний університет, м. Київ

ВИМОГИ ЩОДО ВХОДЖЕННЯ ДО БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ 1. Уведення двоциклового навчання.

2. Запровадження кредитної системи.
3. Контроль якості освіти.
4. Розширення мобільності.
5. Забезпечення працевлаштування випускників.
6. Забезпечення привабливості європейської системи освіти.

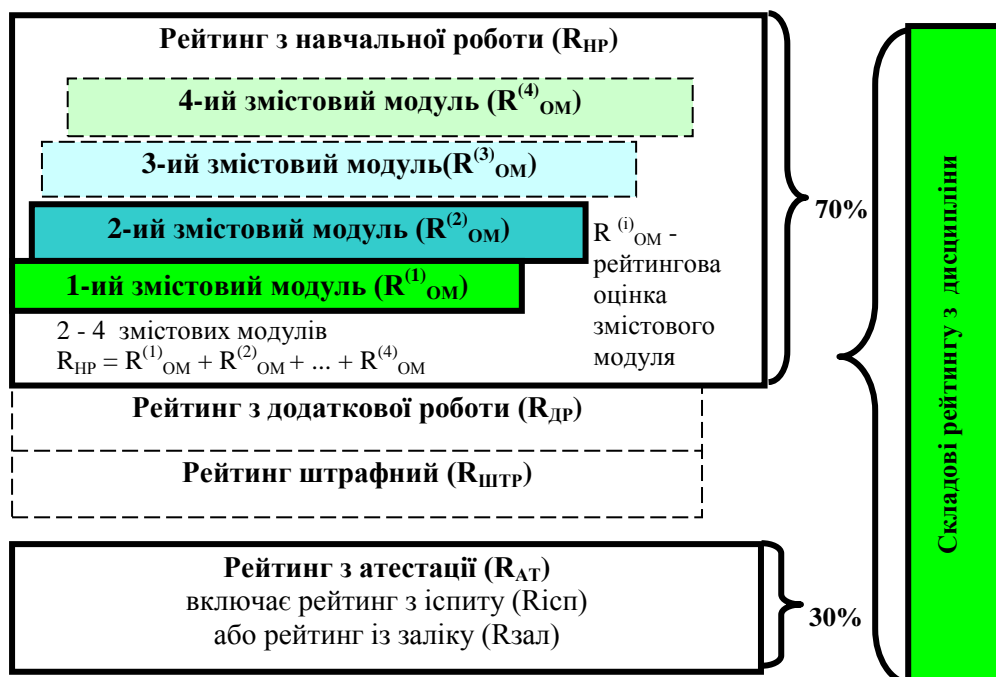
ПОЛОЖЕННЯ ПРО МОДУЛЬНО-РЕЙТИНГОВУ СИСТЕМУ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ТА ОЦІНЮВАННЯ ЇХ ЗНАТЬ

www.nauu.kiev.ua адміністративний портал - нормативні документи - проректор з навчальної та виховної роботи 1. **Облік навчального навантаження студента** Загальне навчальне навантаження студентів обліковується у годинах і кредитах Європейської кредитно-трансферної та акумулюючої системи (ECTS) **1 кредит ECTS відповідає 30 год.**

Загальне навчальне навантаження студентів складає не менше, кредити ECTS:

- 60 - навчальний рік;
- 30 – семестр;
- 20 – триместр;
- 240 - 4 роки підготовки фахівців ОКР «Бакалавр»;
- 60 - 1 рік підготовки фахівців ОКР «Спеціаліст»;
- 60-90 - 1-1,5 роки підготовки фахівців ОКР «Магістр»;

2. Рейтинг з дисципліни

КОНТРОЛЬ ЗАСВОЄННЯ МАТЕРІАЛУ ЗМІСТОВОГО МОДУЛЯ

Форми контролю: *письмова контрольна робота,*

- *колоквіум,*

- *тести,*
- *розрахункова робота,*
- *розрахунково-графічна робота тощо.* Достовірність оцінювання

знань студентів контролюється шляхом **перевірки залишкових знань студентів**, що здійснює навчальна частина

РЕЙТИНГ З ДОДАТКОВОЇ РОБОТИ ТА РЕЙТИНГ ШТРАФНИЙ

Рейтинг з додаткової роботи додається до рейтингу з навчальної роботи і може складати до 10% від рейтингу з дисципліни.

Рейтинг штрафний віднімається від рейтингу з навчальної роботи і може складати до 5% від рейтингу з навчальної роботи.

Рейтинг з атестації. Рейтинг з атестації включає:

рейтинг з іспиту або рейтинг із заліку (в одному семестрі з дисципліни передбачається один вид атестації)

ПЕРЕВЕДЕННЯ РЕЙТИНГУ З ДИСЦИПЛІНИ У НАЦІОНАЛЬНУ ТА ECTS ОЦІНКИ

Оцінка національна	Оцінка ECTS	Статистичний розподіл	Визначення ECTS	Рейтинг з дисципліни, бали
Відмінно	A	10	ВІДМІННО - відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок	(0,90 - 1,00) • R дис
Добре	B	25	ДУЖЕ ДОБРЕ - вище середнього рівня з кількома помилками	(0,82 - 0,89) • R дис ;
	C	30	ДОБРЕ - в загальному правильна робота з певною кількістю грубих помилок	(0,75 - 0,81) • R дис
Задовільно	D	25	ЗАДОВІЛЬНО - непогано, але зі значною кількістю недоліків	(0,66 - 0,74) • R дис
	E	10	ДОСТАТНЬО - виконання задовольняє мінімальні критерії	(0,60 - 0,65) • R дис
Незадовільно	FX	-	НЕЗАДОВІЛЬНО - потрібно працювати перед тим, як отримати за залік (позитивну оцінку)	(0,35 - 0,59) • R дис
	F	-	НЕЗАДОВІЛЬНО - необхідна серйозна подальша робота	(0,01 - 0,34) • R дис

* *процент студентів, які зазвичай успішно досягають відповідної оцінки в Європейських університетах*

ОТРИМАННЯ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ ОЦІНКИ (ЗАЛІКУ) «АВТОМАТИЧНО».

Студенти, які протягом семестру набрали **не менше 60% від рейтингу з дисципліни**, мають можливість:

- не складати іспит (залік), а отримати екзаменаційну оцінку (залік) «Автоматично», відповідно до набраної кількості балів;
- складати іспит (залік) з метою підвищення рейтингу з дисципліни (екзаменаційної оцінки);
- у разі отримання на іспиті оцінки меншої, ніж «Автоматично» з рейтингу, за студентом зберігається оцінка, отримана «Автоматично».

Рейтинг з курсової роботи (проекту)

З обсягу самостійної роботи передбачається на виконання:

- курсової роботи 15 год. (0,5 кредиту ECTS)
- курсового проекту - 30 год. (1 кредит ECTS)

Відповідно:

- рейтинг з курсової роботи - 15 балів,
- рейтинг з курсового проекту - 30 балів.

Рейтинг з державного іспиту та дипломного проектування

Вид роботи	Години	Кредити ECTS	Спрямування
Державний іспит	30	1	Всі спрямування
Випускна бакалаврська робота	150	5	Агробіологічне та економічне
	210	7	Інженерно-технічне та специфічні категорії
Дипломна робота (проект)	210	7	Агробіологічне та економічне
	270	9	Інженерно-технічне та специфічні категорії
Магістерська робота	270	9	Агробіологічне та економічне
	300	10	Інженерно-технічне та специфічні категорії

Рейтинги з державного іспиту та з дипломного проектування у балах визначаються відповідно до кількості годин, наведених у таблиці

ЖУРНАЛ РЕЙТИНГОВОЇ ОЦІНКИ ЗНАЇЬ СТУДЕНТА

Семестр	Дисципліна, курсова робота (проект)	Загальне навантаження, год.	Кредити ECTS	Оцінка ECTS	Рейтинг студента, бали
1	2	3	4	5	6
1	1) Історія України	120	4	A	113
	2) Соціологія	60	2	B	51
	3) Курсова робота з ...	15	0,5	C	12

<i>Разом за 1 семестр</i>		...	30	-	$R^{(1)}_{SEM}$
2	1)...
	2)...

Навчальна практика		Янп
<i>Разом за 2 семестр</i>		...	30	-	$R^{(2)}_{SEM}$
Разом за 1 курс		..*	60	-	$R^{(1)}_K$
..*
6	1)...
	2)...

Виробнича практика		$R_{ВП}$
<i>Разом за 6 семестр</i>		...	30	—	$R^{(6)}_{SEM}$
Разом за 3 курс		...	60	-	$R^{(3)}_K$
...	
Державний іспит			1,0	...	Rді
Переддипломна практика			Rпп
Дипломне проектування			Rдпр
Загальний рейтинг студента за весь період навчання (4,5 курси)			240,300	-	R

Примітка: *обсяг загального навантаження у кредитах ECTS має бути цілим числом або кратним 0,5.*

Національний аграрний університет
РЕЙТИНГОВА ВІДОМІСТЬ З ДИСЦИПЛІНИ

Дисципліна _____ обсягом _____ годин (кредитів) _____
 Факультет _____
 Спеціальність _____ Курс _____ Група _____
 Програма підготовки фахівців ОКР _____

№ п/п	П.І.Б.	Назва та зміст роботи								Рейтинг з подкової роботи, балл	Рейтинг ілюстрацій, балл	ВСЬОГО	Підпис
		Рейтинг змістових модулів, балл											
		1		2		3		4					
		роздружковий	ф.актисний	роздружковий	ф.актисний	роздружковий	ф.актисний	роздружковий	ф.актисний				
1.													
2.													
3.													
4.													
5.													
6.													
7.													
8.													
9.													
10.													
11.													
12.													
13.													
14.													
15.													
16.													
17.													
18.													
19.													
20.													
21.													
22.													
23.													
24.													
25.													

Підпис завідувача кафедри _____

Підпис НПП, який відповідає за вивчення дисципліни _____

РЕСУРСИ НАВЧАЛЬНИХ МАТЕРІАЛІВ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Включає:

- Навчально-методичні комплекси;
- Тексти лекцій;
- Завдання для лабораторних робіт;
- Довідкові матеріали фірм-виробників продукції;
- Статті з періодичних електронних та паперових видань.

САЙТ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ (лабораторія якості та безпеки с.г. продукції) <http://disttrain.nauu.kiev.ua/disttrain/>

Використовується для:

- навчання студентів ф-ту якості і безпеки продукції АПК;
- перепідготовки санітарних лікарів м'ясопереробних та молокозаводів;
- авторські електронні підручники, посібники та матеріали для ДН.

ЕЛЕКТРОННІ НАВЧАЛЬНІ ПОСІБНИКИ ТА ДИСТАНЦІЙНІ НАВЧАЛЬНІ КУРСИ З ДИСЦИПЛІН (на оптичних носіях)

Включають у себе:

текстові матеріали;

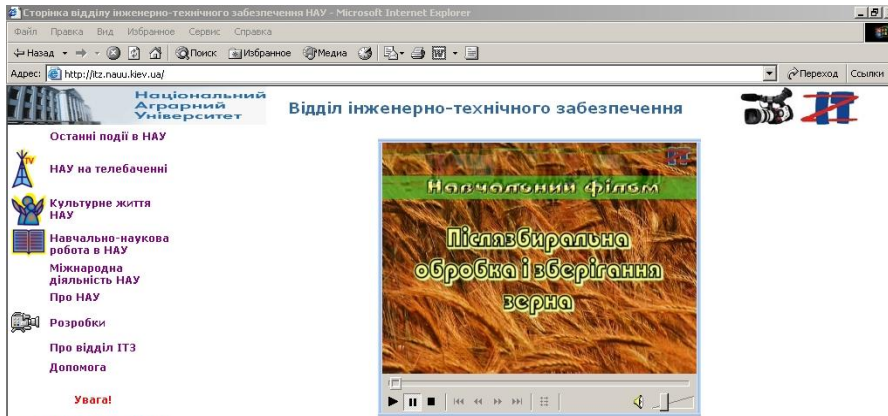
відеодемонстрацію та відеосюжети;

завдання для виконання лабораторних робіт;

тести з кожного заняття.

The screenshot displays a web-based learning interface for the course "Електронна комерція" (Electronic Commerce). The interface is divided into two main sections. The top section, titled "ЗМІСТ КУРСУ" (Course Content), lists eight topics (Тема №1 to №8) with corresponding test links (ТЕСТ №1 to №8). The bottom section, titled "ТЕМИ ЗАНЯТЬ" (Lesson Topics), lists four topics (№1 to №4) with sub-topics like "СТВОРЕННЯ БАЗИ ДАНИХ У ВИГЛЯДІ РЕЛЯЦІЙНИХ ТАБЛИЦЬ" (Creating a database in the form of relational tables) and "РОБОТА З ФОРМАМИ" (Working with forms). Each topic includes links for "ХІД РОБОТИ" (Lesson flow), "КОНТРОЛЬНІ ЗАПИТАННЯ" (Control questions), and a video player interface with a progress bar (1-7) and a "ПЕРЕГЛЯНУТИ ВІДЕОСЮЖЕТ" (Watch video) button. The interface also features "Знайти" (Find) and "Вихід" (Exit) buttons.

Відеофільми з окремих тем навчальних дисциплін (<http://itz.nauu.kiev.ua/>) Матеріали розміщені на сайті університету

В зв'язку з тимчасовою нестачею дискового простору на веб-серверах більшість відеофрагментів доступні для перегляду в профілі лише середньої якості

Увага!

В зв'язку з тимчасовою нестачею дискового простору на веб-серверах більшість відеофрагментів доступні для перегляду в профілі лише середньої якості

Дата	Зміст фрагменту	Тривалість, h:m:s	Якість відео потоку		
			Висока	Середня	Низька
5.02.2004	Виставка "Сучасна освіта в Україні-2004"	0:03:15			
20.12.2003	Технологія виробництва борошна (навчальний фільм)	0:13:31			
29.10.2003	Клуб економічних знань	0:07:54			
10.10.2003	Електрофізіологічні дослідження м'язів кінцівок собаки (науково-дослідна лабораторія порівняльної та функціональної морфології хребетних НАУ)	0:05:23			
21.10.2003	Технологія хлібопекарного виробництва (навчальний фільм)	0:09:55			
11.01.2004	Післязбиральна обробка і зберігання зерна (навчальний фільм)	0:14:08			
14.04.2004	Технологія виготовлення гречаної крупи (навчальний фільм)	0:09:48			

Допомога щодо перегляду знаходиться тут

СПЕЦІАЛІЗОВАНІ БАЗИ ДАНИХ (сайт www.agroua.net)

Включають розділи:

- хімічного захисту с.г. культур (характеристика культур, шкідників, бур'янів, хвороб та препаратів) ;
- машин та технічного обладнання в АПК;
- лікарських рослин;
- препаратів ветеринарної фармакології.

РЕКОМЕНДАЦІЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ
«КРЕДИТНО-МОДУЛЬНА СИСТЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ
НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ»

(Тернопільський державний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка, 02.07.2004 р.)

З метою забезпечення проведення педагогічного експерименту щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу та на виконання Програми заходів щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки України на 2004-2005 рр. (накази Міністерства освіти і науки України від 23 січня 2004 року №48, 49) учасники семінару ухвалюють:

1. Рекомендувати вищим навчальним закладам III-IV рівнів акредитації розпочати впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу з 2004/05 навчального року.

2. Вважати, що :

- ціна кредиту ECTS для напрямів підготовки (спеціальностей), з яких проводиться педагогічний експеримент, складає 36 академічних годин. Нормативна кількість залікових одиниць на один навчальний рік - 60 кредитів ECTS;

- кількість кредитів ECTS на навчальну дисципліну визначається діленням загального обсягу годин з навчальної дисципліни на ціну кредиту (з 0,3 округленням до 0,5 кредиту). Загальний обсяг годин з навчальної дисципліни повинен включати час на проведення лекцій, практичних, семінарських та лабораторних занять, консультацій, практик, самостійної та індивідуальної роботи і контрольних заходів;

- у навчальних та робочих навчальних планах експериментальних напрямів підготовки (спеціальностей) вводиться додаткова графа «Кредити ECTS»;

- в академічній довідці в графі «Години» через дріб зазначається кількість кредитів ECTS, а в графі «Оцінка» через дріб - оцінка за шкалою ECTS;

3. Рекомендувати таку структуру інформаційного пакету з напрямів (спеціальностей), за якими проводиться педагогічний експеримент (див. стор. 32).

4. Просити Міністерство освіти і науки України:

- до кінця 2004/05 навчального року упорядкувати термінологію кредитно-модульної системи організації навчального процесу та укласти тлумачний словник;

- розробити і затвердити форму договору про навчання студентів відповідно до вимог ECTS;

- адаптувати Договір про підготовку фахівців з вищою освітою на умовах повного відшкодування витрат на навчання (фізичними, юридичними особами) до вимог ECTS.

РОЗДІЛ III

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА УКРАЇНИ ТА ЇЇ ІНТЕГРАЦІЯ В ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ОСВІТНІЙ ПРОСТІР

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАКАЗ

м. Київ

«23» «06» 2004 р.

№ 522

Про проведення Всеукраїнської наради
ректорів класичних і педагогічних
вищих навчальних закладів України
з питань розвитку педагогічної освіти

З метою напрацювання стратегічних напрямків подальшого розвитку педагогічної освіти та її інтеграції в європейський освітній простір

НАКАЗУЮ:

1. Провести 29-30 вересня 2004 року на базі Харківського державного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди Всеукраїнську нараду ректорів класичних і педагогічних вищих навчальних закладів України з питань розвитку педагогічної освіти.

2. Затвердити склад робочої групи з підготовки та проведення наради, що додається.

3. Робочій групі:

3.1. до 15.08.2004 р. розробити програму та порядок проведення наради;

3.2. до 10.09.2004 р. розробити зміни та доповнення до Концепції педагогічної освіти в Україні

4. Контроль за виконанням наказу покласти на заступника Міністра Степка М.Ф.

Міністр

В.Г.Кремень

**Матеріали Всеукраїнської наради ректорів педагогічних і класичних
університетів з питань розвитку педагогічної освіти України
та її інтеграції в європейський освітній простір**

ПОРЯДОК РОБОТИ

**Всеукраїнської наради ректорів педагогічних і класичних університетів
з питань розвитку педагогічної освіти України
та її інтеграції в європейський освітній простір**

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди
м. Харків

29-30 вересня 2004 року

29 вересня 2004 року

8.00 – 10.00	Реєстрація учасників наради
10.00 – 10.10	Відкриття наради Міністр освіти і науки України – Кремень В.Г.
10.10– 10.30	Виступ голови Харківської обласної державної адміністрації Кушнарєва Є.П.
10.30 – 11.20	Доповідь Міністра освіти і науки України Кременя В.Г.
11.20 – 13.00	Обговорення доповіді та виступи учасників наради
13.00 – 14.00	Перерва на обід
14.00 – 15.30	Продовження обговорення доповіді та виступи учасників наради
15.30 – 15.40	Прийняття рекомендацій та звернення учасників наради
15.40 – 16.00	Заключне слово Міністра освіти і науки України Кременя В.Г.
16.00	Культурна програма.

30 вересня 2004 року

Участь у заходах з нагоди відзначення 200-річчя Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди (за окремою програмою)

Від'їзд учасників наради

ПОРЯДОК ТА РЕГЛАМЕНТ
роботи Всеукраїнської наради
ректорів педагогічних і класичних університетів
з питань розвитку педагогічної освіти України
та її інтеграції в європейський освітній простір
Харківський національний педагогічний університет
імені Г.С. Сковороди

м. Харків

29 вересня 2004 року

ВСТУПНЕ СЛОВО

МІНІСТРА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ КРЕМЕНЯ В.Г.

Шановні колеги, шановні запрошені!

Ми зібралися з вами, щоб проаналізувати стан і перспективи розвитку вищої педагогічної освіти в Україні.

Такі наради міністерством проведено з ректорами економічних, технічних вищих навчальних закладів. Впродовж 2003/2004 навчального року проблеми реформування вищої освіти обговорювалися на підсумковій колегії у лютому місяці, на Парламентських слуханнях у травні, проведено близько десяти семінарів, нарад з проблем Болонського процесу. До цього спонукає динамізм сучасних соціально-економічних, політичних та духовно-культурних процесів, який і орієнтує нас на постановку і розв'язання довгострокових освітніх стратегій, пов'язаних зі становленням інформаційно-технологічного суспільства, з необхідністю інтегрування України в європейський освітній простір.

Саме так в стратегічному плані ми розуміємо завдання, поставлені в Указі Президента України «Про заходи щодо вдосконалення системи вищої освіти».

Ми не випадково вибрали Харків і, зокрема, Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди як місце для проведення наради. В освітянських колах широко відомі наукові та педагогічні традиції і школи цього університету.

Знаменно, що наша зустріч відбувається в час відзначення двох важливих історичних подій: святкування 200-ліття з часу заснування навчального закладу та надання університету статусу національного. Дозвольте від імені всіх учасників наради щиро привітати професорсько-викладацький колектив, студентів, співробітників університету, всю педагогічну громадськість Харківщини з цими визначними подіями.

Шановні колеги!

На нараду запрошені:

- ректори педагогічних і класичних університетів та інших вищих навчальних закладів, які готують педагогічних працівників;
- директори закладів післядипломної педагогічної освіти;
- директори регіональних базових педагогічних коледжів і училищ;
- представники центральних органів законодавчої та виконавчої влади (Адміністрація Президента України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції; Міністерство праці та соціальної політики);
- представники Академії педагогічних наук.

У роботі наради беруть участь:

Ніколаєнко Станіслав Миколайович – голова Комітету Верховної Ради України з питань науки і освіти;

Кушнар'ов Євген Петрович – голова Харківської обласної державної адміністрації

Народні депутати України Комітету з питань науки і освіти.

Усього учасників _____ осіб.

Пропонується такий регламент роботи наради:

- для основної доповіді до 50 хвилин;
- для виступів в обговоренні доповіді до 10 хвилин;
- повторні виступи, довідки – до 3 хвилин;
- роботу наради завершити до 16 години з перервою на обід на 1 годину.

Прохання до учасників наради заявки на виступи та запитання до доповідача і членів президії подавати у письмовій формі.

Якщо немає заперечень до такого регламенту, продовжуємо роботу.

Слово надається:

Кушнар'ову – голові Харківської обласної державної адміністрації
Євгену Петровичу

Далі нараду веде заступник Міністра освіти і науки України Степко М.Ф.

Слово для доповіді «Розвиток педагогічної освіти в контексті інтеграції України в європейський освітній простір» надається Міністру освіти і науки України **Кременю Василю Григоровичу. (доповідь подається на стор.141*)**

Доповідь завершено.

Переходимо до обговорення.

Слово надається:

Прокопенку – ректору Харківського національного
Івану Федоровичу педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

Полякову Миколі Вікторовичу	– ректору Дніпропетровського національного університету
Кавалерову Володимиру Анатолійовичу	– директору Одеського інституту післядипломної педагогічної освіти
Савченко Олександрі Яківні	– віце-президенту Академії педагогічних наук України
Беляєву Юрію Івановичу	– ректору Херсонського державного університету
Ніколаєнку Станіславу Миколайовичу	– голові Комітету Верховної Ради з питань науки і освіти
Бакірову Вілю Савбановичу	– ректору Харківського національного університету ім. В.Н.Каразіна

Оголошується перерва

на 1 годину

Кравцю Володимиру Петровичу	– ректору Тернопільського національного педагогічного університету ім. Володимира Гнатюка
Зязюну Івану Андрійовичу	– директору Інституту педагогіки і психології професійної освіти АПН України
Коцуру Віктору Петровичу	– ректору Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди
Олійнику Віктору Васильовичу	– директору Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти
Чебикіну Олексію Яковичу	– ректору Південноукраїнського державного педагогічного університету імені К.Д.Ушинського
Бєловій Людмилі Олександрівні	– начальнику Головного управління освіти і науки Харківської обласної державної адміністрації
Кузьмінському Анатолію Івановичу	– ректору Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького

Надходять пропозиції припинити обговорення. Немає заперечень? Ніхто не наполягає на виступі?

Кремень В.Г.

Шановні колеги!

Нам необхідно прийняти рекомендації учасників наради, які роздані всім учасникам наради.

Пропонується прийняти їх за основу і доручити робочій групі у тижневий термін доопрацювати текст відповідно до зауважень та пропозицій, висловлених у ході обговорення.

Чи є інші думки?

Немає.

Приймається.

Рішення прийнято.

Шановні учасники наради!

Пропонується прийняти Звернення учасників Всеукраїнської наради ректорів педагогічних і класичних університетів з питань розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір до університетського співтовариства, законодавців, урядовців України і уповноважити підписати його від імені учасників наради Міністра освіти і науки і ректора Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди – І.Ф. Прокопенка

Далі нараду веде заступник Міністра освіти і науки України Степко М.Ф.

До заключного слова запрошується Міністр освіти і науки України **Василь Григорович Кремень**.

Шановні колеги, дозвольте від усіх вас щиро подякувати голові Харківської обласної державної адміністрації Євгену Петровичу Кушнарьову, ректору Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди Івану Федоровичу Прокопенку за теплий прийом і створені сприятливі умови для роботи наради.

Дякую всім вам за активну участь у роботі наради.

Слово для оголошення надається ректору Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди Івану Федоровичу Прокопенку.

Оголошення.

ДОПОВІДЬ
МІНІСТРА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
В.Г.КРЕМЕНЯ
на Всеукраїнській нараді ректорів
педагогічних і класичних університетів
з питань розвитку педагогічної освіти України
та її інтеграції в європейський освітній простір

м. Харків

29.09.2004р.

Розвиток педагогічної освіти України та її інтеграція в європейський освітній простір

Визначаючи значущість педагогічної освіти, достатньо навести слова про те, що якщо рідні батько і матір є біологічними батьками людини, то вчитель, вчителька є духовними батьками як окремої людини, так і людства в цілому. Це висловлювання було справедливим завжди, але особливо актуальним воно стає в ХХІ столітті, коли об'єктивно виникли нові вимоги до людини, а значить і до її навчання та виховання, тобто до її вчителя.

Які це вимоги?

Перша. Прогрес людства постійно набирає все більшої динаміки, що змушує людину постійно не тільки адаптуватись до нових умов життя, а й брати безпосередньо участь у творінні прогресивних змін. Тому постає завдання формувати у системі освіти і поза нею людину, здатну успішно функціонувати в умовах постійних змін, приймати змінність не як *неприємну* тимчасову особливість життя, а як сутнісну характеристику власної життєдіяльності. Йдеться, по суті, про людину з інноваційним типом мислення, культури і поведінки.

Звідси необхідність відповідної перебудови навчального процесу, що орієнтував би не тільки на творче засвоєння базових знань, а й на вироблення умінь, навичок і бажання самостійно навчатися, оволодівати новою інформацією, уміти використовувати отримані знання в практичній діяльності. Звідси необхідність також організаційної добудови освіти - створення всіх ланок безперервної системи освіти впродовж життя, створення в суспільстві розгалуженого і наповненого ринку різноманітних освітніх послуг.

Тільки таким чином ми зможемо забезпечити суб'єктивний чинник об'єктивно обумовленого входження країни в новий етап людської цивілізації - суспільство знань. Суспільство, яке не тільки буде характеризуватись науково-інформаційними технологіями у виробництві, а й де всі сфери життєдіяльності як на

загальносуспільному, так і на індивідуальному рівні будуть базуватися на ефективному використанні знань.

Наблизитись до такого рівня розвитку суспільства і ефективно функціонувати в ньому можна лише за умови, що отримання знань впродовж життя і функціонування людини на знаннєвій основі в усіх сферах стане визначальною рисою способу життя людини.

Досягти цих цілей в загальносуспільному масштабі ми не зможемо, якщо не досягнемо їх при підготовці вчителя.

Друге. Глобалізаційні процеси суттєво розширюють сферу взаємодії взаємозв'язків не тільки держав і народів, суб'єктів господарювання, але й окремих людей. Завдання кожної держави, що піклується за своє майбутнє - сприяти, з одного боку, можливій взаємодії своїх громадян із навколишнім світом, бо врешті-решт - це суттєво позначиться на прогресі країні і окремої людини, а з іншого - сприяти формуванню моральної і громадянської стійкості та патріотизму своїх громадян, їх здатності залишитися самостійними і свідомо діючими індивідуумами в багатоманітному переплетінні зв'язків та впливів інформаційних потоків.

Це зумовлює особливу значущість формування самодостатньої особистості, розвинутої індивідуальності.

Особливості розвитку власне українського суспільства і держави ще більше актуалізують це завдання. Адже не можна досягти розвинутих демократичних форм політичного життя, ефективного цивілізованого типу економічної діяльності, якщо не мати в суспільстві критичної маси самостійно діючих, а не масоподібних людей. Зміни, що започатковані в середній школі, мають на меті формування самостійної особистості. Людям, які не розуміють загальнонаціонального значення цього завдання, в кожній зміні вбачається лише руйнування звичного порядку, а незвичність ототожнюється із недоцільністю, навіть в такій очевидній зміні як перехід до багатобального позитивного оцінювання.

Ми повинні готувати вчителя, який би розумів, умів і бажав сприяти формуванню особистості дитини. А для цього він сам в стінах університету повинен стати такою особистістю.

Чи сповна націлений на це навчальний процес в педагогічних університетах, чи відповідає цьому характер відносин професора і доцента зі студентом, чи достатню психолого-педагогічну і практичну підготовку отримує педагог в стінах університету? Це проблема, яка потребує ґрунтового опрацювання.

Третє. Коли ми говоримо про зростання динаміки прогресу людства, то, безумовно, маємо на увазі і прогрес окремої людини. Розглядаючи історію людства як історію розвитку людини, приходимо до висновку, що ХХІ століття, з одного боку, створило необхідні передумови, а з іншого - як ніколи раніше виявило потребу в

максимальному наближенні навчальної і виховної діяльності до виявлення і розвитку сутнісних рис кожної окремої людини.

З цією метою провадиться ряд змін в середній освіті, перш за все - перехід до профільної старшої школи. А це висуває перед вчителем, його підготовкою нові вимоги. Потрібно суттєво скорегувати педагогічну культуру в освіті, та й в суспільстві в цілому. Неувага до особистості дитини, а то і її зневага, орієнтація лише на групу, клас, порядок і дисципліну в них будь-яким чином часто завдяки діям репресивної педагогіки можуть створити видимість порядку. Але це той порядок, що не сприяє вільному розвитку дитини. Ми повинні формувати вчителя, який би робив все можливе, аби допомогти кожній дитині самопізнати і саморозвинути себе. Ось тоді ця людина в дорослому житті зможе максимально самореалізувати себе, забезпечивши цим власне щасливе життя і швидкий та ненасильницький розвиток суспільства.

Нові реалії сучасної цивілізації та пов'язані з ними нові обставини життя людини висувають і нові вимоги до освітньої системи, до навчальної діяльності, до самого вчителя. Концентрованим виразом цих вимог є інноваційність і дитиноцентризм. Інноваційність як тип життєдіяльності людини і суспільства, що повинен прийти на зміну інертності, необґрунтованому консерватизму, залишкам патріархальщини. Дитиноцентризм, який на загальносуспільному рівні сповідує не зверхнє показове гасло «Все краще дітям», а орієнтується на дитинство як повноцінне життя людини, на дитину як повноцінну особистість, рівноправного члена суспільства, визнає її індивідуальність і створює необхідні умови для становлення і розвитку. Дитиноцентризм на індивідуальному рівні означає розпізнання сутнісних рис особистості кожної дитини, пошанування її і всіляке сприяння становленню і розвитку її індивідуальності. На принципах інноваційності та дитиноцентризму повинна будуватись вся освітня діяльність, вся система відношень суспільства, ставлення дорослих до дітей. Культура дитиноцентризму та інноваційності повинна визначати всю діяльність сучасного вчителя як в школі, так і за її межами. Такий тип культури повинен панувати в самих університетах.

Що практично слід зробити, аби педагогічна освіта забезпечила сучасний тип і рівень освітньої діяльності, сприяла модернізації середньої школи та інтеграції в європейський освітній простір?

Насамперед організаційно-структурних змін мають зазнати освітньо-кваліфікаційні рівні вищої педагогічної освіти, перелік педагогічних спеціальностей та мережа вищих педагогічних навчальних закладів .

В Україні підготовка педагогічних працівників здійснюється за такими освітньо-кваліфікаційними рівнями: «молодший спеціаліст», «бакалавр», «спеціаліст», «магістр». Проте, освітньо-кваліфікаційний рівень молодшого спеціаліста на сьогодні вже не відповідає зростим вимогам суспільства до вчителя.

Тому необхідно перейти на підготовку педагогічних працівників за двома освітньо-кваліфікаційними рівнями **бакалавра і магістра**, що відповідає вимогам Болонської декларації, якою передбачається двоциклова підготовка фахівців з вищою освітою.

Необхідно також внести зміни до переліку педагогічних спеціальностей. Зокрема, змінити назву напряму підготовки педагогічних працівників з **«Педагогічна освіта»** на назву **«Освіта»** як таку, що адекватно відповідає його змісту і функціональному призначенню.

Крім того, з метою зближення змісту підготовки вчителів-предметників у педагогічних і класичних університетах, назріла потреба вилучити з переліку спеціальність **«Педагогіка і методика середньої освіти (із зазначенням навчальних предметів)»**. Замість неї ввести назви спеціальностей відповідно до назв шкільних навчальних предметів, передбачених Державним стандартом загальної середньої освіти. Необхідно також готувати фахівців з моніторингу освіти та створення засобів діагностики її якості, з управління освітою на різних рівнях, з правових та економічних питань освіти.

Особливої уваги заслуговує проблема підготовки вчителів з подвійних спеціальностей і спеціалізацій. Необхідність такої підготовки умовлено тим, що в однокомплектній школі II-III ступеня повне тижневе навчальне навантаження для вчителя набирається лише з двох-трьох навчальних предметів, а у школі II ступеня - лише з мови та літератури.

Спектр навчальних предметів значно розширився у зв'язку з відкриттям навчальних закладів різних типів та запровадженням профільного навчання.

Крім цього, підготовка педагогічних працівників за поєднаними спеціальностями дає можливість краще здійснювати вчителям міжпредметні зв'язки, сприяє поглибленому вивченню ними індивідуальних особливостей учнів, і, відповідно, здійснювати особистісно-орієнтовану освітню діяльність.

Поєднуватися можуть, насамперед, близькі за змістом освіти спеціальності, тобто ті, які взаємно доповнюють одна одну. На таких же засадах запроваджуються педагогічні спеціалізації, за якими передбачається підготовка вчителів до викладання навчальних предметів варіативної компоненти навчального плану та проведення позашкільної і позакласної роботи.

Зміст освіти з педагогічної спеціалізації має бути унормованим, тобто входити до галузевого стандарту як його складова.

Потребує ґрунтовного опрацювання питання щодо визначення кваліфікації за педагогічними спеціальностями. Особливо актуальним воно є в умовах впровадження двоциклової підготовки та багатопрофільності педагогічних спеціальностей.

Пропонується: за напрямом «Педагогічна освіта» («Освіта») у випадку поєднання спеціальностей (спеціалізацій), кваліфікацію педагогічного працівника визначати:

- для освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр» за першою спеціальністю; і спеціалізацією, якщо вона зорієнтована на основну школу;
- для освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» за поєднаними спеціальностями.

Стосовно кваліфікації за педагогічними спеціалізаціями, то можливі два підходи: **перший** - кваліфікація зазначається в дипломі, **другий** - в додатку до диплома.

Педагогічні кваліфікації за фундаментальними спеціальностями класичних університетів визначаються з одної спеціальності для бакалавра і магістра за умови відповідної професійно-педагогічної підготовки. За такою схемою забезпечиться можливість переходу бакалавра педагогічної освіти на здобуття освітньо-кваліфікаційного рівня магістра відповідної спеціальності у класичному університеті.

Підготовка педагогічних працівників за напрямом «Педагогічна освіта» («Освіта»), що здійснюється в педагогічних університетах, є основною формою підготовки вчителів. У класичних університетах кваліфікацію вчителя можна здобувати з фундаментальних спеціальностей (фізика, хімія, біологія та інші), за умови відповідної психолого-педагогічної, методичної і практичної підготовки студентів. В умовах кредитно-модульної системи організації навчального процесу таку професійно-педагогічну підготовку студент може пройти і в іншому навчальному закладі, що відповідає принципу мобільності, передбаченому Болонською декларацією.

У педагогічній освіті ще не повною мірою використовується третя модель - надання педагогічної освіти на базі вищої освіти непедагогічного профілю. В умовах впровадження принципу неперервності освіти її питома вага має зростати. У багатьох країнах Європи досить поширена саме така модель. А для цього треба створити відповідно організаційне і методичне забезпечення, зокрема, з використанням дистанційних форм навчання.

Отже, підготовку педагогічних працівників пропонується здійснювати за такими моделями:

Перша: педагогічні і класичні університети готують вчителів та інших педагогічних працівників за напрямом «Педагогічна освіта» («Освіта»).

Друга: класичні університети на фундаментальних спеціальностях забезпечують умови для професійно-педагогічної підготовки студентів, які мають намір здобути кваліфікацію вчителя.

Третя: педагогічна кваліфікація здобувається в системі післядипломної освіти (педагогічні університети, класичні університети, заклади післядипломної педагогічної освіти) як на основі базової, так і повної вищої освіти.

На сьогодні залишається важлива і відповідальна робота щодо внесення змін і доповнень до Державного класифікатора професій та кваліфікацій щодо визначення посад для бакалавра й магістра. Для вирішення цього завдання треба об'єднати зусилля Міністерства освіти і науки, Міністерства праці і соціальної політики, провідних науковців університетів і Академії педагогічних наук та практичних працівників.

Актуальним для педагогічної освіти є питання реорганізації мережі вищих педагогічних навчальних закладів. Оскільки передбачається припинити підготовку педагогічних працівників освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста, то відповідно передбачається педагогічні училища реорганізувати в педагогічні коледжі. Відтак, одні з них стануть структурними підрозділами педагогічних або класичних університетів, іншим буде надано статус педагогічного коледжу з правами юридичної особи.

У цих коледжах підготовка фахівців здійснюватиметься перш за все за спеціальностями: **дошкільна освіта, початкова освіта, музичне, образотворче мистецтво, фізична культура, технології, професійна освіта.**

Як показує аналіз, обсяг змісту професійної підготовки молодших спеціалістів і бакалаврів із зазначених спеціальностей суттєво не відрізняється. Вихователів дошкільних закладів та вчителів початкових класів готували саме педагогічні училища та технікуми. І лише з кінця 60-х років минулого століття підготовку цієї категорії педагогічних працівників почали педінститути.

Для становлення та утвердження таких коледжів потрібна допомога з боку педагогічних і класичних університетів, насамперед, в питаннях кадрового забезпечення.

Ще один аспект проблеми мережі вищих педагогічних навчальних закладів пов'язаний з реорганізацією педагогічних університетів у класичні. Донедавна в Україні було 30 педагогічних університетів та інститутів, а сьогодні їх кількість зменшилася на третину. Щоправда окремі з них продовжують якісну підготовку педагогічних працівників. Разом з тим, деякими університетами, які виникли внаслідок реорганізації, втрачаються фундаментальні тенденції педагогічної освіти, а найголовніше - зникають регіональні центри педагогічної науки, значення якої в сучасному суспільстві особливо важливе.

Міністерство критично ставиться до такої практики. Цього не слід робити як з огляду перспективи самого університету, бо освітянська галузь завжди буде потребувати кадри і наукове забезпечення, так і з огляду інтересів освіти в регіонах.

У системі педагогічної освіти **визначальним є її змістове наповнення, модернізація змісту** відповідно до вимог часу, тенденцій суспільного розвитку, інноваційних процесів у науці, культурі, інноваційних технологіях. Зміст підготовки педагогічних працівників зумовлюється змінами у змісті загальної середньої освіти,

який сформовано на принципово нових засадах - освітніх галузях: мова і література, суспільствознавство, математика, природознавство, технології, естетична культура, здоров'я і фізична культура.

Окремий і вкрай важливий напрям реформування змісту педагогічної освіти пов'язаний з переходом старшої школи до профільного навчання.

Зміни в змісті й структурі загальної середньої освіти мають глибинний характер і потребують розв'язання проблем підготовки вчителя, який усвідомлює соціальну відповідальність, постійно дбає про своє особистісне і професійне зростання, вміє досягти нових педагогічних цілей.

Усе це вимагає перегляду традиційного змісту підготовки вчителя. Йдеться про розроблення нових теоретико-методологічних засад формування педагога нової генерації, здатного до реалізації освітньої політики як головної функції держави.

Основними складовими змісту підготовки вчителя, як відомо, є: фундаментальна; психолого-педагогічна; методична та інформаційно-технологічна; практична; соціально-гуманітарна.

Зміст фундаментальної освіти є основою підготовки педагогічного працівника. Потребує ґрунтовного осмислення та розв'язання проблема модернізації фундаментальної освіти в педагогічних університетах в напрямку її зближення з фундаментальною освітою в класичних університетах. Зміст підготовки бакалавра у педагогічних університетах з таких, наприклад, спеціальностей, як фізика, хімія математика, біологія, філологія тощо, повинен максимально відповідати вимогам класичної університетської освіти. Це важливо як з точки зору підвищення фахової підготовки вчителя, так і створення умов для мобільності випускників-педагогів у післябакалаврській освіті та забезпечення можливостей щодо подальшої реалізації їхніх наукових запитів та інтересів у галузі фундаментальних наук.

У цьому контексті слід переглянути галузеві стандарти підготовки вчителів з так званих університетських спеціальностей.

В умовах, коли змінюється парадигма освіти, коли здійснюється перехід від репродуктивної, авторитарної освіти до освіти інноваційного, особистісно-орієнтованого типу, особливих трансформацій має зазнати зміст і структура психолого-педагогічної і методичної та інформаційно-технологічної підготовки.

Ці складові підготовки вчителя мають бути зорієнтовані на вироблення вміння організувати навчальний процес як педагогічну взаємодію, спрямовану на розвиток особистості, її підготовку до розв'язання завдань життєтворчості, вміння працювати в умовах вибору педагогічної позиції, технології, підручників, змісту, форм навчання тощо.

Насамперед, необхідно переглянути зміст курсу педагогіки як інтегрованої базової навчальної дисципліни у підготовці педагогічних працівників. Окрім її таких традиційно складових як дидактика, теорія виховання, історія педагогіки, треба

вивчати порівняльну педагогіку, що вкрай важливо в умовах інтеграції нашої освіти у світову освітню систему.

Треба й надалі розвивати фундаментальні та прикладні засади з основ педагогічної майстерності. Ця базова педагогічна навчальна дисципліна, що зародилася саме в українській педагогічній науці і практиці, повинна стати основоположною при формуванні педагога-майстра.

Потребує ґрунтовного перегляду та вдосконалення зміст і структура психологічних дисциплін як важливого чинника професійної підготовки вчителя. Бо сьогодні без досконалого знання психології дитини, засобів впливу на неї вже неможливо успішно реалізувати освітньо-виховні функції школи, забезпечити індивідуальний підхід до дитини.

Рівень психолого-педагогічної підготовки у педагогічному університеті - це обличчя вищого педагогічного навчального закладу.

До речі, у дореволюційній Україні (19 - початок 20-го століття) директорами, ректорами педагогічних навчальних закладів призначались особи, в обов'язки яких входило викладання педагогічних навчальних дисциплін. Наприклад, історик Роммель Х.Ф., перший директор педінституту при Харківському імператорському університеті (1811 р.) викладав загальну і часткову педагогіку, дидактику, методику, проводив педагогічні спеціальні семінари.

Історик Лавровський О.М., перший директор Ніжинського історико-філологічного інституту (1875 р.), викладав теорію виховання, дидактику, історію педагогіки. Можна привести не поодинокі приклади з історії України і в післяреволюційній та радянській періоди. Думаю, що такий підхід вартий уваги й сьогодні.

Принципові зміни у змісті загальної середньої освіти, перехід на 12-річний термін навчання, запровадження нових навчальних предметів у школах зумовлюють необхідність оперативного вжиття заходів щодо вироблення нової методології методичної підготовки та створення відповідного науково-методичного забезпечення навчально-виховного процесу у вищих навчальних закладах. Важливо, щоб методична підготовка реалізовувалася не лише через відповідну навчальну дисципліну і ні в якому разі не зводилася тільки до неї, але й розглядалася як основний принцип при викладанні фундаментальних навчальних дисциплін на педагогічних спеціальностях.

Методична підготовка майбутніх вчителів має базуватися на сучасних технологіях навчання, якими випускники повинні володіти бездоганно. У першу чергу, йдеться про інформаційно-комп'ютерні технології. Причому, це стосується не лише студентів - майбутніх педагогів, але й тих, хто їх навчає та вже працюючих вчителів.

Інформаційно-технологічна підготовка студентів педагогічних спеціальностей має бути наскрізною протягом усього періоду навчання. Вона не повинна зводитися до набуття студентами операторських навичок, а передбачати засвоєння інформаційних технологій навчання. Для цього в кожному вищому педагогічному навчальному закладі повинна бути розроблена програма інформатизації та комп'ютеризації навчального процесу, яка б передбачала кадрове, матеріально-технічне і програмно-методичне забезпечення. Запровадження сучасних технологій навчання сприятиме досягненню високої якості освіти та забезпеченню успішної реалізації новітнього змісту середньої освіти.

Для підготовки навчальної літератури з педагогіки, психології, фахових методик, інформаційних технологій необхідно об'єднати зусилля викладачів вищої школи, науковців АПН України, практичних працівників і авторів шкільних підручників. (Державною програмою «Вчитель» передбачено першочергову підготовку і видання такої літератури - всього понад 90 назв).

Невід'ємною складовою професійного становлення майбутнього педагога є практична підготовка.

В Україні нагромаджено значний досвід неперервної навчальної і виробничої (педагогічної) практики майбутніх педагогів. Особливої уваги надається цій формі підготовки у Вінницькому, Ніжинському, Полтавському, Уманському, Харківському, Тернопільському педагогічних університетах.

Водночас, окремі вищі навчальні заклади, у тому числі й педагогічні, під приводом фінансово-економічних труднощів практичну підготовку взагалі звели до мінімуму, порушивши принципи її неперервності та послідовності. Звичайно, що з такою постановкою питання не можна погодитися.

Практична підготовка повинна бути неперервною, починатися на молодших курсах (з 3-4 семестру) і тривати впродовж усього навчання, послідовно ускладнюючись і наповнюючись новим змістом та з урахуванням того, що підготовка бакалаврів і магістрів є завершеними циклами педагогічної освіти.

Види, тривалість та змістове наповнення практик повинно визначатися галузевими стандартами вищої педагогічної освіти, а, отже, стати державною нормою.

При визначенні тривалості навчальних і виробничих (педагогічних) практик слід орієнтуватися на вивірений власний та зарубіжний досвід. А він переконує, що зазначені практики досягають своєї мети за умови їх сумарної тривалості не менше сорока тижнів (донедавна їх сумарна тривалість становила 48-52 тижнів). І це, до речі, вже стало обов'язковою умовою підготовки вчителя в багатьох країнах Європи (в Англії тривалість педагогічної практики не менше 52 тижнів, у Німеччині - останній рік навчання відводиться повністю на практичну підготовку шляхом стажування студентів на посаді вчителя).

В організації практичної підготовки сьогодні одним з болючих питань є забезпечення практики відповідними базами для її проведення. Якщо ці труднощі якось пояснюються стосовно технічної та інших напрямків вищої освіти, то для педагогічної будь-які аргументи для виправдання відсутні.

Окремі місцеві органи управління освітою і наукою самоусунулись від забезпечення студентів, завтрашніх педагогічних працівників, базами практик. Питання забезпечення студентів базами педагогічної практики, повинні стати невід'ємною умовою співпраці між вищим навчальним закладом і місцевими органами управління освітою. Більше того, практика студентів на випускних курсах має провадитись, як правило, за місцем їхнього майбутнього працевлаштування. І це буде не лише дійовим фактором підвищення якості підготовки фахівців, але й одним з реальних шляхів щодо вирішення проблем, пов'язаних з працевлаштуванням та закріпленням молодих педагогів на робочих місцях.

Психолого-педагогічна, методична й практична підготовка щодо їх змісту та обсягів однаково стосується всіх вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку педагогічних працівників.

У системі педагогічної освіти чільне місце належить соціально-гуманітарній підготовці. Сучасний вчитель повинен бути людиною високої культури і загальнолюдських цінностей, провідником ідей державотворення і демократичних змін.

В останні роки сформовано перелік навчальних дисциплін, які зорієнтовані на здобуття знань в галузі історії, філософії, політології, соціології, економічної теорії, культурології та мови.

Водночас треба визнати, що зміст цих дисциплін не завжди адаптований до вимог щодо підготовки фахівців певного професійного спрямування, у тому числі й педагогічного.

Переконаний, що вивчення на педагогічних спеціальностях таких навчальних дисциплін, як філософія, політологія, економічна теорія має проводитися з урахуванням специфіки освіти як галузі, і кожної педагогічної спеціальності, зокрема. А це передбачає визначення їх відповідного змісту.

В умовах глобалізаційних процесів, тенденцій зближення світових культур нових підходів вимагає культурологічна підготовка студентської молоді взагалі, а студентів педагогічних спеціальностей, зокрема.

Особливу увагу необхідно приділити підвищенню рівня мовної освіти майбутніх педагогів. Причому це стосується як української, так і іноземної мов.

Вчитель, як ніхто інший, повинен володіти високим рівнем усного і писемного українського мовлення. Українська мова на педагогічних спеціальностях повинна вивчатися в більших обсягах, ніж на інших спеціальностях, і з обов'язковим запровадженням державної атестації.

З іноземної мови маємо досягти такого рівня освіченості вчителя, щоб його знання були достатніми для міжнародного спілкування як для запозичення зарубіжних технологій навчання, так і для пропагування національних педагогічних надбань на світовому освітньому просторі.

Завдання педагогічної освіти - це формувати вчителя як фахівця і як людину високої культури, яка має особистий позитивний вплив на індивідуальність учня. І тут доречно навести слова Другого статуту Луцької школи 1624 року, в якому наголошується: **«Вчитель має бути благочестивий, розсудливий, смиренномудрий, лагідний, стриманий, не п'яниця, не блудник, не хабарник, не гнівливий, не заздрісний, не сміхотворець, не лихослов, не чародій, не басносказатель, не посібник єресей, але прихильник благочестія, в усьому являючи собою взірець добрих діл: Взявши увірену йому дитину, повинен дбайливо навчати її корисних наук, за неслухняність карати, але не по-тиранські, а по наставницькі; не надмірно, а по силах; не з буйством, а лагідно і тихо:».**

Однією із складових системи педагогічної освіти є післядипломна освіта, основним завданням якої є професійне вдосконалення працюючих педагогічних і науково-педагогічних працівників. І необхідно визнати, що в цьому напрямку зроблено чимало. Для вчителів, керівників шкіл, методичних служб районів та областей, з урахуванням переходу загальноосвітніх навчальних закладів на новий зміст освіти, структуру і 12-річний термін навчання організовано короткотермінові курси, семінари, конференції з питань законодавства про освіту, нового змісту середньої освіти, впровадження особистісно-орієнтованих технологій навчання та інформатизації навчального процесу.

Але в нинішніх умовах недостатньо обмежуватися лише централізовано організованими заходами. Треба ширше запроваджувати багатоваріантні програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які б обирав сам працівник, виходячи із своїх професійних потреб.

Особливого розвитку має набути дистанційна педагогічна освіта як нова форма підвищення кваліфікації і перепідготовки педагогічних працівників. Треба, щоб вона була доступною для кожного вчителя, з урахуванням того, що в нього створюються можливості користування мережею Інтернет.

Потрібно розрізняти вимоги і тип організації підвищення кваліфікації для молодого вчителя і людини, що пропрацювала десять років. Слід наближати місце підвищення кваліфікації до місця проживання вчителя.

На сьогодні питання післядипломної освіти педагогічних працівників ще не стали спільною справою університетів і закладів післядипломної педагогічної освіти. Фактично йде невиправдане розмежування теорії і практики педагогічної освіти. Як правило, університетські викладачі психолого-педагогічних дисциплін і фахових

методик недостатньо залучаються до роботи в закладах післядипломної освіти, рідко виступають учасниками семінарів, нарад, що проводяться з вчителями.

Усе це, безперечно, негативно позначається на якості підготовки вчителів і в самих університетах.

Найближчим часом нам необхідно на базі Центрального інституту післядипломної педагогічної освіти провести науково-практичні курси для завідувачів кафедр педагогіки, психології і фахових методик з метою ознайомлення їх з найновітнішими досягненнями в галузі психолого-педагогічної науки, інформаційних технологій та з досвідом підготовки вчителів у провідних зарубіжних країнах. Ця робота мусить бути не епізодичною, а стати системною.

Підвищення якості підготовки вчителів, вдосконалення та оновлення всієї системи педагогічної освіти неможливе без істотної модернізації навчального процесу у вищих навчальних закладах. Насамперед, йдеться про перебудову діяльності викладача та модернізацію організації навчання студента. Обговорення цієї проблеми вже проводилося на засіданнях двох останніх підсумкових колегій міністерства. І вони засвідчили, що одним з найоптимальніших шляхів модернізації навчального процесу у вищих навчальних закладах є впровадження кредитно-модульної системи, яка відкриває нові можливості та перспективи для вищої школи.

Педагогічний експеримент щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу викликав велику зацікавленість науково-педагогічної громадськості, розуміння та підтримку з боку ректорів.

На сьогодні експеримент є лише першим кроком щодо докорінної перебудови організації навчального процесу у вищій школі. Але це не означає, що інші навчальні заклади, які не беруть участь в цьому експерименті, повинні стояти осторонь, вичікувати готових рецептів і рекомендацій.

Міністерство виходить з того, що вже сьогодні в усіх вищих навчальних закладах необхідно активно впроваджувати нові форми організації навчального процесу, і, насамперед, посилювати роль самостійної роботи студентів. **Власне педагогічні університети повинні розробляти і апробувати нові технології навчання для вищої школи. Вони повинні також стати центрами підготовки викладачів для всієї системи вищої освіти.**

Відповідно й наукові дослідження повинні бути скеровані саме на розробку проблем, пов'язаних з інноваційними процесами в освіті. Причому це повинно бути пріоритетним напрямком наукової діяльності не лише педагогічних навчальних закладів, але й Академії педагогічних наук.

Розглядаючи сьогодні шляхи вдосконалення системи педагогічної освіти, а в широкому розумінні це поняття стосується не тільки вищої освіти, а й освіти взагалі, ми не можемо не торкнутися питання входження України в Болонський процес.

Цьому будуть сприяти не тільки зусилля на державному рівні. Не менш важлива активна позиція на міжнародній арені кожного з університетів. Чим більше у позитивному плані їх буде представлено за кордоном, як учасників різних проектів програм, форумів, конференцій, тим більше це буде працювати на позитивний імідж нашої держави в цілому.

Але чи достатньо цього, чи всі інші університети мають необхідний міжнародний авторитет і готові сповідувати принцип Хартії? Думаю, що ні.

Саме життя незабаром сформує вимоги студентів до університетів таким чином, що міжнародне їх визнання стане одним з головних критеріїв популярності серед абітурієнтів і роботодавців. А це автоматично позначиться як на обсягах державного замовлення, нові критерії формування якого зараз опрацьовуються Мінфіном, так і на кількості контрактних студентів.

Тому виконання одного із завдань Болонського процесу - досягнення привабливості професійної освіти, а для вас це - забезпечення привабливості педагогічної освіти, є важливою складовою нашої спільної роботи.

У цьому зв'язку ще про один аспект проблеми - наскільки ефективно використовується потенціал педагогічної освіти. А до неї входять сьогодні 108 вищих навчальних закладів, у тому числі 22 педагогічних і 26 класичних і гуманітарних університетів, 27 закладів післядипломної педагогічної освіти.

Постійна підтримка освіти з боку Президента України Л.Д. Кучми, піклування Уряду на чолі з В.Ф. Януковичем дозволили створити більш сприятливі умови для освіти взагалі і педагогічної, зокрема. Досить згадати низку указів Президента України, затвердження Державної програми «Вчитель» (2002 р.), прийняття напередодні нового навчального року ряду постанов Уряду, які слугують підвищенню соціального статусу та поліпшенню матеріального забезпечення освіти, створенню для них належних умов праці. Потрібно зауважити, що середня заробітна плата вчителів зараз складає понад 500 гривень, тоді як у 2001 році складала 151 гривню. Дуже добре, що спільними зусиллями Верховної Ради України і Уряду вдалося знайти варіант вирішення проблеми 57 статті Закону України «Про освіту» і 690 млн. гривень передбачити в бюджеті 2005 року на виплату заборгованості.

На вирішення головних освітянських проблем міністерством обрано тактику розробки прийняття Урядом спеціальних програм. Зокрема, успішно реалізується програма комп'ютеризації сільської школи - в минулому році поставлено 1835 комп'ютерних класів, в цьому - не менш 1700. У 2005 році ми в основному забезпечимо комп'ютерами сільські школи.

Затверджено програму комп'ютеризації закладів профтехнічної освіти, яка розпочне діяти з 2005 року. Нещодавно схвалили програму комп'ютеризації вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації. Дуже важлива програма виробництва і постачання в навчальні заклади, в тому числі і в першу чергу в педагогічні,

навчального обладнання для вивчення природничо-математичних та технологічних дисциплін. На її реалізацію передбачено 1 млрд. 300 млн. гривень, у тому числі 130 млн. вже в наступному році.

Програма «Шкільний автобус»: ще декілька років назад про неї не було і мови. У цьому році буде поставлено майже 500 автобусів тільки за кошти державного бюджету. Наша мета - забезпечити перевезення усіх дітей, що мешкають за межами пішохідної доступності до школи.

У планах міністерства, що підтримуються керівництвом Уряду, є ще ряд проектів з вирішення назрілих проблем освіти і вчителя-освітянина, зокрема.

Звичайно, проблем соціально-економічного, матеріального характеру залишається багато. **Але чи сповна ми використовуємо можливості нашої педагогічної освіти? На жаль, ні.** Візьмемо хоча б такий факт. У школах на початок нинішнього навчального року було понад 1600 вакантних посад вчителів.

Найбільша кількість вакансій в Одеській (235) та Миколаївській (107) областях, Автономній Республіці Крим (214) та м. Києві (110). І це за умови, що в цих регіонах є по 2-3 університети, які готують педагогічних працівників, а обсяги державного замовлення за напрямом «Педагогічна освіта» щорічно зростають. У порівнянні з 1997 роком цей показник збільшився більше як на третину і нині складає 19 тисяч. А якщо врахувати випуски класичних університетів за відповідними спеціальностями - майже 10 тисяч щорічно, то сьогодні мова повинна йти не про дефіцит кадрів, а про їх надлишок.

Нас непокоїть й те, що серед працюючих вчителів майже кожен сьомий пенсійного віку, а в місті - кожен шостий.

Залишається складною ситуація із кадровим забезпеченням у професійно-технічних навчальних закладах. На початок цього навчального року було понад 360 вакантних посад викладачів та 1213 посад майстрів виробничого навчання. Більше 2 тис. педагогічних працівників ПТУ не мають профільної вищої освіти.

Закономірно постає запитання: чому при зростанні кількості випускників-педагогів, зменшенні кількості класів у школах і груп в ПТУ кадрове забезпечення погіршується?

На нашу думку, основна причина такої ситуації - це неефективне використання випускників вищих педагогічних навчальних закладів.

Насамперед, послаблено відповідальність керівників обласних та районних управлінь і відділів освіти, вищих педагогічних та загальноосвітніх середніх і професійно-технічних навчальних закладів щодо питань працевлаштування та закріплення випускників на робочому місці.

Хоча в багатьох університетах є позитивний досвід систематичної роботи з випускниками, органами управління освітою та навчальними закладами. Зокрема, заслуговує на увагу досвід Харківського національного педагогічного університету

імені Г.С.Сковороди, де створено спеціальний підрозділ - відділ працевлаштування, в якому зосереджено вичерпні дані про випускників університету як останнього, так і попередніх років.

Слід визнати, що для розв'язання кадрових проблем освіти ще недостатньо ефективно використовуються можливості цільового прийому сільської молоді, особливо на гостродефіцитні спеціальності.

Так, квоти прийому сільської молоді у 2004 році за пропозиціями обласних управлінь освіти і науки, які були надіслані міністерству, становлять лише 14 відс. від обсягу державного замовлення, в той час як постановою Кабінету Міністрів передбачено до 50 відсотків. Тільки керівники органів управління освітою Волинської та Рівненської областей наполегливо домогалися збільшення квоти та обсягів державного замовлення на підготовку вчителів.

Керівники окремих районів, знаючи про дефіцит вчителів, не організовують роботу щодо підбору кандидатур для пільгового вступу, не направляють жодного випускника середньої школи як це. Є випадки, коли на звернення молодого спеціаліста до керівника селищної ради щодо свого помешкання, він отримує відповідь, що це його особиста справа. Після чого молодий спеціаліст змушений шукати роботу в іншому місці.

Керівники окремих вищих навчальних закладів фактично усунулись від проведення моніторингу діяльності своїх випускників, що не лише негативно позначається на кадровому забезпеченні шкіл, ПТУ, але й позбавляє вищі навчальні заклади зворотної інформації для корегування навчального процесу.

Вважаю, за доцільне відновити систему професійно-педагогічної адаптації молодих фахівців, яка існувала ще у 80-х роках минулого століття, визначити зміст і форми роботи органів управління освітою та навчальних закладів для забезпечення їх професійного становлення і зростання.

Професійну адаптацію молодих педагогів треба розглядати як пристосування їх особистісних можливостей до об'єктивних вимог педагогічної професії. Адаптація молодого педагога є періодом його становлення, самоутвердженням у педагогічній діяльності та у педагогічному колективі, соціальному середовищі.

Надання системної методичної допомоги молодим фахівцям безпосередньо на їхніх робочих місцях сприятиме, певним чином, безболісному подоланню ними перших труднощів у педагогічній діяльності, а отже і їх закріпленню у навчальних закладах. Більше того, спільна праця вищого навчального закладу і школи з молодими вчителями зміцнить їхні зв'язки, позитивно позначиться на цільовому відборі молоді на педагогічні спеціальності та створить умови для реального корегування змісту педагогічної освіти відповідно до потреб школи.

Запровадження системи професійно-педагогічної адаптації молодих фахівців повинно також ліквідувати розрив, що існує нині між вищими педагогічними навчальними закладами і школами.

Для поліпшення кадрового забезпечення навчальних закладів ми ще недостатньо використовуємо можливості професійного відбору педагогічно обдарованої молоді.

З урахуванням ситуації, що склалася в забезпеченні кадрами середньої та професійно-технічної освіти, на нашу думку, потрібно:

- визначити об'єктивну потребу в педагогічних працівниках на рівні школи, району, області, держави;

- запровадити підготовку педагогічних працівників за державним замовленням на основі трьохсторонніх угод - «суб'єкт навчання - роботодавець - вищий навчальний заклад»;

- повністю використати цільовий прийом сільської молоді на педагогічні спеціальності з урахуванням регіональних потреб (Думаю, що на сьогодні 50-відсоткова межа цілком достатня);

- вдосконалити систему відбору молоді, схильної до педагогічної професії, розширити мережу закладів та урізноманітнити форми довузівської роботи;

- створити систему працевлаштування випускників педагогічних спеціальностей, які навчалися за державним замовленням у вищих навчальних закладах, та запровадити їх державний розподіл.

Проблеми педагогічної освіти, що зумовлені новими цивілізаційними викликами до людини, модернізацією загальної середньої школи, входженням України до європейського освітнього простору, органічно взаємопов'язані, оскільки йдеться про досягнення єдиної мети - підвищення якості національної освіти та забезпеченню підготовки людини до життя в XXI столітті.

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ
розвитку педагогічної освіти України
та її інтеграції в європейський освітній простір**

Вступ

Формування інформаційно-технологічного суспільства, докорінні зміни в соціально-економічному, духовному розвитку держави потребують підготовки вчителя нової генерації. Реалізація цього стратегічного завдання зумовлена також глибинними змінами в системі й структурі загальної середньої освіти та необхідністю інтеграції національної освіти в європейський освітній простір.

Це вимагає визначення концептуальних довгострокових стратегій щодо подальшого вдосконалення та розвитку педагогічної освіти.

Вихідні положення концепції педагогічної освіти ґрунтуються на засадах Конституції України, Національної доктрини розвитку освіти, законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про загальну середню освіту», «Про професійно-технічну освіту», «Про позашкільну освіту», «Про вищу освіту», Державної програми «Вчитель» та інших нормативних актів.

Метою розвитку педагогічної освіти є формування вчителя ХХІ століття, здатного здійснювати професійну діяльність на демократичних та гуманістичних засадах, реалізовувати освітню політику як пріоритетну функцію держави, забезпечувати розвиток та самореалізацію особистості, задоволення її освітніх і духовно-культурних потреб, бути конкурентоспроможним на ринку праці.

Основними завданнями розвитку педагогічної освіти є:

- забезпечення професійно-особистісного розвитку майбутнього педагога на засадах особистісної педагогіки;
- приведення змісту фундаментальної, психолого-педагогічної, методичної, інформаційно-технологічної, практичної та соціально-гуманітарної підготовки педагогічних працівників до вимог інформаційно-технологічного суспільства та змін, що відбулися в загальноосвітній середній освіті;
- модернізація освітньої діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах на основі використання новітніх педагогічних, інформаційних та комп'ютерних технологій і створення нового покоління засобів навчання;
- запровадження двоциклової підготовки педагогічних працівників за освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра і магістра;
- вдосконалення системи відбору молоді на педагогічні спеціальності, розширення цільового прийому та запровадження підготовки вчителя на основі договорів;
- удосконалення мережі вищих навчальних закладів та закладів післядипломної педагогічної освіти з метою створення умов для безперервної освіти педагогічних працівників.

Система педагогічної освіти

Система педагогічної освіти є складовою системи вищої освіти і включає вищі навчальні заклади всіх форм власності, заклади післядипломної педагогічної освіти та органи управління в галузі вищої освіти.

Передбачається, що підготовку педагогічних працівників будуть здійснювати педагогічні коледжі, педагогічні університети, класичні університети та інші вищі навчальні заклади за умови виконання ними вимог галузевих стандартів вищої педагогічної освіти.

З цією метою педагогічні училища (технікуми) реорганізуються в педагогічні коледжі, які будуть функціонувати за двома моделями:

– педагогічні коледжі як структурні підрозділи педагогічних або класичних університетів;

– педагогічні коледжі з правами юридичної особи.

У *педагогічних коледжах* здійснюватиметься підготовка педагогічних працівників освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра (на основі повної загальної середньої освіти) за напрямом підготовки «Освіта» з окремих спеціальностей («Дошкільна освіта», «Початкова освіта», «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», «Технології», «Фізична культура», «Професійна освіта»).

У *педагогічних університетах* – підготовка та перепідготовка педагогічних працівників – фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра та професіоналів освітньо-кваліфікаційного рівня магістра.

У *класичних університетах* – підготовка та перепідготовка педагогічних працівників – фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра та професіоналів освітньо-кваліфікаційного рівня магістра за напрямом підготовки «Освіта», а також за іншими напрямками, за якими передбачається здобуття педагогічної кваліфікації. Класичні університети можуть створювати педагогічні інститути як структурні підрозділи.

Підготовка педагогічних працівників може також здійснюватися в інших вищих навчальних закладах за умови виконання ними вимог галузевих стандартів вищої педагогічної освіти.

Вищі навчальні заклади та заклади післядипломної педагогічної освіти можуть об'єднуватись у навчальні, навчально-наукові та навчально-науково-виробничі комплекси.

Управління системою педагогічної освіти здійснюється Міністерством освіти і науки України. До органів державного управління педагогічною освітою відносяться також Міністерство освіти Автономної Республіки Крим, управління освіти і науки обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій.

Перелік напрямів підготовки і спеціальностей, за якими здійснюється підготовка педагогічних працівників

Передбачається змінити назву напрямку підготовки «Педагогічна освіта» та спеціальностей і привести їх відповідно до вимог Державного стандарту загальної середньої освіти:

Шифр	Назва напрямку	Назва спеціальностей
-------------	-----------------------	-----------------------------

	підготовки	
0101	Освіта	Дошкільна освіта
		Початкова освіта
		Українська мова і література
		Мова і література (із зазначенням мови)
		Історія
		Музичне мистецтво
		Образотворче мистецтво
		Математика
		Біологія
		Географія
		Фізика
		Хімія
		Технології
		Інформатика
		Фізична культура
		Професійна освіта (за профілем підготовки)
		Корекційна освіта
Соціальна педагогіка		
Практична психологія		
Валеологія		

За умови виконання вимог галузевих стандартів вищої педагогічної освіти підготовку педагогічних працівників у класичних університетах та інших вищих навчальних закладах можна також здійснювати за напрямками підготовки та спеціальностями, за якими передбачено присвоєння кваліфікації вчителя:

Шифр	Назва напрямку підготовки	Назва спеціальностей
0102	Фізичне виховання і спорт	Фізичне виховання; фізична реабілітація
0202	Мистецтво	Хореографія; образотворче та декоративно-прикладне мистецтво
0303	Історія	Історія
0305	Філологія	Українська мова та література; мова і література (із зазначенням мови)
0401	Психологія	Психологія
0601	Право	Правознавство
0701	Фізика	Фізика; астрономія
0702	Прикладна фізика	Біофізика
0703	Хімія	Хімія
0704	Біологія	Біологія; біохімія; біофізика; зоологія; ботаніка
0705	Географія	Географія
0708	Екологія	Екологія та охорона навколишнього середовища
0801	Математика	Математика
0802	Прикладна математика	Інформатика

З метою підготовки педагогічних працівників до викладання двох і більше навчальних предметів та здійснення ними інших навчально-виховних функцій передбачено поєднання

педагогічних спеціальностей і педагогічних спеціалізацій, що входять до напрямку підготовки «Освіта».

Педагогічні спеціалізації запроваджуються для підготовки педагогічних працівників до викладання навчальних предметів варіативної компоненти навчального плану загальноосвітніх навчальних закладів, а також до проведення позашкільної і позакласної роботи з врахуванням професійних потреб замовника і задоволення особистісних освітніх інтересів студента.

Поєднуватися можуть лише споріднені за змістом спеціальності. Перелік поєднання спеціальностей і спеціалізацій та перелік профілів підготовки за спеціальністю «Професійна освіта» розробляються і затверджуються Міністерством освіти і науки.

Освітні, освітньо-кваліфікаційні рівні та кваліфікації

Передбачається, що підготовка педагогічних працівників з вищою освітою буде здійснюватися за освітніми рівнями «базова вища освіта» і «повна вища освіта» та освітньо-кваліфікаційними рівнями бакалавра і магістра.

Тривалість підготовки бакалавра з урахуванням особливостей спеціальностей – три-чотири роки, магістра – один-два роки.

При поєднанні двох складних за змістом спеціальностей тривалість підготовки магістра може бути збільшена Міністерством освіти і науки до одного року.

Фахівцям освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра, підготовка яких здійснюється за поєднаними спеціальностями напрямку підготовки «Освіта», присвоюється кваліфікація за першою спеціальністю.

Професіоналам освітньо-кваліфікаційного рівня магістра, підготовка яких здійснюється за поєднаними спеціальностями напрямку підготовки «Освіта», присвоюється кваліфікація за першою і другою спеціальностями.

Підготовка педагогічних працівників за напрямом підготовки «Освіта» з присвоєнням випускникам відповідних педагогічних кваліфікацій може здійснюватися також у класичних університетах та інших вищих навчальних закладах.

Особи, підготовка яких здійснюється за освітньо-кваліфікаційним рівнем бакалавра або магістра в класичних університетах та інших вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації зі спеціальностей, що передбачають присвоєння педагогічних кваліфікацій, можуть здобути їх за умови виконання вимог галузевого стандарту педагогічної освіти.

Зміст педагогічної освіти

Зміст педагогічної освіти з відповідних спеціальностей для різних освітньо-кваліфікаційних рівнів визначається галузевими стандартами вищої педагогічної освіти та стандартом вищої освіти вищого навчального закладу і, враховуючи її особливості, передбачає фундаментальну, психолого-педагогічну, методичну, інформаційно-технологічну, практичну і соціально-гуманітарну підготовку.

Зміст фундаментальної підготовки передбачає вивчення теоретичних основ спеціальності згідно з вимогами до рівня теоретичної підготовки педагогічного працівника відповідного профілю у класичних університетах і базується на новітніх досягненнях науки.

Зміст і обсяг фундаментальної підготовки в педагогічних університетах зі спеціальностей «Українська мова і література», «Мова і література (із зазначенням мови)», «Історія», «Музичне мистецтво», «Образотворче мистецтво», «Математика», «Біологія», «Географія», «Фізика», «Хімія», «Технології», «Інформатика», «Фізична культура», «Професійна освіта» має відповідати змісту й обсягу такої підготовки з відповідних спеціальностей інших напрямів підготовки у класичних університетах та інших вищих навчальних закладах.

З поєднаних спеціальностей фундаментальна підготовка здійснюється паралельно з обох спеціальностей і на освітньо-кваліфікаційному рівні бакалавра завершується з першої спеціальності.

Фундаментальна підготовка з другої спеціальності та спеціалізацій розпочинається з урахуванням специфіки поєднання на освітньо-кваліфікаційному рівні бакалавра і завершується на етапі підготовки магістра.

З метою забезпечення системності у вивченні навчальних дисциплін, уникнення дублювання навчального матеріалу та зміцнення міжпредметних зв'язків фундаментальна підготовка здійснюється шляхом впровадження інтегрованих навчальних дисциплін.

При формуванні освітньо-професійних програм з поєднаних спеціальностей інтегровані навчальні дисципліни об'єднуються в модулі з кожної спеціальності. Такі ж модулі формуються зі спеціалізацій.

Психолого-педагогічна підготовка передбачає вивчення, крім традиційних навчальних дисциплін (дидактика, теорія виховання, історія педагогіки, загальна психологія, педагогічна і вікова психологія), порівняльну педагогіку, основи педагогічної майстерності, соціальну психологію та інші навчальні дисципліни, які визначаються з урахуванням особливостей спеціальностей.

Методична підготовка передбачає вивчення методик викладання навчальних предметів та методиками проведення позашкільної і позакласної роботи.

Вона забезпечується також при вивченні психолого-педагогічних дисциплін, проходженні навчальних, виробничих (педагогічних) практик та шляхом методичної спрямованості викладання фундаментальних навчальних дисциплін.

Методична підготовка є наскрізною і здійснюється протягом усього періоду навчання з урахуванням особливостей спеціальностей, спеціалізацій, їх поєднання та двоциклової підготовки педагогічних працівників.

Інформаційно-технологічна підготовка передбачає вивчення основ інформатики, новітніх інформаційних технологій та методик їх застосування у навчальному процесі і здійснюється протягом усього періоду навчання.

Практична підготовка передбачає проходження неперервних навчальних та виробничих (педагогічних) практик, починаючи з 3-4 семестру. Її тривалість повинна становити не менше 30 тижнів для освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавра і не менше 8 тижнів для освітньо-кваліфікаційного рівня магістра.

Виробнича (педагогічна) практика студентів на випускних курсах повинна проводитись, як правило, за місцем майбутнього працевлаштування випускників.

Форми, тривалість і терміни проведення практик визначаються для кожного освітньо-кваліфікаційного рівня галузевими стандартами вищої педагогічної освіти.

Зміст соціально-гуманітарної підготовки передбачає подальше поглиблення та професіоналізацію мовної, філософської, політологічної, культурологічної, соціологічної, правознавчої, економічної, фізкультурно-оздоровчої освіти та її професійно-педагогічне спрямування.

Перелік навчальних дисциплін та обсяг навчального часу на їх вивчення визначається галузевими стандартами вищої педагогічної освіти з урахуванням специфіки педагогічних спеціальностей. Передбачається збільшення обсягу навчального часу на вивчення мовних і культурологічних навчальних дисциплін та введення навчальних курсів з «Філософії освіти», «Економічної освіти», «Соціології освіти» тощо.

Соціально-гуманітарні навчальні дисципліни, що є фаховими з відповідної педагогічної спеціальності, вилучаються з цього переліку і вносяться до переліку навчальних дисциплін інших складових змісту підготовки педагогічних працівників.

Організація навчального процесу

Підвищення якості педагогічної освіти, забезпечення її мобільності, привабливості, конкурентоспроможності на ринку праці вимагає подальшого вдосконалення організації навчального процесу у вищих навчальних закладах на засадах гуманності, особистісно-орієнтованої педагогіки, розвитку і саморозвитку студентів та передбачає:

- впровадження кредитно-модульної системи навчання;
- використання інформаційно-комп'ютерних технологій та інтерактивних методів навчання і мультимедійних засобів;
- індивідуалізацію навчально-виховного процесу та посилення ролі самостійної роботи студентів;
- впровадження електронних засобів навчання (підручників, посібників, каталогів, словників тощо), комп'ютерних навчальних програм;
- технічну і технологічну модернізацію навчальних лабораторій та засобів навчання;
- використання сучасних систем контролю якості знань студентів та проведення моніторингу якості освіти.

Післядипломна педагогічна освіта

Післядипломна педагогічна освіта педагогічних і науково-педагогічних працівників здійснюється через перепідготовку, спеціалізацію, підвищення кваліфікації та стажування.

Підвищення кваліфікації педагогічних працівників як основна форма професійного вдосконалення повинно здійснюватися в інститутах післядипломної педагогічної освіти та на факультетах (інститутах) педагогічних і класичних університетів; перепідготовка і спеціалізація педагогічних працівників – в педагогічних і класичних університетах; стажування педагогічних працівників – в університетах, наукових установах Академії педагогічних наук та інститутах післядипломної педагогічної освіти.

Передбачається запровадити систему підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників педагогічних і класичних університетів, які здійснюють підготовку вчителів, на базі провідних університетів та наукових установ Національної академії наук України та Академії педагогічних наук України.

У післядипломній педагогічній освіті необхідно впроваджувати багатоваріантні освітні програми і проекти з проблем педагогічної майстерності, інноваційних технологій та інтерактивних форм і методів навчання, досягнень в теорії і практиці психології, педагогіки, методики навчання і виховання, активного використання дистанційних форм навчання.

Формування контингенту студентів педагогічних спеціальностей та їх працевлаштування

Формування контингенту студентів педагогічних спеціальностей буде здійснюватися на основі таких засад:

- визначення об'єктивної прогнозованої потреби в педагогічних працівниках на рівні школи, району, області, держави;
- впровадження підготовки педагогічних працівників за державним замовленням на основі трьохсторонніх угод – «суб'єкт навчання – роботодавець – вищий навчальний заклад»;
- збільшення до 50 відсотків цільового прийому сільської молоді на педагогічні спеціальності з урахуванням регіональних потреб;
- вдосконалення системи відбору молоді, схильної до педагогічної професії, розширення мережі закладів та урізноманітнення форм довузівської роботи.

З метою раціонального використання випускників педагогічних навчальних закладів та необхідності задоволення потреби певних регіонів у педагогічних кадрах їх підготовка повинна здійснюватися на основі цільових договорів, укладених органами управління освітою з вищими навчальними закладами.

Працевлаштування випускників педагогічних спеціальностей, які навчалися за державним замовленням, повинно здійснюватися за умовами, що визначені трьохсторонньою угодою про навчання студента та відповідно до законодавства.

ПЕРЕЛІК

**спеціальностей, спеціалізацій, їх поєднання
для підготовки педагогічних працівників
освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавра
та магістра за напрямом підготовки
0101 «Освіта»**

Харків 2004

Назва спеціальностей, спеціалізацій та їх поєднання	Назва кваліфікацій за освітньо-кваліфікаційними рівнями	
	бакалавр	магістр
1 Дошкільна освіта		
Дошкільна освіта	Вихователь дітей дошкільного віку	Викладач педагогіки і методики дошкільної освіти. Організатор дошкільної освіти
Дошкільна освіта Соціальна педагогіка	Вихователь дітей дошкільного віку	Викладач педагогіки і методики дошкільної освіти. Соціальний педагог
Дошкільна освіта Корекційна освіта (логопедія)	Вихователь дітей дошкільного віку	Викладач педагогіки і методики дошкільної освіти. Логопед
Дошкільна освіта Спеціалізація: музика	Вихователь дітей дошкільного віку	Викладач педагогіки і методики дошкільної освіти. Музичний керівник дошкільного навчального закладу
Дошкільна освіта Спеціалізація: хореографія	Вихователь дітей дошкільного віку	Викладач педагогіки і методики дошкільної освіти. Керівник хореографічного колективу дітей дошкільної освіти
Дошкільна освіта Спеціалізація: образотворче мистецтво	Вихователь дітей дошкільного віку	Викладач педагогіки і методики дошкільної освіти. Організатор образотворчої діяльності дітей дошкільного віку
Дошкільна освіта Спеціалізація: фізична культура	Вихователь дітей дошкільного віку	Викладач педагогіки і методики дошкільної освіти. Інструктор з фізичної культури дітей дошкільного віку
Дошкільна освіта Спеціалізація: іноземна мова	Вихователь дітей дошкільного віку	Викладач педагогіки і методики дошкільної освіти. Вчитель мови (вказується мова) в дошкільному закладі
2 Початкова освіта		
Початкова освіта	Вчитель початкової освіти	Викладач педагогіки і методики початкової освіти
Початкова освіта Спеціалізація: музичне мистецтво	Вчитель початкової освіти	Викладач педагогіки і методики початкової освіти. Вчитель музичного мистецтва початкової школи
Початкова освіта Спеціалізація: образотворче мистецтво	Вчитель початкової освіти	Викладач педагогіки і методики початкової освіти. Вчитель образотворчого мистецтва початкової школи
Початкова освіта Спеціалізація: фізична культура	Вчитель початкової освіти	Викладач педагогіки і методики початкової освіти. Вчитель фізичної культури початкової школи
3 Українська мова і література		
Українська мова і література Історія	Вчитель української мови і літератури	Вчитель української мови і літератури, зарубіжної літератури та історії
Українська мова	Вчитель української	Вчитель української мови і

Назва спеціальностей, спеціалізацій та їх поєднання	Назва кваліфікацій за освітньо-кваліфікаційними рівнями	
	бакалавр	магістр
і література Мова і література (вивчається одна мова)	мови і літератури	літератури та мови (зазначається одна мова) і зарубіжної літератури
Українська мова і література Соціальна педагогіка	Вчитель української мови і літератури	Вчитель української мови і літератури та зарубіжної літератури. Соціальний педагог
Українська мова і література Спеціалізація: режисура шкільних театрів	Вчитель української мови і літератури	Вчитель української мови і літератури та зарубіжної літератури. Режисер шкільного театру
Українська мова і література Спеціалізація: шкільне бібліотекознавство	Вчитель української мови і літератури	Вчитель української мови і літератури та зарубіжної літератури. Шкільний бібліотекар
Українська мова і література Спеціалізація: редагування освітніх видань	Вчитель української мови і літератури	Вчитель української мови і літератури та зарубіжної літератури. Редактор освітніх видань
Українська мова і література Спеціалізація: методика виховної роботи	Вчитель української мови і літератури	Вчитель української мови і літератури та зарубіжної літератури. Організатор з виховної роботи
4 Мова і література (із зазначенням мови)		
4 Мова і література (вивчаються дві мови)	Вчитель мови (зазначається одна мова)	Вчитель мови (зазначаються дві мови) та зарубіжної літератури
Мова і література (вивчається одна мова) Українська мова і література	Вчитель мови (зазначається одна мова)	Вчитель мови (зазначається одна мова), української мови і літератури та зарубіжної літератури
Мова і література (вивчається одна мова) Історія	Вчитель мови (зазначається одна мова)	Вчитель мови (зазначається одна мова), зарубіжної літератури та історії
Мова і література (вивчається одна мова) Соціальна педагогіка	Вчитель мови (зазначається одна мова)	Вчитель мови (зазначається одна мова) та зарубіжної літератури. Соціальний педагог
Мова і література (вивчається одна мова) Практична психологія	Вчитель мови (зазначається одна мова)	Вчитель мови (зазначається одна мова) та зарубіжної літератури. Практичний психолог у навчальних закладах. Вчитель психології.
Мова і література (вивчаються дві мови) Спеціалізація: шкільне бібліотекознавство	Вчитель мови (зазначається одна мова)	Вчитель мови (зазначаються дві мови) та зарубіжної літератури. Шкільний бібліотекар
Мова і література (вивчаються дві мови) Спеціалізація: редагування освітніх видань	Вчитель мови (зазначається одна мова)	Вчитель мови (зазначаються дві мови) та зарубіжної літератури. Редактор освітніх видань
Мова і література (вивчаються дві мови)	Вчитель мови (зазначається	Вчитель мови (зазначаються дві мови) та зарубіжної літератури.

Назва спеціальностей, спеціалізацій та їх поєднання	Назва кваліфікацій за освітньо-кваліфікаційними рівнями	
	бакалавр	магістр
Спеціалізація: методика виховної роботи	одна мова)	Організатор з виховної роботи
5 Історія		
Історія Українська мова і література	Вчитель історії	Вчитель історії, української мови і літератури та зарубіжної літератури
Історія Соціальна педагогіка	Вчитель історії	Вчитель історії. Соціальний педагог
Історія Практична психологія	Вчитель історії	Вчитель історії. Практичний психолог у навчальних закладах. Вчитель психології
Історія Спеціалізація: правознавство	Вчитель історії	Вчитель історії та правознавства
Історія Спеціалізація: суспільствознавство	Вчитель історії	Вчитель історії та суспільствознавства
Історія Спеціалізація: шкільне бібліотекознавство	Вчитель історії	Вчитель історії. Шкільний бібліотекар
Історія Спеціалізація: методика виховної роботи	Вчитель історії	Вчитель історії. Організатор з виховної роботи
Історія Мова і література (зазначається одна мова)	Вчитель історії	Вчитель історії, мови (зазначається одна мова) та зарубіжної літератури
6 Музичне мистецтво		
Музичне мистецтво Спеціалізація: хореографія	Вчитель музичного мистецтва	Вчитель музичного мистецтва, етики та естетики. Керівник хореографічного колективу
Музичне мистецтво Соціальна педагогіка	Вчитель музичного мистецтва	Вчитель музичного мистецтва, етики та естетики. Соціальний педагог
Музичне мистецтво Практична психологія	Вчитель музичного мистецтва	Вчитель музичного мистецтва, етики та естетики. Практичний психолог у навчальних закладах. Вчитель психології
Музичне мистецтво Спеціалізація: художня культура	Вчитель музичного мистецтва	Вчитель музичного мистецтва, художньої культури, етики та естетики
Музичне мистецтво Спеціалізація: редагування музично-освітніх програм	Вчитель музичного мистецтва	Вчитель музичного мистецтва Редактор музично-освітніх програм
Музичне мистецтво Спеціалізація: режисура музично-виховних заходів	Вчитель музичного мистецтва	Вчитель музичного мистецтва, етики та естетики. Організатор видовишно-тетралізованих шкільних заходів
Музичне мистецтво Спеціалізація: методика виховної роботи	Вчитель музичного мистецтва	Вчитель музичного мистецтва, етики та естетики. Організатор виховної роботи

Назва спеціальностей, спеціалізацій та їх поєднання	Назва кваліфікацій за освітньо-кваліфікаційними рівнями	
	бакалавр	магістр
7 Образотворче мистецтво		
Образотворче мистецтво Соціальна педагогіка	Вчитель образотворчого мистецтва	Вчитель образотворчого мистецтва, етики та естетики. Соціальний педагог
Образотворче мистецтво Спеціалізація: художня культура	Вчитель образотворчого мистецтва	Вчитель образотворчого мистецтва, художньої культури, етики та естетики
Образотворче мистецтво Спеціалізація: художнє редагування освітніх видань	Вчитель образотворчого мистецтва	Вчитель образотворчого мистецтва, етики та естетики. Художній редактор освітніх видань
Образотворче мистецтво Спеціалізація: методика виховної роботи	Вчитель образотворчого мистецтва	Вчитель образотворчого мистецтва, етики та естетики. Організатор з виховної роботи
8 Математика		
Математика Інформатика	Вчитель математики	Вчитель математики та інформатики
Математика Фізика	Вчитель математики	Вчитель математики, фізики, астрономії і безпеки життєдіяльності
Математика Спеціалізація: освітні вимірювання	Вчитель математики	Вчитель математики. Спеціаліст з освітніх вимірювань
9 Біологія		
Біологія Хімія	Вчитель біології	Вчитель біології, хімії та екології
Біологія Географія	Вчитель біології	Вчитель біології, географії та екології
Біологія Спеціалізація: природознавство	Вчитель біології	Вчитель біології, природознавства та екології
Біологія Практична психологія	Вчитель біології	Вчитель біології та екології. Практичний психолог у навчальних закладах. Вчитель психології
Біологія Спеціалізація: основи здоров'я	Вчитель біології	Вчитель біології та основ здоров'я
10 Географія		
Географія Спеціалізація: краєзнавчо-туристична робота	Вчитель географії	Вчитель географії та економіки. Організатор з краєзнавчо-туристичної роботи
Географія Біологія	Вчитель географії	Вчитель географії, економіки, біології і екології
Географія Соціальна педагогіка	Вчитель географії	Вчитель географії, економіки і екології. Соціальний педагог
11 Фізика		
Фізика Математика	Вчитель фізики	Вчитель фізики, астрономії, математики та безпеки життєдіяльності

Назва спеціальностей, спеціалізацій та їх поєднання	Назва кваліфікацій за освітньо-кваліфікаційними рівнями	
	бакалавр	магістр
Фізика Хімія	Вчитель фізики	Вчитель фізики, хімії, астрономії та безпеки життєдіяльності
Фізика Інформатика	Вчитель фізики	Вчитель фізики, інформатики та астрономії
Фізика Технології	Вчитель фізики	Вчитель фізики, технологій та астрономії
Фізика Спеціалізація: технічна творчість	Вчитель фізики	Вчитель фізики, астрономії та безпеки життєдіяльності. Організатор з технічної творчості
Фізика Спеціалізація: природознавство	Вчитель фізики	Вчитель фізики, астрономії, безпеки життєдіяльності і природознавства
12 Хімія		
Хімія Біологія	Вчитель хімії	Вчитель хімії, біології, безпеки життєдіяльності та екології
Хімія Фізика	Вчитель хімії	Вчитель хімії, фізики, безпеки життєдіяльності та екології
Хімія Спеціалізація: природознавство	Вчитель хімії	Вчитель хімії, природознавства, безпеки життєдіяльності та екології
13 Технології		
Технології Спеціалізація: профільне навчання	Вчитель технологій	Вчитель технологій, безпеки життєдіяльності, креслення і профільного навчання (зазначається профіль)
Технології Інформатика	Вчитель технологій	Вчитель технологій, інформатики, безпеки життєдіяльності та креслення
Технології Хімія	Вчитель технологій	Вчитель технологій хімії, безпеки життєдіяльності та креслення
Технології Фізика	Вчитель технологій	Вчитель технологій, фізики, безпеки життєдіяльності, креслення та астрономії
14 Інформатика		
Інформатика Математика	Вчитель інформатики	Вчитель інформатики та математики
Інформатика Спеціалізація: освітні вимірювання	Вчитель інформатики	Вчитель інформатики. Спеціаліст з освітніх вимірювань
15 Фізична культура		
Фізична культура Спеціалізація: туристична робота	Вчитель фізичної культури	Вчитель фізичної культури і основ здоров'я. Організатор з туристичної роботи
Фізична культура Спеціалізація: основи захисту Вітчизни	Вчитель фізичної культури	Вчитель фізичної культури, основ здоров'я та захисту Вітчизни
Фізична культура	Вчитель фізичної	Вчитель фізичної культури.

Назва спеціальностей, спеціалізацій та їх поєднання	Назва кваліфікацій за освітньо-кваліфікаційними рівнями	
	бакалавр	магістр
Соціальна педагогіка	культури	Соціальний педагог
Фізична культура Спеціалізація: методика спортивно-масової роботи	Вчитель фізичної культури	Вчитель фізичної культури і основ здоров'я. Керівник спортивних секцій
Фізична культура Спеціалізація: фізичне виховання у спеціальному дитячому закладі	Вчитель фізичної культури	Вчитель фізичної культури та основ здоров'я. Організатор з фізичного виховання у спеціальному дитячому закладі
Фізична культура Спеціалізація: фізичне виховання дітей дошкільного віку	Вчитель фізичної культури	Вчитель фізичної культури та основ здоров'я. Інструктор з фізичної культури дітей дошкільного віку
16 Соціальна педагогіка		
Соціальна педагогіка (зазначається спеціалізація) Мова і література (вивчається одна мова)	Соціальний педагог (зазначається спеціалізація)	Соціальний педагог (зазначається спеціалізація). Вчитель мови (зазначається мова) і зарубіжної літератури
Соціальна педагогіка (зазначається спеціалізація) Історія	Соціальний педагог (зазначається спеціалізація)	Соціальний педагог (зазначається спеціалізація). Вчитель історії
Соціальна педагогіка (зазначається спеціалізація) Практична психологія	Соціальний педагог (зазначається спеціалізація)	Соціальний педагог (зазначається спеціалізація) Практичний психолог у навчальному закладі. Вчитель психології
Соціальна педагогіка Спеціалізація: суспільствознавство	Соціальна педагогіка (зазначається спеціалізація)	Соціальна педагогіка (зазначається спеціалізація). Вчитель суспільствознавства
17 Практична психологія		
Практична психологія Соціальна педагогіка (зазначається спеціалізація)	Практичний психолог у навчальних закладах	Практичний психолог у навчальних закладах. Вчитель психології. Соціальний педагог (зазначається спеціалізація)
Практична психологія Спеціалізація: освітні вимірювання	Практичний психолог у навчальних закладах	Практичний психолог у навчальних закладах. Вчитель психології. Спеціаліст з освітніх вимірювань.
18 Корекційна освіта		
Корекційна освіта Логопедія	Вчитель-дефектолог спеціальних дошкільних, загальноосвітніх та	Викладач корекційної педагогіки та спеціальної психології. Вчитель-дефектолог спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів

Назва спеціальностей, спеціалізацій та їх поєднання	Назва кваліфікацій за освітньо-кваліфікаційними рівнями	
	бакалавр	магістр
	реабілітаційних навчальних закладів для дітей з вадами мовлення	для дітей з вадами мовлення Вчитель-логопед
Корекційна освіта Логопедія Практична психологія	Вчитель-дефектолог спеціальних дошкільних, загальноосвітніх та реабілітаційних навчальних закладів з вадами мовлення	Викладач корекційної педагогіки та спеціальної психології. Вчитель-дефектолог спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей з вадами мовлення. Практичний психолог
Корекційна освіта Логопедія Дошкільна освіта	Вчитель-дефектолог спеціальних дошкільних, загальноосвітніх та реабілітаційних навчальних закладів	Викладач корекційної педагогіки та спеціальної психології. Вчитель-логопед. Вихователь спеціальних дошкільних загальноосвітніх навчальних закладів
Корекційна освіта Сурдопедагогіка Дошкільна освіта	Вчитель-дефектолог загальноосвітніх дошкільних, шкільних та реабілітаційних навчальних закладів для дітей глухих та зі зниженим слухом	Викладач корекційної педагогіки та спеціальної психології. Вчитель початкових класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей глухих та зі зниженим слухом. Сурдопедагог дошкільних навчальних закладів
Корекційна освіта Сурдопедагогіка Українська мова та література	Вчитель-дефектолог дошкільних, загальноосвітніх та реабілітаційних навчальних закладів для дітей глухих та зі зниженим слухом	Викладач корекційної педагогіки та спеціальної психології. Вчитель початкових класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей глухих і зі зниженим слухом та української мови і літератури. Сурдопедагог
Корекційна освіта Сурдопедагогіка Практична психологія	Вчитель-дефектолог дошкільних, загальноосвітніх та реабілітаційних навчальних закладів для дітей глухих та зі зниженим слухом	Викладач корекційної педагогіки та спеціальної психології. Вчитель початкових класів у спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей глухих та зі зниженим слухом. Практичний психолог у спеціальних навчальних закладах
Корекційна освіта Сурдопедагогіка Дошкільна освіта	Вчитель-дефектолог дошкільних, загальноосвітніх та реабілітаційних навчальних закладів	Викладач корекційної педагогіки та спеціальної психології. Вчитель початкових класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей глухих і зі зниженим слухом.

Назва спеціальностей, спеціалізацій та їх поєднання	Назва кваліфікацій за освітньо-кваліфікаційними рівнями	
	бакалавр	магістр
	для дітей глухих та зі зниженим слухом	Вихователь спеціальних дошкільних та загальноосвітніх навчальних закладів
Корекційна освіта Тифлопедагогіка	Вчитель-дефектолог дошкільних, загальноосвітніх та реабілітаційних навчальних закладів для дітей сліпих та зі зниженим зором	Викладач корекційної педагогіки та спеціальної психології. Вчитель початкових класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей сліпих і зі зниженим зором. Педагог спеціальних реабілітаційних закладів
Корекційна освіта Тифлопедагогіка Практична психологія	Вчитель-дефектолог дошкільних, загальноосвітніх та реабілітаційних навчальних закладів для дітей сліпих та зі зниженим зором	Викладач корекційної педагогіки та спеціальної психології. Вчитель початкових класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для дітей сліпих та зі зниженим зором. Практичний психолог спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів
Корекційна освіта Олігофренопедагогіка	Вчитель-дефектолог дошкільних, загальноосвітніх та реабілітаційних навчальних закладів для розумово відсталих дітей	Викладач корекційної педагогіки та спеціальної психології. Вчитель початкових класів спеціальних загальноосвітніх навчальних закладів для розумово відсталих дітей
Корекційна освіта Олігофренопедагогіка Технології	Вчитель-дефектолог дошкільних, загальноосвітніх та реабілітаційних навчальних закладів для розумово відсталих дітей	Викладач корекційної педагогіки та спеціальної психології. Вчитель технологій. Організатор з виховної роботи у навчальних закладах для розумово відсталих дітей

РЕКОМЕНДАЦІЇ

Всеукраїнської наради ректорів з питань розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір

м. Харків

29-30 вересня 2004 року

У роботі наради взяли участь представники Верховної Ради України, Адміністрації Президента України, Кабінету Міністрів України, Академії педагогічних наук України, Міністерства освіти і науки України та інших центральних органів виконавчої влади, Харківської обласної державної адміністрації, ректори педагогічних та класичних університетів, керівники закладів післядипломної педагогічної освіти та інших вищих навчальних закладів, у яких здійснюється підготовка педагогічних працівників – всього майже 200 осіб.

На нараді з доповіддю «Розвиток педагогічної освіти України та її інтеграція в європейський освітній простір» виступив Міністр освіти і науки України Кремень В.Г.

Учасники Всеукраїнської наради обговорили доповідь та проекти Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір, Переліку спеціальностей, спеціалізацій, їх поєднання і кваліфікацій для підготовки педагогічних працівників освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавра та магістра. Відзначено, що за підтримки Президента України, Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України на державному рівні зроблено важливі практичні кроки щодо нормативно-законодавчого та концептуального забезпечення освіти: затверджено Національну доктрину розвитку освіти, прийнято закони України, видано укази Президента України про основні напрямки реформування та розвитку загальної середньої та вищої освіти, відповідні постанови Кабінету Міністрів України.

Напередодні 2004/2005 навчального року прийнято важливі урядові рішення щодо удосконалення наукової та освітньої діяльності. Зокрема, щодо підвищення соціального статусу та поліпшення матеріального забезпечення працівників освіти, створення належних умов для їхньої діяльності та підвищення якості освіти.

У контексті модернізації навчального процесу Урядом схвалено державні програми розвитку вищої освіти, комп'ютеризації вищих навчальних закладів I-II рівнів акредитації, забезпечення навчальних закладів сучасним навчальним приладдям та запровадження системи незалежного тестування.

Відбулися важливі зміни у педагогічній освіті: затверджено міжгалузеву цільову комплексну програму «Вчитель» (1997 р.), Концепцію педагогічної освіти (1998 р.), Державну програму «Вчитель» (2002 р.). Розроблено галузеві стандарти педагогічної освіти, здійснено перехід на підготовку вчителів двох і більше навчальних предметів.

На сьогодні система педагогічної освіти достатньо розгалужена. Вона охоплює 108 вищих навчальних закладів, у тому числі, 22 педагогічних і 18 класичних університетів. На педагогічних спеціальностях навчаються понад 90 тисяч студентів. Обсяги державного замовлення на підготовку бакалаврів педагогічного профілю становлять 19 тисяч, що на третину більше, ніж у 1997 році.

Педагогічні і класичні університети включилися в роботу щодо приєднання України до Болонського процесу, є активними учасниками педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Поглибилася співпраця університетів з науковими установами Академії педагогічних наук України у галузі педагогічної науки.

Водночас, в умовах зміни соціального середовища, структури і змісту середньої освіти, ціннісних та духовно-культурних орієнтацій особистості, інтеграції національної освіти в європейський простір постає необхідність приведення змісту і рівня підготовки педагогічних працівників до запитів і потреб системи середньої освіти, що динамічно розвивається.

Схвалюючи в цілому Концептуальні засади розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір, учасники Всеукраїнської наради,

рекомендують:

– Міністерству освіти і науки підготувати пропозиції Кабінету Міністрів України щодо внесення змін до законів України «Про освіту» та «Про вищу освіту» щодо вилучення із системи вищої освіти педагогічних училищ та освітнього рівня «неповна вища освіта» і освітньо-кваліфікаційних рівнів молодшого спеціаліста та спеціаліста;

– Міністерству освіти і науки спільно з Міністерством фінансів, Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції та Міністерством праці і соціальної політики підготувати пропозиції Кабінету Міністрів України щодо впорядкування оплати праці викладачів педагогічних коледжів і прирівнення її до оплати праці науково-педагогічних працівників вищих навчальних закладів III рівня акредитації;

– Міністерству освіти і науки спільно з Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції та Міністерством праці і соціальної політики підготувати пропозиції Кабінету Міністрів України про внесення змін до Переліку напрямів і спеціальностей щодо спеціальностей, за якими здійснюється підготовка педагогічних працівників, відповідно до Державних стандартів загальної середньої освіти;

– Міністерству освіти і науки спільно з Міністерством фінансів та Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції, Міністерством освіти Автономної Республіки Крим, управліннями освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій та ректорами педагогічних і класичних університетів здійснити заходи щодо реорганізації педагогічних училищ у педагогічні коледжі;

– Міністерству освіти і науки спільно з Міністерством праці і соціальної політики підготувати і затвердити наказом Міністерства освіти і науки Перелік спеціальностей, спеціалізацій, їх поєднання для підготовки педагогічних працівників освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавра та магістра за напрямом підготовки 0101 «Освіта»;

– Міністерству освіти і науки спільно з Міністерством праці і соціальної політики відповідно до Переліку напрямів та спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах, визначити кваліфікації фахівців і професіоналів з освітньо-кваліфікаційних рівнів бакалавра і магістра педагогічного профілю;

– Міністерству освіти і науки внести зміни до галузевих стандартів вищої педагогічної освіти відповідно до Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти та вимог Болонського процесу;

– Міністерству освіти і науки, ректорам педагогічних і класичних університетів розробити та впровадити в діяльність вищих навчальних закладів методично обґрунтовані вимоги до відбору на педагогічні спеціальності молоді, схильної до педагогічної професії;

– Міністерству освіти і науки запровадити систему підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників педагогічних і класичних університетів, які здійснюють підготовку вчителів, на базі провідних університетів та наукових установ Національної академії наук України та Академії педагогічних наук України;

– Міністерству освіти Автономної Республіки Крим, управлінням освіти і науки обласних, Київської та Севастопольської міських державних адміністрацій спільно з ректорами вищих навчальних закладів забезпечити підготовку педагогічних працівників за державним замовленням на основі трьохсторонніх угод «суб'єкт навчання – роботодавець – вищий навчальний заклад» та їх працевлаштування відповідно до законодавства, збільшити до 50 відсотків цільовий прийом сільської молоді на педагогічні спеціальності з урахуванням регіональних потреб;

– рекомендувати Академії педагогічних наук України зосередити увагу на науковому забезпеченні розв'язання актуальних проблем щодо подальшого розвитку педагогічної освіти;

– ректорам педагогічних і класичних університетів з метою підвищення якості підготовки педагогічних працівників забезпечити вдосконалення навчального процесу на засадах гуманності, особистісно-орієнтованої педагогіки, розвитку і саморозвитку студентів, передбачивши:

впровадження кредитно-модульної системи навчання;

використання інформаційно-комп'ютерних технологій та інтерактивних методів навчання і мультимедійних засобів;

впровадження сучасних систем контролю якості знань студентів та моніторингу якості освіти;

– керівникам закладів післядипломної педагогічної освіти, ректорам педагогічних і класичних університетів у післядипломній педагогічній освіті активно впроваджувати багатоваріантні освітні програми і проекти з проблем педагогічної майстерності, інноваційних технологій та інтерактивних форм і методів навчання, досягнень в теорії і практиці психології, педагогіки, методики навчання і виховання, використання дистанційних форм навчання.

– ректорам педагогічних і класичних університетів, керівникам закладів післядипломної педагогічної освіти, керівникам наукових установ Академії педагогічних наук України забезпечити активне обговорення матеріалів наради в наукових і науково-педагогічних колективах, широке висвітлення в засобах масової інформації.

ЗВЕРНЕННЯ
учасників Всеукраїнської наради ректорів педагогічних
і класичних університетів з питань розвитку педагогічної освіти України
та її інтеграції в європейський освітній простір
(м. Харків, 29-30 вересня 2004 року)

Запорукою соціально-економічних і науково-технічних досягнень нашої держави, вагомим чинником входження України до міжнародної спільноти є національна освіта, реформування та модернізація якої відбувається у контексті докорінних суспільних змін, процесів європейської інтеграції з орієнтацією на утвердження загальнолюдських цінностей та ринкових відносин.

Ми, учасники Всеукраїнської наради ректорів педагогічних та класичних вищих навчальних закладів, що зібралися у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди,

схвалюючи основні положення Концептуальних засад розвитку педагогічної освіти України,

реалізуючи стратегію Європейського вибору України щодо економічного та соціального розвитку у XXI столітті,

підтверджуючи свою прихильність до фундаментальних принципів демократичної та гуманістичної освіти,

підтримуючи діяльність керівництва держави та Міністерства освіти і науки України щодо реалізації завдань Національної доктрини розвитку освіти, Державної програми «Вчитель» та інтеграції української освіти і науки в європейський освітній простір,

враховуючи високий науково-педагогічний потенціал, глибокі традиції та зростаючу роль національної системи педагогічної освіти в процесах суспільного розвитку,

усвідомлюючи велику відповідальність за майбутнє вітчизняної педагогічної освіти і науки, яка є основою інтелектуального, культурного, духовного, соціального, та економічного розвитку,

наголошуючи на важливості приєднання України до Болонського процесу,

закликаємо університетське співтовариство, законодавців і урядовців України до:

- нарощування зусиль щодо реалізації європейських принципів демократії та і гуманізму в системі педагогічної освіти,
- забезпечення подальшого розвитку педагогічної освіти до рівня, що достатній для підготовки вчителя нової генерації,
- усвідомлення важливості для нашої держави та педагогічної громадськості входження до Болонського процесу як стимулюючого фактора підвищення якості педагогічної освіти й інтеграції України в світовий та європейський освітній простір.

За дорученням учасників Всеукраїнської наради

Міністр освіти і науки України

В.Г. Кремень

Ректор Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди

І.Ф. Прокопенко

APPEAL
of the Participants of the All-Ukraine Meeting of Rectors
of pedagogical and classical universities on problems of the development of pedagogical
education in Ukraine
and its integration into European educational space Kharkiv
29th - 30th September, 2004

National education, whose reforming and modernizing take place in the context of radical social changes, processes of European integration orienting towards the consolidation of humanistic values and market relations, is the guarantee of socio-economic and scientific and technical achievement of this country, the valuable factor of Ukraine's entering international community.

We, the participants of the All-Ukraine Meeting of Rectors of pedagogical and classical higher educational establishments, who have met together in Kharkiv National Pedagogical University named after G. S. Skovoroda,

approving the guidelines of the Conception of the future development of pedagogical education,

transforming into reality the strategy of the European choice of Ukraine as far as economic and social development in the XXI century is concerned,

reaffirming our inclinations towards fundamental principles of democratic and humanistic education,

supporting the activities of the state authorities and the Ministry of Education and Science concerning the realization of the tasks of the National Doctrine of the development of education, the State Programme "Teacher» and the integration of Ukraine science and education into European educational space,

taking into consideration high scientific and pedagogical potential, deep traditions and the increasing role of the national system of pedagogical education into the processes of social development,

realizing great responsibility for the future of Ukrainian pedagogical education and science, which is the basis of intellectual, cultural, spiritual, social, and economic development,

emphasizing the importance of Ukraine's joining the Bologna process,

call universities community, law-makers and government officials of Ukraine for:

- increasing efforts concerning the realization of European principles of democracy and humanism in the system of pedagogical education,
- ensuring further development of pedagogical education up to the level necessary for training teachers of new generation,
- realizing the importance for this country and its pedagogical community, the joining of the Bologna process as a stimulating factor of the improvement of the quality of pedagogical education and Ukraine's integration into world and European educational space.

On behalf of the participants of the All-Ukraine Meeting of Rectors of pedagogical and classical universities of Ukraine -

Minister of Education and Science of Ukraine

V. G. Kremen

Rector of Kharkiv National Pedagogical University
named after G. S. Skovoroda

I. F. Prokopenko

РОЗДІЛ IV

ПЕРЕЛІК ЗАХОДІВ ЩОДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ В ПРАКТИЧНІЙ РОБОТІ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕПАРТАМЕНТ ВИЩОЇ ОСВІТИ

01135, м. Київ, проспект Перемоги, 10, тел. (044) 216-73-34, факс (044) 216-76-23, e-mail:
v.panamaryova@mon.gov.ua

Заступнику Міністра освіти і науки
Степку М.Ф.

ДОПОВІДНА ЗАПИСКА

На виконання рішення колегії МОН від 24 квітня 2003 року протокол №5/5-4 «Про проведення педагогічного експерименту щодо запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації» Департаментом вищої освіти розроблено і затверджено (наказ МОН від 23.01.04 № 48):

- Програму проведення педагогічного експерименту щодо впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації;
- Тимчасове положення про організацію навчального процесу в кредитно-модульній системі підготовки фахівців;
- Перелік вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації – учасників педагогічного експерименту;
- Перелік регіональних базових вищих навчальних закладів;
- Склад координаційної ради МОН для супроводу та узагальнення результатів педагогічного експерименту.

Протягом 2003-2004 років був організований ряд семінарів і конференцій (перелік додається), на яких обговорювалися різні аспекти запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу. Більшість конференцій були присвячені конкретним темам забезпечення якості вищої освіти, проблемам розвитку багаторівневої системи підготовки фахівців, обговоренню проектів моделі вітчизняної системи залікових одиниць у вищій освіті. Результати численних семінарів і конференцій узагальнені в збірниках і знайшли відображення в засобах масової інформації.

Опубліковано низку методичних посібників для вищих навчальних закладів з роз'ясненням документів, принципів і вимог Болонського процесу та кредитно-модульної системи організації навчального процесу (перелік додається).

З 2004/2005 навчального року у вищих навчальних закладах III-IV рівнів акредитації запроваджено навчальну дисципліну для магістрів та аспірантів «Вища освіта і Болонський процес»(наказ МОН від 21.05.2004 р. № 414).

Прошу взяти до відома.

Директор департаменту

Я.Я. Болюбаш

ПЕРЕЛІК

нарад-семінарів з питань розвитку вищої освіти України у контексті Болонського процесу

21 - 22 листопада 2003 року	Львів, Україна	Всеукраїнський семінар «Кредитно-модульна система підготовки фахівців у контексті Болонської декларації» (на базі Національного університету «Львівська політехніка»)
25-26 листопада 2003 року	Київ, Україна	Міжнародний семінар «Реформування вищої освіти і Болонський процес» за участю представників європейських структур, що здійснюють реалізацію Болонського процесу (на базі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»)
10 грудня 2003 року	Київ, Україна	Всеукраїнська нарада керівників вищих навчальних закладів I-II рівня акредитації (на базі Національного авіаційного університету)
27 лютого 2004 року	Одеса, Україна	Підсумкова колегія Міністерства освіти і науки України «Підвищення ефективності вищої освіти і науки як дієвого чинника розвитку та інтеграції в європейське співтовариство» (на базі Одеського національного політехнічного університету)
17-18 березня 2004 року	Харків, Україна	Всеукраїнська нарада ректорів вищих технічних навчальних закладів «Вища технічна освіта і Болонський процес» (на базі Національного технічного університету «ХПІ»)
15-16 квітня 2004 року	Дніпро- петровськ, Україна	Міжнародний семінар «Гарантії якості, європейська система передачі та накопичення кредитів і практика імплементації положень Болонського процесу в європейських країнах» за участю представників європейських структур, що здійснюють реалізацію Болонського процесу (на базі Національного гірничого університету)
13-14 травня 2004 року	Київ, Україна	Міжнародний семінар «Вища освіта в Україні та Болонський процес» за участю представників європейських структур, що здійснюють реалізацію Болонського процесу (на базі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»)

27-28 травня 2004 року	Львів, Україна	Міжнародний семінар «Моделі гармонізації національних і міжнародних стандартів освіти у контексті Болонського процесу» (на базі Львівського національного університету імені Івана Франка)
1-2 липня 2004 року	Тернопіль, Україна	Всеукраїнський науково-практичний семінар з питань впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу (на базі Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка)
29-30 вересня 2004 року	Харків, Україна	Всеукраїнський нарада ректорів педагогічних і класичних університетів з питань розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський освітній простір (на базі Харківського національного педагогічного університету імені Г.С.Сковороди)

Директор департаменту вищої освіти

Я.Я. Болюбаш

НАУКОВО – ПРАКТИЧНІ КОНФЕРЕНЦІЇ
з актуальних питань Болонського процесу

№ п/п	Назва конференції	Місце проведення	Дата проведення	Примітки
1	2	3	4	5
1.	Підготовка фахівців з хімічної технології та інженерії в світі рішень Болонського процесу	м. Дніпропетровськ Український державний хіміко-технологічний університет	19 квітня 2004	міжнародна науково-методична конференція
2.	Болонський процес і модернізація економічної освіти в Україні і проблеми, завдання, етапи і шляхи вирішення	м. Київ Київський національний торговельно-економічний університет	червень 2004	міжнародна науково-практична конференція
3.	Проблеми модернізації освіти України в контексті Болонського процесу	м. Київ Європейський університет фінансів, інформаційних систем менеджменту і бізнесу	20-21 лютого 2004	всеукраїнська науково-практична конференція
4.	Болонський процес – зона європейського вищого образования: перспективи и развитие	м. Судак Міжрегіональна академія управління персоналом	20-24 травня 2004	II всеукраїнська науково-практична конференція
5.	Гарантії якості, європейська система передачі і накопичення кредитів та практика імплементації Болонського процесу в різних європейських країнах	м. Дніпропетровськ Національний гірничий університет	15-16 квітня 2004	міжнародний семінар-нарада
6.	Проблеми адаптації вищої освіти в Україні до європейських стандартів і принципів Болонського процесу	м. Ужгород (Україна) – м. Сніна (Словацька Республіка)	23-26 березня 2004	VII міжнародна науково-практична конференція
7.	Наукові засади економіки і управління освітою	м. Переяслав-Хмельницький вул. Сухомлинського, 30 ауд. 409	14 квітня 2004	всеукраїнська наукова-теоретична конференція
1	2	3	4	5

8.	Сучасні технології вищої освіти	м. Одеса Одеська державна академія холоду	27-30 вересня 2004	III міжнародна науково-методична конференція
9.	Болонський процес та інтеграція у європейський освітній простір	м. Київ Науково-методичний центр аграрної освіти вул. Смілянська 11, конференц-зал (2-й поверх)	22 квітня 2004	навчально-практичний семінар
10.	Конференція з актуальних питань Болонського процесу	м. Київ Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»	15 квітня 2004	конференція
11.	Міжнародний семінар «Вища – освіта в Україні та Болонський процес»	м. Київ Національний технічний університет України «Київський політехнічний інститут»	13 травня 2004р	міжнародний семінар
12.	«Болонський процес: перспективи та розвиток в контексті приєднання України до Європейського простору вищої освіти»	м. Судак Міжрегіональна академія управління персоналом	20 – 23 травня 2004	II Міжнародна науково-практична конференція
13.	«Розширення Європейського Союзу: нові реалії та перспективи на міжнародному ринку вищої освіти і науки»	м. Ужгород Ужгородський державний інститут інформатики, економіки і права	23-26 листопада 2004	VIII Міжнародна науково-практична конференція
14.	Кредитно-модульна система: науково-методичний аспект та перспективи	м. Миколаїв Національний університет кораблебудування ім. Адмірала Макарова	20 жовтня 2004	Методичний семінар
15.	«Болонський процес-наближення національних освітніх стандартів до системи ECTS:проблеми і перспективи»	м. Судак Міжрегіональна академія управління персоналом	21-23 жовтня 2004	III Міжнародна наукова конференція
16.	«Інновації у вищій школі»	м. Ніжин Ніжинський державний педагогічний університет ім.М. Гоголя	21-22 вересня 2004	II Міжнародна науково-практична конференція

Директор департаменту вищої освіти

Я.Я.Болюбаш

ПЕРЕЛІК

опублікованих навчально-методичних посібників з роз'ясненням документів, принципів і вимог Болонського процесу

Болонський процес у фактах і документах (Сорбонна – Болонья – Саламанка – Прага – Берлін) /Упорядники Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. – Київ - Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. Гнатюка, 2003. – 52с.

Болонський процес: головні принципи входження в Європейський простір вищої освіти. /Упорядники Журавський В.С., Згуровський М.З.. – К.: ІВЦ «Видавництво «Політехніка», 2003. – 200с.

Основні засади розвитку вищої освіти України в контексті Болонського процесу (документи і матеріали 2003 – 2004 рр.) / За редакцією Кременя В.Г. Упорядники Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. - Київ - Тернопіль: Вид-во ТДПУ ім. В.Гнатюка, 2004. – 146 с.

Вища освіта України і Болонський процес // Навчальна програма курсу. /Упорядники Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. . – Київ – Тернопіль, 2004. - 18 с.

Вища освіта України і Болонський процес // Навчальний посібник. /За редакцією Кременя В.Г. Упорядники Степко М.Ф., Болюбаш Я.Я., Шинкарук В.Д., Грубінко В.В., Бабин І.І. – Київ – Тернопіль, 2004. - 286 с.

Болонський процес і навчання впродовж життя./ Упорядники Степко М.Ф., Клименко Б.В., ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л.Л. – Харків, 2004. – 110с.

Болонський процес: цикли, ступені, кредити /Упорядники Клименко Б.В., ТОВАЖНЯНСЬКИЙ Л.Л., Сокол Є.І. – Харків, 2004. – 142с.

Матеріали науково-практичного семінару «Кредитно-модульна система підготовки фахівців у контексті Болонської декларації». – Львів, 21-23 листопада 2003. – Львів: «Львівська політехніка». – 111с

Болонський процес: проблеми модернізації освіти України в контексті Болонського процесу //Матеріали Першої Всеукраїнської науково-практичної конференції. – К, 20 – 21 лютого 2004. – К. : Видавництво Європейського університету, 2004. – 196с.

Моделі гармонізації національних та міжнародних стандартів вищої освіти в контексті Болонського процесу // Матеріали міжнародного семінару. – Львів, 27 – 28 травня 2004. – Львів: Літопис, 2004. – 110с.

Директор департаменту вищої освіти

Я.Я Болюбаш

ОСНОВНІ ЗАСАДИ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ БОЛОНСЬКОГО ПРОЦЕСУ

Документи і матеріали
(травень – грудень 2004 р.)

ЧАСТИНА 2

Упорядники

Степко М.Ф., Болюбаш Я. Я., Шинкарук В. Д., Грубінко В. В., Бабин І. І.

Відповідальний редактор О.В.Гузар
Виготовлення оригінал-макету Кузьмич В.М.

Підписано до друку 26.12.2004р. Формат 60x84 1/8
Друк-Rizo. Гарнітура Times New Roman-12
Наклад 200 прим.
Замовлення № 456

Тернопільський національний педагогічний університет
імені Володимира Гнатюка
Видавничо-поліграфічний центр
Адреса університету і видавництва:
46027 Тернопіль, вул. М. Кривоноса, 2.